

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

студентської наукової конференції
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

**ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

25–27 квітня 2023 року

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2023

*Друкується за ухвалою Вченої ради
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича*

Тези доповідей студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (25–27 квітня 2023 року). Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи. – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. – 286 с.

До збірника увійшли тези доповідей студентів факультету педагогіки, психології та соціальної роботи, підготовлені до щорічної студентської наукової конференції університету.

Молоді автори роблять спробу знайти підхід до висвітлення й обґрунтування певних наукових питань, подати своє бачення проблем.

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2023

ЗМІСТ

Віолетта Абужорой

Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів
у класі музично-інструментальної підготовки
як складова фахового розвитку майбутнього
музиканта-педагога 17

Юліана Аїлінкі

Особливості виявлення тривожних станів у дітей
дошкільного віку 19

Дмитро Алекса

Значення методичної підготовки фахівця музичного
мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти 21

Ангеліна Андрухович

Формування словника прикметників у дошкільників
із загальним недорозвиненням мовлення III рівня 23

Лівія Анкуца

Особливості стресу у студентів в умовах військового
стану 25

Аліна Апетрі

Розвиток української національної культури дитини
молодшого шкільного віку засобами родинного
виховання 27

Олег Бабич

Віктимізація особистості у сучасному світі 29

Катерина Баліцька

Формування сприятливого освітнього середовища
в освітньому процесі початкової школи 31

Вігальія Бигар

Комп'ютерні ігри в освітньому процесі
початкової школи як ефективний засіб навчання 33

Діана Богуцька	
Основні проблеми сучасного дитячого психоаналізу	35
Ірина Боднарюк	
Психологічні складнощі адаптації за кордоном вимушених переселенців	37
Зоряна Божовська	
Формування мотивації молодших школярів до здорового способу життя	39
Флоріна-Лорідана Бомпа	
Формування усвідомленого батьківства молоді як соціально-психологічна проблема	41
Надія Бочарова	
Композиторська спадщина Михайла Мафтуляка	43
Марія-Євгенія Бурак	
Козацькі традиції у діяльності сучасних дитячо-юнацьких об'єднань України	45
Валентина Бурделяк	
Профілактика вживання алкоголю серед учнівської молоді	47
Ангеліна Вакула	
Адаптація як психологічний феномен: основні фактори впливу в професійній діяльності	49
Каріна Васильчук	
Соціальні мережі як чинник інформаційної соціалізації особистості підлітка	51
Тетяна Вулпе	
Коректна лексика – індикатор безбар'єрного суспільства	53
Олеся Гаврилюк	
Використання технології випереджувального навчання	

на уроках математики у початковій школі	55
Маріела Гарабажіу	
Вплив соціальних мереж на розвиток особистості підлітків в умовах війни	57
Галина Гаркот	
Особливості психологічних умов розвитку уваги дітей дошкільного віку	59
Анастасія Гелетка	
Актуалізація поняття смерті у воєнний час	61
Христина Генкул	
Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій	63
Ірина Гриневич	
Творчість А. Бойко в розвитку українського гітарного мистецтва	65
Арсеній Данилюк	
Проблема виховання естрадно-вокальних навичок школярів у музично-педагогічній літературі	67
Наталія Данілова	
Роль БАР і ФАР у прийнятті рішення	69
Сабріна Дзехцяж	
Основні ідеї методики музичної освіти дітей Василя Миколайовича Верховинця	71
Юлія Дутка	
Духовно-моральний вимір соціальної роботи	73
Віолета Євенчук	
Розвиток творчої особистості дитини молодшого шкільного віку в системі виховної роботи	75
Юлія Єрмечук	
Розвиток творчих здібностей молодших школярів	

засобами нетрадиційних технік малювання	77
Марина Жар	
Прояви гіперактивної поведінки учнів молодшого шкільного віку	79
Марія Завитик	
Сім'ї у складних життєвих обставинах як об'єкт наукового аналізу	81
Христина Завитик	
Домашнє насильство як соціально-педагогічна проблема	83
Тетяна Загара	
Мистецьке значення творчості Ф. Якименка та С. Борткевича	85
Вікторія Іванська	
Впровадження елементів STEM-освіти на уроках математики в початковій школі	87
Дмитро Івасюк	
Значення музично-творчого розвитку учнів в освітньому середовищі сучасності	89
Анна Карп	
Авторське пісенне виконавство як культурно-мистецьке явище та його педагогічне значення	91
Крістіна Карча	
Кароль Мікулі – перший професійний композитор Буковини та його роль у розвитку музичного мистецтва краю	93
Олександра Качуляк	
Формування просторових уявлень молодших школярів	95

Ірина Кітар	
Особливості духовно-морального виховання молодших школярів	97
Анастасія Коваль	
Хорова творчість українських композиторів як засіб національно-патріотичного виховання школярів	99
Ольга Коваль	
Формування мотивації у дітей з ООП як рушійної сили поведінки та процесу учіння	101
Емма-Габрієла Кожокар	
Значення розспівування у вокально-хоровому розвитку учнів	103
Світлана Коллау	
Використання програмного забезпечення інтерак- тивної дошки на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі	105
Ніна Колодрівська	
Самодостатність як чинник розвитку психологічної саморегуляції особистості у складних життєвих ситуаціях	107
Олександр Конєв	
Особливості викладацької діяльності майбутнього вчителя фаготиста	109
Христина Копистинська	
Формування полікультурної компетентності дітей старшого дошкільного віку	111
Вадим Корж	
Територіальна громада: основні положення	113
Галина Коропецька	
Формування екологічної свідомості молодших	

школярів в умовах Нової української школи	115
Христина Костенюк	
Розлучення як фактор зміни ставлення жінки до себе	117
Анна-Марія Крехович	
Роль уроків математики у формуванні ключових компетентностей молодших школярів	119
Вікторія Крижановська	
Особливості виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів	121
Вікторія Кричун	
Перфекціонізм як психологічний феномен	123
Наталія Кричун	
Роль ЗМІ у формуванні здорового способу життя підлітків	125
Анастасія Крук	
Використання інноваційних освітніх технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення	127
Ірина Курик	
Освіта для сталого розвитку в дошкільлі	129
Тетяна Лагнюк	
Кібербулінг в школі: аналіз кейсів	131
Олена Лакуста	
Використання стилів педагогічного спілкування у взаємодії «вчитель-учень» у початковій школі	133
Катерина Ленчинська	
Вплив особистості Гната Хоткевича на розвиток бандурного мистецтва в Україні	135

Анастасія Липська	
Психологічна культура сучасного вихователя	137
Тетяна Лобур	
Аналіз психологічного здоров'я молоді в умовах війни	139
Олександра Лук'ян	
Використання LEGO-технологій у роботі з дітьми дошкільного віку	141
Олена Лупу	
Подолання тривожності дітей дошкільного віку засобами арт-терапії	143
Діана Мангер	
Українська народна пісня в естетичному вихованні молодшого школяра	145
Віталіна Маркевич	
Педагогіка партнерства в інклюзивному освітньому середовищі: базові орієнтири	147
Юрій Маротчак	
Роль обрядової музики та співу в житті гуцулів	149
Андрій Марфієвич	
Унікальність гуцульської трембіти	151
Інна Мелешук	
BYOD-технології як засіб формування мовленнєвої компетентності учнів	153
Ксенія Мендришора	
Назарій Яремчук та формування української естрадної пісні	155
Каріна Миндришора	
Адаптація студентської молоді до нового колективу	157

Єлизавета Моргоч	
Особливості сімейної згуртованості у сприйнятті підлітка	159
Аніта Мороз	
Музичні конкурси-фестивали у часи війни в Україні	161
Анастасія Москалюк	
Особливості міжособистісної залежності військовослужбовців	163
Марія Музика	
Зміни гендерних норм в сучасному соціумі	165
Мар'ян Навошицький	
Толерантність як технологія миротворення	167
Марія Никіфоряк	
Мовленнєвий розвиток учнів молодшого шкільного віку засобами усної народної творчості	169
Марія Німак	
Безпроблемне спілкування батьків та дітей	171
Наталія Одріховська	
Особливості формування здорового способу життя у традиціях українського народу	173
Марія Павлюк	
Розвиток інтелектуальної обдарованості молодших школярів в освітньому процесі початкової школи	175
Олександр Павлюк	
Емоційність і тривожність підлітків в умовах освітнього процесу та міжособистісного спілкування	177
Софія Пасічна	
Важливість створення мультимедійних презентацій у роботі вчителя початкових класів	179

Катерина Патрабой	
Соціальна робота і відновне правосуддя	181
Анастасія Паук	
Розвиток читацького інтересу молодших школярів засобами буктрейлера	183
Оксана Петракович	
Творча предметно-перетворювальна діяльність як засіб виховання наполегливості молодших школярів	185
Тетяна Пелепюк	
Інноваційні технології використання музичної тематичної добірки у процесі інструментальної підготовки фахівця	187
Вікторія Пендюр	
Проблеми виконавської підготовки учня в мистецькій школі	189
Дарія Петращак	
Проблема професійного вигорання у психології	191
Сніжана Петрушко	
Форми агресивної поведінки молодших школярів	193
Марія Плаксі	
Шляхи формування геометричних понять молодших школярів на уроках математики у НУШ	195
Олександр Полигалов	
Копінги як активний спосіб психологічного захисту	197
Олександра Полонська	
Адаптації студентів-першокурсників до навчання в умовах війни	199
Анастасія Поп'юк	
Відносини старших і молодших дітей у сім'ї	201

Богдана Прус	
Психологічні особливості взаємин між подружжям	203
Софія Рендзиняк	
Особливості формування ціннісних орієнтацій дітей у сім'ї	205
Ірина Репецька	
Комунікативна компетентність фахівця соціальної сфери як чинник ефективної професійної діяльності	207
Аліна Романюк	
Колективне музикування як засіб розвитку творчих здібностей учнів	209
Максим Романюк	
Методичні аспекти використання інтернет-ресурсів у процесі професійної підготовки вчителів музичного мистецтва	211
Анастасія Ротар	
Особливості активізації творчої діяльності учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва	213
Оксана Салагор	
Формування інформаційно-комунікаційної компетентності молодших школярів на уроках дизайну і технологій	215
Ольга Селезньова	
До питання про організацію інклюзивного навчання в сучасних умовах	217
Віталіна Семенен	
Розвиток мислення молодших школярів	219

Марина Сидоряк	
Формування громадянської культури зростаючої особистості як педагогічна проблема	221
Катерина Сиротюк	
Художньо-естетичний напрям в системі позашкільної освіти Буковинського регіону	223
Максим Сиротюк	
Роль естрадного виконавства у формуванні патріотичних цінностей молоді	225
Світлана Скидан	
Особливості формування наукового світогляду учнів початкової школи	227
Катерина Скринник	
Роль жінок в Збройних силах України	229
Іван Собко	
Особливості методики формування естрадно-вокальних навичок у дітей молодшого шкільного віку	231
Лілія Солован	
Особливості статево-рольової соціалізації старших дошкільників із однодітних і малодітних сімей	233
Марія Тацюк	
Жінки в лавах ЗСУ: зміни гендерних стереотипів у контексті повномасштабної війни	235
Іванна Тимків	
Інтеграція у процесі навчання мовно-літературної освітньої галузі: теоретичний аспект	237
Олександра Ткачук	
Почуття гумору як ресурс стресоподолання в управлінській діяльності	239

Юлія Ткачук	
Співпраця з батьками в умовах закладу дошкільної освіти	241
Богдана Токар	
Проблема Інтернет-залежності в психології	243
Наталія Токарь	
Організація дослідницької діяльності молодших школярів у процесі розв'язування задач на уроках математики	245
Іван Тома	
Постановка виконавського апарату музиканта-духовика як основа розвитку учня-початківця	247
Анастасія Томко	
Особистісні якості у сфері професійної комунікації	249
Валентина Тудосе	
Виховання почуття справедливості та моральний розвиток особистості молодшого школяра	251
Ангеліна Турко	
Профілактика девіантної поведінки підлітків	253
Марія-Віоріка Федорян	
Соціально-правовий захист дітей у ситуації домашнього насильства	255
Марія-Карина Фрунзе	
Виховання культури поведінки дітей молодшого шкільного віку в позаурочній діяльності	257
Олександра Хауляк	
Бездоглядність і безпритульність дітей як соціально-педагогічна проблема	259
Любов Ходан	
Важливість організації проєктної діяльності молодших	

школярів на уроках дизайну і технологій	261
Богдана Чабанюк	
Вплив фольклору на емоційний інтелект молодшого школяра	263
Марина Черевко	
Соціально-психологічна адаптація учнів до навчання в умовах воєнного часу	265
Сергій Чернега	
Методика формування звукорежисерських умінь майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки	267
Чернописька Ольга	
Методичні аспекти подолання недоліків звукоутворення здобувачів початкової школи у процесі вокально-хорової роботи	269
Аліна Чечул	
Охорона дитячого голосу в процесі вокально-хорової роботи з учнями різного шкільного віку	271
Іонела Шапка	
Формування творчої особистості учня через самореалізацію в музичній діяльності	273
Надія Шапка	
Роль вчителя-психолога у процесі навчання під час війни	275
Владислав Шубравський	
Стрес і соціальна підтримка в умовах війни	277
Юлія Щеголевата	
Умови розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами комп'ютерних ігор	279

Валерія Юзяк

Розвиток дитячої патопсихології: ретроспективний
аналіз 281

Соломія Яким'юк

Формування толерантності молодших школярів 283

Олег Ястремський

Емоційне вигорання в професійній діяльності та його
основні симптоми 285

**Художньо-виконавська інтерпретація музичних творів
у класі музично-інструментальної підготовки
як складова фахового розвитку майбутнього
музиканта-педагога**

Сучасний етап розвитку музичного виконавства характеризується інтенсивними пошуками можливостей оптимізації загальної музично-естетичної і водночас спеціальної професійної освіти. Зростає актуальність вивчення питань, пов'язаних з художньою інтерпретацією музичного твору. Тому важливою є подальша розробка теорії виконавської інтерпретації.

У коло завдань, які визначають етапи художньо-виконавської роботи входять:

- вивчення сучасної музикознавчої думки в галузі виконавської інтерпретації;
- вивчення специфіки процесу музично-виконавської творчості;
- аналіз жанрових, стильових та інших особливостей фортепіанної фактури.

Вивчення фактури музичного твору допомагає розкрити таємницю явища потенційно нескінченної множинності виконавської інтерпретації. Процес виконавської інтерпретації музичного твору цікавив багато поколінь музикантів, методистів, дослідників у галузі музичної педагогіки. Велику увагу цій проблемі приділяли у своїх працях О. Гольденвейзер, К. Ігумнов, А. Корто, М. Лонг, Г. Нейгауз, С. Раппопорт, С. Фейнберг [2].

Виконавська культура вчителя музики є важливим аспектом підготовки висококваліфікованого спеціаліста на рівні сучасних завдань музичного виховання та освіти. Що ж таке виконавська діяльність: вияв творчого чи репродуктивного начала по відношенню до авторського зразка? Як відомо, суть художньої інтерпретації – творчий процес тлумачення музичного твору.

Художньо-виконавська інтерпретація – це і виконавська

діяльність, і її кінцевий результат, що у сукупності являє собою своєрідний процес, що не має прямих аналогій з іншими видами мистецтва. У процесі інтерпретації музичного твору можна виділити чотири основних етапи: виникнення художнього задуму, його формування, реалізація, перевірка та оцінка [2].

Основними складовими культурологічного підходу у професійній підготовці майбутніх музикантів-педагогів, що забезпечують її здійснення як єдиного цілого, є:

- робота із забезпечення професійної підготовки;
- формування професійної готовності майбутніх музикантів;
- формування духовних інтересів майбутніх спеціалістів та їх зацікавленості в оволодінні музичною спеціальністю;
- прищеплення дисциплінованості, культури спілкування;

Робота, скерована на розкриття й розвиток у майбутніх спеціалістів духовних і моральних якостей, почуття патріотизму, вірності традиціям українського народу і на задоволення їх духовних потреб через освоєння найкращих духовних надбань українського народу та світової цивілізації. Сюди ми відносимо: роботу з організації самодіяльної художньої творчості майбутніх музикантів-педагогів, соціальна цінність якої виявляється через залучення їх до основ музичної та духовної культури, що стимулює бажання стати творцем і сприяє естетизації праці, реальному самоствердженню, самореалізації особистості, естетичному сприйняттю дійсності, культури власної діяльності [1].

Список літератури

1. Крицький В. М. Формування умінь художньої інтерпретації у студентів музичних факультетів педагогічних закладів вищої освіти: автореф. зі спец. 13.00.01. НПУ ім. М. П. Драгоманова. К., 1999. 20 с
2. Художня інтерпретація музичного твору. URL: https://allref.com.ua/uk/skachaty/Hudojnnya_interpretaciya_muzichnogo_tvoru

Особливості виявлення тривожних станів у дітей дошкільного віку

Тривожність – це стан нервозності та занепокоєння, який останнім часом, в період нестабільності та неспокою, особливо підвищується. У зв'язку з цим в сучасному світі зростає частка тривожних, неврівноважених та емоційно нестабільних дітей.

Багато досліджень та публікацій підкреслюють, що проблемі дитячої тривожності приділяється багато уваги тому, що вона досить широко розповсюджена серед дітей. У працях багатьох психологів і психотерапевтів ця проблема займає особливе місце [3, с. 9].

Досліджуючи проблему тривожності, З. Фройд дійшов наступного твердження: тривога є функцією Его і призначення її полягає в тому, щоб попереджувати особистість про наближення загрози, з якою треба зустрітися або оминати. Так тривога дає можливість особистості реагувати на загрозову ситуацію адаптивним способом [2, с. 94].

Дитяча тривожність не пов'язана з будь-якою певною ситуацією і проявляється постійно, фоново в різних видах діяльності дитини. Вона несвідома, інстинктивна та не залежить від бажання дитини. Тривожні діти дуже чутливі до своїх невдач, гостро реагують на них, схильні відмовлятися від того виду діяльності, в якій відчувають труднощі.

Е. Фромм виокремив, що головним джерелом тривожності та внутрішнього занепокоєння є переживання відчуженості, пов'язане з уявленням людини про себе як окрему особистість, що відчуває у зв'язку із цим свою безпорадність перед суспільством та силами природи. Основним шляхом розв'язання цієї ситуації, на його думку – це різні прояви любові між дитиною та людьми що її оточують [4, с. 261].

Симптоми дитячої тривожності бувають як очевидними, так і такими, які батькам важко виявити. Перелічимо деякі прояви дитячої тривожності: дитина гризе нігті; повторює різні рухи

або маніпуляції двічі; з'являється кліпання, заїкання та постійні повторення різних звуків.

Тривожність дітей тісно пов'язана з деструктивністю та нестабільністю поведінки та виховних впливів батьків, а особливо у стосунках з матір'ю. Суть девіантної поведінки батьків полягає у тому, що вона призводить до руйнування емоційного контакту з найближчим оточенням, тобто психологічний клімат в сім'ї не створює для дитини надійного психологічного захисту, безпеки та комфорту. Дослідники виявили найбільш поширені негативні шаблони поведінки батьків: батьки не приділяють достатньо уваги дитині, ігнорують або не розуміють її емоційних проявів, пригнічують поведінку дитини, мати не забезпечує дитину надійною прив'язаністю [1, с. 36].

Отже, тривожність у дітей дошкільного віку – досить розповсюджена та типова проблема нашого сьогодення. Тому дорослі повинні вміти розпізнавати появу тривожних переживань ще на початковій стадії та не дати їм переродитися у важкі особистісні проблеми.

Тривогу дитини можна подолати, якщо проявити до її почуттів достатню увагу, навчити її виражати емоції та показати способи розв'язання проблеми.

Список літератури

1. Вольнова Л. Дьоміна Г. Чинники виникнення та посилення проявів тривоги у дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 12. Психологічні науки. Вип. 9 (54). 2020.
URL: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.9\(54\).03](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.9(54).03)
2. Фройд З. *Вступ до психоаналізу*. Київ: Видавництво «Основи», 1998. 714 с.
3. Томчук С.М. Томчук М.І. *Психологія тривоги та агресії особистості в освітньому процесі*. Вінниця, 2018. 200с.
URL: http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/monografii/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%A2%D0%BE%D0%BC%D1%87%D1%83%D0%BA
4. From E. *The Atomy of Human Distructiveness*. Random Hose. 1997.

Дмитро Алекса
Науковий керівник – проф. Дерда І. М.

Значення методичної підготовки фахівця музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти

Важливе значення в музично-естетичному розвитку молоді України займає позашкільна музична діяльність, метою педагогічного процесу якої є розвиток музично-естетичної культури учнів. Попри становлення Нової української школи, сьогодні існує проблема інноваційності навчання та виховання талановитих учнів, обмеженості годин в закладах загальної середньої освіти для вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво» (історія мистецтв, вокал, хореографія, гра на музичному інструменті), відсутності культурно-мистецьких майданчиків та ін. Усе це заважає реалізації творчого потенціалу учнів та посилює актуальність позашкільної діяльності, створення цілісної системи пошуку та виховання творчо обдарованої особистості учня [2].

Основні державні документи (Закони України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Положення про ПСМНЗ початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади» та ін.) спрямовані на гуманізацію та демократизацію педагогічного процесу, є законодавчою базою освітньої галузі та диктують напрямки розвитку освіти, стратегію і перспективи її розвитку [2].

Освіта в позашкільних навчальних закладах у системі безперервної освіти згідно з Конституцією України та Законами реалізується в початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах, наприклад школах естетичного виховання, музичних, хорових хореографічних, театральних, художніх школах та студіях. Ці документи визначають переваги позашкільної освіти, наприклад: особистісний вибір діяльності, тобто індивідуальний розвиток особистості учня; варіативність змісту і форм організації освітнього процесу; доступність знань й інформації для кожного; адаптивність до виникаючих змін та ін. [1].

Зрозуміло, що існує потреба у створенні умов для виховання

творчої, гармонійної, естетично розвиненої особистості, що прагне неперервно самовдосконалюватись і естетично самореалізуватись. Сучасна гуманістична освітня парадигма на ідеях ставлення до особистості як до унікаму, спонукає переосмислити і доповнити основоположні принципи викладання мистецьких дисциплін, організацію практичної мистецької діяльності учнів як джерела духовного розвитку і творчої самореалізації суб'єктів навчання. Важливе значення в формуванні естетичної культури учня займає музичне мистецтво, що актуалізує музично-естетичний розвиток нового покоління в сучасній педагогічній науці і практиці та методичні засади підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти [1]. Порівняно з методикою навчання музики в педагогіці основної школи, у позашкільній освіті методам формування музично-естетичної компетентності надається значно менше уваги.

Отже, можна зробити висновок, що нині необхідна підготовка майбутнього фахівця з ґрунтовними теоретико-методологічними психолого-педагогічними та мистецтвознавчими компетентностями, здатного успішно працювати в закладах позашкільної освіти.

Список літератури

1. Паньків Л. Педагогічні принципи організації мистецької діяльності учнів в умовах позашкільної освіти. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент. Серія : Педагогічні науки*. 2019. Вип. 14. С. 130–141.
2. Смірнова О. Особливості розвитку мистецьких закладів позашкільної освіти в умовах становлення нової української школи. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент. Серія : Педагогічні науки*. 2019. Вип. 14. С. 65–79.

Ангеліна Андрухович
Науковий керівник – доц. Костик Л. Б.

Формування словника прикметників у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення III рівня

Одним із головних завдань дошкільної освіти є формування особистості дитини та її підготовка до навчання у школі. Науковцями (С. Конопляста, Ю. Рібцун, М. Шеремет і ін.) визначено негативну динаміку у напрямку збільшення кількості дітей дошкільного віку із порушеннями усного мовлення. У цієї категорії дітей визначено труднощі опанування знаннями визначеними у Програмах навчання і виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. Від своєчасності мовленнєвого розвитку залежить і якість підготовки дітей до школи, формування у них мисленнєво-пізнавальної діяльності, поведінки та особистості дитини в цілому. В. Тарасун у зв'язку з цим указувала на значущість превентивного навчання і виховання дошкільників з порушеннями мовлення. Особливої вагомості при цьому набуває логопедична робота з дітьми із порушеннями мовлення дошкільного віку. Для дітей із загальним недорозвитком мовлення (надалі ЗНМ) в умовах логопедичної групи для цього створено необхідні умови.

Нині вивченню дітей із ЗНМ присвячено ряд фундаментальних і різнобічних досліджень Ю. Рібцун, В. Тищенко, Л. Трофименко та ін. Від рівня сформованості усіх боків мовлення дитини залежить рівень опанування нею у наступному навчальною інформацією та навчальною діяльністю.

Особливості розвитку мовлення у дітей дошкільного віку були предметом дослідження А. Богуш, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тищенко, С. Коноплястої, В. Тарасун, М. Шеремет, Н. Гаврилової, О. Мілевської, О. Ткач та ін.

Труднощі вживання прикметників дітьми із ЗНМ виникають на різних етапах сприйняття, обробки, зберігання та вибору інформації семантичного типу. Зокрема, вивчення словника прикметників та образного мовлення у дошкільників із ЗНМ III

рівня показало, що складні прикметники дітьми з III рівнем ЗНМ можуть застосовуватися для спілкування лише в умовах постійного спонукання у формі додаткових запитань, підказок, оцінних і заохочувальних суджень із боку дорослих.

Отож основним завданням роботи над словником прикметників слід вважати формування в мовній свідомості дитини повноцінних семантичних зв'язків. Розвиток словника прикметників має бути нерозривно пов'язаним з розширенням уявлень дитини про навколишню дійсність. При формуванні словника особлива увага повинна бути звернена на взаємозв'язок лексичного та граматичного значень слова. Словник дитини повинен розвиватися паралельно з розвитком розумових операцій. Саме аналітико-синтетична робота зі словом формує його як мовний знак.

У процесі логопедичного навчання у досліджуваних дітей із ЗНМ дошкільного віку були виявлені позитивні кількісні і якісні зміни стану словника прикметників, а саме, розширення обсягу словника прикметників та поліпшення точності їх вимови. Емоційно ігрові заняття діти сприймають найліпше. Правильно підібрана наочність, цікаво створена образна ситуація гри та точно сформульовані правила сприяють активізації у них мовлення, а правильні підказки з боку логопеда забезпечують точність засвоєння слів-прикметників.

Список літератури

1. Бушак О. О., Дмитрів Ю. М. Особливості формування граматичної сторони мовлення в дітей дошкільного віку із ЗНМ III рівня. *Матеріали III наук.-практ. студентської конференції «Сучасні тенденції та актуальні проблеми педагогічної освіти»*, Львів 2018. С. 19–20.
2. Левицький В.Е. До питання про формування лексикограматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. URL: <https://aqce.com.ua/download/publications/201/241.pdf>
3. Мілевська О.П. Методичні аспекти формування описових умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/504143.pdf>

Лівія Анкуца
Науковий керівник – проф. Кушнір І. Г.

Особливості стресу у студентів в умовах військового стану

У наш час проблема виникнення стресових ситуацій в житті студентів стає все більш актуальною, оскільки стрес негативно позначається на академічній успішності студентів, особливостях їх соціалізації, міжособистісної взаємодії.

Стресом називають неспецифічну реакцію організму на вплив, що порушує його гомеостаз, а також змінює активність нейрогуморальної регуляції організму. Неспецифічна реакція на дію стресора (загальний адаптаційний синдром) – це певний комплекс фізіологічних змін живого організму у відповідь на будь-яку висунену йому вимогу [2].

Війна є джерелом дистресу практично для всіх категорій населення, оскільки діапазон стресорів значно розширюється. Молодь це дуже вразлива ланка суспільства, тому їм особливо важко пристосуватися [5] і підтримувати психічний і моральний стан в умовах військового стану. Особливої уваги в цьому контексті потребує психологічна атмосфера як в сфері вищої освіти загалом, так і психічні особливості студентства зокрема, оскільки навчальний стрес, сукупність стресових реакцій, які супроводжують навчальну діяльність студента на різних етапах протягом усього періоду навчання у закладах вищої освітньої підготовки до майбутньої професійної діяльності, значні розумові, емоційні, інформаційні, фізичні навантаження зумовлює стан високого нервово-психічного напруження через необхідність адаптації до різних нових аспектів навчального процесу та життя [4]. Переїзд в іншу область або країну, смерть когось з близьких, мовний бар'єр, зміна режиму навчання, невпевненість у майбутньому і страх невизначеності – це фактори, які впливають і на психологічні і на психофізіологічні особливості особи. Про вплив стресу на студентів свідчать тривога, втома, невротизація, схильність до помилок, зниження здатності приймати раціональні рішення, труднощі

зосередження, зниження уваги, підвищена чутливість до критики тощо. Вимоги й очікування батьків і викладачів, а також змагальний дух в університеті можуть змусити студента відчувати стрес і напругу, втратити бажання до навчання, що призводить до механічного навчання [2]. Психологічні зміни у студентів можуть бути відображені у появі нових шкідливих звичок, психоемоційному напруженні через порушення звичного режиму навчання у зв'язку з повітряними тривогами та відключеннями електроенергії, недотримання режиму дня. Посилені вимоги до навчальної діяльності на тлі складних соціально-економічних змін призводять до збільшення кількості випадків виникнення різного роду нервово-психічних порушень, психосоматичних захворювань, депресивного емоційного фону, і навіть можуть спричинити стійкі особистісні зміни студента [1]. Проблемою в дослідженнях успішності в інтелектуальних випробуваннях є тривога і стрес, пов'язані з побоюваннями здобувачів освіти щодо своїх здібностей та з успішністю виконання пропонованих завдань.

Для подолання наслідків стресу рекомендується: обговорити з кимось свої занепокоєння, проводити більше часу на свіжому повітрі, гуляти, бігати, їздити на велосипеді, робити дихальні вправи й антистресовий масаж, здоровий сон [3].

Список літератури

1. Аршава І.Ф. Емоційна стійкість людини та її діагностика: монографія. Дніпропетровськ : Вид во ДНУ, 2006. 336 с.
2. Наугольник Л.Б. Психологічні особливості індивідуальних відмінностей в реагуванні на стрес : зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: ГО «Південа фундація педагогіки», 2014. 108с.
3. Осьодло В. І. Особистісні чинники подолання стресових станів в особливих умовах. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2013. С. 243–253.
4. Пічурін В. В. Копінг-стратегії студентів і психологічна готовність до професійної праці. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2015. № 2. С. 53–59.
5. Профілактика порушень адаптації молоді до повсякденних стресів і кризових життєвих ситуацій: навч. посіб. / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології; за наук. ред. Т. М. Титаренко. Київ : Міленіум, 2011. 272 с.

Аліна Апетрі

Науковий керівник – доц. Біленкова Л. М.

**Розвиток української національної культури
дитини молодшого шкільного віку
засобами родинного виховання**

Віками українці творили самотутню власну культуру, успадковуючи культурні цінності своїх предків, переймаючи і творчо осмислюючи надбання інших народів. Цим вони розвивали не лише національну культуру, але й зробили вагомий внесок у скарбницю світової. Здобуття Україною незалежності, розбудова самостійної держави, зростання самосвідомості нації, нові підходи до виховання і складний процес переходу до нового суспільства на зламі епох вимагають нового висвітлення культурологічних проблем, відкривають нові обрії розвитку української культури та вдосконалення методів родинного виховання. Відстоювання української ідентичності у воєнний час, велика кількість внутрішньо та зовнішньо тимчасово переміщених осіб. Усе це зумовило зростання інтересу до історії та проблем української національної культури.

Проблема розвитку національної культури дитини молодшого шкільного віку засобами родинного виховання висвітлюється у працях Л. Біленкової, І. Заєць, Б. Ковбаса, Я-А. Коменського, В. Костіва, П. Куліша, Л. Мафтин, І. Огієнка, Г. Сковороди, Т. Шевченка, які у своїх філософських та педагогічних творах досліджували питання суті та умов людського щастя, значення людського існування та вплив національної культури на формування особистості дитини з перших днів життя.

За останні роки вийшла друком велика кількість праць, у яких висвітлюються питання розвитку української національної культури. Особливий інтерес становить навчальний посібник М. Поповича, в якому зроблено досить вдалу спробу подати фундаментальні культурні цінності різних епох як цілісні системи, а духовна культура українського суспільства розглядається у взаємозв'язку з політичною і родинною в контексті світового культурного процесу.

До духовної культури зараховані не тільки різні види і жанри мистецтва, а й спосіб життя українців, система цінностей, традицій та вірувань [1, с. 13].

Розвиток української національної культури дітей сьогодні на часі. Внаслідок суспільно-політичних подій вона зазнала глибоких, непоправних втрат. Гинули у зовнішніх і внутрішніх війнах творці матеріальних і духовних цінностей, винищувалася й усувалася з ниви культурної творчості значна частина національної інтелігенції, під гаслами «інтернаціоналізації», «розмежування кордонів» та «злиття націй» відбувалися процеси русифікації, звужувалася сфера вживання української мови, штучно знижувався престиж національної культури. Нині постала нагальна потреба у радикальних державних, громадських, освітніх заходах, спрямованих на обстоювання національної справедливості, відродження духовних цінностей народу, забезпечення широкого функціонування і всебічного розвитку української мови – визначального чинника існування народу та його культури [2].

Саме використання у родинному вихованні засобів, які розвиватимуть українську національну культуру, сприятиме її відродженню, адже в усі часи родинне виховання було і є незмінною цінністю, головною духовною основою життя нації, могутнім соціальним феноменом, який найтісніше об'єднує людей, неперевершеним чинником самовиявлення у підростаючого покоління молодшого шкільного віку.

Отже, питання збереження та розвитку української національної культури у дітей молодшого шкільного віку особливо важливі в військових умовах відродження та на деяких тимчасово окупованих територіях будівництва національної культури незалежної України засобами родинного виховання.

Список літератури

1. Білоцерківський В.Я., Шейко В.М. Історія української культури: навч. посіб. Київ: Знання, 2009. 413 с.
2. Заєць І.І. Витоки духовної культури українського народу. Вінниця: Континент-Прим, 2006. 328 с.

Віктимізація особистості у сучасному світі

Невпинний розвиток суспільства передбачає стрімке зростання комплексності міжособистісних форм взаємодії та комунікації, що зумовлює об'єктивну ситуацію в країні та світі, коли чи не кожна людина може почуватися жертвою впливу інших людей, об'єктивних обставин чи подій, що склалися, дозволяючи такому явищу, як віктимність, виходити значно далі окреслених раніше меж, проявляючи свій вплив на особу в її повсякденному житті.

Дослідженням впливу віктимності суб'єкта на процес міжособистісної взаємодії з соціумом займається віктимологія. Значний внесок у дослідження психологічних особливостей схильності до віктимної поведінки належить Б. Мендельсону, Г.М. Мінковському, В.І. Полубінському, А.Л. Репецькій, Д.В. Рівману, А.В. Тулякову, Л.В. Франку та ін. Втім, дослідження у віктимології часто супроводжуються гострою критикою, що обмежує вивчення специфіки формування схильності до віктимної поведінки та її реалізації в умовах сучасного світу та робить проблему віктимізації особистості недостатньо дослідженою навіть з урахуванням її важливості.

У наукову лексику термін «віктимність» увів Л.В. Франк, пояснюючи його як психічне відхилення, закріплене у звичних формах людської поведінки, що зумовлює потенційну чи реальну схильність суб'єкта ставати жертвою. А.Л. Репецька стверджує, що шанси особи стати жертвою протиправних дій зростають як через її віктимність, так і через її віктимну поведінку – схильність діяти у певний спосіб в конкретній потенційно небезпечній ситуації. Це означає, що поняття віктимності та віктимної поведінки не можуть вважатися тотожними, оскільки віктимність не завжди є складовою віктимної поведінки, а віктимна поведінка не завжди пов'язана з наявністю у людини віктимності [1]. У віктимології часто використовується і термін «віктимізація». Своє визначення цього

поняття дав Д.В. Рівман, який вважав віктимізацію динамічним процесом перетворення особи на жертву злочину, акцентувавши увагу на потребі дослідження віктимізації як групового явища з реалізацією віктимізації при здійсненні взаємодії.

Згідно з Б. Мендельсоном, важливу роль при дослідженні особливостей віктимної поведінки відіграє сама особистість. Тому дослідження віктимності особистості вимагає підбору відповідних методик, які дозволять отримати цілісне розуміння окремого випадку та взаємозв'язків між психологічними особливостями потерпілого та схильністю до віктимної поведінки [2]. Одним з найліпших інструментів тут є «Методика визначення схильності до віктимної поведінки» О.О. Андронікової, цінність якої – у її здатності охоплювати весь діапазон притаманних віктимній особистості поведінкових проявів, що дозволяє більш детально дослідити психологічні чинники, які є безпосереднім джерелом віктимності, та виявити схильність до конкретних типів віктимної поведінки. Використання цієї методики у науковому дослідженні дозволило за допомогою набору спеціальних психодіагностичних шкал отримати такі результати щодо схильності респондентів (студентів-третьоккурсників, n=26) до різних типів віктимної поведінки: показники шкали соціально бажаних відповідей у 73,08 % осіб – у межах норми, що свідчить про валідність показників решти діагностичних шкал методики. Найменш схильні опитувані до самопошкоджуючої та саморуйнівної віктимної поведінки: 26,92 % та 53,85 % з низьким рівнем показників. Натомість найбільш схильними виявилися респонденти до гіперсоціальної віктимної поведінки (30,77 % вибірки); у решти показники в межах норми. Оптимальними виявились результати й за іншими шкалами методики.

Список літератури

1. Дроздов О. Ю. Проблеми агресивної поведінки особистості: Чернігів: ЧДПУ, 2000. 156 с.
2. Герасімова Н. Є. Внутрішньоособистісні конфлікти в процесі соціальної адаптації студентів до умов вищих навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. педагогічна та вікова психологія. Київ, 2004. 41 с.

Катерина Баліцька
Науковий керівник – доц. Нікула Н. В.

Формування сприятливого освітнього середовища в освітньому процесі початкової школи

У процесі реалізації базових ідей Нової української школи перед закладами загальної середньої освіти постає проблема гуманізації освітнього середовища через створення сприятливих умов для всіх учасників процесу навчання та виховання, адже середовище може стати невичерпним джерелом мотивації школярів, їх натхнення, творчості, а також – забезпечити єдність педагогів, школярів та їх батьків на основі взаєморозуміння та співробітництва.

Наукова проблема впливу освітнього середовища досліджувалася багатьма вченими. Так, окремі аспекти суті та формування освітнього середовища вивчали як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники, серед яких: І. Бех, Дж. Гібсон, Т. Дороніна, А. Кух, О. Макагон, Л. Макар, Т. Менг, О. Пехота, В. Рибалка, В. Семиченко, С. Сисоєва, М. Турвей та ін.

Л. Макар у своїх дослідженнях тлумачить поняття «освітнє середовище» як сукупність умов, які суттєво впливають на формування та функціонування особистості в суспільстві, розвиток її здібностей, потреб, інтересів [2].

Так, Т. Дороніна стверджує, що освітнє середовище закладу освіти виступає своєрідною характеристикою його внутрішнього життя, оскільки характеризує систему впливів та умов формування особистості, можливостей для розвитку особистості, що містяться як у соціальному, так і просторово-предметному оточенні [1].

Згідно ідей Нової української школи, атмосфера сприятливого освітнього середовища в навчальному закладі повинна базуватися на принципах: довіри та любові, співпереживання, позитивної тональності, які будуть визначати перспективну лінію успіху і самої освітньої установи в цілому, а також усіх суб'єктів, які беруть участь в освітньому процесі (учні, вчителі, батьки, управлінці) [3].

Сприятливе освітнє середовище повинно бути середовищем інтегрованим, оскільки має бути забезпечене кількома мікросередовищами: інтелектуальним, психологічним, науково-методичним, соціальним, культурно-естетичним, фізичним, санітарно-гігієнічним, електронним. Кожне із них відіграє свою роль у забезпеченні якісного освітнього простору.

Сучасний освітній простір в початковій школі повинен відповідати вимогам, серед яких: ергономічність меблів; безпечність їх для дитини; форма, розмір, вага, колір повинні бути естетичними; розміщення у класі так, щоб була можливість спостерігати за діяльністю учнів, що перебувають у різних осередках і можливість безпечно пересуватись у просторі класу, школи, а також мали місце для зберігання власних речей.

Концепція «Нова українська школа» визначає особливості організації освітнього середовища в сучасній школі.

Таке середовище має бути наповнене позитивною роллю вчителя у формуванні безпечного середовища; забезпеченням для школярів права вибору; формуванням в учнів спільних цінностей; проведенням ранкових зустрічей зі школярами; забезпеченням дидактичних матеріалів; розвитком відповідальності школярів та встановленням відповідних правил; участю учнів у формуванні освітнього середовища; створенням відповідних умов для інклюзії в школі [3].

Отже, формування сприятливого освітнього середовища в освітньому процесі початкової школи є процесом, що підпорядкований визначеними державою вимогами, а для забезпечення його ефективності мають бути цілеспрямовано та системно реалізовані відповідні педагогічні умови.

Список літератури

1. Дороніна Т.О. Сучасні підходи до визнання сутності та структури освітнього середовища. *Педагогіка вищої та середньої школи*: зб. наук. праць. Вип. 40. Кривий Ріг. 2014. С. 179–186.
2. Макар Л. М. Сутність освітнього середовища в педагогічному процесі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 30 (83). С. 229–236.
3. Освітній простір Нової української школи: методичні рекомендації. URL: <https://pon.org.ua/engine/download.php?id=1947>

Комп'ютерні ігри в освітньому процесі початкової школи як ефективний засіб навчання

Гра – це природна для дитини форма навчання, яка є частиною її життєвого досвіду. Учитель, керуючись природними потребами учнів, повинен організувати освітній процес за допомогою гри [1, с. 27], яка має органічно включитися в предметне навчання і тісно взаємодіяти з іншими видами навчальної роботи. Ще В.О. Сухомлинський зауважив, що: «у грі розкривається перед дітьми світ, розвиваються творчі здібності особистості. Без гри не може бути повноцінного розумового розвитку» [2, с. 156].

У сучасних умовах, коли інформація стає стратегічним ресурсом розвитку суспільства, є очевидною необхідність впровадження в освітній процес початкової школи інформаційно-комунікативних технологій, які дають змогу:

- активізувати пізнавальну діяльність учнів;
- проводити уроки на високому естетичному рівні (музика, анімація);
- здійснювати індивідуальний підхід до учня, застосовуючи різнорівневі завдання [2, с. 98].

Використання комп'ютерних ігор в освітньому процесі початкової освіти є актуальною проблемою сучасної школи. Нинішній вчитель повинен уміти підготувати та провести урок з використанням КТ з будь-якої шкільної дисципліни.

Поєднання традиційних методів навчання та сучасних інформаційних технологій, зокрема й комп'ютерних, сприяє самостійному набуттю нових знань, тобто інтелектуалізації навчальної діяльності. Використання комп'ютера на уроці дає змогу зробити процес навчання мобільним, індивідуальним і диференційованим. Комп'ютер слугує засобом для розвитку дитини й формування в неї якісно нових компетентностей.

Комп'ютерна гра (КІ) – це один із найпоширеніших видів програмного забезпечення [3, с. 42]. Комп'ютерні ігрові

програми цікаві молодшим школярам і забезпечують навчальний і розвивальний ефект, якщо вони створені за принципом вирішення ігрових завдань. На екрані дисплея оживають будь-які фантазії дитини, герої книг і казок, предмети навколишнього світу, цифри та букви. Крім того, комп'ютерні ігри складені так, щоб дитина могла уявити собі одиничне поняття або конкретну ситуацію, але отримала узагальнене уявлення про всі схожі ситуації або предмети. Таким чином, в учнів розвиваються різні види мислення та мислительні операції.

Освітні комп'ютерні програми для молодших школярів мають величезний потенціал для інтелектуального та емоційно-особистісного розвитку дітей. Зокрема, їх розвивальний характер реалізується через символічне подання інформації та опосередкований характер управління нею. Водночас, у різноманітному асортименті дитячих програм виокремлюються великі групи ігор, об'єднані у такі класи: розвивальні ігри; навчальні ігри; ігри-експерименти; ігри-забави; комп'ютерні діагностичні ігри [2, с. 95].

Отже, для плавного переходу від переважно ігрової до навчальної діяльності необхідно поєднувати дидактичні цілі з можливостями ігрових комп'ютерних технологій (наочне представлення інформації, забезпечення зворотного зв'язку між навчальною програмою і дитиною, широкі можливості для заохочення, індивідуальний стиль роботи тощо). Зважаючи на значний позитивний вплив використання комп'ютерних ігор, рекомендуємо більше вводити їх в освітній процес початкової школи, і не лише в межах уроків інформатики.

Список літератури

1. Буяк Р.Р. Навчаємо граючи. *Початкове навчання та виховання*. 2016. № 25. С. 26–28.
2. Підгорна В. В. Методика та педагогічні умови впровадження мультимедійних технологій в освітній процес. Київ: Просвіта, 2011. 356 с.
3. Таргоній О., Чабанюк Т. Використання інформаційних технологій на уроках у початкових класах. *Сучасна школа України*, 2011. № 2. С. 42–44.

Діана Богуцька
Науковий керівник – доц. Колтунович Т. А.

Основні проблеми сучасного дитячого психоаналізу

Дитячий психоаналіз зародився у межах класичного та, починаючи з 1909 р., коли світ побачила праця З. Фрейда «Аналіз фобії п'ятирічного хлопчика», почав поступово перетворюватися на науково-практичний напрям психології.

З. Фрейд мало писав про дітей, але у більшості описів клінічних випадків, він аналізував інфантильні прояви у психіці дорослих пацієнтів, тим самим шукаючи коріння невротичних конфліктів у дитячих переживаннях.

На початку ХХ ст. дитячий психоаналіз тлумачився фахівцями як «психоаналіз дитячих неврозів». У наш час його трактують як метод лікування психічних розладів у дітей шляхом з'ясування взаємодії свідомих і несвідомих елементів психіки та переведення пригнічених почуттів і конфліктів у площину свідомості [1, с. 108].

Еволюція дитячого психоаналізу складна та суперечлива. На жаль, і сьогодні він не позбавлений значної кількості дискусійних питань: можливості його застосування по відношенню до дітей раннього та дошкільного віку; методів роботи з батьками дітей, які проходять терапію; природи опору та перенесення неврозу дітьми різного віку в ході психоаналізу; видів ігрового матеріалу; модифікації технік психоаналітичної роботи з дітьми, які страждають на тяжку психопатологію (нарцисичну, прикордонну, психотичну); розробок технік підліткового психоаналізу тощо [2; 3].

Однією із засновниць дитячого психоаналізу вважають доньку Фрейда – А. Фрейд. Вона вважала, що в психоаналізі дітей, насамперед, необхідно використовувати спільні з дорослими аналітичні методи на мовному матеріалі: гіпноз, вільні асоціації, тлумачення сновидінь, символів, парапраксію (підслуховування, забування), опір, аналіз і перенесення. Вона наголошувала на оригінальності методики аналізу дітей та на шляхах часткового подолання труднощів у використанні методу

вільних асоціацій у дітей раннього віку шляхом аналізу сновидінь, ігор і малюнків, які дозволять розкрити тенденції несвідомого у відкритій і доступній формі [1].

До принципів дитячого психоаналізу відносять: часті сеанси, обов'язкову роботу з батьками, використання ігор, малюнків, ліплення, інтерпретацію як основний інструмент аналітика, роботу з переносом і контрпереносом [3]. Особливості ж сучасної психоаналітичної терапії дитини пов'язані з:

- підтримкою аналітичної позиції, яка встановлює якнайменше обмежень на проведення лікування;
- інтерпретацією як основною технікою у роботі з опором під час лікування дитини;
- якомога меншим використанням виховних заходів і спроб зміни навколишнього середовища дитини психоаналітиком, який втручається лише там, де це необхідно для підтримки безперервності аналітичного лікування;
- дозволом дитині здійснювати свій розвиток максимально повно, допомогою у перетворенні несвідомих елементів у свідомі;
- особистістю аналітика, з яким дитина може взаємодіяти та ділитися думками і почуттями з минулого, теперішнього та майбутнього у міру їх виникнення [1, с. 109-110].

Психоаналітична психотерапія – не метод досягнення стійкого відчуття добробуту, проте вона озброює дитину способами подолання життєвих проблем, уможливорює психічну переробку нового, не завжди легкого досвіду, дає можливість подальшого інтелектуального й емоційного розвитку.

Список літератури

1. Парамонова А. А. Основные проблемы детского психоанализа (к 100-летию становления детского психоанализа). *Прикладная юридическая психология*. 2012. № 3. С. 107–115.
2. Child analysis today / Ed. by Luis Rodriguez de la Sierra. London; N.Y.: Karnak, 2004. 116 p.
3. Handbook of child psychoanalysis: Research, theory and practice / Ed. by Wolman B.B. New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1996. 644 p.

Ірина Боднарюк

Науковий керівник – доц. Андрєєва Я. Ф.

Психологічні складнощі адаптації за кордоном вимушених переселенців

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинило масоване вимушене переселення українців за кордон.

За В.В. Гриценко соціально-психологічна адаптація розуміється як поєднання стійкості (збереження самоідентичності) з мінливістю (досягненням нових станів), яке здійснюється на рівні способів взаємодії особистості із середовищем [1].

На груповому рівні соціально-психологічної адаптації виділяються фактори, що впливають на вибір і реалізацію людьми різних стратегій адаптації в умовах кризи ідентичності, на особистісному – аналізується вплив на вибір і реалізацію стратегій адаптації ціннісно-сислової структури особистості. Наслідком успішності адаптації для особистості є автономність: чим вище рівень адаптованості людини до даного соціального середовища, тим вище рівень її незалежності від нього [1].

Ефективність адаптації людини пов'язується з поняттями адаптивності (спроможність людини до адаптації) та адаптаційних можливостей (властивості, які цю спроможність забезпечують (інстинкти, темперамент, здібності тощо)).

Важливим компонентом адаптації є інтеграція. Можна виділити 3 її аспекти: соціально-економічний, культурний та політичний. Вона успішна, якщо індивід активно входить у всі сфери життя суспільства, освоює необхідні соціальні ролі, засвоює схвалювані цим суспільством цінності, соціальні норми, стереотипи поведінки [2].

Виділяються 3 етапи соціально-психологічної адаптації: 1) ознайомлення, 2) стадія рольової орієнтації, 3) самоствердження. Також невід'ємною частиною адаптивного процесу є стрес. Сельє виділив 3 етапи в розвитку стресу: тривога (фази шоку й анти-шоку), резистентність (виникнення стійкості організму до дії стресорів) та виснаження [3].

При переїзді в іншу країну неминуче стикаєшся із

культурним шоком – психологічною дезорієнтацією і фізичним дискомфортом індивіда при зіткненні з іншим культурним середовищем. Його перша стадія – ейфорія від подорожі (до 4-го місяця), 2-га – самовідчуження (4-го до 8-го місяця). 3-тя – вихід (від 8-го до 20-го місяця), 4-та стадія – досягнення розуміння місцевої культури (виникає після 2-х років). Способи погашення культурного конфлікту: геттоїзація, асиміляція, поєднання культурного обміну та взаємодії, часткова асиміляція.

Люди, змушені покинути батьківщину, переживають «синдромом біженця», який проявляється у відчутті покинутості, відсутності сил діяти, пригніченості, відчутті провини та тужливості, самокартанні аж до емоційного виснаження, ангедонії (неможливість насолоджуватися тим, що раніше), дратівливості та зміні ставлення до тих, хто надав прихисток.

Отже, адаптація виконує дві важливі функції: допомагає пережити стрес від змін та знайти для себе способи та ресурси для життя в нових умовах. Щоб полегшити процес адаптації, психологи рекомендують проаналізувати, яку позицію займає біженець – пасивну чи активну, дати відповідь на ряд запитань, які допоможуть поглянути на ситуацію з іншого боку та зрозуміти, як рухатись далі, подумати, як можна зберегти все цінне для людини у власній культурі, знайомитись з новими людьми, в тому числі з українцями, які в таких самих умовах.

Список літератури

1. Адаптація як процес і результат пристосування індивіда до середовища. URL: <http://ukrbukva.net/15016-Adaptaciya-kak-process-ire-zul-tat-prisposobleniya-individa-k-srede.html>
2. Динаміка внутрішніх переміщень в Україні. УВКБ ООН в Україні: United Nations High Commissioner for Refugees. URL: <http://unhcr.org.ua/uk/novini/novyny/1232-litsa-peremeshchennye-vnutri-strany>
3. Коробка І., Павлюк В. Організаційно-правові засади соціального захисту переселенців (внутрішньо переміщених осіб) як основа реалізації соціальної політики держави, механізми формування соціально-ефективної державної економічної політики в умовах демократизації суспільства. *Аналітично-інформаційний журнал «Схід»*. 2015. № 4. С. 136.

Зоряна Божовська
Науковий керівник – доц. Бигар Г. П.

Формування мотивації молодших школярів до здорового способу життя

Тема здоров'я й освіти дуже актуальна в умовах сьогодення. Саме від освітянської громадськості, насамперед педагогів, батьків залежить здоров'я дітей і, як наслідок, здоров'я нації; від усвідомлення дітьми здорового способу життя. Шлях зміцнення здоров'я дітей – створення сприятливих соціально-педагогічних умов для формування мотивації здорового способу життя, як у школі, так і в сім'ї [2].

Мотивація здоров'я і здорового способу життя має посідати центральне місце у процесі навчання і виховання учнів молодших класів. Звертаючись до наукових джерел, досліджень В.І. Загв'язинського, Б.П. Беспалько та інших учених, ми виявляємо, що розвиток мотивації до здорового способу життя актуалізує потребу, яка забезпечує спрямованість особистості на ведення здорового способу життя. Під мотивацією здорового способу життя учнів потрібно розуміти процес, результатом якого є: усвідомлення гармонійного поєднання фізичного, психічного, духовного і тілесного; усвідомлення необхідності дотримання норм, правил поведінки, необхідних для здорового способу життя [1, с. 22].

Залучення людини до здорового способу життя слід починати з формування в неї мотивації здоров'я. Турбота про здоров'я, його зміцнення – мають стати ціннісними мотивами, що формують, регулюють і контролюють її спосіб життя. На думку вченого І. Беха «спосіб життя кожної людини визначає її уявлення про сенс життя, справи, вчинки, ставлення до навколишнього світу, до себе, до свого здоров'я» [1, с. 23]. Формування мотивації здоров'я має базуватися на двох важливих принципах: віковому та діяльнісному.

Перший принцип: виховання мотивації здоров'я необхідно починати з раннього дитинства. Другий принцип стверджує: мотив здоров'я слід створювати через оздоровчу діяльність щодо

себе, тобто формувати нові якості шляхом вправ. На цьому принципі була заснована вся соціальна еволюція людини [2, с. 79].

Людство розвивалося, навчаючись життєдіяльності виключно на своєму досвіді. Звідси досвід оздоровчої діяльності та вправи створять в молодших школярів відповідну мотивацію та установку (готовність до діяльності) на здоров'я. На основі цієї усвідомленої мотивації і формується власний стиль здорової поведінки.

Стиль здорового життя визначається різними мотивами. Серед них виділяють головні, які слід формувати у школярів:

- Мотивація самозбереження.
- Мотивація підпорядкування етнокультурним вимогам.
- Мотивація отримання задоволення від здоров'я.
- Мотивація можливості самовдосконалення.
- Мотивація можливості маневрувати.
- Мотивація досягнення максимально можливої комфортності [3, с. 13].

З огляду на вищезазначене, існує гостра потреба у формуванні в учнів свідомої мотивації на здоровий спосіб життя. Лише завдяки спільній діяльності школи, сім'ї та громадськості відкриваються можливості для здобуття учнями знань і розвитку навичок, які сприятимуть формуванню стійкої мотивації до здорового способу життя, збереженню та зміцненню здоров'я молодших школярів.

Список літератури

1. Грошовенко О. П. Формування позитивної мотивації до здорового способу життя в молодших школярів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. Вип. 25. С. 22–26.
2. Качур Б. М., Шеян М. О. Особливості формування навичок здорового способу життя в учнів молодших класів. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2015. Вип. 35. С. 78–81.
3. Коча І. А. Особливості формування здорового способу життя учнів початкової школи в сучасному освітньому просторі. *Педагогічний альманах*. 2018. Вип. 39. С. 10–16.

Формування усвідомленого батьківства молоді як соціально-психологічна проблема

На сучасному етапі суспільного розвитку актуалізується проблема якісної підготовки молоді до відповідального батьківства, формування усвідомленого ставлення до виконання батьківських обов'язків. Зокрема, в соціології, психології, педагогіці, медицині вказується на важливішому значенні такої підготовки батьків для розвитку особистості дитини, формування цінностей сім'ї тощо.

Предметом багатьох наукових досліджень є як інститут сім'ї в цілому, так і окремі його аспекти, зокрема сімейні відносини.

Як вважають дослідники, фундаментом / основою міцної сім'ї є спільні інтереси, діяльність, повага до почуттів та емоцій один одного.

Законом України «Про охорону дитинства» визначено обов'язки обох батьків (або людей, які їх замінюють) щодо належного виховання дітей [1]. Зауважимо, що такі обов'язки повинні виконувати не лише матері, але й батьки.

Аналіз психолого-педагогічної літератури виявив наявність таких підходів до трактування поняття «батьківство»:

- «як самостійну підсистему в системі сім'ї;
- за ступенем спорідненості (біологічне батьківство, соціальне (прийомне) батьківство);
- як засіб виховання дитини та створення умов для її гармонійного повноцінного розвитку;
- на основі врахування батьківських характеристик (система взаємодій ціннісних орієнтацій, батьківських установок, відчуттів, ставлення, позицій, відповідальності), які повинні бути їм притаманні для виконання батьківської ролі та формування певного стилю сімейного виховання» [2, с. 18].

Як узяття на себе відповідальності за виховання дитини, прояв терпеливого та уважного ставлення до неї, що сприятиме формуванню адекватної самооцінки, самоповаги, гідності,

впевненості, самостійності визначають поняття «усвідомлене батьківство».

Соціально-економічні зміни сьогодення спричинили появу деяких тенденцій, які зумовлюють особливості життєдіяльності сім'ї: поєднання материнства з повною робочою зайнятістю; збільшення кількості неповних сімей, що ускладнює повноцінну реалізацію її функцій; відмова молоді від народження дітей; бажання мати дітей всупереч медичним ускладненням; боротьба за право мати дітей у гомосексуальній парі та ін.

На жаль, часто молоді люди віддають перевагу стосункам з партнером, кар'єрі, отриманню задоволення власного «Я», а пріоритет виховання дітей ставиться під сумнів.

Зазначимо, що перехід від одного життєвого циклу до іншого, наприклад, від укладання шлюбу, фази без дітей до фази появи первістка, не завжди буває позитивним.

Наукові дослідження свідчать, що переважна більшість пар, які планують або вже мають дітей, все ще не володіють необхідними знаннями та навичками щодо їх вікових особливостей, реалізації батьківських функцій, культури взаємин між батьком і матір'ю, шлюб і сім'ю. Саме ці компоненти входять до змісту формування усвідомленого батьківства.

Отже, одне із головних завдань, яке стоїть перед соціальними працівниками у роботі з молоддю, - це формування навичок усвідомленого батьківства. Для досягнення цієї мети необхідно, щоб молодь розуміла, що таке батьківство, які функції доведеться виконувати, якими є типи поведінки батьків та як їх поведінка впливатиме на розвиток, становлення та подальше життя дитини.

Список літератури

1. Закон України «Про охорону дитинства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
2. Островська Н. О. Соціально-педагогічна діяльність територіальної громади з формування усвідомленого батьківства молоді : монографія. Хмельницький : Університет «Україна», 2017. 183 с.

Надія Бочарова
Науковий керівник – проф. Дерда І. М.

Композиторська спадщина Михайла Мафтуляка

Буковина – співуча гілка України, з давніх-давен тут в піснях оспівувались різні події і людські почуття, пісня звучала у кожній оселі. Наші предки співали і за роботою, і під час відпочинку, відмічаючи урочисті події у святкові дні. Всьому світу відомі вихідці з Буковини ушлявлені співаки народні артисти, майстри мистецтв, композитори. Одним із відомих буковинських композиторів є заслужений працівник культури України, голова районного відділення Національної всеукраїнської музичної спілки, лауреат обласної літературно-мистецької премії ім. С. Воробкевича, директор Сокирянської музичної школи (з дня заснування 15 лютого 1965 року по 2010 рік), громадський діяч, почесний громадянин міста Сокиряни та села Гвіздівці – Михайло Васильович Мафтуляк (1934–2018) [1].

Музика має велику силу. Вона наповнює свідомість добротою і мудрістю, любов'ю до прекрасного, возвеличує прагнення духовного збагачення людини. Джерелом натхнення композитора для створення музики є і природа, і народна творчість, і зміст життя. А змістом життя Михайла Васильовича була музична школа, її учні, яким композитор присвятив багато пісень. Вони упорядковані і видані у дитячих збірках «Коли співають діти» (2010р.) і «Пори року» (2013р.) (сл. М. Брозинського «Сонце вранці», сл. В. Обдуленка «Перший вересневий крок», сл. Л. Тулюлюк-Кушнір «Поцілунок березня» та інші). А у збірці «Лунає музика землі» (2008р.) знайдуть для себе чаруючі мелодії як молодші, так і старші шанувальники музики, бо пісні ці оповиті аурую сердечності і добра, в них оспівується краса людської душі (сл. В. Мартинюка «Прилітай журавко», сл. О. Фесенка «Панна Буковина», сл. М. Ткача «Веснянка» та інші.). Під час концерту присвяченого презентації збірки «Шануймося та будьмо» (2011р.) – Михайло Васильович звернувся до присутніх такими словами: «Я хочу, щоб ця збірка відкрила для вас щось нове, невідоме, щоб кожна пісня була для

вас цікавою і знайшла місце у ваших серцях. Щоб пісня стала вашим життєвим другом і супроводжувала вас у всіх починаннях, допомагала перемагати, йти вперед, додавала вам віри і впевненості. Співайте на здоров'я!» (сл.В.Васкана «Мій край, співучий, серцю милий», сл. Д. Павличко «Ой прийди до мене на розраду», сл. О. Богачука «Шануймося та будьмо» та інші). Пісні кожної із виданих вокально-хорових збірок композитора відображають любов до України, рідного краю, буковинської природи, у них оспівується радісне й тривожне буремне життя сьогодення вишукане мелодійними та гармонійними прийомами єднання музики і слова, які добре запам'ятовуються слухачеві, дарують йому естетичну насолоду та наснагу на краще майбутнє. Своїм композиторським талантом М. Мафтуляк збагатив музичну скарбницю буковинського краю такими піснями як «Буковиночка» на сл. В. Мартинюк, «Красуня смерічка» на сл. М. Андрієвич, «Допоки музика звучить» сл. В. Базилевського, «Вечірня пісня» на сл. М. Брозинського, що увійшли до збірки «Допоки музика звучить» (1996 р.); «Файні люди» сл. С. Пушика, «Синьоока доленько» сл. В. Григорака, «Величальна» сл. І. Кутеня, «Любіть Україну» сл. В.Сосюри – збірка «Першоцвіти» 2004р.; «Квітуча гілка України», «Одна Україна у нас» сл. О. Бондаря, «Впала смерека» сл. Д. Павличка, «Братаймося» сл. М. Ткача – «Любіть Україну» 2012р. «Гей ми, хлопці, бессарабці», «Бессарабія рідненька» сл. В. Гандзія, «Я вірю в майбутнє твоє, Україно» сл.О.Бондаря, що представлені у збірці «Пісні і тривоги» (2015р.)

«Я слухав би його пісні завжди й щоденно», [2] – писав у післямові до однієї з нотних збірок Михайла Мафтуляка його давній щирий друг і ровесник, член Національної спілки журналістів України Василь Гандзій, спільно з яким упродовж 55 років Михайло Васильович збирав матеріали для збірки, «Фольклор Буковино-бессарабського Подністров'я», виданої за життя авторів у 2016 році.

Список літератури

1. Будняк Г. Шануймося. *Дністрові зорі*. 2011. 11 листоп.
2. Плішка А.В. Композитори Буковини: довідник-посібник. Чернівці : Рута, 2006. С. 21.

Марія-Євгенія Бурак
Науковий керівник – доц. Мафтин Л. В.

Козацькі традиції у діяльності сучасних дитячо-юнацьких об'єднань України

В Указі Президента України «Про національну молодіжну стратегію до 2030 року» наголошується потреба «створення умов для розвитку молодих осіб як цілісних особистостей, які гармонійно поєднують невід'ємний фізичний, емоційний, інтелектуальний розвиток на основі цінностей [3]. З огляду на це невід'ємною складовою національно-патріотичного виховання, усебічного розвитку зростаючої особистості, на думку багатьох вчених, має стати впровадження ідей козацької педагогіки в родинне, шкільне, суспільне життя.

Козацькі виховні традиції посідають вагомe місце у дитячому та молодіжному русі України. Його діяльність регламентується Конституцією нашої держави (ст. 36), Законами України «Про основні засади молодіжної політики», «Про громадські об'єднання / зі змінами», а також «Концепцією підтримки та сприяння розвитку дитячого громадського руху в Україні». У чинних законодавчих документах дитяча громадська організація визначається як «громадське об'єднання, членами (учасниками) якого є фізичні особи віком від 6 до 18 років», відповідно, членами молодіжної громадської організації є особи віком від 14 до 35 років [1, стаття 1].

З-поміж численних дитячо-юнацьких громадських об'єднань, які мають різновекторні напрями діяльності (розв'язання політичних, соціальних, екологічних й інших проблем), активним упровадженням в основу своїх виховних програм традицій і засобів козацької педагогіки вирізняється Молодіжне товариство «Кіш», Українська скаутська організація «Пласт», Всеукраїнська дитяча громадська організація «Козаченьки», Всеукраїнська громадська козацька дитяча організація «Дніпровська Січ», Дитячо-юнацька організація «Джура», українське дитячо-юнацьке товариство «Січ».

Практика роботи означених вище організацій спрямована на

відродження козацьких традицій, утвердження національних цінностей, формування всебічно розвиненої особистості – високодуховної, моральної, фізично досконалої. О.Лісовець справедливо зазначає, що козацький громадський рух – це «система громадського навчально-виховного впливу, покликана забезпечити козацько-лицарську освіту молоді, її духовний зв'язок з предками, розвинути відносини із сучасниками і зорієнтувати на інтереси нащадків» [2,с.94].

З метою заохочення вихованців до особистісного зростання, мотивації до самореалізації, здорового способу життя, гартування волі й характеру, готовності до виконання священного громадянського й конституційного обов'язку щодо захисту своєї землі, національних інтересів України пріоритетними є такі напрями роботи, як: вивчення історії українського козацтва, героїчних традицій мужніх лицарів та їх популяризація; організація спортивно – оздоровчих таборів; створення гуртків бойових мистецтв й ін.

Козацькі громадські організації практикують лекторії, бесіди, круглі столи, фестивалі, здійснюють велику пошукову й етнографічну роботу, застосовують такі активні форми виховання, як змагання, походи, екскурсії, свята, конкурси, ігри тощо.

Отже, виховання дітей та молоді на славних традиціях українського козацтва сприяє залученню дітей та молоді до активної участі у громадському житті країни, підвищенню їх самостійності, формуванню найліпших людських якостей, громадянських компетентностей, національної свідомості, патріотизму.

Список літератури

1. Закон України Про основні засади молодіжної політики 1414-IX від 27.04.2021 р. *Електронний ресурс*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#n357>
2. Лісовець О. В. Дитячий козацький рух в Україні. *Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України* : навч. посіб. Київ: ВЦ Академія.2011. С.94-98.
3. Національна молодіжна стратегія до 2030 року. Затверджено Указом Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021. *Електронний ресурс*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text>

Валентина Бурделяк
Науковий керівник – доц. Зубрицький І. Я.

Профілактика вживання алкоголю серед учнівської молоді

Вживання алкоголю серед учнівської молоді є серйозною соціальною проблемою не лише в Україні, але і в інших країнах. Оцінка міжнародних репрезентативних даних, зібраних у рамках проекту ESPAD (European School Survey Project on Alcohol and other Drugs) – Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин у 2019 році, дає можливість зазначити, що більш ніж чверть (26,5%) підлітків, віком 15-19 років, регулярно вживають алкоголь. При цьому, статистика свідчить, що найбільше п'ють у країнах Європи (43,8%), Америки (38,2%) та Західно-Тихоокеанського регіону (37,9%).

Згідно з результатами останнього опитування, серед учнівської молоді в Україні, проведеного в межах проекту ESPAD, переважна більшість (87%) 15-16 річних підлітків уже мають досвід уживання алкогольних напоїв. Значна кількість респондентів (24%) засвідчили, що вживали алкоголь досить активно (від десяти і більше раз), 46,5% опитаних підтвердили факт уживання алкогольних напоїв за останніх тридцять днів, а 16% – вказали, що перебували у стані «значного» ступеня алкогольного сп'яніння, яке, як правило, супроводжувалося порушенням мови, уваги, пам'яті, координації рухів, надмірного психічного поживлення, втратою реальної оцінки обстановки та ролі власної особистості [2].

Профілактика є свідомою діяльністю, спрямованою на окремих осіб і соціальні групи, зорієнтованою на запобігання виникнення, поширення чи загострення негативних соціальних явищ та їх небезпечних наслідків [1]. Профілактика алкогольної залежності загалом трактується фахівцями як свідомо діяльність, спрямована на окремих осіб і соціальні групи, зорієнтована на обмеження вживання або зловживання алкогольними напоями та запобігання різним супутнім проблемам до моменту їх

виникнення.

Профілактика вживання алкоголю серед учнівської молоді полягає в усуненні або зменшенні впливу значущих факторів ризику вживання чи зловживання алкогольними напоями та послабленні/компенсації цих факторів шляхом посилення захисних чинників. Метою профілактики вживання алкоголю серед учнівської молоді є попередження або відтермінування віку алкогольної ініціації на максимально можливий строк.

Фактори ризику – це ті, які впливають на зростання вірогідності вживання алкоголю неповнолітніми, а захисні чинники – фактори, що впливають на зменшення вірогідності його вживання чи настання інших проблем.

Знання про фактори ризику та захисні чинники є підставою для розробки й оцінки ефективності профілактичних програм у закладах освіти.

Профілактична діяльність у закладах загальної середньої освіти щодо попередження вживання алкоголю серед учнівської молоді повинна бути насамперед спрямована на відтермінування віку алкогольної ініціації учнів та утруднення їх доступу до алкоголю; також – на зміну хибного світогляду учнів, щодо існування «позитивних» сторін уживання алкоголю, тобто діяльність спрямована на усунення факторів ризику.

Загалом профілактика вживання алкоголю серед учнівської молоді має спиратися на дві основні стратегії: формування та популяризація вільних від алкоголю норм в учнівському середовищі, а також орієнтація на здоровий спосіб життя, просоціальні форми проведення дозвілля.

Список літератури

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / заг. ред. та упоряд. І.Д. Зверсові. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. С. 166.
2. Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні : за результатами дослідження 2019 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD» / О.М. Балакірева (кер. авт. кол.), Д.М. Павлова, Н-М.К. Нгуєн, О.Г. Левцун, Н.П. Пивоварова, О.Т. Сакович; О.В. Флярковська. Київ : ТОВ «ОБНОВА КОМПАНІ», 2019. 214 с.

Адаптація як психологічний феномен: основні фактори впливу в професійній діяльності

Багато проблем теорії та практики, що стосуються питання адаптації у професійній діяльності, існують уже тривалий час і були не один раз відзначені та вивчені як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями [1].

Процес адаптації є одним із найбільш досліджуваних наукових об'єктів. Це зумовлюється, перш за все, універсальністю цього явища, адже адаптаційні процеси об'єктивно обумовлені будь-якими динамічними змінами, що відбуваються у різноманітних системах.

Термін «адаптація» (від лат. *adaptare*-приспособую) виник у ХІХ столітті і є одним із основних понять біології, фізіології, психології, який дозволяє утворити оптимальний рівень психофізіологічного функціонування і поведінкових реакцій людини. Уперше цей термін було введено в наукову лексику німецьким фізіологом Г. Аубертом в 1865 році для характеристики явища «приспосовування» чутливості органів зору та слуху, до впливу відповідних подразників [2].

Дослідженню механізмів адаптації та базові питання соціально-психологічної адаптації різних теоретичних напрямів психології: особистості висвітлювали у наукових працях Г.А. Бал, Кириченко В.В., Г.С. Костюк, Г. Гартман, Е. Еріксон, Ж. Піаже, З. Фрейд [3].

Зміст адаптації розкривається такими допоміжними термінами як: а) адаптування – власне процес адаптації; б) адаптованість – стан організму в результаті успішного здійснення цього процесу; в) адаптивний цикл – сукупність процесів від початкового стану організму і до кінцевого; г) адаптивний ефект – відмінності в стані організму до початку і завершення процесу адаптації; д) адаптивна ситуація – конкретний момент взаємодії організму та середовища, що відображає необхідність адаптивних перебудов [4].

Фактори адаптації: на процес адаптації впливають відповідні фактори, які є сукупністю умов чи обставин, що і визначають рівень, темпи, а також стійкість і результат адаптації [1,3].
Внутрішні фактори: ставлення студентів до обраної професії, бажання працювати в певній галузі знань, вивчати особливості професії і опановувати найвищі рівні майстерності; ступінь підготовки абітурієнта до навчання у вищому навчальному закладі: відповідність обсягу і рівня знань, умінь і навичок абітурієнтів вимогам освітнього процесу; стійкий інтерес до предметів спеціального і загального циклу; потреба в самоосвіті; уміння застосовувати знання на практиці; задоволеність міжособистісними відносинами у студентській групі та інше [1].
Зовнішні фактори: структура й організація навчального процесу; професійна та педагогічна компетентність викладачів навчального закладу; морально-психологічний клімат у групі; особистісний підхід до студента, незалежно від показників успішності; реалізація у навчальному закладі принципів психології співробітництва тощо [3].

Отже, адаптація являє собою взаємне пристосування особистості, яке передбачає поступове вливання співробітника у процес професійної діяльності у нових для нього професійних, психофізіологічних, соціально-психологічних, організаційно-адміністративних, економічних, санітарно-гігієнічних і побутових умовах праці та відпочинку.

Список літератури

1. Бех І.Д. Соціально-психологічна адаптація підлітка до нових умов навчання: автореф. дис...канд. псих. наук. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2002.
2. Канівець Т.М. Психологія праці : навч. посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 120 с.
3. Кириченко В.В. Психологічні основи професійної адаптації та вибору професії : навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 110 с.

Соціальні мережі як чинник інформаційної соціалізації особистості підлітка

Актуальність проблем, пов'язаних з процесом соціалізації молоді в сучасних умовах розвитку суспільства, з високою динамікою зростання впливу інформаційних технологій, закономірно викликала неподільний інтерес до них учених. Визначення базисних понять, які характеризують інформаційне суспільство в цілому, дається переважно в руслі концепцій постіндустріалізму, розробці яких присвятили свої праці відомі зарубіжні дослідники Д. Белл, Дж. Гелбрейт, Дж. Мартін, І. Масуда, Ф. Полак, Е. Тоффлер, Ж. Фурастьє та ін. [2].

Питання соціалізації молоді досліджували такі українські вчені, як В.І. Волович, М.П. Лукашевич, В.В. Москаленко, А.К. Ташченко та інші автори. При цьому дослідники в цілому погоджуються з тим, що електронні ЗМІ стали значущими агентами соціалізації молоді, що суттєво розширило інституціональний соціалізаційний простір. Особливу увагу дослідників останнім часом привертає Інтернет як соціальний феномен, що значно впливає на динаміку соціальних змін і соціалізацію молодого покоління [2].

Інформаційне середовище виконує ряд істотних функцій та, в деякій мірі, опосередковує перебіг соціалізації: інформує щодо навколишнього світу й інших людей, надає альтернативні зразки поведінки в соціумі, уможливорює переживання позитивних та негативних емоцій і почуттів, надає можливість виходити поза межі буденності та переноситися у повністю новий інший (віртуальний, альтернативний) вимір існування. Зазначені особливості інформаційного середовища й ефекти перебування в ньому міцно утримують підлітків у галузі свого впливу. В інформаційному середовищі підлітки одержують змогу пізнавати життя ще з одного – альтернативного джерела [3].

Інформаційна соціалізація людини розгортається у визначених умовах її життєвої діяльності. Даний процес

охоплює всі фактори задіяння особистості до культури, навчання і виховання, та за їх допомогою вона набуває соціальності та здатності успішно реалізовуватись у соціальному житті. Із психологічного погляду інформаційна соціалізація полягає у включенні індивіда в соціальні взаємодії з найближчим оточенням, у результаті яких здійснюється освоєння інформаційно-комунікаційних технологій.

На думку дослідників, соціальні мережі – основна причина, через яку сьогодні росте кількість часу, проведеного в Інтернеті. Головні їхні переваги – можливість користувачів заявляти про свої інтереси і розділяти їх з оточуючими. Соціальні мережі служать майданчиком для неформального спілкування, допомагають створювати нову музику, служать серйозним інструментом для пошуку співробітників і партнерів [1].

Існує певне коло потреб, які підлітки задовольняють за допомогою соціальних мереж та Інтернету, а саме: потреба у самостійності; у самореалізації та визнанні; у пізнанні та визнанні; задоволення соціальної потреби у спілкуванні, у належності до групи за інтересами, в любові; у володінні інформацією (підліток має бути обізнаним з усіма подіями, що відбуваються навколо нього); пізнавальна потреба (володіння новими знаннями сприяє досягненню визнання з боку однолітків і самореалізації); у результаті використання соціальних мереж виникає відчуття повного контролю і володіння ситуацією, що задовольняє потребу в безпеці – одну з базових у системі потреб людини. Отже, в умовах глобального інформаційного суспільства Інтернет є специфічним фактором соціалізації та чинником особливого виду соціалізації – кіберсоціалізації [3].

Список літератури

1. Виноградова О. В., Недопако Н.М Маркетинг у соціальних мережах: навчальний посібник. Київ : ДУТ, 2022. 202 с.
2. Лукашевич М. П. Особливості соціалізації української молоді в сучасних умовах. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2009. №4. С. 34–36.
3. Петрунько О. В. Соціалізаційний потенціал медіа середовища. *Соціальна психологія*. 2007. № 12. С. 71–83.

Тетяна Вулпе
Науковий керівник – проф. Тимчук Л. І.

Коректна лексика – індикатор безбар'єрного суспільства

Останніми роками Україна впевнено торує курс на підвищення рівня інклюзивності українського суспільства, формування безперешкодного життєвого середовища в публічному просторі. Новою суспільною нормою продекларована безбар'єрність, що трактується як «загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності» (Національна стратегія).

Органічною складовою концепції безбар'єрності є безбар'єрна мова – така, в якій відсутні слова та фрази, що демонструють упереджене, стереотипне або дискримінаційне ставлення до певних людей чи груп («Довідник безбар'єрності»). Тобто мова, яка транслює поважливе ставлення абсолютно до всіх людей. Актуальною і значущою у зв'язку з цим є коректна лексика, яка не містить негативної конотації та шкідливих стереотипів.

Очевидно, що лексика, яку використовують засоби масової інформації та інфлюенсери, має неабиякий вплив на формування суспільної думки. Ба більше, медіа часто створюють позитивні та негативні стереотипи (присвоєння специфічних рис людям чи групам людей), штампи, які потім активно використовують у повсякденні. Наприклад, якщо у спортивних телевізійних програмах часто звучатиме твердження, що темношкірі люди є чудовими бігунами, то у глядачів формується позитивний стереотип. А якщо у новинах будуть розповідати про напади, і робитимуть акцент на тому, що зазвичай злочинцями є «особи кавказької національності», то формуватиметься негативний стереотип. А стереотипи, зрештою, можуть перетворюватися на упередження та дискримінацію. Ось тому використання неупереджених, нейтральних і коректних термінів надзвичайно важливе.

Логічно, що в контексті реформ в українській школі велика увага приділяється саме коректній лексиці. З повсякденного

вжитку зникають слова «інвалід», «особлива дитина», «аутист». У всіх законах України «інвалід» замінили на «людина з інвалідністю», що ставить акцент насамперед на людині, а не на її інвалідності. Тому правильно казати «людина/дитина з...». Наприклад, «дитина з ДЦП» (не децепешник), «дитина з розладами аутистичного спектру» (не аутист; дитина з аутизмом – теж коректно, говорять про спектр, бо аутизм не буває однаковим), «дитина з епілепсією» (не епілептик).

Некоректним наразі є і традиційний вираз «особливі потреби». Сходи з пандусом – це не особливо, а нормально і стане у пригоді не тільки тим, хто пересувається на візку, а й матерям з немовлятами, бабусям із «кравчучками» чи пасажиром із валізами; або людині з переломом ноги.

Словосполучення «особливі освітні потреби» прийнятне, але вживається не лише до дітей з інвалідністю, а й, наприклад, до емігрантів, які поки не добре знають мову, чи до дітей, які постраждали внаслідок бойових дій і тимчасово потребують психологічної допомоги та підтримки в навчанні. Зараз особливі освітні потреби в них є, а згодом не буде.

Рекомендовано менше вживати негативних виразів, таких, як «страждає на...», адже це передбачає, що людині, про яку йдеться, постійно погано, боляче і безнадійно. Очевидно, що таке провокує на непотрібний жаль. Аналогічно, не варто казати «прикутий до візка» – візок допомагає пересуватися, а не приковує.

Попри те, що в нашій країні існують товариства сліпих і глухих (УТОС та УТОГ відповідно), ці слова можуть нести негативне забарвлення. Тому варто вживати «людина, яка не чує» чи «людина з порушеннями слуху/зору», «незрячий».

Важливо також пам'ятати, що у спілкуванні з незрячим можна говорити «рада тебе бачити» чи «побачимось», а людину на візку – запросити «піти прогулятися». Адже інвалідність означає лише те, що хтось робить те саме, що й ми, – тільки в інший спосіб.

Отже, коректна лексика – як правильно писати, говорити, звертатися, щоб не образити, – надважлива для суспільства без обмежень. Так плавно і ненав'язливо толерантне спілкування входить до порядку денного суспільства

Олеся Гаврилюк
Науковий керівник – доц. Прокоп І. С.

Використання технології випереджувального навчання на уроках математики у початковій школі

Сьогодні не секрет, що життя сучасної людини неможливе без математики, як комплексної науки, яка вчить критично та логічно мислити, формує вміння структурувати, аналізувати та узагальнювати інформацію. Однак не всім ця наука дається легко. Тому одним з пріоритетних напрямків реформи сучасної школи стало впровадження інноваційних педагогічних технологій в освітній процес з метою зацікавлення, мотивації та забезпечення успіху в навчанні кожного учня [1].

Саме виховання успіхом як провідний принцип технології випереджувального навчання обґрунтований С.М.Лисенковою, став одним з перспективних напрямів вдосконалення математичної освіти на сучасному етапі. Успіх чи то в роботі, чи навчанні приносить радість, задоволення, спонукає до подальших досягнень.

За словами С. М. Лисенкової, суть випереджувального навчання полягає у завчасному, поступовому, поелементному вивченні складних тем у взаємозв'язку з темами, що вивчаються відповідно до календарно-тематичного планування. Ця протяжність у часі допомагає детально відпрацювати кожний елемент і ліпше підготуватися до свідомого сприйняття школярами базових тем курсу математики. Такий процес навчання отримав назву «перспективна підготовка».

Автор технології запевняє, що для того, щоб зменшити об'єктивну складність деяких питань програми, треба випереджувати їх введення в навчальний процес. Тому роботу над новою складною (перспективною) темою треба розпочинати не у визначені програмою години, а значно раніше, розкриваючи матеріал повільно з усіма необхідними логічними переходами [2, с.29-30]. Саме це дає можливість ефективно підготуватися до введення нових складних математичних понять і операцій.

Основними методичними «інструментами» технології

перспективно-випереджувального навчання виступають опорні схеми та коментоване управління навчальним процесом.

Опорні схеми С. М. Лисенкової – це оформлені у вигляді карток, таблиць, моделей висновки, які народжуються під час пояснення. Вони допомагають учням засвоїти математичні закономірності та відношення, ознайомитися зі змістом понять та працювати згідно зі зразками міркувань в обчислювальній, креслярській чи вимірювальній діяльності [2, с.10].

Коментоване управління як метод перспективно-випереджувального навчання дозволяє розвивати активний математичний словник школяра, стимулює учнів до чіткого, аргументованого викладу математичного матеріалу, логічної будови відповіді та привчає до самоконтролю за власною діяльністю [2, с.11].

Основними концептуальними положеннями технології випереджального навчання є:

- реалізація індивідуального підходу до кожного учня з елементами диференціації та індивідуалізації навчання;
- плавний перехід до повної самостійності у виконанні поставленого завдання;
- послідовність, системність змісту навчального матеріалу;
- запобігання помилок, а не робота над ними;
- забезпечення успіху, як головної умови розвитку учнів у навчанні [2, с.9].

Отже, педагогічна система С. М. Лисенкової спрямована на активізацію пізнавальної діяльності учнів у процесі засвоєння нового матеріалу, сприяє підвищенню ефективності у навчанні математики в сучасній школі. Застосовуючи елементи випереджувальної освіти, вчитель допомагає учням поступово, ґрунтовно та міцно засвоїти складні питання початкової математичної освіти.

Список літератури

1. Компетентнісний підхід у навчанні математики / Упоряд. О. Онопрієнко, О. Кондратюк. Київ: Шкільний світ, 2014. 127 с.
2. Методи формування творчого мислення у школярів за досвідом С.Н. Лисенкової. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/psychology/10150/>

Маріела Гарабажіу
Науковий керівник – доц. Гаркавенко Н. В.

Вплив соціальних мереж на розвиток особистості підлітків в умовах війни

Наше сьогодні вже цілий рік перебуває в найскладніших умовах – умовах загарбницької несправедливої війни. У цей дестабілізаційний період в українському суспільстві сприйняття реальності змінюється. Найбільш вразливі діти та підлітки, тому що весь час перебувають у напрузі (гул сирен, страшні повідомлення про загиблих цивільних, згвалтування дорослих і дітей, втрати на полі бою наших захисників і т.п.). Іноді свідками цих жахів є вони самі, що призводить їх до невизначеності та страху за майбутнє, якого може і не бути.

Ще вчора карантин змушував бути прикутими до моніторів комп'ютерів і гаджетів, до соціальних мереж, що зумовлювало обмеження пересування, що супроводжувалося певною тривожністю. Сьогодні цей процес продовжується в багатьох регіонах України. Усе це сприяє негативному впливу на психіку дітей, їх поведінку та спосіб життя в умовах війни. Сьогодні в Україні користування мережами стало не те що невід'ємним, а обов'язковим процесом життєдіяльності кожного з них, особливо для тих, хто живе постійно у стресових ситуаціях. Через мережі молодь найчастіше може дізнатися про своїх батьків і близьких на війні, на окупованих територіях тощо.

Учені довели негативний вплив соціальних мереж на розвиток особистості підлітків. Вивченням цієї теми займалися як зарубіжні науковці: А. Войсунський, А. Голдберг, Д. Грінфілд, К. Янг, так і вітчизняні: О. Белінська, Ю. Данько, Є. Акімова, Ю. Бабаєва, А. Жічкіна, О. Філатов та ін.

Найчастіше у працях різні вчені розглядали мотивацію користувачів мереживими системами та їх безпосередній вплив на як на особистісний розвиток так і на соціалізацію. Хоча тема впливу війни на особистість підлітків ще мало досліджена.

Соціальні мережі стали частиною сучасного життя. О. Поліщук пише, що це так, тому що Інтернет є новим для

сучасного світу (відносно кожного покоління), а люди отримали багато можливостей щодо соціальної взаємодії та часу, що переходить із традиційного світу у віртуальний [4].

За допомогою соціальних мереж підліток задовольняє свої приховані потреби, які не простежуються в нашому житті і проявляються переважно у думках, мріях, фантазіях. Цей настільки бажаний ресурс забезпечує втілення цих потреб через анонімну соціальну взаємодію, за допомогою якої можна створити новий образ власного «я».

Погоджуємося з висновком Олійник К. про те, що спілкування через соціальні мережі стало сьогодні настільки динамічним та інтенсивним, що розглядається як повсякденний засіб комунікації» [3].

Тому, незважаючи на всі негативні сторони соціальних мереж, не можна не визнати, що назад дороги немає. І відмовитися від них уже ніхто не зможе, тому що якщо це мережа для спілкування, то вона дуже зручна, економна і практична, якщо для роботи і творчості, то здається швидкою, продуктивною і корисною.

Отже, дослідження підтвердило і показало, що Інтернет і тривале перебування у соціальних мережах все-таки негативно впливають на фізичний стан підлітків та їх психічне здоров'я, а віртуальне спілкування стає переважаючим у житті учнів.

Список літератури

1. Воронкова В. Г. Інтернет як глобальна тенденція розвитку мережевого суспільства та інформаціоналізму. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 64. С. 32–43.
2. Іванків І. І. Соціальні мережі як «поле» розвитку підлітка. *Інтернет-конференція «Віртуальний освітній простір: психологічні проблеми»* Том. 4. 2016.
3. Олійник К. С. Загальна характеристика та значення соціальних мереж у житті сучасної молоді. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2018. Вип. (84), т. 2. С. 188–191.
4. Поліщук О. С. Вплив соціальних інтернет мереж на формування «Я». *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2017. С. 93–96.

Галина Гаркот
Науковий керівник – доц. Журат Ю. В.

Особливості психологічних умов розвитку уваги дітей дошкільного віку

Сучасні темпи суспільного розвитку формують специфіку педагогічної діяльності ЗДО та навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах. Велике значення завжди надавалося розвитку уваги дітей, оскільки увага відіграє важливу роль у пізнанні навколишнього середовища.

Розвитком уваги десятиліттями займаються багато вчених: Л.С. Виготський, М.Ф. Добринін, Т. Рібо, С.Л. Рубінштейн, П.Я. Гальперін, Н.Л. Агеносова, С.Л. Кабільницька, Г.М. Лаврова, В.С. Мухіна, Т.В. Петучова, Н.М. Сафонова, О.Л. Солдатова, Д.Б. Ельконін, С.Г. Якобсон та ін.

Увага – це найважливіша якість, яка характеризує процес відбору необхідної інформації та відкидання зайвої. Під увагою розуміється спрямованість і зосередженість розумової діяльності на конкретному об'єкті. Справа в тому, що мозок людини щомиті отримує тисячі сигналів із зовнішнього світу. Якби не увага (своєрідний фільтр), наш мозок не зміг би уникнути перевантаження [1].

Щодо аналізу розвитку уваги в онтогенезі Л.С. Виготський писав, що «культура розвитку уваги полягає в засвоєнні дитиною за допомогою дорослого набору штучних подразників-знаків, за допомогою яких вона в подальшому керує власною поведінкою і увагою» [3, с. 79].

У дошкільному віці збільшується увага, тобто кількість предметів, які чітко сприймаються за відносно короткий час. Стійкість уваги змінюється в міру здатності підтримувати фокус на об'єкті. Одним із показників стійкості є тривалість концентрації. Розподіл уваги означає, що дитина може спрямовувати та зосереджувати свою увагу на кількох різних темах одночасно.

Перемикання уваги означає, що дитина здатна переключати напрямок і фокус уваги з одного об'єкта на інший, з одного виду діяльності на інший. Розвиток якостей і видів уваги дошкільнят значною мірою залежить від значущості, емоційності та інтересу для них матеріалу, а також від виду діяльності, яку виконує дитина [2, с. 173].

Увага дошкільника відображає його інтереси до навколишніх предметів і дій, що виконуються з ними. Дітям важко зосередитися на одноманітній і непривабливій для них діяльності, тоді як гра чи вирішення емоційно насиченого завдання дозволяє їм залишатися залученими в діяльність достатньо довго, щоб бути уважними.

Основними психолого-педагогічними передумовами розвитку уваги дошкільника є забезпечення дорослими відповідного віку та повноцінного спілкування дорослого з дитиною, надання дошкільнику ініціативи та самостійності у виконанні різних видів діяльності [1].

Своєчасна діагностика різних аспектів уваги дає змогу провести успішну корекцію цих показників, поліпшити якість уваги. Для комплексного дослідження якості уваги необхідно дослідити обсяг уваги, концентрацію, витривалість. Можна використати такі методики: «Визначення обсягу уваги», «Визначення продуктивності та стійкості уваги», «Запам'ятай і розстав крапки» та інші.

Тому розвиток уваги – один із найважливіших аспектів навчально-виховного процесу в ЗДО. Найбільший вплив на розвиток уваги дитини дошкільного віку має її пізнавальна та ігрова діяльність. Впливи дорослих, спрямовані на розвиток уваги, необхідно подавати в ігровій та емоційно насиченій формі.

Список літератури

1. Беленька Г.В. та ін. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ЗДО. 2015.
2. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.

Актуалізація поняття смерті у воєнний час

Поняття смерті є одним з найскладніших та найбільш досліджуваних психологічних явищ. Умови війни, зокрема, можуть значно підсилювати емоційні реакції, пов'язані зі смертю. Стресові ситуації, з якими стикаються військові та цивільне населення, можуть викликати різні психологічні реакції, включаючи страх, тривогу, депресію та інші.

Мета роботи – дослідити психологічне поняття смерті в умовах війни, проаналізувати психологічні наслідки війни та визначити способи допомоги людям у подоланні психологічних травм, пов'язаних зі смертю.

Поняття смерті має багато різних аспектів. Психологічні дослідження показали, що смерть може сприйматися як загроза, яка викликає страх і тривогу. Умови війни можуть підсилити ці емоційні реакції, оскільки люди стикаються з небезпекою смерті на щоденній основі.

Поняття смерті і її вплив на психіку людини досить складне. З одного боку, смерть – це природний процес, який стосується кожної людини. З іншого боку, в умовах війни смерть може бути надзвичайно насильницькою і травматичною, оскільки вона може бути пов'язана з насильством, голодом, хворобами та іншими складними факторами.

Згідно з теорією стресу Ганса Сельє, стрес може виникнути в результаті події, яка вимагає адаптації організму до нових умов. Умови війни, такі як бомбардування, атаки та бойові дії – явна загроза для життя і здоров'я людей. Ці стресові ситуації можуть викликати реакції, такі як підвищений рівень адреналіну, зниження імунної системи та погіршення психічного здоров'я.

Одним з найважливіших аспектів психологічних наслідків війни є посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). ПТСР може виникнути у людей, які пережили травматичні події, такі як напади, бомбардування, втечу зі зруйнованого міста та інші. Симптоми ПТСР включають повторні спогади про травматичну

подію, нічні кошмари, ізолюваність та інші.

Смерть – одна з найбільш травматичних подій, які можуть виникнути в умовах війни. Люди можуть стати свідками смерті своїх близьких або друзів, бачити трупи на вулицях та інші страшні сцени. Ці події можуть викликати в людей сильні емоції, такі як глибокий горе та втрата, а також страх і тривогу.

ПТСР може мати значний вплив на психологічне здоров'я людини, а також на їхнє фізичне здоров'я та функціонування. Люди з ПТСР можуть мати проблеми зі сном, концентрацією та пам'яттю, а також можуть мати проблеми зі стосунками та поведінкою.

Крім того, поняття смерті може впливати на поведінку людей в умовах війни. Деякі люди можуть почати відчувати відчай та безнадію, що може призвести до того, що вони стануть більш агресивними та насильницькими. Інші можуть відчувати надмірну боязнь та тривогу, що призведе до того, що вони не зможуть діяти або будуть намагатися уникнути будь-яких ризиків.

Щоб допомогти людям, які стикаються з психологічними травмами, пов'язаними зі смертю в умовах війни, існує декілька способів допомоги. Один з найважливіших способів – це психотерапія. Психотерапія може допомогти людям з ПТСР зменшити симптоми та відновити своє психологічне здоров'я. Існують різні типи психотерапії, включаючи когнітивно-поведінкову терапію, емоційно-орієнтовану терапію та інші, які можуть допомогти людям з ПТСР залежно від їхніх потреб.

Отже, поняття смерті надзвичайно актуальне під час війни. В умовах війни, коли люди стикаються зі смертю своїх близьких і друзів, бачать страшні сцени насильства та знищення, ризик розвитку ПТСР та інших психологічних проблем збільшується. Розуміння того, як поняття смерті впливає на психіку людей в умовах війни, може допомогти психологам та іншим фахівцям розробляти ефективні інтервенції та підтримку для тих, хто переживає війну.

Список літератури

1. Трубицина Л.В. Процесс травмы. Москва: Смысл; ЧеРо, 2005. 194 с.

Христина Генкул
Науковий керівник – доц. Косташук О. І.

Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів засобами проектних технологій

Головним завданням Нової української школи сьогодні, в умовах стрімких соціально-економічних змін, є підвищення якості освітнього процесу задля всебічного розвитку особистості, її інтелектуального зростання, формування творчих здібностей. Формування особистості молодшого школяра безумовно стає пріоритетним напрямом як для системи освіти, так і суспільства загалом. Особливого значення сьогодні набуває питання становлення творчої особистості, яка здатна проявляти себе у соціально-педагогічних умовах.

У законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті головним завданням школи визначено формування здібностей та пізнавальних інтересів підростаючого покоління, які допоможуть йому успішно реалізуватися в умовах соціокультурного світу.

Тож пізнавальний інтерес визначає інтелектуальну сферу людини, впливає на її морально-духовний світ, формує ті якості, які сприятимуть становленню її як особистості творчої.

Для розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів важливе значення відіграє навчальна робота, самостійне засвоєння навчального матеріалу. Пізнавальний інтерес сприяє формуванню основних інтелектуальних умінь, що потрібні для навчання у школі [2, с.7].

Питання розвитку пізнавальних інтересів учнів завжди цікавило науковців, учителів-практиків. Основні аспекти становлення пізнавальних інтересів досліджували такі вчені, як А. Алексюк, Н. Бібік, В. Вербицький, С. Гончаренко, О. Савченко, Т. Сущенко та ін.

Пізнавальний інтерес є як засобом навчання, так і основним завданням педагогічної роботи щодо формування пізнавальної активності загалом. Отож школа сьогодні повинна всіляко

сприяти становленню активної, самостійної, творчої особистості, що здатна швидко реагувати на стрімкі освітні зміни. Формування такої особистості відбувається через використання нових підходів, інноваційних технологій у навчанні. Саме тому застосування проектних технологій в освітньому процесі якомога краще сприятиме самореалізації учнів, підвищенню мотивації до навчання, розвитку творчих пізнавальних інтересів тощо.

Отже, проектна діяльність – є однією з інноваційних, прогресивних складових навчання, що забезпечує умови для формування ключових компетенцій: полікультурні, мовленнєві, соціальні, інформаційні [1, с. 3].

Використання проектних технологій також сприяє формуванню таких компетентностей, як [3, с. 18]:

- критичне мислення, пізнавальна активність;
- підвищення мотивації до навчання;
- самостійність у здобутті знань;
- почуття відповідальності та вміння працювати в групі.

Зазначимо, що проектна діяльність є однією з форм пізнавальної активності, адже молодші школярі вчать активно засвоювати знання та використовувати їх практично.

Отже, застосування проектних технологій у початковій школі допомагає учням легко орієнтуватися у соціальних, інформаційних, економічних життєвих ситуаціях. Проектні технології дозволяють молодших школярам чітко аналізувати навчальну інформацію, творчо її сприймати, моделювати та вирішувати пізнавальні життєві ситуації, через що й відбувається розвиток пізнавального інтересу.

Список літератури

1. Артисюк І. В. Застосування методу проектів у початковій школі. *Початкова освіта*. 2013. № 27. С. 3–4.
2. Гавриш Р. М. Розвиток пізнавального інтересу як засіб формування особистості молодшого школяра. *Розкажіть онуку*. 2010. № 10. С. 6–13.
3. Метод проектів: особливості застосування в початковій школі: посіб. для вч. поч. кл., студентів пед. факультетів вищих навчальних закладів. Видавництво Київ. міського педаг. ун-ту імені Б.Д. Грінченка, 2009. 42 с.

Грина Гриневиц
Науковий керівник – доц. Мокрогуз І. М.

Творчість А. Бойко в розвитку українського гітарного мистецтва

Друга половина ХХ ст. визначається початком становлення гітари як професійного музичного інструменту в Україні. Проте, в більшості вищих навчальних закладах та школах, класи гітари відкриваються з настанням Незалежності нашої України. Саме на цьому етапі значиму роль починають відігравати постаті професійних виконавців і педагогів на гітарі, творча діяльність яких сприяла подальшому розвитку гітари в Україні.

Мета: висвітлити творчість А. Бойко в розвитку гітарного мистецтва в Україні.

Бойко Аліна Леонідівна – викладач-методист по класу гітари, композитор, виконавець, лауреат міжнародних конкурсів, директор Міжнародного конкурсу композиторів «Компо Гітар», заступник голови Асоціації гітаристів і член Координаційної ради Національної всеукраїнської музичної спілки, виконавчий редактор журналу «Гітара в Україні», член Ради секції гітари методичного об'єднання Департаменту культури Київської міської державної адміністрації, заступник директора Літньої гітарної академії «ЛіГА ГіТас».

Випускниця Київського державного музичного училища ім. Р.М. Глієра та Львівського вищого державного музичного інституту ім. М.В. Лисенка за класом гітари та диригування оркестром народних інструментів, нині викладач-методист дитячої музичної школи м. Києва. А.Бойко є однією з авторів «Програми для музичної школи» (шестиструнна гітара), виданої Державним методичним центром навчальних закладів культури та мистецтв Міністерства культури та туризму України (2005) [3].

У 1996 р. створено гітарний дует Аліна Бойко – Наталія Плакуща. У репертуарі: класичні твори, опрацювання української народної музики, іспанська та латиноамериканська музика, романси. 1999 року дует став лауреатом Всеукраїнського

огляду народної творчості. У свій час відбулися авторські концерти А. Бойко в Києві (1995, 2000, 2006, 2012, 2016), творчий вечір «Майстерня педагогічної творчості Аліни Бойко» присвячений 20-річчю педагогічної діяльності (2006). А. Бойко видала 11 збірок авторських творів для гітари, фортепіано, бандури, скрипки, ансамблів різних складів, оркестру народних інструментів. Вони призначені для учнів дитячих музичних шкіл, студентів професійних музичних закладів, а також для професійних гітаристів-виконавців [1].

А. Бойко лауреат та дипломант міжнародних конкурсів композиторів: «Прелюдія» нагороджена дипломом за найкраще написання мініатюри для гітари (2001); «Соната для гітари та скрипки» (2003); три п'єси «Мелодія», «Жарт», «Усміхнися!», обробка української народної пісні «Моє серце розпадається», «В кінці греблі шумлять верби» нагороджені дипломами за краще написання мініатюри та обробки народної теми для гітари (2004, 2005, 2007). А. Бойко сама є постійною учасницею фестивалів гітарного мистецтва «В. Петренка» (Київ, 2001), «Ренесанс гітари» (2001, 2003, 2004, 2007), «Пам'яті К. Смаги» (Київ, 2002), Міжнародній академії гітарного мистецтва (Київ, 2002), «ГітАс» (Київ, 2005, 2007), Літніх гітарних академіях (Ворзель, 2006) як виконавець, педагог та диригент [2].

Отже, творчість А. Бойко важлива у процесі становлення гітари та гітарного виконавства в Україні. Її громадська, видавнича та композиторська діяльність надихає нове покоління гітаристів до подолання вершин виконавської майстерності. Викладач, композитор, виконавець в особі А. Бойко – визначна постать для розвитку українського гітарного мистецтва загалом.

Список літератури

1. Бойко А.Л. «Ансамблі для домри (скрипки) та шестиструнної гітари». Київ, 2009. 108 с.
2. Бойко А.Л. «Натхнення» твори для гітари сучасних композиторів. Київ, 2020. 64 с.
3. Михайленко М.П. Методика викладання гри на шестиструнній гітарі. Київ, 2003. 248 с.

Арсеній Данилюк
Науковий керівник – доц. Боднарук І. М.

Проблема виховання естрадно-вокальних навичок школярів у музично-педагогічній літературі

Сьогодні естрадний вокал вважається одним із найпопулярніших видів мистецтва, яке приваблює школярів. Процес співу допомагає дитині набути певних навичок щодо розвитку голосу та музичного смаку, сприяє особистісному становленню, самореалізації у подальшому житті [3].

Проблема виховання естрадно-вокальних навичок школярів досить широка та багатогранна. Вона зумовлюється необхідністю прищеплення учням навичок художньо-виразного співу, хисту до активного музикування й самовираження засобами естрадно-вокальної майстерності. У даний час існують досить цікаві праці українських дослідників Д. Бабич, Л. Варнавської, М. Вікторової, В. Откидача, Ж. Сироткіної, Г. Постевки, Л. Чеботар та ін., присвячені питанням естрадної вокальної освіти дітей та молоді. У цих працях розглядаються особливості дитячого естрадного виконавства як виду музичної діяльності, сутність естрадно-вокальних навичок школярів, організаційні та змістові основи функціонування дитячої естрадної вокальної студії, основні сучасні підходи до навчання дітей естрадному співу тощо.

На думку багатьох науковців, зміст поняття «естрадно-вокальні навички» охоплює насамперед комплекс таких загальновідомих вокальних навичок, як співацька постава, дихання, звукоутворення і звуковедення, дикція і чистота інтонування. Водночас звертається увага на те, що естрадно-вокальна манера співу заснована на напіввідкритому звукові з перевагою грудного резонування. Характерними ознаками естрадного виконання є: імпровізаційність музичного мислення; використання специфічних прийомів естрадного виконання; еkleктика стилів, заснована на привнесенні до естрадного номера прийомів академічного чи народного співу.

А. Бойчук виділила проблеми в сучасному вокально-естрадному мистецтві, з якими стикаються учні: наявність голосу та відсутність харизми, підбір репертуару, сценічний образ, здатність вокаліста вправно користуватися мікрофоном [1]. Естрадний вокал – один із сучасних напрямків мистецтва співу, який потребує закладення основ та розвитку вокальної майстерності. У становленні вокальної майстерності початкового естрадного виконавця велике значення має вибір інтонаційно-технічних вправ, підхід викладача до розвитку сценічної вокальної майстерності, вмінь роботи з мікрофоном та іншими технічними засобами. Усе це вимагає використання комплексу методичних прийомів та вправ [2].

Сучасні дослідники пропонують у процесі позакласної роботи з учнями використовувати наступні методи навчання естрадному вокалу: концентричний метод, спрямований на розвиток голосу та його діапазону; фонетичний метод; пояснювально-ілюстративний; метод уявного чи внутрішнього співу; порівняльного аналізу; методи контролю та управління освітнім процесом тощо [3].

Отже, правильність формування естрадно-вокальних навичок дає можливість учню в майбутньому реалізувати себе на професійній сцені, а також гарантує довголіття співацького голосу школяра. Усі необхідні естрадно-вокальні навички діти можуть засвоїти під час занять сольним або ансамблевим співом у закладах загальної чи позашкільної музичної освіти.

Список літератури

1. Бойчук А. Естрадне мистецтво співу у виклику сьогодення. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 25, 2019. Вип. 25. С. 33-37. URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/25_2019/9.pdf
2. Варнавська Л., Вікторова М. Розвиток вокальної майстерності естрадного виконавця. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/images/download-files/naukovi-zapysky/170/9.pdf>
3. Сироткіна Ж., Чеботар Л. Формування вокальних навичок естрадного співу у школярів в позакласній роботі. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету* : зб. Наук. праць. Серія: Педагогічні науки. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2022. Вип. 58. С.141-149. URL: <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/issue/view/26/17>

Наталія Данілова
Науковий керівник – проф. Кушнір І. Г.

Роль БАР і ФАР у прийнятті рішення

Прийняття рішення – тривалий та складний процес, що залучає багато аспектів для винесення остаточного вердикту. Даний процес доволі вразливий до сторонніх чинників, зокрема БАР та ФАР. БАР – біологічно активні речовини, не- та органічні сполуки, які високо активні у невеликих кількостях, ФАР – не патологічні сполуки, що беруть участь у природному функціонуванні організму, тканини чи органу [2].

Серотонін, який задіяний у соціальній поведінці, може моделювати імпульсивність за допомогою механізмів регуляції емоцій. Наявні суперечливі дані стосовно його впливу під час соціальної взаємодії. Наприклад, зазначається, що зниження рівня збільшує частоту прояву помсти за несправедливе відношення до себе у соціальній взаємодії [3]. При цьому в іншому дослідженні на тлі збільшення рівня попередників серотоніну збільшується частота відхилення несправедливих пропозицій під час взаємодії [1].

Високий рівень глюкози впливає на утримання від негативних відповідей під час взаємодії з іншими, а також на частоту надання допомоги. Тобто глюкоза – вичерпний ресурс «сили волі», який при кожному акті самоконтролю зменшується. Саме свідомі процеси потребують великих затрат глюкози, але даний ресурс легко відновлюється при вживанні продуктів із «швидкими» вуглеводами [5].

Дофамінергічна система при прийнятті рішення, активується в невизначених ситуаціях, ризикованих, нестабільних умовах отримання винагороди, а також допомагає знайти різницю між очікуваною та реальною винагородою. Хоча і в людей наявна довгострокова пам'ять для вивчення стратегій на тривалий термін, механізми прийняття рішення налаштовані на використання інформації задля отримання переваги негайно. Необхідно зазначити, що норадренергічна система також може виконувати чи брати участь у даній ролі [4].

Високий рівень окситоцину (ОТ) може впливати на імовірність прийняття ризикованого рішення. В залежності від контексту (формулювання проблеми, визначеність її, аргументованість та ризикованість) ОТ як підвищує, так і знижує імовірність прийняття рішення. Чим «сильніші» докази, але більше невизначеність, тим більш ризиковане рішення приймається людиною [7].

Отже, БАР та ФАР під час прийняття рішення можуть як коректувати здійснений вибір, так і повністю визначати його, залишаючи свідомості людини лише прийняти результат таким, яким він є, та пояснити, чому саме так, а не інакше було вчинено.

Список літератури

1. Матвієнко Ю. Серотонін і його роль у патогенезі нейропсихіатричних розладів. *Медицина світу. Фундаментальна медицина*. 2017. Т. 42, №3.
2. Соболев В. Біологія : довідник, тестові завдання. Повний повторювальний курс. Підготовка до ЗНО та ДПА. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2021. 820 с.
3. Crockett, M.J., Clark, L., Tabibnia, G., Lieberman, M.D. & Robbins, T.W. Serotonin modulates behavioral reactions to unfairness. *Science*. 2008. Vol. 320(5884). 1739.
4. Eagleman, D.M., Person, C. & Montague, P.R. (1998). A computational role for dopamine delivery in human decision-making. *Journal of Cognitive Neuroscience*. 1998. Vol. 10(5). P. 623–30.
5. Gailliot, M.T., et al. Self-control relies on glucose as a limited energy source: Willpower is more than a metaphor. *Journal of personality and social psychology*. 2007. Vol. 92. P. 325–336.
6. Strang, S., Hoerber, C., Uhl, O., Koletzko, B., Munte, T.F., Lehnert, H. ... Park S.Q. Impact of nutrition on social decision making. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2017. Vol. 114(25). P. 6510–6514.
7. Zebhauser, P. Th., Macchia, A., Gold, E., Salcedo, S., Burum. B., Alonso-Alonso, M. ... Brem, A. K. (2022). Intranasal oxytocin modulates decision-making depending on outcome predictability – a randomized within-subject controlled trial in healthy males. *Biomedicines*. 2022. Vol. 10 (12). 3230 p.

Сабріна Дзехцяж
Науковий керівник – доц. Боднарук І. М.

Основні ідеї методики музичної освіти дітей Василя Миколайовича Верховинця

В умовах розвитку сучасної національної культури надзвичайно актуальним є вивчення провідних ідей українських педагогів-музикантів ХХ століття, які зробили вагомий внесок у розвиток теорії та методики музичної освіти. До таких постатей можна беззаперечно віднести Василя Михайловича Верховинця (Костіва) (1880–1938) – українського педагога, музикознавця, етнографа, диригента, композитора. Педагогічна та творча діяльність Верховинця були спрямовані на формування національної культури тогочасної молоді, засвоєння нею духовної спадщини та соціально-історичного досвіду, виховання національної самосвідомості та патріотизму.

Довгий час ім'я і творча спадщина цієї талановитої людини були заборонені і забуті. А вже наприкінці грудня 1937 року представники влади заарештували Василя Миколайовича, звинувативши у причетності до контрреволюційної націоналістичної організації, та в квітні 1938 року винесли йому смертний вирок. Реабілітували митця лише у квітні 1958 року за клопотанням Спілки композиторів України [3]. Тепер різні аспекти творчості В. Верховинця та його педагогічні ідеї досліджуються у наукових працях Н. Дем'яненко, Л. Гаврилової, Н. Кривошеї, О. Мартинів, О. Ростовського, М. Тишкевич, В. Черкасова та інших науковців.

В. Верховинець увійшов в історію музично-педагогічної освіти як автор концепції музично-естетичного виховання дітей та молоді [3, с. 40]. Він розробив власну методику естетичного виховання дошкільнят, взявши за основу ігрову діяльність дітей, пов'язану з музично-ритмічними рухами. Дана методика завдяки синтезу мистецтв розвивала естетичний смак, патріотизм та інші здібності дитини [1, с. 111].

Основу педагогічної спадщини В. Верховинця складають навчально-методичні посібники «Весняночка», «Теорія

українського танцю», «Хрестоматія українських народних танців», в яких зібраний корисний дидактичний матеріал для навчання дітей співу і танцю [2]. Особливу цінність для музичної освіти школярів має збірник «Весняночка», до якого увійшли власні пісні В. Верховинця, фольклорні записи С. Дрімцова, К. Квітки, А. Конощенка, С. Титаренка, обробки дитячих та дорослих пісень, зроблені або записані П. Демуцьким, П. Козицьким, М. Леонтовичем, М. Лисенком, К. Стеценком [3].

Педагогічна й естетична значущість «Весняночки» полягає у тому, що вміщені в ній твори дають дітям можливість відчутти на собі благотворну дію музики й слова, танцю і ритмічних рухів [2, с. 149]. Автор обґрунтував необхідність вивчення музичної грамоти під час групового співу, запропонував методику навчання дітей пісень-ігор.

Працюючи з 1899 року вчителем співів у народних школах Галичини, педагог намагався постійно розвивати творчі здібності учнів, залучаючи їх до різних видів імпровізації. Під час виконання пісень він органічно поєднував спів, рух і театралізовану дію. Так відбувався синтез музичного, хореографічного та театрального мистецтва.

Педагогічні ідеї та методичні рекомендації В. Верховинця активно впроваджуються у сучасну практику музичного виховання дітей різного віку. Це можуть бути рухливі музичні ігри, танці, інсценізації пісень, рухові імпровізації тощо. Багато творів з посібника «Весняночка» увійшло до навчальних програм, які забезпечують музичне виховання дітей у закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

Список літератури

1. Мартинів О. Творчість Василя Верховинця в контексті формування національної культури. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2012. Вип 3. С. 109–113. URL: https://dspu.edu.ua/sites/youngsc/AOGS/2012_3/Art/109-113.pdf
2. Ростовський О. Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
3. Черкасов В. Теорія і методика музичної освіти: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2016. 240 с.

Духовно-моральний вимір соціальної роботи

Соціальна робота більше за інших професій відчуває межі морального вибору та етичної поведінки. Тому такі чинники регулювання людської поведінки, як суспільна мораль, індивідуальний моральний контроль є моральними регуляторами самої соціальної роботи. Окрім єдиних вимог суспільної моралі, соціальна робота регулюється також такими принципами професійної етики, як конфіденційність і толерантність.

Грунтуючись на гуманізмі та моральному настрої, соціальна робота орієнтується на ключові елементи комплексу цінностей, що зберігаються з незначними змінами в ході всієї її історії — благополуччя людей, соціальна справедливість, гідність. Повсякденні ж етичні проблеми соціальних працівників схильні до великих трансформацій (наприклад, етичні проблеми конфіденційності в умовах комп'ютеризації).

Можна виокремити кілька рівнів таких проблем: а) залежність ціннісної бази соціальної роботи від місця, цілей та завдань; б) розробка етичних стандартів професії; в) етичні проблеми професійних обов'язків соціального працівника.

Проблема ціннісної бази соціальної роботи безпосередньо пов'язана з її гуманістичною суттю, оскільки незалежно від конкретних завдань тієї чи іншої моделі соціальної допомоги ключовою цінністю соціальної роботи є будь-яка особистість. Це означає, що підхід до життя кожного індивіда як вищого ціннісного виміру доповнюється розумінням тієї обставини, що саме це життя має бути гідним людини.

Правом на допомогу з боку суб'єктів соціальної роботи має кожен, хто звертається до них, без дискримінації з будь-яких підстав. Гуманістичні орієнтири спонукають суб'єктів соціальної роботи до взаємодії з клієнтами, заохочуючи їх до співпраці, причому не на шкоду іншим.

Етичний стандарт професії об'єднує принципи та стандарти

етичної поведінки, в них формуються програмні цілі та довгострокові цінності соціальної роботи. Це принципи, що наказують та забороняють, це ключові положення, що визначають відповідальність та зобов'язання соціальних працівників. Загалом, поведінка і спосіб дій, пропоновані професійною етикою, ґрунтуються на балансі особистих інтересів соціального працівника та його обов'язків.

В основі цього балансу – філософська концепція відповідальності. Відповідальність як принцип соціальної роботи в етичному стандарті здійснюється на рівні відповідальності перед клієнтом (пріоритет його інтересів), перед колегами (співпраця, коректність), перед роботодавцями (виконання обов'язку перед відповідним органом соціального захисту), перед професією (збереження базових цінностей та призначення соціальної роботи).

На практиці соціальним працівникам доводиться стикатися з різноманітними етичними проблемами та дилемами, внаслідок їхніх зобов'язань щодо клієнтів, колег, професії, суспільства. Дані проблемні галузі та етичні дилеми не є спільними для різних країн, але є групи дилем, які властиві будь-якій моделі соціальної допомоги: незалежність і маніпулювання; патерналізм та самовизначення; принцип поінформованої згоди; необхідність говорити правду; конфіденційність і приватний характер повідомлень; закони та благополуччя клієнта; особисті та професійні цінності.

Етичні кодекси, в яких соціальні працівники прагнуть знайти відповіді, не завжди здатні задовольнити їхні запити, оскільки, по-перше, складені в загальних термінах і з досить високим ступенем абстракції, а по-друге, містять принципи, які в ряді випадків є суперечливими і самі представляють етичну дилему.

Отже, в основі професійних принципів соціальної роботи лежить той самий гуманістичний фундамент, який взагалі є основою для всієї цієї професійної діяльності, галузі наукового дослідження, суспільного явища «соціальна робота».

Віолета Євечук

Науковий керівник – доц. Біленкова Л. М.

Розвиток творчої особистості дитини молодшого шкільного віку в системі виховної роботи

Сьогодні, коли українське суспільство виборює, в котрий раз, право на незалежність вагомого значення набуває проблема виховання майбутніх свідомих, творчих, конкурентоспроможних, мобільних, впевнених у своїх силах громадян. У цьому змісті мета Концепції Нової української школи: «виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини» реалізується в плеканні творчої особистості, застосовуючи компетентнісний підхід. Спільними для всіх компетентностей виступають наскрізні вміння, серед яких неабияке місце належить творчості. Адже значимість розвитку творчої особистості дитини молодшого шкільного віку в системі виховної роботи, де вона може проявити власні лідерські якості, ініціативність, креативний підхід, пояснюється як державними запитами, так і власними інтересами особистості.

Цікавими розвідками з дослідження розвитку творчої особистості підростаючого покоління, на нашу думку, виступають праці І. Беха, Л. Біленкової, Г. Боднарєнко, І. Глінки, В. Ковальнової, Ю. Коптілі, О. Савченко, О. Сухомлинського тощо.

За переконаннями Ю. Коптілі, освітнє середовище Нової української школи – це комфортний освітній простір довіри та ціннісних дискусій, у якому дитина молодшого шкільного віку формується як компетентна творча особистість, свідомо та відповідальна. Завдання Нової української школи – посприяти розкриттю й розвитку здібностей, талантів та можливостей «кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками» [2].

Формування творчої особистості треба розпочинати змалечку. Зокрема молодший шкільний вік характеризується здатністю захоплюватися та цікавитися пошуком невідомого,

незвичайного. Тому розвиток творчої особистості молодшого школяра сьогодні розглядається як особистісно орієнтована взаємодія суб'єктів освітнього процесу, що спрямована на полегшення, сприяння творчій навчальній діяльності, стимулювання дитини до творчої активності.

Учені розкривають сутність дефініції «творча особистість» як цілісна людська індивідуальність, котра виявляє сформовані творчі здібності, творчу мотивацію, творчі уміння, що забезпечать їй здатність генерувати ідеї, породжувати якісно нові матеріали, технології та духовні надбання, що в більшій чи меншій мірі змінюють на краще життя особистості.

Серед особистісних якостей, що сприяють творчості особистості, виокремлюють такі: впевненість у власних силах, оптимізм; висока адекватна самооцінка; самостійність; вміння правильно формулювати проблему; критичне мислення; готовність до ризику; відсутність конформності, боязні здаватися дивним; толерантність та терпимість до ідей інших людей; образність мислення; концентрація уваги [1].

Отже, ефективний розвиток творчої особистості дитини молодшого шкільного віку в системі виховної роботи закладу загальної середньої освіти реалізується у забезпеченні організаційно-педагогічних умов, зокрема: використання особистісно орієнтованого підходу (віднайдення «зони найближчого розвитку»); забезпечення поглибленого індивідуалізованого освітнього процесу; реалізація співпраці між учасниками освітнього простору; застосування педагогічного патронажу саморозвитку творчої особистості.

Список літератури

1. Ковальова В.І. Розвиток творчої особистості молодшого в умовах компетентісно орієнтованої освіти. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-tvorcoi-osobistosti-molodsogo-skolara-501253.html>
2. Коптіла Ю.М. Розвиток творчої особистості учня в сучасному освітньому просторі закладу загальної середньої освіти. *Народна освіта*. Наукове електронне видання. 2019. Випуск № 2(38). С. 67–70.

Юлія Єрмечук

Науковий керівник – доц. Предик А. А.

Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами нетрадиційних технік малювання

У сучасних умовах розвитку навчання і виховання дітей молодшого віку перед дорослим життям постають певні задачі підготовки розвиненої особистості, яка повинна володіти вміннями і навичками сучасного зображення дійсності, та правильно розуміти, відчувати розвиток мистецтва. На уроках малювання для виховання творчості учнів початкових класів використовуються нетрадиційні техніки. Робота з незвичайними матеріалами дозволяє їм відчувати незабутні емоції, розвиває творчі здібності, креативність, що в кінцевому результаті допомагає загальному психічному та особистісному розвитку.

Нині найчастіше ставиться питання про розвиток творчої особистості завдяки нетрадиційним методам і прийомам, про визначення сутності механізмів творчої уяви. Як показали дослідження М. Кириченко, М. Лещенко, Л. Масол, В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька та ін., творчий розвиток виступає не тільки передумовою ефективного засвоєння дітьми нових знань, але і є умовою творчого перетворення наявних у дітей знань, сприяє саморозвитку особистості.

Нетрадиційні техніки малювання сприяють творчому розвитку учнів, оскільки саме знайомство школярів з новими художніми матеріалами, інструментами і техніками допомагає розвивати їх творчість [1]. Нетрадиційні техніки малювання розвивають в учнів самостійність і творчу активність, адже незвичні художні прийоми сприяють досягненню більшої виразності дитячого малюнка, а комбінування різних технік малювання пробуджує уяву у дітей, активізує спостережливість та увагу, допомагає реалізувати творчий задум, розвиває почуття форми і сприйняття кольорів, сприяє вихованню естетичного смаку і саморозвиткові учнів. Цю думку поділяє і Г. Сухорукова, яка зауважує, що «нетрадиційні техніки малювання є способом створення нового, оригінального витвору мистецтва, у якому

гармонійно поєднуються все: і колір, і лінія, і сюжет» [4, с. 24].

Засобами нетрадиційного малювання дитина розкриває свій внутрішній світ, виявляє власний емоційний стан, долає комплекси чи страхи. Вона творить художні образи, які виникають в її уяві і відтворює їх на папері, що набагато простіше ніж висловлення словами. Тому образотворча діяльність нетрадиційними техніками відіграє важливу роль в психічному та інтелектуальному розвитку дітей. Вчителю потрібно орієнтуватися в освітньому процесі саме на творчу діяльність дитини, навчити не боятися відтворювати власне світосприйняття у творах образотворчого мистецтва різними засобами. Нетрадиційні техніки зображень, які доречно використовувати на уроках у закладах початкової освіти: малювання пальчиками, мильними бульбашками, штампування, ниткографія, малювання у техніці видування, техніка набризку, граттаж, монотипія, колаж, крапковий малюнок, кляксографія тощо. В одному малюнку можна застосовувати різні техніки, комбінувати різні способи творення зображення [3].

Отже, особливу роль у розвитку творчості учнів відіграє використання саме нетрадиційних технік зображення. Малювання нетрадиційними техніками – цікавий і доступний вид образотворчої діяльності на уроках у початковій школі, де художні образи створюються за допомогою різноманітних прийомів і матеріалів.

Список літератури

1. Деленко В.Б. Нестандартні прийоми малювання як засіб активізації творчого самовираження старших дошкільників. URL: <http://pedagogy.lnu.edu.ua/wp->
2. Обертас Т.С. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 1 (45). С. 120–125.
3. Опалюк О. М. Особливості використання нетрадиційних технік образотворчого мистецтва на уроках малювання в допоміжній школі *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*, 2016. Вип. 7, Т. 2. С. 263–272.
4. Сухорукова Г. Образотворче мистецтво з методикою викладання в загальноосвітньому навчальному закладі. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 376 с.

Марина Жар
Науковий керівник – доц. Мафтин Л. В.

Прояви гіперактивної поведінки учнів молодшого шкільного віку

Феномен гіперактивності є об'єктом дослідження спеціалістів різних галузей: генетики, психіатрії, психології, дефектології, педагогіки тощо. Історія його вивчення починається з праць німецького невропатолога Г. Хофмана (середина XIX ст.), розвідок Дж. Стіла та К. Хеллера (поч. XX ст.). У вітчизняній психолого-педагогічній літературі питання гіперактивності вивчали І.В. Алексєєва, О.М. Гуріна, Т. Ілляшенко, Н.М. Стадненко, І.П. Тищенко, Л.В. Турищева, О.Г. Ферт та ін. Проблема гіперактивності у науковій літературі розглядається як проблема некерованих, «важких дітей», які мають відхилення у поведінковій нормі, що створює проблеми у процесі їх взаємодії як з ровесниками, так і дорослими [1; 2].

Мета дослідження – характеристика проявів гіперактивної поведінки учнів молодшого шкільного віку.

За даними новітніх досліджень гіперактивна поведінка зустрічається від 4 до 34 відсотків молодших школярів. До основних характеристик гіперактивності вчені відносять підвищену активність поведінки. Така поведінка проявляється в особливостях рухового розвитку й тісно пов'язана з порушеннями уваги й емоційної сфери дитини, коли яскраво виражена перевага збудження над гальмуванням. Серед супутніх розладів «суттєвими є розлади розвитку мовлення та порушення формування шкільних навичок, розлади спектру аутизму, порушення інтелектуального розвитку» [1, с. 58].

В узагальненому вигляді ці прояви мають такий вигляд: *моторно-руховий розвиток*: рухова розгальмованість, імпульсивність поведінки; порушення координації та гармонійності рухових комплексів; підвищена рухова активність, утруднення в освоєнні рухів, рухова незграбність, синкінезія (мимовільний рух однієї частини тіла, який виникає одночасно з довільним рухом іншої частини); підвищений м'язовий тонус;

увага й контроль: розлади уваги, короткочасна й слабка концентрація уваги, її ригідність (погане перемикання); персеверації (стереотипне повторення якоїсь фрази, діяльності, емоції, стану); *емоційна сфера*: збудливість, апатія, невпевненість, внутрішня напруга, зміна настрою, тривожність, агресивність тощо.

Гіперактивна дитина надзвичайно рухлива, вона постійно бігає, вертиться, намагається куди-небудь забратися, не може всидіти на місці, дочекатися своєї черги для відповіді, перебиває інших, на питання відповідає недоречно. Імпульсивність постійно спостерігається як у різноманітних поведінкових ситуаціях, так і під час виконання завдань на уроці. Така дитина часто встає зі свого місця, ходить під час уроку по класу; втручається у розмову або роботу інших; під час гри з однолітками не в змозі дотримуватися визначених правил тощо.

Порушення координації, несформованість дрібної моторики призводить до таких складнощів, як зав'язування шнурків на кросівках чи черевиках, застібання гудзиків, змійки. Це спричиняє незграбність, нездатність до занять деякими видами спорту, підвищеного ризику травматизму. Через імпульсивність гіперактивні школярі можуть потрапляти у небезпечні, травмуючі ситуації, оскільки не замислюються про наслідки своїх вчинків, не можуть адекватно оцінити ту чи іншу небезпечну ситуацію, наприклад, перехід проїжджої частини дороги.

Позитивний виховний вплив на гіперактивного школяра можливий за відповідних педагогічних умов: створення належного освітнього середовища; адаптація учня до школи; педагогіка партнерства; підвищення мотивації у навчанні, самооцінки; взаємозв'язок сім'ї і школи.

Список літератури

1. Ілляшенко Т.Д. Психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини з гіперактивним розладом і дефіцитом уваги в системі її психологічного супроводу в закладі освіти. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. Костюка НАПН України. 2019. Вип. 21. Т. XI. С. 56–75.
2. Сухіна І. Гіперактивна дитина. Харків: Ранок. 2018. 40 с.

Марія Завитик
Науковий керівник – доц. Кучумова Н. І.

Сім'ї у складних життєвих обставинах як об'єкт наукового аналізу

Сім'я відіграє особливу й важливу роль у функціонування людського суспільства. На сьогодні соціально-економічне становище суспільства, а отже, й сучасної сім'ї вкрай вразливе. Поширення негативних соціальних явищ призводить до збільшення кількості сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Закон «Про соціальні послуги» (редакція від 21 лютого 2016 р.) визначає складні життєві обставини як обставини, спричинені інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, життєвими звичками і способом життя, внаслідок яких особа частково або повністю не має здатності чи можливості самостійно піклуватися про особисте (сімейне) життя та брати участь у суспільному житті» [1].

Складні життєві обставини у житті сім'ї мають свої причини: жорстоке поводження з дитиною (недбале ставлення до дитини, її бездоглядність, у тому числі залишення дитини в небезпеці, насильство); насильство в сім'ї, експлуатація дитини, втягування її у жебрацтво або протиправну діяльність, заохочення дитини до споживання алкоголю, наркотичних речовин; залишення дитини без батьківського піклування внаслідок розладу здоров'я батьків, осіб, які їх замінюють, направлення їх на довготривале стаціонарне лікування чи реабілітацію, зникнення батьків, осіб, які їх замінюють, безвісти, їхнє ув'язнення, постійна зміна проживання сім'ї, що призводить до погіршення стану здоров'я дитини, смерть батьків; проживання сім'ї у непридатних для життя умовах, тривалий конфлікт у родині; прояви девіантної поведінки дитини (асоціальної, кримінальної, аморальної, аутодеструктивної – суїцидальної); перебування дитини в екстремальній життєвій ситуації (в зоні міжжетнічних чи міжрелігійних конфліктів, аварій, катастроф, збройних конфліктів) [1].

Важливими для розуміння поняття сім'я у складних обставинах важливими є умови життя сім'ї. «Сім'я, що перебуває у складних життєвих обставинах – це сім'я, яка втратила свої виховні можливості через виникнення таких умов, що порушують нормальну життєдіяльність одного або кількох членів сім'ї, наслідки яких вони не можуть подолати самотійно» [2].

Такі сім'ї поділяються на групи: сім'ї, у яких виникли проблеми через матеріальні труднощі, а саме: внаслідок безробіття, відсутності житла, необхідності лікування членів родини. Особливо гостро ця проблема постає для багатодітних сімей, одиноких матерів (батьків), у сім'ях, де один з батьків втратив працездатність через хворобу, випускників інтернатних закладів, малозабезпечених родин; сім'ї, у яких виникли складнощі через юридичні проблеми, а саме: через необізнаність щодо своїх прав та обов'язків, брак коштів на відновлення документів (прописки, свідоцтва про народження, оформлення аліментів) тощо; сім'ї, в яких виникли психологічні проблеми.

Список літератури

1. Закон України «Про соціальні послуги» № 1875-IX від 16 листопада 2021. URL: www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15
2. Соціологія: підручник / під ред. М. П. Козирев. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 656 с.

Христина Завитик
Науковий керівник – доц. Кучумова Н. І.

Домашнє насильство як соціально-педагогічна проблема

Соціально-економічні та політичні умови які сьогодні склалися в Україні стають причиною кризових явищ, психологічної напруги населення, що в свою чергу зумовлює шквал негативних емоцій підвищення агресивності та може спричиняти насильство у стосунках. Постраждалими від домашнього насильства можуть бути: родичі та інші особи, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права й обов'язки, за умови спільного проживання.

Домашнє насильство визначається як діяння: дії або бездіяльність, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають чи проживали однією сім'єю, але не перебувають чи не перебували у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає або проживала особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1].

У Кримінальному кодексі України домашнє насильство визначене також умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває у сімейних або близьких відносинах, що призводить до страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [2].

Домашнє насильство поділяється на такі види: економічне насильство включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування та інше; психологічне насильство передбачає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження,

переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи; сексуальне насильство включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини та ін; фізичне насильство включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству у своїх нормах чітко визначає перелік суб'єктів, які наділені відповідними повноваженнями для захисту осіб, які постраждали від домашнього насильства [1].

До повноважень уповноважених підрозділів органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству належать: виявлення фактів домашнього насильства та своєчасне реагування на них; прийом і розгляд заяв і повідомлень про вчинення домашнього насильства; інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися; винесення термінових заборонних приписів стосовно кривдників; узяття на профілактичний облік кривдників та проведення з ними профілактичної роботи в порядку, визначеному законодавством; взаємодія з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству та інші [1].

Список літератури

1. Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
2. Кримінальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Тетяна Загара
Науковий керівник – доц. Лісовий В. А.

Мистецьке значення творчості Ф. Якименка та С. Борткевича

«Історію творять особистості». Цей вислів особливо актуальний у час боротьби України за свою національну ідентичність та територіальну цілісність. Українська музична культура є саме тим полем боротьби, де відбувається руйнування стереотипів про вторинність і провінційність професійної української музики, про її імперську підпорядкованість.

Важливого значення набуває висвітлення і пропагування творчості тих українських композиторів, які залишилися поза увагою офіційного музикознавства, незважаючи на те, що з імен багатьох було знято офіційну заборону. До їх числа можна віднести представників українського зарубіжжя ХХ століття, які жили і творили у непростий період між Першою та Другою світовими війнами, що, безумовно, позначилося на їх творчій долі. Тому **метою** даної роботи є розкриття основних відомостей про життя і творчість визначних українських композиторів українського зарубіжжя – Федора Якименка і Сергія Борткевича.

Життєвий і творчий шлях *Федора Степановича Якименка* (1876-1945), рідного брата Якова Степового був яскравим, і, водночас тернистим. У десятирічному віці хлопець був відібраним до Придворної капели у Петербурзі, у 1900 році закінчив Петербурзьку консерваторію. Працював директором музичних шкіл у Тбілісі та в Німці а у 1914-1923 роках викладав композицію і теорію музики у Санкт-Петербурзькій консерваторії, де у нього навчався Ігор Стравінський. Після нетривалого перебування у Харкові, не знайшовши спільної мови з радянською владою, Федір Якименко виїздить до Праги, де з 1924 р. працює професором музичного відділу Українського вищого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова. Серед його учнів були Зеновій Лисько і Микола Колесса. В цей час пише «Практичний курс науки гармонії у двох частинах з задачником» (1925 р.), виступає як піаніст-концертант і хормейстер. З 1928

року і до смерті композитор жив у Франції [2].

Федір Якименко є одним із визначних представників неоромантичної течії в музиці ХХ ст., хоча у його творчості помітний вплив імпресіонізму і сучасного йому модерністичного напрямку. Творам Ф. Якименка притаманні досконала композиторська техніка, витончений смак, елегантність і поетичність настрою.

Сергій Едуардович Борткевич (1877–1952) – видатний український композитор польського походження. Народився у Харкові, пізніше навчався у Петербурзькій консерваторії, потім продовжив навчання у Лейпцигу. Часто виступав з концертами, у 1902 році отримав премію Роберта Шумана. Але від початку Першої світової війни в житті Борткевича починається період біженства та поневірянь. У 1920 році композитор заради безпеки сім'ї був змушений виїхати з рідного Харкова через Крим у Константинополь, а звідти у Німеччину. Згодом Борткевич з родиною жив у Югославії та Австрії, пережив жахіття Другої світової і помер у Відні у 1952 році.

Сам Борткевич називав себе романтиком і мелодистом, не визнавав сучасної йому атональної музики. Творчий доробок композитора становить 74 твори, 15 з яких досі вважаються втраченими. Серед творів – альбоми дитячої фортепіанної музики, фортепіанні концерти, цикли п'єс.

Творчий спадок цих непересічних композиторів тривалий час не був доступний українським слухачам. Завдяки зусиллям сучасних виконавців, серед яких одним із найяскравіших можна вважати українсько-американського піаніста Павла Гінтова, нині слухачі мають змогу ознайомитися з творчістю цих непересічних митців [1].

Список літератури

1. Музика і політика. Репресії над українськими композиторами та їхніми творами. URL: <https://youtu.be/zg63oDbqjcA> (дата звернення: 27.02.2023)
2. Новосядла І. Федір Якименко: портрет митця у дзеркалі епохи Музична україністика: європейський контекст. Івано-Франківськ, 2015. С. 112–123.

Вікторія Іванська
Науковий керівник – доц. Нікула Н. В.

Впровадження елементів STEM-освіти на уроках математики в початковій школі

Концепція розвитку математичної освітньої галузі передбачає пріоритети її розвитку: особистісно-зорієнтований зміст, компетентнісний підхід при доборі змісту математичної світи, застосування діяльнісного підходу при вивченні математики, посилення практичної спрямованості, застосування нових технологій при вивченні математичної освітньої галузі, які актуалізують застосування технологій STEM в ланці початкової освіти. У Концепції нової української школи однією з функцій реалізації освіти є функція: «врахування освітніх трендів і реалізація інноваційних технологій» [1], що підсилює актуальність впровадження елементів STEM-освіти у процесі вивчення математики молодшими школярами.

Метою роботи є розкриття теоретичних основ впровадження елементів STEM-освіти на уроках математики в початковій школі.

Сьогодні STEM – пріоритетний освітній напрям, який полягає у вивченні технологій, природничих наук, конструювання, математики не як окремих наук, а комплексно. Саме тому, сьогодні в Україні активно та успішно діють гуртки з програмування, робототехніки тощо, які є популярними серед учнівської молоді.

Новою українською школою передбачено впровадження окремих принципів та елементів STEM починаючи з 1 класу, що проявляється в навчанні дітей класифікувати, спостерігати, порівнювати, моделювати та ін. Важливу роль у цьому процесі відіграють форми, методи та засоби, які застосовуються вчителем.

Так, організаційними формами, які реалізують STEM-освіту в початковій школі, можуть бути: STEM-уроки, метод проєктів, STEM-квести, дослідницьке навчання, хакатони, мейкерство, сторітеллінг тощо. Використання вчителем таких

форм навчання сприятиме всебічному розвитку особистості молодшого школяра, виявленню їх навичок та здібностей, оволодінню засобами практичної та пізнавальної діяльності, вихованню молоді, яка прагне до здобуття освіти впродовж життя [2].

Не менш важливе використання вчителем засобів STEM-освіти на уроках математики в початковій школі, зокрема: цеглинка LEGO, палички Кюїзенера, логічні блоки Дьенеша, танграм, інтелект-карта «Mind Map» або ментальна карта та ін. Застосування яких забезпечує розвиток творчого мислення молодших школярів, їх мовлення, розвиток сенсорного сприйняття, дрібної моторики. Формують уміння розв'язувати проблемні ситуації, логічні завдання, вміння формулювати мету, логічно обмірковувати виконання подальшої роботи, вміння планувати та досягати поставлених цілей. Використання таких засобів формують в молодших школярів цілісну систему уявлень про реальний навколишній світ, збагачують їх життєвий досвід тощо.

Отже, можемо зазначити, що впровадження елементів STEM-освіти на уроках математики в початковій школі є надзвичайно цікавим та важливим елементом освітнього процесу, який сприяє формуванню й розвитку розумових, пізнавальних, творчих, комунікативних, конструктивних умінь і навичок молодших школярів. А застосування вчителем різноманітних форм, методів і засобів STEM-освіти на уроках математики розвиває математичні здібності учнів, ініціативу та готовність до навчання впродовж життя.

Список літератури

1. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи (2016). URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczija.pdf>
2. STEM-освіта в початковій школі. Інноваційний ліцей I-School. URL: <https://i-school.kiev.ua/stem-osvita-u-pochatkovij-shkoli/>

Дмитро Івасюк

Науковий керівник – доц. Каплієнко-Ілюк Ю. В.

Значення музично-творчого розвитку учнів в освітньому середовищі сучасності

Розвиток емоційної та когнітивної здібностей учнів є одним із головних завдань сучасної освіти та навчання. Він потребує спеціальних освітніх технологій, які сприяють їхньому розвитку під час професійної підготовки. Дослідження показують, що музика позитивно впливає на розвиток дітей. Музичне виховання сприяє розвитку творчих здібностей, підвищенню інтелектуальних та емоційних якостей, розвитку мовлення та мислення. Важливо, що розвиток музичних навичок можливий для всіх дітей, незалежно від їхніх здібностей. Початкова школа є першим і основним шляхом їх формування. У сучасному суспільстві недостатньо просто дати дітям знання, дуже важливо також навчити їх використовувати.

Період початкової освіти видається особливо вагомим для розвитку музично-творчих здібностей. На відміну від інших періодів, саме в дитинстві людина глибоко відчуває і переживає, цінує і дивується, яскраво і прямо виражає свої емоції, безмежно фантазує [3]. Молодші школярі відомі яскраво вираженою творчістю, вони надзвичайно творчі у вираженні інтонації, наслідування. Вони легко розуміють образний зміст казок, оповідань, пісень та музичних творів, адже діти від природи активні та впевнені в собі. Усе це стає безцінним джерелом творчого розвитку молодших школярів. Тому важливо цінувати їхню творчість. Вона активізує пам'ять, мислення, спостережливість, цілеспрямованість, інтуїцію, які необхідні у всіх видах діяльності. Тому в цей період через мистецтво можна максимально сильно і природно впливати на дитину, використовуючи особливості її віку в процесі навчання і виховання. «Музика – уява – фантазія – казка – творчість – отака доріжка, ідучи якою, дитина розвиває свої духовні сили», – визначав В. Сухомлинський [1, с. 3]. Роль учителів, вихователів і батьків полягає в тому, щоб допомогти дітям знайти цей шлях і

вміло направити їх.

У дітей молодшого шкільного віку необхідно формувати вміння творчо сприймати музику і переживати музичні образи, відчувати характерні риси й емоційність музичних творів. Тому під час бесіди педагогам необхідно створити емоційну атмосферу, активізувати сприйняття [2]. Учитель може доповнювати музику яскравими і образними поясненнями, щоб викликати у дітей асоціації з життям і мистецтвом, широко використовувати зіставлення та порівняння різних творів мистецтва, що сприяє підкресленню різноманіття художніх образів. Загальний огляд музичного твору також допомагає проаналізувати твір і зрозуміти наміри композитора. Особиста думка дитини необхідна не тільки для слухання музики на уроці, а й для інших видів музичної діяльності учнів та в повсякденному житті. Підготовка учнів до сприйняття й оцінювання твору потребує пояснення вчителя. У процесі розбору й аналізу музичних творів, розкриття їх змісту, під керівництвом вчителя діти навчаються звертати увагу на найбільш доступні, яскраві інтонації та визначати характерні риси, настрій і характер музики.

Отже, ця тема важлива в контексті сучасного освітнього середовища, де все більше уваги приділяється розвитку творчого потенціалу дитини та її здібностей в музиці. Основними завданнями музичної освіти є формування музичних знань, розвиток музичної чутливості та розуміння музичного мистецтва. Для досягнення цієї мети важливо використовувати різноманітні методи та форми роботи з дітьми.

Список літератури

1. Келіна Н. Л., Овчаренко Л. В. Музично-театралізовані ігри: Колосок. Харків: Скорпіон, 2005. 64 с.
2. Черсак О., Молодій О. Розвиток музично-творчих здібностей учнів початкової школи на уроках музичного мистецтва. *Молодь і ринок* : щомісячний науково-педагогічний журнал. 2021. № 4 (190). С. 132–136.
3. Шитиха А. Творчий розвиток учнів на уроках музичного мистецтва. *Проблеми та перспективи розвитку української науки на початку третього тисячоліття*: матеріали III Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. м. Переяслав-Хмельницький, грудень. 2011. С. 60–61.

Анна Карп
Науковий керівник – доц. Лісовий В. А.

Авторське пісенне виконавство як культурно-мистецьке явище та його педагогічне значення

Малі форми музичного та музично-поетичного мистецтва відіграють велику роль у культурному розвитку суспільства, зокрема українського. У розмаїтті жанрів малої форми в популярній музиці вагоме місце належить авторському пісенному виконавству. Цей сучасний жанр усної або співаної поезії сформувався в неформальній культурі студентства та молодих інтелектуалів у на початку другої половини ХХ століття і реалізовувався через низку об'єднань і численних незалежних шанувальників кобзарського та бардівського мистецтва, або «акустичної пісні», «живого звуку» тощо.

Проте ця важлива культурна галузь ще недостатньо досліджена науковцями. Тому **метою** роботи є висвітлення основних жанрових ознак авторського пісенного виконавства, а також розкриття значення її мистецького та виховного потенціалу.

Саме по собі авторське пісенне мистецтво є найдавнішим видом музичної та літературної творчості, яке притаманне культурам практично всіх народів. Характерні для нього поєднання автора музики, тексту і виконавця в одній особі, наявність нескладного інструментального супроводу, виконуваного самим співаком, пріоритет змісту тексту перед музикою [1].

Творче спілкування між автором-виконавцем і слухачем, як правило, не має концертного характеру: поет-співак не відокремлює себе від аудиторії, не стільки виконує пісню і демонструє свою творчість, скільки веде з ними душевну розмову, розраховуючи на емоційну відповідь. Тому характерними ознаками жанру співаної поезії або авторської пісні є атмосфера взаємної довіри і взаєморозуміння, пережите усіма присутніми почуття спільності, співучасті, співтворчості.

Отже, авторське пісенне виконавство – це особлива форма духовного спілкування однодумців.

Сьогодні українська авторська пісня або співана поезія широко інтегрувалася до національного культурного простору. Найбільшого визнання досягли ті автори, які свідомо звернулися до національної музичної стилістики, які відрізняються неповторним власним мистецьким почерком (Лариса Бережан, Ольга Богомолець, Марія Бурмака, Едуард Драч, Віктор Пашник, Триzubий Стас та ін.) [2]. У вирі трагічних воєнних подій останнього року народжуються справжні шедеври саме у жанрі авторської пісні, і це не дивно, бо саме у часи великих випробувань авторське мистецтво перетворюється на яскраві приклади морального героїзму. Таким яскравим прикладом у жанрі «нової воєнної пісні» можна вважати творчість Віти Грицак – скрипальки з Тернопільщини, студентки Національної музичної академії України, чия пісня «Чом тобі, вороже, не спиться?» і багато інших у буквальному сенсі облетіли весь інтернет, даруючи віру в перемогу захисникам України та всім громадянам нашої держави [3].

Не можна обійти увагою питання про педагогічний та духовно-моральний потенціал авторського пісенного виконавства. Сьогодні саме ця мистецька галузь є потужним засобом патріотичного виховання. Радикальний відхід від російськомовного «шансонового» середовища, підняття у творчості тем національної ідентичності, свободи, права бути господарями на власній землі – це ті риси, які відрізняють сучасне українське авторське пісенне мистецтво. Тому ми вважаємо, що такий культурний феномен як авторська пісня або співана поезія повинен посісти чільне місце у програмі з музичного мистецтва для закладів загальної середньої освіти.

Список літератури

1. Картавий П.П. Про співану поезію. Суми, 2001. 48 с.
2. Різник О.О. Бардівська пісня, мова та націоналізм. *Об'єднання клубів авторської пісні України*: інформаційний бюлетень. 2004, ч.5 (39). С. 6–9.
3. Рудяченко О. Віталія Грицак, пісня якої не дає спати ворогам. URL: <http://bit.ly/3ZmLy7n>

Крістіна Карча

Науковий керівник – доц. Вишпінська Я. М.

**Кароль Мікулі – перший професійний композитор
Буковини та його роль у розвитку музичного
мистецтва краю**

Кароль Мікулі – уродженець Буковини, він є першим професійним буковинським композитором, піаністом, диригентом, фольклористом та музикантом-педагогом. Народився Кароль Мікулі 22 жовтня 1821 року в Чернівцях, в сім'ї купця і поміщика. По крові батька Кароль вірменин, мати ж композитора по крові німкеня, тому і творчість його була інтернаціональною [1].

Ще в юні роки батьки композитора помітили в сина великий талант до музики, цій справі хлопчик присвячував увесь свій вільний час. Для Кароля Мікулі першим учителем гри на фортепіано стала його мати, пізніше його навчав польський піаніст Франциск Кольберг.

У 1839 році Кароль Мікулі завершує навчання у Чернівецькій вищій гімназії і вступає на медичний факультет Віденського університету. Але згодом він зрозумів, що медицина це не його покликання. Музикант завжди мріяв поїхати до Парижу та навчатися у відомого піаніста й композитора Фридерика Шопена, й у 1844 році йому це вдається. Щоб потрапити до великого майстра, Кароль повинен був пройти прослуховування, та це для нього не було проблемою, з цим він справився блискуче й став учнем Шопена [1]. Після перших же занять Шопен помітив у хлопця великі здібності. Водночас він навчався гармонії та контрапункту у Франсуа Анрі Ребера, а також вивчав теорію музики у відомого німецького музиканта Нагіллера. У Парижі Кароль Мікулі познайомився з Ференцом Лістом, з яким у нього зав'язалися гарні дружні відносини, які продовжувалися аж до смерті відомого піаніста. У травні 1847 року завдяки дружбі з Каролем Мікулі в Чернівці приїжджає відомий угорський піаніст Ференц Ліст. Тут він дає два великих

концерти у готелі «Молдавія», власником якого був Якоб фон Мікулі – батько композитора.

Після революції у 1848 році Кароль Мікулі повинен був перервати навчання та повернутися на батьківщину, в рідні Чернівці. З 1848 по 1857 рр. композитор проживав в Чернівцях, в цей же час він багато подорожує Буковиною, Бессарабією та іншими містами. Під час своїх подорожей він став цікавитись румунською народною музикою й тому серйозно взявся за її дослідження. Подорожуючи по Буковині та Молдові, композитор почав приділяти особливу увагу спостереженням за румунською народною музикою у виконанні різних циганських колективів. Він відвідував багато свят, де спостерігав за танцями і піснями, а також ходив разом із пастухами в гори, де слухав як ті грали на флейтах і співали народні пісні. У результаті він видав збірку для гри на фортепіано «48 національних румунських арій» [2].

Кароль Мікулі протягом усього життя займався композицією. Він автор багатьох фортепіанних п'ес, творів для скрипки й кларнета, а також мазурок, полонезів і вальсів [2]. На жаль, 50-ті роки в Чернівцях не були сприятливими для належної роботи композитору. Тому в 1857 році Кароль Мікулі вирішує переїхати до Львова, де він обіймає посаду директора Галицького Музичного Товариства, а також професора Консерваторії ГМТ [3].

Помер Кароль Мікулі 21 травня 1897 році у Львові, де і похований. Його смерть стала великою втратою для митців усього світу.

Список літератури

1. Кароль Мікулі. Історико-красознавчий портрет Чернівецької області. URL: <https://bukportret.info/chernivtsi/vidatni-osobistosti-chernivtsi/karol-mikuli/>
2. Талановитий учень Фридерика Шопена. URL: <https://chas.cv.ua/culture/1742-talanovitiy-uchen-friderika-shopena.html>
3. Кароль Мікулі. Вікіпедія URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C_%D0%9C%D1%6%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%96

Олександра Качуляк
Науковий керівник – доц. Нікула Н. В.

Формування просторових уявлень молодших школярів

При взаємодії людини з навколишнім середовищем саме сприйняття простору – є одна з обов'язкових умов її орієнтування в такому середовищі.

У розвитку просторового уявлення велику роль відіграє накопичення, переробка та використання просторових уявлень під час засвоєння нових знань з різних навчальних предметів. Таким чином у дітей здійснюється поступовий перехід від просторового сприйняття до дій за уявленнями. У подальшому формування просторових уявлень відбувається у тісному взаємозв'язку з розвитком моторики, найпростіших предметних дій за умови правильної організації діяльності й активної дитини.

Саме тому проблема розвитку просторових уявлень дітей є актуальною у процесі організації навчання учнів у Новій українській школі.

Н. Чепелева зазначає, що «уявлення – це наочний образ предмета або явища, що виникає на основі минулого досвіду (даних відчуття і сприймання) його відтворенням у пам'яті чи уяві» [1].

Поняття «просторові уявлення» передбачає уявлення про розміри, величини, форму, відстані, розташування, відношення і просторові зв'язки. Під терміном «формування уявлень» повинні розуміти процес утворення та закріплення у пам'яті дитини зорового образу об'єкта з подальшим уточненням, збагаченням та розширенням у процесі осмислення нових знань, операцій, дій, різної пізнавальної діяльності.

Над вивченням цієї проблеми працювало багато науковців у різні періоди. Окремі аспекти формування просторових уявлень та оперування ними досліджено у працях В. Зінченка, Г. Костюка, А. Запорожець, А. Люблінська, М. Богданович, І. Бантова, В. Гусаєва та ін.

Формування просторових уявлень в учнів 1-4-х класів відбувається у процесі вивчення всіх навчальних предметів за допомогою спостереження, сприйняття та осмислення інформації, яка засвоєна від учителя, з підручника чи посібника, під час розв'язування задач, тощо [2].

У процесі розвитку просторових уявлень і творчості учнів важливо використовувати різноманітні види моделювання: матеріальне – муляжі предметів, макети, геометрична мозаїка, конструктори; графічне – схеми, зображення об'єктів, графічне; образне – трансформування. Мислене збільшення або зменшення, розчленування.

Просторове орієнтування найуспішніше розвивається під час навчання у формі дидактичної гри та спеціальних ігрових ситуацій, але при умові активності самої дитини. У ході ігрової діяльності учень практично опановує простір, предметну дійсність і поліпшується механізм сприйняття простору.

Важливою для розвитку просторових уявлень є конструктивна діяльність. У ході виконання таких завдань дитина вчиться аналізувати запропоновану їй конструкцію та підбирати відповідні елементи, беручи до уваги їх колір, форму, розмір та ін. Саме під час такого процесу розвивається цілісне уявлення про сам предмет та удосконалюється вміння виокремлювати його частини і синтезувати їх.

Отже, цілеспрямоване формування просторових уявлень у ході навчання розширює пізнавальні можливості учня, активізує просторову уяву, творче мислення, допомагає формуванню просторової моделі навколишнього світу, предметних і ключових компетентностей.

Список літератури

1. Гармаш О. В. Дидактичні умови формування просторових уявлень в учнів початкової школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13. 00. 09 «Теорія навчання». Київ, 2011. 20 с.
2. Педагогічний словник / За ред. Дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. Київ : «Педагогічна думка», 2001. 516 с.

Ірина Кітар
Науковий керівник – проф. Іванчук М. Г.

Особливості духовно-морального виховання молодших школярів

Суспільство потребує особистостей, які володіють не тільки знаннями, а й моральними якостями. Піклування про духовно-моральну розвинену особистість нині є не просто гаслом, яке прийшло на зміну іншим пріоритетам, а стало справжнім болем усього суспільства. Зникає почуттєве осягнення світу у цілому і всіх його складових, зазначає український психолог–педагог І.Д. Бех [1]. У цьому зв'язку духовно-моральне виховання школярів стало першочерговим завданням сучасної системи освіти в Україні, адже воно виступає важливим компонентом соціального замовлення для освіти. Пріоритетним напрямом духовно-моральне виховання учнів початкових класів визначене в Державному стандарті початкової освіти й передбачає прийняття молодшими школярами моральних норм і національних цінностей [2].

Проблема духовно-морального виховання, світоглядного змісту цього важливого напрямку виховної діяльності завжди привертала увагу науковців. Спираючись на філософські, педагогічні, психологічні дослідження, наука дедалі активніше шукає шляхи поліпшення духовно – морального виховання особистості основи якого в українській педагогіці заклав ще К.Д. Ушинський. У своїх працях він постійно наголошував на пріоритеті моральних почуттів у людини. Людина є єдністю тіла, душі та духу, стверджував, учений. Ці компоненти людського організму взаємопов'язані: тіло є матеріальною основою, вмістищем душі та носієм духу, душа – нематеріальною сферою життєдіяльності, його психікою. Дух є виразом божественної субстанції. «Людині одними знаннями не прожити, і тому віра потрібна їй як доповнення знань» [4, с. 356].

Духовно-моральне виховання, у концепціях сучасних учених (І.Д. Бех, Е.О. Помиткін, М.В. Савчин та ін.) визначається як

орієнтація на вищі духовні цінності, усвідомлення важливості сходження до високих моральних ідеалів, як уміння людини керувати собою, будувати свої відносини з іншими на їх основі. Усе більше науковців наголошують на тому, що втрата духовних цінностей і смислів позбавляє людське життя сенсу, зводячи до природного рівня, а духовно-моральна сфера молодшого школяра – найскладніше особистісне утворення, ніж інтелектуальна чи психофізіологічна, оскільки у процесі духовного розвитку формується «Я-концепція» особистості, упорядковуються мотиви, мислення працює над вирішенням основних проблем буття.

На основі теоретичного аналізу праць учених-педагогів нами визначено духовно-моральне виховання особистості як складний динамічний процес, що забезпечується безперервним зростанням якісних змін особистості до рівня, який відповідає потребам сучасного суспільства. Як цілеспрямований процес він оптимально дієвий, коли організовується вихователем з урахуванням взаємодії суб'єктивних і об'єктивних чинників і здійснюється у процесі діяльності, яка спрямовується на утвердження моральних принципів, норм, що регулюють моральні відносини.

Список літератури

1. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ–Чернівці: «Букрек», 2018. 294 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL : <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf>.
3. Савчин М. В. Духовний потенціал людини : монографія. Вид. 2-е, перероб. і допов. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2010. 508 с.
4. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання (Спроба педагогічної антропології). Твори. В 6 т. Т. 4. Київ : Рад. шк., 1952. С. 21–454.

Анастасія Коваль
Науковий керівник – доц. Софроній С. В.

Хорова творчість українських композиторів як засіб національно-патріотичного виховання школярів

У хоровому мистецтві поєднані ознаки яскравого новаторства та шанобливого ставлення до традицій минулих епох, що особливо простежується у вітчизняному музичному мистецтві. Цінності української хорової культури сприяють вдосконаленню процесу національно-патріотичного виховання дітей і молоді, першочергове місце в якому належить урокам музичного мистецтва у закладах загальної середньої освіти.

Методично правильно підібраний хоровий репертуар сприятиме становленню гармонічної особистості здобувачів освіти, поглибленню їхньої музичної обізнаності, вихованню громадянина-патріота.

Пропонуючи учням високохудожнє жанрове розмаїття музичних зразків хорових творів, учитель створює підґрунтя для формування морально-етичних, художніх і патріотичних почуттів, досягає гармонійної єдності навчання та виховання. Педагогічний репертуар може визначати основні жанрово-стильові різновиди українських хорових творів. Це і обробки українських народних пісень, оригінальні хорові твори українських композиторів, серед яких можна вирізнити камерні та твори великої форми (поєми, кантати, хори з опер).

Важливим складником творчої спадщини українських композиторів є хорова музика, репрезентована творами найрізноманітніших жанрів. Застосування їх як педагогічного репертуару на уроках музичного мистецтва вимагає певного відбору, що керується такими критеріями: відповідність твору програмним вимогам; тематична актуальність; освітній потенціал (рівень складності); виховне значення; художньо-емоційна цінність; індивідуальний підхід до вибору репертуару; різноманітність репертуару (за жанром, стилем, змістом) [1, с. 128].

Становлення хорових жанрів на українському ґрунті

припадає на часи бароко (партесний концерт) і класицизму (хоровий концерт), його розвиток у нових жанрових іпостасях продовжується у XIX та XX ст. Українська хорова музика на сьогодні найбільш досліджена серед усіх видів музичного мистецтва.

Зазвичай у школах учні вивчають окремі хорові твори композиторів-класиків. Не береться до уваги хорова творчість регіональних композиторів. Натомість сучасним школярам цікавим стало ознайомлення із метажанровою структурою циклічних хорових творів українських композиторів кінця XX – початку XXI ст. Важливе для учнівської молоді ознайомлення із хоровими творами українських композиторів західної діаспори й розвиток хорових циклів духовного змісту у творчості митців-емігрантів.

У процесі ознайомлення учнів із різними епохами доцільне вивчення жанрово-стильових різновидів хорових творів українських композиторів кінця XX – початку XXI ст. Саме в цей період українська хорова музика збагачується циклічними кантатами на вірші сучасних українських поетів та музично-поетичною «Шевченкіаною». «Неофольклорна хвиля» інспірована пошуком нових смислів прадавніх традицій, сучасного бачення фольклорно-звичаєвих архетипів українців, а також реконструкцією глибинних пластів співочої обрядової культури українців [1, 138].

Отже, українське хорове мистецтво є пріоритетним напрямком національно-патріотичного виховання учнів. Саме високий рівень патріотизму громадян здатен забезпечити розбудову України, її економічний розвиток і стабільність, гідне представлення у світі.

Список літератури

1. Бервецький З.Т., Хлебнікова Л.О. Виховати музичну культуру. Грані творчості: Кн. для вчителя. Київ : Рад. Школа, 1990. С. 126–140.
2. Бех І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 26–37.
3. Богомолова Н.М. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді. / За ред. Петкова С.В. Київ : 2016. 150 с.

Ольга Коваль

Науковий керівник – доц. Гордійчук О. Є.

Формування мотивації у дітей з ООП як рушійної сили поведінки та процесу учіння

Формування мотивації у школярів з ООП до освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання – є однією з провідних віх сучасної системи освіти України та європейських країн. Тому важливо кожному вчителю знайти та підібрати індивідуальний підхід до учня, віднайти методи та прийоми оптимального формування мотивації учнів загалом, а дитини з особливими освітніми потребами, зокрема. Адже саме від цього залежатиме успішність учня як у навчальній так і поведінковій діяльності.

Мотивацію, як спосіб зацікавлення учнів до навчання, у певні часи розглядали з різних аспектів. У загально-психологічному ж контексті мотивація являє сукупність факторів поведінки, що проявляється суб'єкту у формі зацікавленості, ідеалів, цілей, потреб, які безпосередньо є визначальним фактором людської діяльності. О.В. Макаревич розглядає навчальну діяльність як «особливу форму активності особистості, спрямовану на засвоєння соціального досвіду пізнання й перетворення світу, що передбачає оволодіння культурними способами зовнішніх, предметних і розумових дій» [3, с. 135]. На думку Л.П. Овсянецької, «мотиви учіння молодших школярів мають такі складові: пізнавальні (школяр прагне здобувати нові знання самостійно); широкі пізнавальні (спрямованість на оволодіння новими знаннями); навчально-пізнавальні(орієнтація на засвоєння способів здобуття знань); самоосвіта (прагнення оволодіти новими знаннями, що стає основою спеціального проекту самовдосконалення); соціальні (соціалізація дитини, її взаємодія з суспільством); широкі соціальні (усвідомлення відповідальності, самоідентифікація в суспільстві, усвідомлення соціальної важливості учіння); вузькі соціальні або позиційні (діяльність спрямована на здобуття авторитету, або прагнення зайняти певну позицію у класному колективі, отримати їхнє схвалення); соціальної співпраці (орієнтація на різні способи

взаємодії з іншими) [4, с. 7].

Зокрема, формування мотивації дітей з ООП вимагає дотримання зосередженості, залучення, безпеки (атмосфери довіри з урахуванням потреб дитини з ООП), добору завдань відповідно рівню підтримки учня тощо.

У практиці нашої педагогічної діяльності дієвими, з окресленого напрямку дослідження, виявилися наступні прийоми: стимулювання жетонами за виконане завдання, або ж за те, що дитина не порушує дисципліну, перепусткою до ігрового куточка на уроці; залучення до активної діяльності на уроці, взаємодії з іншими учнями; добір завдань, зміст яких пов'язаний з оточенням дитини; зосередження уваги дитини на її сильних сторонах; похвала дитини з ООП за найменші успіхи в навчанні; посильні доручення; розв'язання поведінкових труднощів через ігрову ситуацію; добір цікавих матеріалів на урок; створення сприятливого психологічного клімату в інклюзивному класі, запобігання булінгу; ведення дитячого портфоліо; обговорення успіхів та причин невдач з батьками та ін.

Саме вмотивована дитина здатна повірити у свої сили, вдосконалюватись, не боятися пробувати себе в різних ролях, а найголовніше – відчувати себе частиною суспільства. І лише від правильної мотивації учнів залежить успішне її майбутнє, адже якщо дитина не зацікавлена в навчанні чи виправленні своєї поведінки, її чекає регрес.

Список літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О.О.Срошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.
2. Волкова Н. П. Педагогіка : навчальний посібник. 2-е вид., перероб., допов. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
3. Макаревич О.В. Мотивація як підґрунтя дій особистості. *Соціальна психологія*. 2006. № 2 (16). С. 134–141.
4. Овсянецька Л. П. Мотиваційна основа творчості. *Філософія, соціологія, психологія* : збірник наукових праць. Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2007. Вип. 12. Ч. II. С. 23–30.

Емма-Габрієла Кожокар
Науковий керівник – доц. Софроній З. В.

Значення розспівування у вокально-хоровому розвитку учнів

Вокально-хорова діяльність учнів є важливою ланкою мистецького навчання в закладах загальної середньої освіти. Хоровий спів – це один з видів колективної виконавської діяльності. Він сприяє розвитку музичного слуху, пам'яті, співочої культури школярів, їх загальному та музичному розвитку, формуванню духовної культури та світогляду.

Виразний спів потребує сформованості вокальних навичок. Ефективним засобом формування співацьких навичок є вокально-хорові вправи або розспівування – «багаторазове повторення спеціально організовані вокальні дії» [2].

Співацька установка, створюючи сприятливі умови для виразного співу, забезпечує зручне положення корпусу, голови, правильне відкривання рота під час співу. Від неї залежать дихання і звукоутворення; крім того, вона дисциплінує школярів – організує колективний спів.

Під час співу важливе значення має дихання. Уміння дихати позначається на якості звуку, інтонації та інших властивостях хорового звучання. Розрізняють три види співацького дихання: грудне, діафрагматичне і грудно-діафрагматичне. Педагоги-музиканти зазначають, що не варто акцентувати увагу дітей на диханні. Необхідно виробляти його у процесі навчання поступово, у комплексі з іншими вокальними навичками [2].

Під час розспівування важливо звертати увагу на голосні звуки. Від правильного утворення голосних залежить краса тембру. В учнів шкільного віку тембр нерівний. Досягнення рівного співу в єдиній позиції можливе завдяки прагненню тримати високу позицію на всіх звуках співочого діапазону. Для цього використовуються поспівки – вправи на голосні «у», «ю», «а» (наближені до о), «і» (наближене до «и») тощо. Важливе значення у вимові голосних мають положення рота і губ. [1]

Співацьке звукоутворення і звуковедення багато в чому

залежать від співацької установки й дихання; якщо ці навички не сформовано, робота над звукоутворенням навряд чи буде успішною. Від чіткого вимовляння голосних і приголосних звуків залежить формування в голосі дзвінкості та рівності — важливих властивостей співацького голосу.

Важливою умовою хорового звучання є точне відтворення звуків за висотою (стрій). Хороший стрій у хорі залежить від розвитку музичного слуху учнів, виконавської уваги, фізичного й емоційного стану.

На початковому етапі розучування вправ-розспіванок бажано підтримувати акомпанементом. Такий підхід сприяє досягненню чистоти інтонування, розвитку гармонічного слуху учнів. Початкові вокально-хорові вправи слід співати неголосно, на природно відтворених звуках, поступово розширюючи діапазон вправ. Вибір поєднань голосних і приголосних звуків зумовлений завданнями вокально-хорового розвитку учнів. Корисні вправи на відтворення штрихів легато, стаккато з різними звуковисотними і ритмічними малюнками. [2]

Матеріал для розспівування складається з технічних вправ на різні голоси й окремі склади, а також із пісенних уривків зі словами. Особливість вправ полягає в тому, що вони повинні мати просту будову, швидко запам'ятовуватися і не відволікати увагу учнів від вокальних завдань, поставлених учителем [3].

Отже, вправи, які використовують перед вокально-хоровою роботою є важливим елементом роботи з розвитку вокальних навичок. Це шлях до оволодіння технічними і художніми основами співу. Вправи підбираються відповідно до віку, педагогічних знань і рівня музичного розвитку учнів.

Список літератури

1. Хоровий спів як вид виконавського мистецтва і його значення у музичному вихованні дітей. URL: <https://vseosvita.ua/library/horovij-spiv-ak-vid-vikonavskogo-mistectva-i-jogo-znacenna-u-muzicnomu-vihovanii-ditej-38868.html>
2. Проблеми вокального виховання учнів. Т. Овчинникова, Н. Орлова, С. Гладка, А. Менабені, Г. Стулова, Ю. Юцевич та інші. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/11694/>
3. Розспівування для молодших школярів. URL: <https://www.slideshare.net/ssuser491ed5/ss-10426382>

Світлана Коллау
Науковий керівник – доц. Шульга А. В.

Використання програмного забезпечення інтерактивної дошки на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі

Швидкий розвиток засобів комп'ютерної техніки та інформаційних технологій і активна діджиталізація суспільства дає підстави для відповідних новацій і в освітній сфері. Зокрема, вагомої ролі набуває впровадження інформаційних і мультимедійних технологій у навчально-виховний процес початкової ланки середньої освіти як важливої складової формування ключових та предметних компетентностей учнів молодшого шкільного віку, їх повноцінної самореалізації, розвитку творчих здібностей. Так, у Концепції Нової української школи актуалізовано питання щодо оновлення змісту, пошуку нових форм і методів організації освітнього процесу, у реалізації яких особливу увагу надано застосуванню сучасних інформаційних технологій [2; 3].

В актуальній науково-педагогічній літературі автори підкреслюють високий потенціал мультимедійних ресурсів і інформаційно-комунікаційних технологій (М. Ніколаєнко, Л. Масол). Окремі аспекти впровадження інформаційних технологій у практику початкового навчання досліджувались у працях Т. Мочан, В. Андрієвської, О. Красовської.

Підґрунтям упровадження мультимедійних технологій в освітній процес є властивості мультимедіа: інтерактивність, гнучкість і гармонійне інтегрування різних видів інформації, що сприяє інтенсифікації сприйняття школярами навчального матеріалу [1]. Ефективним інструментом для використання електронного змісту і мультимедійних матеріалів у практичній роботі вчителя слугує інтерактивна дошка. Необхідна умова якісного застосування всіх її переваг – використання спеціального програмного забезпечення, основні можливості якого передбачають: 1) створення сторінок, кожна з яких може містити написи, зображення, рукописний текст, Flash-об'єкти,

гіперпосилання; 2) зміна вмісту сторінки (наприклад, переміщення об'єктів, додавання тексту) та параметрів її елементів (форма, розмір) в режимі перегляду за допомогою спеціальних маркерів; 3) використання лупи, прожектора для підсвічування частини зображення, «шторки» для приховування частини сторінки; 4) можливість працювати зі звичайними програмами, використовуючи додаткові інструменти інтерактивної дошки. Зокрема, у навчальній програмі «Образотворче мистецтво» для учнів початкової освіти передбачено ознайомлення з простим графічним редактором Paint та програмами DrawCorel, Photoshop [3; 4; 5].

Отже, грамотне застосування програмного забезпечення інтерактивної дошки на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі дозволяє вчителю значно ефективніше демонструвати матеріал, сприяє збагаченню змісту навчання, надає йому логічний і пошуковий характер, збільшує залученість учнів, стимулює пізнавальний інтерес, дозволяє організувати роботу в групах і реалізувати власні інноваційні розробки. При цьому формуються умови для підвищення рівня зацікавленості учнів у навчальній діяльності завдяки внесенню елементів новизни, динамічності ходу заняття, використанню привабливих і швидкозмінних форм подання інформації, ігрових методів, а також забезпеченню зворотного зв'язку.

Список літератури

1. Андрієвська В.М., Олефіренко Н.В., Мультимедійні технології у початковій ланці освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2010. № 2. С.16.
2. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Мочан Т., Майборода І. Використання ІКТ на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2016. №2. С. 95–99.
4. Ніколаєнко М.С. Інтерактивна дошка: теорія і практика. Суми: Ніко, 2018. 94 с.
5. Робота з мультимедійною дошкою / упоряд. В. Ленінський. Київ: Шкільний світ, 2008. 112 с.

Ніна Колодрівська
Науковий керівник – проф. Кушнір І. Г.

Самодостатність як чинник розвитку психологічної саморегуляції особистості у складних життєвих ситуаціях

Кризові реалії сучасного світу можуть спонукати людину до мета індивідуального рівня психологічної саморегуляції, який оптимізує психічний стан і забезпечує особисту цілісність при адаптації до нових умов життя. Серед найважливіших контролюючих механізмів психологічної саморегуляції є особистісні характеристики, зокрема самодостатність, яку можна розглядати як чинник розвитку психологічної саморегуляції особистості та як регулятивно-особистісну властивість у проявах рис характеру: самостійності, гнучкості та відповідальності у змісті індивідуальної системи самоосвіти, регуляції довільної та свідомої діяльності людини.

Самодостатність – це показник самостійності у здійсненні регулятивних процесів, адекватного емоційно-мотиваційного самоконтролю при подоланні стресових ситуацій або виконанні професійних обов'язків.

Вважаємо, що самодостатність тісно пов'язана з системою психологічної саморегуляції особистості. Саморегуляція – це процес, який може мати базове адаптивне значення для здоров'я людини. Баумейстер та ін. (2007) вважають, що саморегуляція дуже адаптивна, чітко людська риса, яка дозволяє людям домінувати та змінювати свої реакції, включаючи зміну себе, щоб жити відповідно до соціальних та інших стандартів. Бігун (2017) зазначає, що саморегуляція – це вплив людини на себе за допомогою слів і образів з метою управління своєю діяльністю, психічним станом і розвитком властивостей, умінь і навичок. При цьому функціонування індивіда як складної живої системи забезпечується трьома рівнями регуляції: гуморальним, нервовим і психічним. Ці рівні утворюють єдину цілісну систему саморегуляції, в якій психічна саморегуляція займає провідне місце. Його основними компонентами є: відображення

навколишньої дійсності та носія психіки; моделювання діяльності, поведінки, стану, розвитку і т. д.

Самодостатня особистість здатна успішно застосовувати методи психологічної саморегуляції відповідно до вимог соціальної дійсності. Виходячи з аналізу структури самодостатності як феномена психології розвитку, можна стверджувати, що саморозуміння і самоприйняття, забезпечення самоефективності та автономності поведінки, особливо у складних життєвих ситуаціях, є чинником оптимізації внутрішніх ресурсів, що, безсумнівно, забезпечує саморегуляцію особистості в процесі її успішної адаптації до вимог середовища. Більше того, самодостатність як сукупність особистісно-регулятивних властивостей і якостей індивідуальності людини, що забезпечують її здатність до повного задоволення потреб розвитку, використання внутрішнього потенціалу для продуктивної життєдіяльності, має широкі можливості для індивідуалізації, суверенності, саморегуляції діяльності як критерій адаптивної взаємодії із соціальним середовищем. Функціональна структура психологічної саморегуляції особистості реалізується через самопереконання, самонавіювання, самоаналіз, самопрограмування та самоконтроль – їх перемикання відповідно до значущих потреб, цінностей, мотивів і пріоритетів у виборі, як і оптимальний рівень розвитку всієї системи саморегуляції залежать від психічно-психологічних особливостей суб'єкта діяльності, однією з найважливіших є самодостатність як особиста винахідливість у досягненні очікуваних результатів у діяльності та довільність регуляції активності в поведінці.

Список літератури

1. Бігун Н. Генеза та стан категорії самодостатності в сучасній психології. *Humanitarium*. 2017. № 39(1). С. 7–14. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvpdpu_2017_39_1_3
2. Baumeister, R., Gailliot, M. C., Wall, N. D., & Oaten, M. Self-Regulation and Personality: How Interventions Increase Regulatory Success, and How Depletion Moderates the Effects of Traits on Behavior. *J. of Personality*. 2007. 74(6). P. 1773–1801. URL : <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2006.00428.x>

Олександр Конєв
Науковий керівник – доц. Бойчук І. І.

Особливості викладацької діяльності майбутнього вчителя-фаготиста

Характерними особливостями сучасної музично-виконавської методики є приділення більшої уваги індивідуальним рисам учня. Досвід педагогічної роботи показує, що навіть двох однакових учнів зустріти неможливо. Істотні відмінності спостерігаються в їх анатомо-фізіологічних даних, музичних здібностях, психологічних властивостях.

Метою роботи є висвітлення особливостей викладацької роботи вчителя з учнем у класі фагота.

Індивідуальні особливості учнів нескінченно різноманітні. Суттєві відмінності спостерігаються в їх анатомо-фізіологічних даних, музичних здібностях, психологічних властивостях.

Досліджуючи ці особливості, прогресивні педагоги засумнівалися у можливості знайти єдину, абсолютно правильну та придатну для всіх постановку виконавського апарату, єдину правильну систему вдосконалення технічних прийомів, єдині правильні методи розвитку музичних здібностей.

Наприклад, несиметричне розташування зубів допускає відхилення трості, що утримується губами, від осової лінії обличчя. Цілковито різної методики роботи над звуком вимагає учень, володіючий міцними губами, і учень з невеликою витривалістю губ. Специфічних методів роботи над художнім репертуаром вимагає учень, який має слабку музичну пам'ять. Для того щоб учень, природою схильний до вібрато, оволодів цим виконавським засобом, достатньо поставити перед ним чітко окреслені художні завдання. Інші методичні засоби будуть потрібні в тому випадку, якщо з проблемою вібрато стикається учень, природно не схильний щодо нього [1].

Предметом не менш ретельної уваги педагога має стати особистісна сфера учня. Як свідчать дослідження фізіологів, сила, рівновага та швидкість нервових процесів у людей бувають різними. Залежно від поєднання цих властивостей тип

нервової діяльності може бути сильним або слабким, врівноваженим або неуврівноваженим, рухливим або повільним [2].

За основними ознаками темпераменту умовно люди поділяються на чотири категорії: холериків, сангвініків, флегматиків та меланхоліків. Кожен з цих типів вимагає своєрідного підходу від педагога.

Вивчивши індивідуальні особливості учнів, їх смаки, схильності, характер і темперамент, педагог повинен «вгадати» їх творче самоперебування і на цій основі спільно з ними будувати інтерпретацію того чи іншого художнього твору. Вирішальне значення в цьому випадку набуває здатність педагога стимулювати творчу ініціативу своїх учнів.

Вчитель повинен вміти керувати власними мовними та позамовними засобами виразності. У процесі обговорення музичних творів потрібно чітко та зрозуміло подавати матеріал, звертати увагу на основні складові твору, його ідею, мету, створити спокійну робочу атмосферу [1].

Навчання на інструменті повинно, з одного боку, накопичувати вміння і з іншого боку – розвивати професійне мислення, здатність самостійно розв'язувати задачі, що виникають, самостійно рухатися вперед.

Ефективність навчання музиканта-духовика може підвищуватися за рахунок наукової організації навчального процесу, а також за рахунок використання нових методів навчання.

Список літератури

1. Апатський В. Основи теорії і методики духового музично-виконавського мистецтва : навч. посібник. Київ : НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2006. 432 с.
2. Гончаренко Л. Проблеми професійної підготовки музиканта-педагога. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кіровоград, 2016. Вип. 91. С. 60–64.

Христина Копистинська

Науковий керівник – асист. Рудницька-Юрійчук І. Р.

Формування полікультурної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Інтеграційні процеси сьогодення у дошкільні зумовлені створенням такого освітнього середовища, яке б сприяло формуванню особистості з демократичним та гуманним світоглядом, що визначається пріоритетними напрямками Законів України «Про освіту» та «Про дошкільну освіту» [1]. Саме такій особистості притаманне толерантне ставлення до її національних традицій і культури, її релігійного та мовного вибору, поваги до прав і свобод іншої людини. Насамперед це вимагає дотримання полікультурних підходів до організації освітнього процесу у закладі дошкільної освіти.

Питання полікультурної компетентності дітей дошкільного віку є актуальною сучасною проблемою. Безумовно, що сучасній системі дошкільної освіти непосильні розв'язання усіх політичних, економічних та етнічних проблем нашого суспільства. Тому суспільство покладає обов'язок на сучасну систему дошкільної освіти – розуміти власну культуру і традиції, сформувати у дітей дошкільного віку менталітет та толерантне ставлення до культур різних народів.

Дослідження останніх публікацій підтверджує те, що різноманітні аспекти проблеми полікультурної компетентності привертати увагу філософів, культурологів, соціологів, психологів та педагогів як минулого, так і сучасності. Зокрема, Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, С. Русова, К. Ушинський та ін. розглядали дану проблему крізь призму української державності, основою якої визначали загальнолюдські цінності, співіснування різних національностей на засадах поваги та толерантного ставлення один до одного.

Метою нашого дослідження є обґрунтування системи формування полікультурної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Поняття «полікультурне виховання» розглядають як

цілеспрямовану соціалізацію дітей та молоді, яка спрямована на оволодіння ними національними і загальнолюдськими культурними цінностями, формування комунікативних умінь, що дають їм можливість активно взаємодіяти з представниками різних національностей, розуміти їх відмінність, поважати їх національні та культурні особливості, демонструвати толерантне ставлення до них [3, с. 7]. Саме старший дошкільний вік – найліпший час для розвитку різних видів взаємин у соціумі, а його вікові особливості є сензитивним для формування основ полікультурної компетентності. Враховуючи той факт, що провідною діяльністю дітей дошкільного віку є ігрова діяльність, для виявлення рівня полікультурної компетентності варто використати ігри: «Обереги мого краю», «Українські страви», «Одягни українку (українця), поляка (полячку)», «Відгадай свято», «Веселий ярмарок»; мовленнєві вправи: «Закінчи речення», «Народні перлини» та ін.

Окрім знань, традицій і звичаїв різних етносів, полікультурна вихованість передбачає і ставлення до людей іншої культури, релігії. Оскільки такі питання важкі для дошкільників, треба пропонувати їм розв'язати проблемні ситуації.

Етнічна картина світу дошкільника має приклад найближчих дорослих, тобто ролі сім'ї, дитина застосовує стереотипи близьких дорослих, тому щодо виявлення готовності батьків до полікультурного виховання слід застосовувати анкетування.

Отже, полікультурна компетентність – це система полікультурних знань, умінь, навичок, потреб, цінностей, досвіду, соціальних норм і правил поведінки, необхідних для життя і діяльності. Саме на старший дошкільний вік суспільство покладає обов'язок розуміти власну культуру та толерантно ставитись до культур різних народів.

Список літератури

1. Закон України «Про освіту». *Освіта в Україні*. Нормативна база. 2-е вид. Київ : КНТ, 2017.
2. Зданевич Л. Теоретичні підходи до полікультурного виховання дітей дошкільного віку. *Педагогічний дискурс*. Вип. 5. 2009. С. 93–96.
3. Солодка А. *Полікультурне виховання старшокласників у процесі вивчення гуманітарних предметів*. Київ, 2005. 20 с.

Територіальна громада: основні положення

Поняття «громада» походить від соціологічного тезаурусу, який використовується для опису соціальних відносин у межах групи чи територіальної одиниці. Багато соціологів намагалися проаналізувати поняття спільноти і розробили багато визначень. Виходячи з досліджень різних довідкових і словникових джерел, сьогодні існує неоднозначність у визначенні природи та характеру громад. Це може підтверджуватися визначенням Оксфордського глосарію, де громада – це група людей, об'єднаних спільним походженням, расою, соціальним статусом, релігією та місцем проживання – регіон, місто тощо. Розташування соціальних закладів: будинки, школи, церкви, дозвіллі та лікувальні заклади [1].

Громада – це групова соціальна спільнота, члени якої мають територію та об'єднані повсякденними регулярними стосунками. Від інших спільнот її відрізняє особистість і емоційність внутрішніх зв'язків, які визначаються родинними, сусідськими та дружніми стосунками, культурою, замкнутими системами.

Сьогодні громада – це не просто фізична територія чи концентрація мешканців, вона існує завдяки соціальному перетину психологічних, сімейних, економічних і правових принципів. Для таких спільнот характерний елемент суб'єктивності – здатність самостійно (автономно) здійснювати соціальну діяльність, спрямовану на задоволення потреб людей різними способами, формами та засобами, виходячи з власної соціокультурної основи. Ця модель спільноти більш характерна для етнічних, релігійних і регіональних спільнот.

Спільнота в сенсі спільноти та багато інших речей у соціальних науках не можуть бути визначені чіткою формулою. Це соціологічна конструкція, яка буває різних форм, розмірів, місць розташування й особливо структурована [3].

Основними нормативними актами, які визначають повноваження територіальних громад, є – Конституція України

та Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2]. У статті 6 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» зазначається наступне:

«Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста.

Територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування й обирати відповідно сільського, селищного, міського голову.

Територіальні громади села, селища, міста, що добровільно об'єдналися в одну територіальну громаду, можуть вийти зі складу об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному законом» [2].

Указані нормативні акти дають підстави вважати, що суб'єктом і основним носієм функцій у системі місцевого самоврядування і повноважень є територіальна громада.

Список літератури

1. Практичний посібник для організації громад: органів самоорганізації населення, кооперативів, асоціацій співвласників багатоквартирних будинків, громадських та неурядових організацій. – Київ: Проект ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», 2009.
2. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Участь громади у місцевому самоврядуванні. URL: <http://www.govfor.com/index.php?id=207>

Галина Коропецька
Науковий керівник – доц. Шевчук К. Д.

Формування екологічної свідомості молодших школярів в умовах Нової української школи

Відповідно до інтегрованого, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів реалізації концепції Нової української школи та характерних для сучасних досліджень екологічної освіти, екологічні проблеми людства пов'язують не тільки з факторами навколишнього середовища або здоров'ям людини, але і з проблемами особистості, її внутрішнім світом, духовно-моральною сферою. Тому питання формування екологічної свідомості потрапляє в теоретичну і практичну площину не тільки психолого педагогічних досліджень, а й екології як науки, філософії, соціології, системного аналізу та інших наукових сфер.

Розв'язання проблем екологічної освіти молодших школярів лежить в площині вивчення таких науковців, як Н. Пустовіт, О. Біда, І. Грущинська, К. Шевчук та інших. Сьогодні акцентується увага, що формування екологічної свідомості має бути включено в контекст формування особистості, у зв'язку з цим вирішення цих завдань має орієнтуватися на комплексний підхід. Це вимагає істотних змін в освітньому процесі початкової школи, розширення і поглиблення міжпредметних зв'язків, застосування методичного інструментарію усіх освітніх галузей.

Науковцями індивідуальна екологічна свідомість трактується як інтегроване особистісне утворення, яке зумовлюється такими зовнішніми факторами: соціальне оточення, політичний та інформаційний вплив, економічний рівень, екологічний розвиток.

Основними показниками розвитку екологічної свідомості особистості молодшого школяра є: вища цінність взаємодії – гармонійний розвиток людини і природи; рівноправність усіх ланок ієрархічної будови світу; еволюційний процес розвитку природного середовища і людини [2].

Багатофункціональність екологічних відомостей, обумовлює специфіку змісту вивчення освітніх галузей початкової школи. Так, екологічно спрямований матеріал, залучений до уроку, може використовуватися для актуалізації знань учнів, чуттєвого досвіду; ілюстрації та конкретизації основного програмного матеріалу; формування ключових компетентностей учнів початкових класів.

Формування екологічної свідомості школярів здійснюється шляхом гармонійного поєднання різних змістово-організаційних форм роботи [1]:

1. Навчально-дослідницька діяльність: організація і проведення дослідів і мінідосліджень, еколого-красназавчих екскурсій, виконання експериментів, практичних завдань.

2. Природоохоронна діяльність: екологічні акції, заходи: посадка зелених насаджень, догляд за рослинами та тваринами.

3. Навчально-просвітницька діяльність: втілення і захист екопроектів; конкурси малюнків, листівок; конкурси екологічних казок, віршів; випуск екологічної газети; створення комп'ютерних презентацій.

Отже, формування екологічної свідомості молодших школярів шляхом екологічної освіти передбачає задіяння комплексного і системного впливу. Екологічна свідомість являє собою здатність розуміння нерозривного зв'язку людської спільноти з природою, залежність благополуччя людей від цілісності і порівняльної незмінності природного середовища і використання цього розуміння у практичній діяльності.

Список літератури

1. Демчук Л. І. Формування відповідального ставлення до природи як проблема в науковій літературі. *Вісник Житомирського педагогічного університету*, 2018. № 37. С. 191–194.
2. Пустовіт Н. А., Пруцакова О. Л., Руденко Л. Д., Колонькова О. О. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник. Київ: Педагогічна думка. 2018. 145 с.
3. Юркова Т. Ціннісне ставлення до природи: Сутність основних понять, стан розроблення проблеми в навчально-методичній та науково-педагогічній літературі. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 2019. №1. С. 87–99.

Розлучення як фактор зміни ставлення жінки до себе

Сучасний світ характеризується кризовим станом інституту сім'ї – зростає кількість розлучень та неповних сімей, кількість зареєстрованих шлюбів зменшується, а популярність «альтернативних» форм шлюбу зростає. Незважаючи на це, ставлення до розлучення асоціюється із невдачею та є сильним стресовим чинником для людей, які розлучаються. Відповідно, актуальним є вивчення зміни Я-образу у жінок, які пережили розлучення, зокрема, дослідження зміни їх самоствавлення.

С. Гібнер зазначає, що Т. Холмс та Р. Рає зауважують, що за шкалою оцінки стресів розлучення є однією з найбільш психотравмуючих подій у житті людей, які його пережили [1].

А. Гупаловська переконує, що значний вплив на самоствавлення жінки після розлучення мають патріархальні цінності українського суспільства, які спрямовані на створення уявлення про те, що жінка може повно реалізуватись тільки в сім'ї, а становлення її в професійній чи суспільній ніші має відійти на другий план. Учена демонструє результати досліджень: українці вважають, що заміжжя та материнство є найважливішим критерієм успіху жінки в житті [2].

О. Донець підкреслює, що характер самосприйняття у жінок пов'язаний із соціальними стереотипами, згідно з якими, якщо жінка після розлучення самовпевнена, то це виклик суспільству, і така поведінка жінки погіршує міжособистісні стосунки. А якщо жінка грає роль «жертви» і демонструє свою вразливість і незахищеність, то це відповідає суспільним канонам поведінки, і вона буде отримувати від оточення підтримку й співчуття [3].

М. Дубас вважає, що зміна Я-образу жінки після розлучення може відбутись тільки в тому випадку, якщо фінансовим забезпеченням сім'ї займався тільки чоловік. Це пов'язано з тим, що в такому випадку жінки, як правило, самореалізовувались лише в сім'ї, а інші соціальні відносини ними ігнорувались [4].

Д. Зубцов стверджує, що позитивне самоствавлення

переважно властиве жінкам-ініціаторам розлучення (жінки у 76% розлучень беруть цю роль на себе). Ініціація розлучення є важливим фактором, який поліпшує зміст самоствалення жінки та сприяє утврденню власного «Я». Особливість жінок-ініціаторів полягає у тому, що у них є готовність брати на себе відповідальність як за невдачі, так і за своє майбутнє життя після розриву наявних шлюбно-сімейних стосунків [5].

Отож зміна самоствалення після розлучення та його модальність залежить від низки факторів: хто був ініціатором розлучення, причини розлучення, матеріальний стан жінки, житлові умови та якість соціальних зв'язків із найближчим оточенням.

Список літератури

1. Гібнер С.М. Невротичні, особистісні й сексуальні розлади у розлучених одиноких чоловіків та їх психотерапевтична корекція: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук: спец. 19.00.04 «Медична психологія». Харків, 2006. 18 с.
2. Гупаловська В.А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Київ, 2005. 20 с.
3. Донець О.І. Особливості самосприйняття жінок після розлучення. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (17). С. 380–383.
4. Дубас М.К. Підготовка молоді до сімейного життя: гендерний вимір. *Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві: Всеукраїнська науково-практична конференція (Київ, 11-13 грудня 2003)*. Київ, 2003. С. 228–230.
5. Зубцов Д. Суб'єктивне переживання розлучення як деструктивний чинник у професійній діяльності жінок-вихователів. *Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / За заг. ред. проф. В.І. Сипченка. Слов'янськ, 2008. Вип. ХІ. С. 274–279.*

Роль уроків математики у формуванні ключових компетентностей молодших школярів

Актуальною темою педагогічного дослідження є основні тенденції розвитку математичної підготовки сучасних педагогів початкової освіти з урахуванням компетентнісного навчання, яке реалізується завдяки Новій українській школі.

Учителям молодших школярів слід акцентувати увагу на основних складових Концепції НУШ та орієнтуватися на них [4]: оновлений зміст освіти, започаткований на основі компетентнісного підходу, необхідного для успішного становлення в соціумі; здобування освіти як невід'ємна потреба учня, дитиноцентризм; наскрізний виховний процес формування цінностей; педагогіка, заснована на засадах партнерства між вчителями, батьками та учнями.

На сьогодні математична компетентність одна з ключових, оскільки, необхідна для успішної реалізації в сучасному суспільстві кожній людині.

Математична компетентність містить такі складові [3]:

– обчислювальна (орієнтація на практичне застосування умінь обчислення та готовність до нього) форми роботи на уроках: вправа мікрофон, риболовля, лісова стежка;

– інформаційно-графічна (формує готовність до прикладних умінь і навичок, зв'язок з графічною діяльністю), форми роботи: гра «Хто швидше?», практикуми (за годинником визначати час, побудова кола без циркуля);

– логічна (забезпечити вміння учнів виконувати логічні дії в процесі розв'язування рівнянь, розгадування ребусів, розрізнення істинних і хибних тверджень);

– геометрична (втілюється у володінні просторовою уявою), обчислення периметрів, площ класних кімнат.

При викладанні математики у початковій школі педагогам необхідно:

– реалізовувати освітній процес через особистісно

зорієнтований принцип;

– спрямовувати навчання на формування математичних компетентностей (ключових та предметних);

– організувати предметне навчання через практичну спрямованість знань, умінь і навичок;

– виховувати патріотизм і зберігати національні традиції» [1].

Тому одним із найважливіших чинників успішної реалізації компетентнісного підходу в навчанні математики є готовність учителя до досягнення реалізації поставлених цілей.

Для успішного формування компетентної особистості сучасний вчитель повинен володіти певними якостями [1]: успішно вирішувати проблеми власного життя, проявляти ініціативу, відповідальність і самостійність; розуміти мету компетентнісної освіти; використовувати різноманітні форми та методи навчальної діяльності й насамперед застосовувати усі види самостійної роботи, діалогічні, евристичні та проблемні методи; пов'язувати матеріал із повсякденними потребами та інтересами учнів; беручи до уваги навчальні досягнення, враховувати не тільки продемонстровані знання й навички, а й передусім здатність застосовувати ці уміння в освітніх і життєвих ситуаціях.

Отже, сучасна освіта повинна будуватися на компетентнісно зорієнтованому підході до навчання, який і покладено в основу концепції НУШ.

Список літератури

1. Корінчук Н. Ю. Формування математичних компетентностей у майбутніх учителів початкових класів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 34. С. 199.
2. Лазаренко Т. В. Формування логіко-математичної компетентності учнів. *Початкове навчання та виховання*. 2021. № 2. С. 21–24.
3. Онопрієнко О. Предметна математична компетентність як дидактична категорія. *Початкова школа*. 2020. № 11. С. 47–49.
4. Скворцова С. Упровадження нового змісту початкової освіти: коментар до програми з математики. *Початкова школа*. 2012. № 8. С. 6–13.

Вікторія Крижановська
Науковий керівник – доц. Бигар Г. П.

Особливості виховання здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів

Одним із важливих показників благополуччя держави є стан здоров'я молодого покоління. Адже від цього залежить її безпека, політична стабільність, економічне благополуччя і морально-етичний рівень населення.

В останнє десятиліття збільшилася кількість чинників, які раніше не створювали проблем для лікарів, педагогів, батьків та учнів. Рік від року зростають навчальні навантаження, для дозвілля все частіше віддають перевагу перегляду фільмів і комп'ютерним іграм, що призводить до гіподинамії, порушень постави та зору. У спробах розв'язати проблеми здоров'язбереження суб'єктів освітнього процесу найчастіше не доводиться розраховувати ні на допомогу батьків, стурбованих труднощами матеріального плану, ні на систему державної охорони здоров'я [3, с. 23].

Проблема здоров'я і освіти сама по собі багатогранна. Одна грань – це навчання та його здоров'язбережувальний потенціал. Інша грань – саме здоров'я як чинник успішності навчальної діяльності. Вони взаємопов'язані. Учителю треба виділити у здоров'ї та хворобі ту складову, яка підвладна йому і може бути ним вирішена без спеціальної підготовки і прямо на уроці [1].

У зв'язку з цим одним із важливих дослідницьких завдань стає пошук ефективних засобів формування здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів, що пов'язано з розробкою та впровадженням педагогічних технологій, за яких дитина здатна пізнати світ у тих формах діяльності, які для неї близькі, доступні та сприяють просуванню в розвитку. Причому вирішальне значення має надаватися діяльності, в якій дитина зможе якнайповніше розкрити свої можливості й ефективно засвоїти соціальний досвід.

Здоров'язбережувальна поведінка – активна діяльність

особистості, спрямована на збереження та зміцнення здоров'я, що включає ставлення до здоров'я як до цінності; мотивацію здорового способу життя; формування вмінь, навичок і поведінкових стратегій, необхідних для усвідомлення й оцінки власного здоров'я, виховання культури здоров'язбереження [2, с. 40].

Роботу з формування здоров'язбережувальної поведінки слід розпочинати з молодшого шкільного віку, адже саме в цей період формуються основи рухової та розумової діяльності, раціональної організації режиму дня, харчування, загартовування, ставлення до шкідливих звичок тощо. Ефективність цієї роботи можна оцінити за рівнем успішності застосування знань, умінь і навичок у життєвих ситуаціях, у прояві індивідуальної здатності дитини до роботи над збереженням здоров'я. Резерви здоров'я дитини, установка на здоров'язбереження формуються, розвиваються і зміцнюються у процесі виховання [2, с. 44].

Освітній простір освітнього закладу має створювати оптимальні умови для формування здоров'язбережувальної поведінки, мотивуючи дітей до здорового способу життя, розуміння важливості активних дій для збереження та зміцнення здоров'я. Ефективність роботи в даному напрямі буде досягнута лише за умови зусиль усіх учасників виховного процесу: педагогів, дітей, батьків з урахуванням комплексного підходу до змісту, форм, засобів формування здоров'язбережувальної поведінки школярів у вигляді цінності здоров'я, компетенцій, які забезпечують розвиток особистості дитини молодшого шкільного віку.

Список літератури

1. Бех І. Д. Виховання особистості. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
2. Бойчук Ю.Д., Мірошниченко О.М. Технологія формування здоров'язбережувальної поведінки молодших школярів засобами українських народних традицій. *Вісник Черкаського університету імені Богдана Хмельницького*. Сер.: Педагогічні науки : наук. журн. 2016. № 9. С. 39–46.
3. Мельник Ю. Б. Концептуальні засади формування культури здоров'я особистості молодшого школяра : монографія. Харків : ХОГОКЗ, 2012. 244 с.

Вікторія Кричун
Науковий керівник – доц. Поліщук О. М.

Перфекціонізм як психологічний феномен

У психологічній науці явище перфекціонізму розглядається як результат завищених стандартів діяльності, що висуває до себе особистість, постійне її прагнення до досконалості.

Перфекціонізм може служити джерелом невдач і сильних переживань людей, оскільки він становить невід’ємну частину їхнього життєвого досвіду. Прагнення до досконалості вважається характерною рисою людей, які мають потенціал для його досягнення, що проявляється у висловлюваннях, зроблених упевнено й аргументовано та у різноманітних сферах діяльності людини.

Перфекціонізм, як прагнення людини до власної досконалості і результатів своєї діяльності у повсякденному житті, розглядається як цінна особистісна властивість характеру і ототожнюється із сильною мотивацією досягнення успіху, що є неодмінною складовою особистісного зростання [3].

Проблема перфекціонізму, як психологічна категорія, почала розроблятися у зарубіжній психологічній науці нещодавно. Результати досліджень цього психічного явища розкриваються у працях Д. Барнаса, С. Блатта, Р. Фроста, П. Х’юїтта, Г. Флетта, Д. Хамачека, Д. Боучера, Р. Слейні, П.Слейд. В останні роки явище перфекціонізму знайшло своє відображення і у працях українських вчених: І. Гуляс, Л. Данилевич, Л. Карамушка, О. Кононенко, О. Лоза, О. Чала, Г. Чепурна.

Поняття перфекціонізму з’явилося в науковій літературі у середині ХХ століття, але як явище психічної спрямованості його відзначено значно раніше. Альфред Адлер описував його як компенсаторне прагнення до переваги та досконалості [1], а Карен Хорні розглядала як нарцисичну патологію. У період з 60-х по 80-ті роки у зарубіжній клінічній психології та психотерапії інтенсивно розроблялися теорії щодо перфекціонізму.

Слово «перфекціонізм» походить з латинської мови, де

perfectus означає «абсолютну досконалість». У сучасній психології перфекціонізм визначається як переконання у тому, що досягнення вдосконалення, як для себе, так і для інших людей, є головною метою, до якої повинна прагнути людина.

На основі аналізу літературних джерел можна стверджувати про неоднозначність думок вчених щодо структури перфекціонізму. Наприклад, відомий британський дослідник проблеми перфекціонізму Р. Фрост виділив у структурі даного явища шість компонентів: особисті стандарти, організованість, невпевненість у діях, занепокоєння з певного приводу, батьківські очікування, батьківська критика [2].

Перфекціонізм – це складна концепція, яка охоплює високі стандарти та надмірне бажання досягти ідеального результату. З наукової точки зору, перфекціонізм є комплексним психологічним феноменом, яка містить когнітивні, емоційні та поведінкові аспекти [3].

Когнітивні аспекти перфекціонізму включають в себе високі стандарти та вимоги до себе, а також надмірну увагу до деталей та помилок.

Емоційні аспекти перфекціонізму включають в себе страх помилки та надмірну самокритичність.

Поведінкові аспекти перфекціонізму включають в себе надмірну працездатність і контроль, а також відмову від нових викликів та можливостей, які можуть призвести до невдачі [4].

Отже, перфекціонізм – складний і багатогранний феномен, який може мати як позитивні, так і негативні наслідки для індивідів.

Список літератури

1. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. Москва : «Прогресс», 1997. 256 с.
2. Frost R. The dimension of perfectionism. *Cognitive Therapy and Research*. 1990. Vol. 14. P. 449–468.
3. Hewitt P. L. & Flett G. L. Perfectionism in the self and social contexts: Conceptualization, assessment, and association with psychopathology. *J. of personality and social psychology*. 1991. Vol.60(3), 456-470.
4. Stoeber J. & Otto K. Positive conceptions of perfectionism: Approaches, evidence, challenges. *Personality and Social Psychology Review*. 2006. Vol. 10(4), 295-319.

Наталія Кричун
Науковий керівник – доц. Ковальчук І. В.

Роль ЗМІ у формуванні здорового способу життя підлітків

Загальновідомо, що ЗМІ мають великий вплив на суспільну свідомість. Завдяки охопленню впливом великої кількості людей засоби масової інформації транслюють певні ідеї у соціальний простір. Вони можуть бути добрим засобом пропаганди, навчання, формування нових форм поведінки, провідниками моди. ЗМІ пов'язують в єдину мережу різні куточки земної кулі. В інформаційному просторі України на сьогодні велика кількість різноформатних і різномістових державних та комерційних видань, і теле- та радіоканалів як для дорослих, так і для дітей.

Опитування чернівецьких підлітків, проведене у 2022 році перше місце серед форм вільного проведення часу займає інтернет, а на другому телебачення. 95% молоді користуються інтернетом щоденно, а дивляться телевізор практично кожен день. Лише 3% зазначили, що на сучасних телеканалах немає цікавих передач, тому вони не слідкують за програмами телебачення, але віддають перевагу в проведенні вільного часу в гуртках і секціях: спортивні, художньої гімнастики, художніх, музичних та підготовці домашніх завдань. Радіо слухають лише 5% підлітків. Свою перевагу цьому ЗМІ вони аргументують тим, що практично не занурюються у зміст сказаного, але слухають його як розважальний засіб.

Серед періодики 90% підлітків віддають перевагу електронним виданням. Свої пріоритети вони аргументують доступністю видань по ціні, якості та зрозумілості контенту. Тому 56% підлітків звертаються до періодики як до засобу для дозвілля, а 34% – як до джерела інформації.

Щодо змісту періодики, який подобається підліткам, це теми: догляд за собою (75%), мода (60%), приготування їжі (45%), життя відомих акторів та співаків (45%). Такі пріоритети у змісті зумовлені віковими особливостями підлітків, зростанням їх запитів у інформації, яка сприяє утвердженню у дорослому

суспільстві, емансипації дозволяє підтримувати різноманітні теми. Отримана інформація зі ЗМІ формує амбітність зростаючої особистості, з'являються перші протести проти волі дорослого, конфлікти щодо побуту власного простору, проведення вільного часу. У дитини загострюється почуття власної гідності, що паралельно обмежує права дорослих, натомість розширює свої [1, с. 234].

Беручи до уваги ці особливості підліткового віку, дітей можна залучати до участі у теле- та радіопередачах для однолітків, до написання статей у періодичні видання, до участі у створенні електронних видань для цієї вікової категорії. Так прояви дорослості будуть спрямовані у соціально-корисне русло.

Проблемами підліткового віку є вживання наркотиків, алкоголю, тютюнопаління, втечі з дому. У такий спосіб вчорашня дитина виражає себе, звертає на себе увагу, проявляє дорослість. Часто така поведінка має характер наслідування поведінки дорослого і є необдуманною. Більшість підлітків через брак профілактичної роботи не усвідомлюють наслідків своїх дій. Для профілактики здорового способу життя вважаємо доцільно використовувати ЗМІ. А. Турчак радить залучати підлітків до перегляду телепередач, слухання радіоканалів, читання й обговорення статей у періодичних виданнях [2]. Аналіз пропонованих ЗМІ продуктів переконав, що у половини з них підкреслюється важливість спорту, навчання, художньої творчості для інтелектуального зростання дитини. У 34% програм наводилися рекомендації та приклади щодо збереження здоров'я, а у 36% культивувалися альтернативні до згубних для дитини форми поведінки.

Список літератури

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. /О. В. Скрипченко., Л. В. Волинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Просвіта, 2001. 416 с.
2. Турчак А.Л. Засоби масової інформації як особливий чинник впливу на формування здорового способу життя молоді. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84826447.pdf>

Анастасія Крук
Науковий керівник – доц. Костик Л. Б.

Використання інноваційних освітніх технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення

У наш час надзвичайно важливою запорукою повноцінного розвитку дитини є її своєчасне засвоєння правильної вимови фонем, формування вміння контролювати вимову у процесі спілкування з оточуючими. Зокрема, різні відхилення у розвитку фонетичного боку мовлення викликають у дітей комплекс труднощів: у процесі адаптації їх у соціальне середовище, особливо нове, незвичне для них; під час навчання, зокрема, при опануванні навичками письма та читання; при спілкуванні з дорослими та ровесниками. Часто причиною формування комплексів неповноцінності у дошкільнят стають порушення звуковимови, які також можуть у майбутньому гальмувати їхню самореалізацію. Усі ці причини вагомі для того, щоб своєчасно виявляти такі відхилення у розвитку дитини і виправляти їх.

Усе більшої популярності в освітньому просторі набуває впровадження інноваційних технологій, які сприяють оптимізації взаємодії з вихованцями та гуманізації процесу навчання. Важливість і ефективність використання інноваційних освітніх технологій у корекційній роботі з дітьми з порушеннями мовлення вивчалися такими науковцями як: О. Белова, Л. Волкова, Н. Гаврилова, Є. Соботович, С. Конопляста, Л. Лісова, І. Мартиненко, О. Мілевська, М. Поваляєва, Ю. Рібцун, М. Савченко, В. Тарасун, В. Тищенко, О. Ткач, М. Хватцева, Т.Філічова, М. Шеремет, Н. Чевельова, Г. Чиркіна, М. Чистякова та ін.

Фахівці виокремлюють шість складових технологій: арт-терапевтичні, здоров'язберігаючі, сучасні технології логопедичного масажу, нейропсихологічні та психолінгвістичні прийоми діагностики і корекції, сучасні технології сенсорного виховання, інформаційні технології.

Музикотерапію використовують у логопедії для розвитку у дітей слухової уваги, почуття темпу, ритму, мислительних

здібностей і фантазії, комунікаційних навичок.

Ізотерапія – метод психо-корекційної роботи з дітьми-логопатами.

Кінезіологічні вправи – це комплекс рухів, які дозволяють активізувати міжпівкульний мозковий вплив, поліпшує пам'ять та мислення.

Казкотерапія – це вибудова комунікаційного напрямку кожного слова і висловлювання дитини через проживання казки. Казкотерапія – це терапія середовищем, особливою казковою атмосферою, в якій можуть виявитися потенційні риси особистості, щось нереалізоване; може матеріалізуватися мрія; а головне – виникає відчуття захищеності; казкотерапія також сприяє формуванню зв'язку між казковими подіями та поведінкою в реальному житті, перенесенню казкових смислів у реальність.

Мнемотехніка – це система методів і прийомів, що забезпечують ефективне запам'ятовування, збереження та відтворення інформації, шляхом утворення додаткових асоціацій.

Сендплей – сприяє більш якісній корекції мовлення та розвитку емоційно-вольової сфери.

Здоров'язберігаючі технології (ЗЗТ) – технології збереження і стимулювання здоров'я є цілісною системою виховних, оздоровчих, корекційних та профілактичних заходів, які здійснюються в процесі взаємодії дитини, педагога і батьків.

Отже, сучасні інноваційні технології, охоплюють широкий спектр розвитку здібностей здобувачів освіти забезпечуючи ефективність засвоєння матеріалу.

Список літератури

1. Бичкова С. Ю. Інноваційні технології як засіб підвищення якості логопедичних занять. URL : [http://almanah.ltd.ua/save/2018/1%20\(10\)/208.pdf](http://almanah.ltd.ua/save/2018/1%20(10)/208.pdf)
2. Мартиненко І. Логопсихологія. Курс лекцій: навч. посіб. 3-є вид., випр. і допов. Київ: ДІА. 2019. 120 с.
3. Sayfiddinova I. O., Qarshiboy N. Innovative technologies in eliminating deficiencies in children's speech. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*. 2022. Т. 3. №. 1. С. 667–672.

Ірина Курик

Науковий керівник – асист. Рудницька-Юрійчук І. Р.

Освіта для сталого розвитку в дошкільлі

Екологічні, економічні та соціальні проблеми, що набули глобального змісту, змусили світову спільноту замислитись над збалансуванням розвитку даних сфер життя. Це отримало назву сталий розвиток (у перекладі з англ. *sustainable development* – тривалий, безперервний, гармонійний, підтримувальний розвиток). Дане поняття вперше прозвучало на Міжнародній конференції ООН щодо навколишнього розвитку у доповіді Г.Х. Брундтланд «Наше спільне майбутнє» 1987 р. та означає задоволення потреб теперішнього суспільства, що не загрожує здатності нащадкам задовольняти свої потреби [2].

У новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти (2021 р.) вперше наголошено на потребі запроваджувати в дошкільних закладах ідеї освіти для сталого розвитку, що тепер стало інваріантним компонентом в освітньому напрямі «Дитина в природному довкіллі» [1]. Для формування у дітей дошкільного віку звичок і моделей поведінки, що відповідають сталому розвитку, та мотивацію до їх виконання, створена парціальна програма «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» авторства Н. Гавриш та О. Пометун [3].

Згідно зі змістом парціальної програми «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» у дітей дошкільного віку формують такі навички, моделі поведінки, зорієнтовані на сталий розвиток:

– молодший дошкільний вік (уміння вступати у взаємини з іншими людьми – звертатися до них на ім'я, повідомляти про свої потреби, взаємодіяти в ігровій діяльності; звички задля збереження здоров'я – їсти корисну їжу, виконувати елементарні фізичні рухи, слідкувати за чистотою власного тіла; звички ощадливого споживання – закручувати кран, зберігати тепло, зберігати природні матеріали, щоб з дорослим виготовляти з них подарунки);

– середній дошкільний вік (звертатися до дорослих і

ровесників, запрошувати їх до дії; вміти просити про допомогу – дякувати за неї та пропонувати її; вміти брати участь у розподілі ролей у грі – повідомляти та узгоджувати з іншими обрані бажані ролі; вміти гратися з наявними іграшками – ділитися ними з іншими та використовувати в різноманітних іграх; збереження і раціональне використання води – наливати кількість, яка необхідна, робити тоненький струмінь води; зберігати тепло в приміщенні – щільно зачиняти вікна та двері, у холодну погоду вдягатися тепліше; доглядати за кімнатними рослинами – поливати, ставити на світле місце; вживати корисну рослинну їжу; дбати про чистоту навколо себе – прибирати за собою, зберігати різноманітність природи);

– старший дошкільний вік (вітатися з усіма в різних ситуаціях; вітати зі святами; просити про допомогу – дякувати за неї та надавати її; бережливо ставитися до води – закручувати кран, коли не потрібно води, у разі миття пускати тоненький струмінь; виготовляти подарунки з природних матеріалів – дарувати на день народження; дарувати іншим радість – безкорисливо допомагати, говорити добрі слова) [3].

Реалізується дана програма на основі педагогічної моделі, педагогіки емпauerменту (у перекладі з англ. *Empowerment* – мотивування людини до діяльності) – одного з напрямків гуманістичної педагогіки [3].

Список літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти : затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021. № 33. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Висоцька О.Є. *Освіта для сталого розвитку*: науково-методичний посібник. Дніпро : Роял Принт, 2011. 200 с.
3. Гавриш Н., Пометун О. *Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку* : парціальна програма для закладів дошкільної освіти. Київ, 2019. 31 с. URL : <http://zolotipivnik.in.ua/wp-content/uploads/2020/02/partsialna-programa-doshkilnyatam-osvita-dlya-stalogo-rozvytku.pdf>

Тетяна Лагнюк
Науковий керівник – проф. Тимчук Л. І.

Кібербулінг в школі: аналіз кейсів

В умовах воєнного стану безпекова складова навчання пріоритетно пов'язується з національною безпековою ситуацією, реальними загрозами застосування військової сили, ракетних ударів, обстрілів і бомбардувань рф на території України.

Допоки тривають опитування учасників освітнього процесу, оцінка переваг і недоліків між «офлайн»- і «онлайн»-формами навчання, різнобічний зріз судової практики свідчить про те, що з війною проблема булінгу не лише не викорінилася, а онлайн-цькування в закладах освіти набуває нових форм і проявів. І, як підтверджують дані аналітичного дослідження «Попередження та протидія кібербулінгу в дитячому середовищі України», така поведінка школярів дедалі частіше розглядається в правовій площині – 18,2 % судових справ щодо булінгу стосуються саме онлайн-цькування [1].

Наразі існує термін «кібербулінг», що означає булінг із застосуванням засобів електронних комунікацій. Попри те, що цей термін широко вживається у суспільстві, його визначення українським законодавством наразі не унормовано. Ситуативне застосування в окремих нормативних актах з питань розбудови безпечного та здорового освітнього середовища у Новій українській школі таких словосполучень як «законодавство щодо кібербезпеки», «використання кіберпростору», пов'язує їх із використанням комп'ютерних мереж та доступу до Інтернет під час навчання в закладах освіти.

У системному аналізі змісту пункту 3-1 статті 1 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII та диспозиції статті 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення не вбачається безпосереднього визначення терміну «кібербулінг». Водночас законодавчо закріплена правова конструкція булінгу допускає розпізнавання явища кібербулінгу через спосіб вчинення цькування у різних формах і проявах із застосуванням засобів електронних комунікацій.

Кібербулінг стосується випадків вчинення цькування в освітньому середовищі саме в Інтернет-просторі з використанням мобільних телефонів, комп'ютерної техніки, інших пристроїв і засобів, через які здійснюється доступ до електронних комунікаційних мереж.

Свідчення актуальності вивчення кібербулінгу виявляється як у контексті повсякденних розмов, так і скаргах, які стають основою для судових проваджень. Так, за оприлюдненими в інтернет-мережі судовими рішеннями [2] за 2022 р. можемо навести приклади ситуацій, що інтерпретовані як випадки кібербулінгу з подальшими правовими наслідками. Зокрема, в одній справі йдеться про те, що «неповнолітній учень гімназії систематично вчиняв булінг (цькування) відносно однокласниці, яке виразилось у психічному насильстві, систематичних образах, змонтував фото останньої образливого змісту та виклав його у соціальні мережі, а також погрожував нецензурною лексикою, чим завдав їй шкоди психологічного характеру». Предметом іншого судового провадження стала ситуація, коли «учасниця освітнього процесу вчинила булінг (цькування) свого однокласника, яке виразилось у психологічному насильстві, а саме: в кепкуванні через засоби електронних комунікацій, у результаті чого могла бути завдана шкода психічному здоров'ю потерпілого». У відповідь на булінг учениці від однокласників її сестра надіслала у вайбер-групу з 45 учасниками смс-повідомлення з образливим змістом на адресу булера.

Наведені з судової практики ситуації вказують на тривожні тенденції прояву поведінкової агресії та дій з цькування учасників освітнього процесу, їх усвідомленого наміру заподіяння шкоди психічному або фізичному здоров'ю потерпілого, незважаючи на виклики воєнного часу і зміну чинників безпекової ситуації в країні.

Список літератури

1. Попередження та протидія кібербулінгу в дитячому середовищі України. URL: <https://cyber.bullyingstop.org.ua/news/pershe-kompleksne-doslidzhennya-pro-kiberbuling>
2. Онлайн-освіта: чи зникли «шкільні війни» в умовах воєнного стану. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/onlajn-osvita-chy-znykly-shkilni-vijny-v-umovah-voennogo-stanu>

Олена Лакуста
Науковий керівник – доц. Богданюк А. М.

Використання стилів педагогічного спілкування у взаємодії «вчитель-учень» у початковій школі

Неможливо уявити вчителя, який не вміє взаємодіяти з учнями. От тільки кожен педагог робить це по-різному, що обумовлено його характером, психічними особливостями, поглядами, установками тощо. Взаємодія в системі «вчитель-учень» є важливою умовою визначення рівня педагогічної майстерності та спілкування, педагогічного такту й техніки, педагогічного артистизму й професіоналізму та ін.

За останні роки проблема спілкування стала предметом вивчення багатьох наук: філософії, соціології, педагогіки, психології тощо. Про педагогічне спілкування писали такі вітчизняні педагоги, як: К. Ушинський, С. Русова, Я. Чепіга, В. Сухомлинський, М. Галузинський, І. Зязюн та ін.

Науковцями визначено, що «педагогічне спілкування – це система органічної соціально-психологічної дії учителя-вихователя і вихованця в усіх сферах діяльності, що має певні педагогічні функції, спрямоване на створення оптимальних соціально-психологічних умов активної та результативної життєдіяльності особистості» [1]. Стиль педагогічного спілкування залежить від особистісних якостей педагога: ставлення вчителя до дітей (активно-позитивне, пасивно-позитивне, ситуативно-негативне, стійке негативне), володіння організаторською технікою (авторитарна, ліберальна і демократична) та власне комунікативної ситуації.

Зауважимо, що вагомого значення у процесі спілкування надають установкам учителя. Установка, за психолого-педагогічними характеристиками, – це «стійка схильність людини, яка спонукає її орієнтувати свою діяльність у певному напрямі й діяти послідовно щодо всіх об'єктів і ситуацій, віддзеркалює стан особистості на основі взаємодії між потребами та їх задоволенням, забезпечує легкість, автоматичність та

цілеспрямованість поведінки» [1].

Індивідуальний же стиль педагогічного спілкування визначається як обумовлена цілями педагогічної діяльності та особливостями індивідуальності педагога своєрідність притаманної йому стійкої системи засобів і способів комунікативної взаємодії з учнями. Часто трапляються випадки формування не індивідуального стилю, а «псевдостилю вчителя» – системи таких педагогічних прийомів, які «забезпечують ситуаційний пристосувальний ефект і не можуть бути прийнятими» [2]. Він виявляється у виробленні помилкових, хибних індивідуальних прийомів і способів роботи, що не гарантують високих результатів діяльності.

Обраний учителем стиль спілкування впливає на становлення особистостей учнів, формування характеру пізнавальної активності, їх емоційне благополуччя й стан здоров'я. Результати наукових досліджень свідчать, що у класах з авторитарним, суворим, недоброчливим педагогом поточна захворюваність утричі вища, а кількість неврологічних розладів у рази більша, ніж у класах зі спокійним, урівноваженим, чуйним педагогом, якому притаманний демократичний стиль спілкування. Саме тому висока ефективність спілкування досягається тільки тоді, коли педагог поважає особистість учня й інтереси колективу, розуміє їх потреби, вміє правильно оцінювати ситуацію та робити вибір між різними стилями спілкування залежно від комунікативної ситуації. Обраний стиль спілкування вчитель може використовувати у взаємодії з учнями, враховуючи різні типи темпераменту і створюючи ситуації успіху в навчанні.

Отже, педагогічна взаємодія в початковій школі вимагає високої майстерності вчителя, оскільки він головний авторитет для молодшого школяра та провідник педагогічної культури взаємин.

Список літератури

1. Кузьмінський А.І. Педагогіка у запитаннях і відповідях: навч. посіб. Київ: 2006. 311 с.
2. Нова українська школа : poradnik dla vchytela / Za zag. red. N. M. Bibik. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.

Катерина Ленчинська

Науковий керівник – доц. Мокрогуз І. М.

Вплив особистості Гната Хоткевича на розвиток бандурного мистецтва в Україні

Талановитий бандурист Гнат Хоткевич надзвичайно багато зробив для відродження кобзарського мистецтва в Україні, створив перший професійний підручник гри на бандурі, займався реконструкцією цього інструменту. З іменем Хоткевича пов'язане становлення та розвиток репертуару для старосвітської та академічної харківської бандури в 1910–20-х роках. Новаторське мислення та системна методологія викладання педагога спрямували бандуру і бандуристів на академічний шлях розвитку.

На початок ХХ століття припадає процес становлення професійного академічного музикування бандуристів, які здебільшого навчалися у Хоткевича при Полтавській капелі бандуристів, або ж закінчили курс навчання гри на бандурі при Харківському музично-драматичному інституті. Методика гри на бандурі, яку він запропонував, була новаторською, науковий підхід до предмета можна чітко прослідкувати. Перший «Підручник гри на бандурі» мав усі риси педагогіко-методологічного підґрунтя для наукового та практичного вивчення, де вибудовується концепція віртуозного виконавства на бандурі, система прийомів та способів звуковидобування. Поза цим, викладач успішно працює як композитор. У його доробку оригінальні віртуозні твори для бандури: «Байда», «Буря на Чорному морі», «Я там, у небі», «Невільничий ринок у Кафі», мелодекламації «Я знов один» та «Рано спустились» [1].

Хоткевич-теоретик проаналізував всі існуючі способи гри на бандурі, добре розуміючи морфологію інструменту, вказував на певні особливості та недосконалість музичного інструментарію того часу, бачив ряд можливостей і шляхів по удосконаленню бандури. Хоткевич-практик, використовуючи особистий виконавський досвід, запропонував в своєму підручнику

методику вивчення бандури. По-перше, виділяє процес стабілізації бандури по виробленню типового сольного інструменту, по-друге, зауважує про можливість академічної освіти для бандуристів.

Розуміючи, що в майбутньому бандура перетвориться на темперований інструмент, Хоткевич свідомо розробляє методику викладання на бандурі з діатонічним звукорядом, не в змозі зупинитись на жодному пропонуваному ним способі хроматизації інструменту. Майстер і виконавець в особі Хоткевича геніально поєднували знання акустичних законів народного інструменту з глибинною семантикою породження музичного звуку та застосування всієї палітри штрихів і нюансів звуковидобування [3].

Підсумком багаторічної праці митця з удосконалення строю бандури стало отримання авторського свідоцтва № 28768 у справах винаходів для зміни строю музичних щипкових інструментів типу бандури. Значною мірою розвитку бандурного мистецтва сприяла і педагогічно-методична діяльність Г. Хоткевича, а саме його «Підручник гри на бандурі» (1909), що став першою в Україні теоретичною працею. Композитор-бандурист, він перший почав серйозно перейматися станом бандурної справи в Україні і був першим з українських митців, хто послідовно й цілеспрямовано поставив і розв'язав завдання створення професійного репертуару для бандури в різних його жанрах. Не будучи сталим в естетичних смаках, Г. Хоткевич був сталим в одному – в ідейних переконаннях, вірний у любові до України, завжди залишався демократом і патріотом [2].

Список літератури

1. Мокрогуз І. Методичні засади гри на бандурі Г. Хоткевича та їх актуальність для сучасної педагогічно-виконавської практики. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Народно-інструментальне мистецтво на зламі XX-XXI століть»*. Дрогобич: Посвіт, 2007. С. 101–109.
2. Супрун Н. Гнат Хоткевич – музикант. Рівне: Ліста, 1997. 279с.
3. Хоткевич Г.М. Бандура та її можливості. / Ред. В. Мішалова. Торонто-Харків : Глас, 2007. 89 с.

Анастасія Липська
Науковий керівник – доц. Колтунович Т. А.

Психологічна культура сучасного вихователя

Творчий характер діяльності вихователя вимагає від нього володіння відповідними компетентностями, постійного розвитку, вміння аналізувати власну та дитячу поведінку, передбачати наслідки своїх вчинків у колективі та поза ним тощо. Тому педагогу важливо володіти достатнім рівнем психологічної культури.

Термін «психологічна культура» відносно новий у психології. У вітчизняній науці цю проблему досліджували М.В. Бастун, О.Г. Видра, Н.І. Волошко, О.М. Ігнатівич, П.С. Перепелиця, В.В. Рибалка, З.Л. Становських і ін. У сучасних педагогічних дослідженнях зустрічаємо поняття комунікативної, духовної, фізичної, моральної, естетичної, інформаційної та ін. видів культури вихователя. Тоді як психологічна культура як складова його професійної поведінки досліджена недостатньо.

Психологічна культура – це складна інтегративна властивість особистості. Перші психологічні дослідження цього феномена з'явилися на поч. ХХ ст. у межах психоаналітичної теорії особистості та дослідження культури як основного способу життя людини.

За критерієм сфери функціонування виокремлюють загальну психологічну культуру як складову базової культури особистості та професійну. Розвиток першої пов'язують з процесами навчання та виховання в сім'ї, закладі дошкільної освіти, школі та частково у закладах фахової освіти. Тоді як цілеспрямований розвиток професійної психологічної культури педагога відбувається переважно у фахових педагогічних коледжах і закладах вищої освіти.

Психологічна культура – складне динамічне утворення, рівень сформованості якого впливає на якість показників професійного зростання та самореалізації [1]; психологічне утворення, яке має складну структуру, та формується і реалізується у професійній взаємодії, а також є основою гармонії

та задоволення особистості. Її зміст і особливості найповніше розкриваються через характеристику основних структурних компонентів:

– когнітивного (проявляється на рівні психологічних знань і компетентності у способах самопізнання та розуміння інших);

– афективного (проявляється у психологічній стійкості, лабільності, конструктивній агресивності);

– ціннісно-смиислового (формується з цінностей, установок, суспільних поглядів і установок тощо, які визначають ставлення педагога до інших людей);

– поведінкового (базується на комунікативному компоненті, та забезпечує адекватний, ефективний, гуманний і безпечний інформаційний процес);

– рефлексивно-перцептивного (проявляється у розвиненій спостережливості, здатності аналізувати власні вчинки та поведінку оточуючих, спираючись на закони соціальної перцепції);

– мотиваційного (відображає ставлення до партнера по взаємодії як цінності, що сприяє співпраці, рівноправному партнерству);

– творчого (формує особливості розумово-педагогічної діяльності, її особливий стиль, зумовлений важливістю результату та виявляється у різноманітності форм і методів творчої реалізації індивідуально-психологічного, інтелектуального потенціалу особистості) [2, с. 6].

Отже, психологічна культура вихователя – одна з необхідних умов його адаптації до професійної діяльності та продуктивного саморозвитку.

Список літератури

1. Улунова Г. Є. Психологічна культура як інваріант загальної та професійної культури. *Психологічна культура: види, інваріанти, розвиток* : колективна монографія / Відп. ред. Г. Є. Улунова. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. С. 9–48.
2. Branitska T. Development of psychological culture of personality in the system of continuing education. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2022. Вип. 2. С. 3–10. DOI: <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2022-2.01>

Тетяна Лобур
Науковий керівник – доц. Доскач С. С.

Аналіз психологічного здоров'я молоді в умовах війни

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну майже кожен українець відчув неминучі наслідки війни для психологічного здоров'я. На початку червня МОЗ оприлюднило невтішну статистику – близько 15 мільйонів українців через війну потребували психологічної підтримки.

Почуття розгубленості – одна з реакцій на ситуації, коли реальність не відповідає очікуванням. Окрім постійної фізичної загрози під час війни, багато українців зазнали психологічної травми. Не стала винятком і молодь. Постійне хвилювання про своє життя та рідних є екзистенційним вибором, з яким людина ніколи раніше не стикалася. Війна страшна й безладна, і ми всі відчули на собі її вплив.

Психологічне здоров'я – це складна, багаторівнева структура, яка являє собою гармонійний фізичний, психологічний і духовний стан особистості, заснований на балансі між внутрішніми процесами (духовними, соціальними, емоційними, вольовими, інтелектуальними, фізичними), між людиною та світом [2]. Основна функція психологічного здоров'я: полягає у конструктивному розвитку особистості та підтримці динамічної рівноваги між людиною і навколишнім середовищем, яка вимагає мобілізації особистісних ресурсів [1].

Під час війни молоді люди відчувають різноманітні психологічні реакції, від легкого і тимчасового стресу до важкої травми з негативними наслідками для здоров'я, включаючи депресію [3]. Сучасна молодь відчуває різкі перепади настрою, від тривоги, гніву й оптимізму до нестриманості та виснаження.

Найчастіше виникають панічна атака (ПА) і посттравматичний стан (ПТСР). (ПА) – це інтенсивний і раптовий напад страху без реальної небезпеки чи видимої причини. Вона супроводжується шаленим викидом адреналіну в кров, тому виникає сильна фізична реакція. ПТСР – це складний розлад, пов'язаний із пережитою травмою та гострою реакцією

на стрес. Хвороба виникає, коли у людини бракує ресурсів, щоб упоратися з гострою психологічною травматичною подією [4].

Сучасні молоді люди переживають два типи травматичних подій: несподівані травматичні події та хронічні несприятливі події, які призводять до контрпродуктивних стратегій подолання. У зв'язку з наростанням ситуації невизначеності актуалізувалися різного роду переживання, страхи, невпевненість, дезорганізованість, панічні атаки, що спонукало молодь під час війни активно звертатися до психологів-практиків, освітян, соціальних педагогів за фаховою підтримкою.

Отже, важливість цінності психічного здоров'я й піклування про нього повинно стати першочерговим для молодих людей. Необхідно підтримувати психологічний баланс, попереджати й уникати травматичні ситуації. Та, якщо це не вдається самотужки то треба звертатися до фахівців-психологів. Адже в юнацькому віці усе життя попереду, тому важливо мати життєвий потенціал для реалізації планів на майбутнє. А це можливо за умови збереження та зміцнення психологічного здоров'я.

Список літератури

1. Галецька І. Психологічне здоров'я. Психологія здоров'я: теорія і практика. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. С. 89–122.
2. Митник Т. Особливості психічного здоров'я особистості: критерії та показники. *Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві*: збірник тез II Всеукр. наук.-практ. конф. / упор. Н. М. Бамбурак. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. С. 269–271.
3. Психологічне здоров'я українців під час війни і як його врятувати: URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/vijna-ukraina-dopomoha-psuxolog-psuxolohichnapidtrumka-mentalnezdorovja/6715242.html>
4. Шаронова І. В. Психічне здоров'я особистості як предмет психологічного дослідження. *Проблеми сучасної психології* : збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені С. Костюка НАПН України. 2013. Вип. 20. URL: <http://problemps.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/58/2017/05/2068>

Олександра Лук'ян
Науковий керівник – доц. Колтунович Т. А.

Використання LEGO-технологій у роботі з дітьми дошкільного віку

Конструктори LEGO – незамінний матеріал для занять з дітьми дошкільного віку.

LEGO-технологія поєднує у собі елементи гри та експериментування, тому її широко використовують у своїй роботі вихователі, музкерівники, фізінструктори, практичні психологи та логопеди, вчителі початкової школи.

Історія LEGO (з англ. «leg & Godt» – грати добре, лат. – я вчуся/я складаю) бере свій початок з 1932 р., коли данська компанія Оле Крістіансена переорієнтувала своє виробництво з товарів повсякденного вжитку на виготовлення дерев'яних іграшок. У 1940-х рр. на фабриках «LEGO» поряд з дерев'яними іграшками почали з'являтися пластикові, а у 1958 р. було запатентовано систему будівельних елементів з кубиків.

«LEGO» – одна з компаній, яка тримає руку на пульсі інтересів маленького клієнта. Про це свідчить щорічне оновлення асортименту іграшок на 35–50% [32].

Масове захоплення дітей LEGO-конструюванням зацікавило методистів-педагогів [1]. З'ясувалося, що ігри з LEGO підвищують мотивацію до навчання, їх легко можна перетворити в ігрове заняття з використанням кубиків як матеріалів і посібників [2].

У процесі гри як провідної діяльності дошкільників у них виникає природний інтерес до проектування та створення моделей (а LEGO пропонує моделі з багатьох сфер життя, техніки, зі світу наукової фантастики). Перший етап таких ігор – складання за інструкцією – швидко переростає в авторську технічну творчість і винахідництво. Останнє особливо актуальне для сучасних дітей, які звикли отримувати інформацію натиском на одну кнопку [7].

Особливістю LEGO є широкий спектр можливостей. Вітчизняні та зарубіжні педагоги відзначають, що використання

в роботі «цеглинок LEGO» дозволяє досягти стійких позитивних результатів у освітньому процесі за короткий проміжок часу.

Конструювання тісно пов'язане з чуттєвим та інтелектуальним розвитком дитини. Особливе значення воно має для вдосконалення гостроти зору, точності кольоросприйняття, тактильних якостей, розвитку дрібної моторики, сприйняття форми і розмірів об'єкта, простору. Діти намагаються встановити, на що схожий предмет і чим він відрізняється від інших; опановують уміння порівнювати предмети між собою; вирішують конструктивні завдання «на око»; розвивають образне мислення; вчаться уявляти предмети в різних площинах, подумки змінювати їх взаємне розташування. У процесі таких занять розвивається інтелект, уява, дрібна моторика, творчі задатки, діалогічне та монологічне мовлення, словник. Крім того, діти вчаться працювати із запропонованими конструкціями, взаємодіяти з партнером, колективом ровесників.

У 2010 р. конструктори LEGO схвалено до використання у закладах дошкільної освіти. Для їх впровадження створено Програму розвитку конструктивних здібностей дітей дошкільного віку «LEGO-конструювання» [4].

Отже, LEGO-технологія розвиває логіку, креативність, просторову уяву, навички конструювання, посидючість, концентрацію уваги, дрібну моторику, дитячу цікавість, активність, уміння діяти в команді, і найголовніше – сприяє їх усебічному розвитку дітей у цікавій та ефективній формі.

Список літератури

1. Безпала С., Безпала М., Губко М. Розвиток конструкційних здібностей дітей за допомогою конструкторів LEGO Education. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 8. С. 51–56.
2. Богдан Т.М. Використання конструктора LEGO у роботі з дітьми дошкільного віку: метод. посібник / Упор. Т.М. Богдан, та ін. Чернівці: Баликіна О.В., 2018. 60 с.
3. Офіційний сайт Lego. URL: <http://www.lego.com/en-us/>
4. Пеккер Т.В., Голота Н.М., Терещенко О.П., Резніченко І.Ю. Програма розвитку конструктивних здібностей у дітей дошкільного віку «ЛЕГО-конструювання». Київ, 2010. 50 с.

Олена Лупу
Науковий керівник – доц. Журат Ю. В.

Подолання тривожності дітей дошкільного віку засобами арт-терапії

Всебічний розвиток і виховання молодого покоління є не лише завданням, а й умовою побудови нового гуманного та демократичного суспільства, яке вирішує основні питання, пов'язані з розвитком української держави. Вирішення цієї спільної задачі досягається вихованням психічно та фізично здорової людини. У цьому контексті особливого значення набувають експериментальні дослідження з подолання негативних явищ, що супроводжують розвиток особистості, що використовуються в науці та психолого-педагогічній практиці. В умовах нестабільного сьогодення з його соціально-економічними проблемами, невпевненістю у завтрашньому дні та посиленням насильства в суспільстві розвиток дитини все більше супроводжується переживаннями негативних модальностей, і насамперед великої тривожності, що дисгармонізує формування особистості.

Дошкільний вік – найважливіший період у житті, коли найактивніше формується його особистість і відбувається інтелектуальний розвиток, що часто супроводжується тривогою.

Тривожність – це емоційний стан, що виникає в ситуаціях невизначеної загрози, пов'язане з очікуванням невдачі у соціальній взаємодії та несприятливого розвитку подій. Тривожність може бути як конструктивною (мобілізує ситуативну тривогу), так і деструктивною (дезорганізує особистісну тривогу) [3, с. 42].

Найбільш виражені емоційні реакції та переживання припадають на старший дошкільний вік. Для дітей цього віку характерні психологічні особливості, що сприяють розвитку тривожності: підвищена емоційна чутливість до зовнішніх впливів та сильна зовнішня та внутрішня реакція на них; недостатньо розвинена довільність пізнавальної сфери, особливо емоційно-вольової. Тому саме в цьому віці

тривожність може закріпитися як властивість особистості.

Арт-терапія допомагає ефективно подолати негативні тенденції, адже процес творчості (не на замовлення, не за шаблоном) завжди приносить радість [1, с. 10].

Арт-терапія відіграє роль специфічного діагностичного методу. Таким чином, участь у арт-терапії пробуджує у дитині прагнення бути першою, найкращою, спонукає до самовдосконалення.

Перевага цього методу в тому, що дошкільнятам складно вербалізувати свої проблеми та переживання. Невербальна експресія, зокрема образотворча, для них більш природна. Треба також враховувати, що діти більш спонтанні та менш здатні розмірковувати про свої почуття та дії. Їхні переживання найбільш безпосередньо «звучать» в образах, минаючи «цензуру» свідомості, відображаються в образотворчій продукції, легко доступні для сприйняття та аналізу. Мислення дошкільнят образніше і конкретніше, ніж мислення більшості дорослих, тому вони використовують образотворчу діяльність для розуміння дійсності та свого ставлення до неї [4, с. 12].

У процесі арт-терапії використання комплексної програми та подолання тривожності у дітей дошкільного віку, що поєднує дотримання психолого-педагогічних умов і виконання практичних занять у галузі арт-терапії, дає можливість ефективно розв'язати цю проблему з метою попередження виникнення, розвитку і закріплення тривожності або ж зниження до оптимального рівня, що проявляється в адекватному психічному розвитку дошкільників і забезпечує сприятливі умови для формування їх особистості.

Список літератури

1. Вознесенська О. Арт-терапія в роботі практичного психолога. *Дошкільне виховання*. 2015. № 5. С. 10–12.
2. Омельченко Я. Психологічна допомога дітям з тривожними станами. *Дошкільне виховання*. 2015. №4. С. 14–15.
3. Смілянець І.О. Арт-терапія як засіб саморозвитку особистості. *Науковий огляд*. 2015. №2. С. 42–45.
4. Ставицька С.О. Психолого-педагогічні умови подолання особистісної тривожності у дітей дошкільного віку: автореф. дис. ... к. психол. н.: 19.00.07. Київ, 1999. 28 с.

Діана Мангер
Науковий керівник – доц. Мафтин Л. В.

Українська народна пісня в естетичному вихованні молодшого школяра

Апеляція до фундаментальних цінностей української народної культури в умовах стрімкого науково-технічного прогресу набуває особливої актуальності. Нині, коли йде активний пошук нових, відповідних вимогам часу шляхів виховання, на перший план висувуються завдання формування системи духовно – моральних цінностей засобами народної культури. Ще К. Ушинський зазначав, що «виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої немає в найліпших системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу» [1, с. 100].

Звернення до традицій національної культури є одним із основоположних принципів державної політики у сфері освіти, яка наголошує на потребі врахування народнопедагогічного досвіду у сфері розбудови системи естетичного виховання, формування творчої особистості, її культурного розвитку.

Мета дослідження полягає в розкритті значення української народної пісні у процесі естетичного виховання молодшого школяра.

Проблема естетичного виховання зростаючої особистості, як у теоретичному, так і практичному аспекті висвітлена у творчій спадщині вітчизняних педагогів як минулого (К. Ушинський, С. Русова, Г. Ващенко, В. Сухомлинський), так і сучасності (О. Вишневський, А. Верещагіна, О. Дубасенюк, К. Аніщенко, О. Комаровська, Л. Масол, Е. Печерська, О. Рудницька та ін.).

У науковій літературі поняття естетичного виховання трактується з різних позицій: залучення особистості до художньої культури; спеціальна система заходів, спрямованих на естетичний розвиток людини; здатність насолоджуватися красою довкілля, активно створювати красу в творчій праці тощо. В.О. Сухомлинський стверджував: «Кожна людина освоює і красу природи, і музичну мелодію, і слово. І це освоєння

залежить від її активної діяльності, під якою ми розуміємо працю і творіння, думку і почуття, які сприймають, створюють і оцінюють красу» [2, с. 5].

У системі естетичного виховання молодших школярів одне з чільних місць належить українському народному пісенному мистецтву. В українській народній пісні органічно поєднано красу слова, змісту й мелодії. У змісті народних пісень розуміння краси – це не тільки зовнішня характеристика людини: чорні брови, карі очі, руса коса до пояса тощо. Красива людина – людина праці, захисник рідної землі, добра мати, вірна дружина/ чоловік, які поєднують у собі духовне багатство, мудрість і фізичну досконалість.

Аналіз змісту українських народних пісень у їх жанровому різноманітті дозволяє говорити про основні категорії народної естетичної культури: героїчне, духовно-моральне, прекрасне, божественне.

Підкреслимо ще одну особливість української народної пісні – природовідповідність естетичного виховання.

В українському пісенному фольклорі практично всі твори пронизані ідеями любові до природи, її краси, життєдайного начала. Ось чому у пошуках відповідей на складні життєві питання, герої народного мелосу звертаються до сил природи, до дерев, квітів, трав тощо.

Естетичний розвиток зростаючої особистості передбачає формування естетичного ставлення до світу, а також художній розвиток – прилучення до мистецтва та художньої діяльності. Погодимось із думкою дослідників про те, що саме українська народна пісня дає змогу дитині отримати можливість змінити пасивне сприйняття мистецтва на активну естетичну діяльність, реалізувати свої можливості у самостійних художніх формах.

Список літератури

1. Ушинський К.Д. Питання про народні школи. Вибрані педагогічні твори: у 2-х т. Київ: Рад. школа, 1982. Т.1. С. 43–103.
2. Сухомлинський В.О. Народження громадянина: Вибрані твори: в 5-ти т. Київ: Рад. школа, 1976. Т. 3. 378 с.

Віталіна Маркевич
Науковий керівник – доц. Гордійчук О. Є.

Педагогіка партнерства в інклюзивному освітньому середовищі: базові орієнтири

Актуальність окресленої науково-практичної проблеми пов'язана з активним упровадженням інклюзивної освіти в ЗЗСО України. А школа зобов'язується надати кожному здобувачу освіти всі необхідні послуги для успішного навчання. Перед педагогічними працівниками щоразу постають нові вимоги, дотримання яких допомогли б організувати освітній процес таким чином, щоб усі учні могли продовжувати набувати відповідних компетентностей незалежно від особливих потреб, освітніх труднощів та рівнів підтримки. Ці умови є відправною точкою до пошуку сучасних методів навчання, нових форм спілкування та налагодження комунікації між усіма учасниками освітнього процесу.

Так, щоб забезпечити дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання якісною освітою, вкрай необхідно налагодити партнерську взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу, особливо поміж командами психолого-педагогічного супроводу. Насамперед, ключова дефініція «партнерство» визначається як «система взаємовідносин, які відбуваються в процесі певної спільної діяльності».

Відповідно до Наказу МОН № 609 08.06.2018 року було затверджено «Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». За Положенням, діяльність команди психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП – є цілком узгодженою [2].

З наукової точки зору Н.В.Базими, «педагогічний супровід – це форма партнерської взаємодії, процес якої узгоджує сенс діяльності та створює умови для індивідуального прийняття рішень» всієї команди [1, с.148]. Насамперед, за Положенням «партнерство в ЗЗСО охоплює співпрацю між командою

вчителів інклюзивного класу, асистентом учителя, корекційними педагогами, батьками, самими учнями та адміністрацією. Кожному члену команди важливо виконувати ряд функцій. [2].

Щодо функціональних обов'язків, то учителями інклюзивних класів забезпечуються освітній процес дітей з ООП з урахуванням їх особливостей розвитку, освітніх труднощів та вказівок, окреслених в ППР. Асистентами вчителів ведуться спостереження за рівнем розвитку дитини з ООП задля вивчення її сильних сторін, труднощів, а також індивідуальних інтересів та потреб. Корекційними педагогами надаються корекційно-розвиткові заняття та підтримка. Батьків регулярно інформують педагогічні працівники щодо стану та динаміки розвитку дитину.

Вдома батьками створюються умови для освітньої діяльності дитини, у відповідності з її потребами. Адміністрацією забезпечується безбар'єрні послуги й умови доступності, розумне пристосування, універсальний дизайн освітнього закладу. Учнями з особливими освітніми потребами також мають виконуватися освітні та корекційно-розвиткові завдання задля досягнення результатів відносно окреслених цілей» [2].

Отже, для успішності в реалізації мети, кожному учаснику команди психолого-педагогічного супроводу варто діяти, керуючись принципами партнерства, створюючи навколо себе комфортне інклюзивне освітнє середовище. Саме тому педагогіку партнерства треба вважати одним із факторів ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу закладу загальної середньої освіти.

Список літератури

1. Базима Н.В., Качуровська О.Б., Коломієць Ю.В., Мартиненко І.В. Дитина з труднощами в навчанні в інклюзивному класі: навч.-метод. посіб. Київ: ДІА, 2019. 148 с.
2. Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 р. № 609. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandupsihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladizagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>

Роль обрядової музики та співу в житті гуцулів

Важливу роль у житті гуцулів відіграє музика та спів. Оригінальність і самобутність гуцульської музичної культури робить її предметом вивчення та збагачення. Наукове дослідження гуцульської музичної творчості маємо у працях сучасних дослідників: В.Атаманчук [1], В. Данилець [2], А.Іваницького [3], І. Мацієвського [4], М. Негрича [5] та ін.

Учені підкреслюють, що у гуцулів природжений хист до музики, майже кожен другий гуцул уміє грати і співати. Особливо яскраво хист до музикування виявляється у цій етнічній групі під час обрядових і сімейних свят, таких як народження дитини, весілля, смерть і поминання. Розглянемо на прикладі весільного обряду використання українських пісень та етнічної музики. Коли молоду або молодого виводять з дому, їх виряджають піснями, що називаються в народі співанками [3]. Зазвичай гуцульські мелодії веселі, швидкі, а ця співанка сумна, тому що символізує прощання дівчини з батьками, перехід її в новий статус «молодиці», одруженої відповідальної жінки. Після обряду «нерозривання ланцюга з рук гостей», що символізує вихід молодих людей у люди, побажання молодій сім'ї «нерозривного» необмеженого, невичерпного достатку та любові, відбувається обряд прощі. Заздалегідь обрана з весільних гостей жінка з початку просить від імені нареченої вибачення у її рідних. Потім молода сама тричі цілує батьків, які сидять на лаві, за що батьки кладуть навхрест нареченому і нареченій калачі на плечі. Під час цього обряду лунає гуцульська співанка, яка складається з дев'яти строф. Один з яких вважаємо за доцільне згадати:

«Ой з-за гір'я місяченьку, з-за гір'я,

Та виводим молоденьких з-за стілля.

Ой виводє молоденьку з-за стола,

Най їй буде щасливенька дорога...» [5]

Танцювальна частина гуцульського весілля зачинається добре

відомим танцем «Гуцулка». Його виконують зазвичай наречені та обрані п'ять пар з гостей весілля. На весільному дійстві виконують також такі танці : «Аркан», «Гуцульський гопак». Музичним супроводом при цьому є «денчівка» (сопілка – Ю.М.), скрипка, цимбали та бубон.

Лунають під час весілля гуцульські співанки. Цей вид пісенної творчості має поетичний характер, в них розповідається про природу, кохання, релігійні вірування, історію рідного краю. За змістом ці пісні жартівливі «посоромітські і можуть виконуватися як акапельно, так і в дуєті чи тріо, хором, під супровід музичних інструментів чи без нього.

Колись у співанках гуцулів було дуже сильно поширене егокання або кугикання – це така наша полонинська «луна», яка нагадує звук музичного інструменту – трембіти. Так люди давали про себе знати. Наприклад, щоб не загубитися в лісі, хлопець із дівчиною перекликувались, або якщо хлопець з одного кінця лісу «егокав», то дівчина вже орієнтувалася де він знаходиться.

Отже, обрядові музика, танці та пісні в гуцульській культурі мають дуже велике значення, цим етнічна група означає самобутню культуру традиції, віру, магічність і примножує здобутки музичного мистецтва відповідно до нових віянь часу. Тому з'являються нові пісні, обряди, елементи одягу, але передані нащадками обрядодії з їхнім музичним супроводом залишаються на чільному місці.

Список літератури

1. Атаманчук В. Орнаментика в музично-інструментальній традиції гуцулів. Київ, 2009. С. 95–105.
2. Данилець В. Семантика гуцульської музики у творчості українських композиторів другої половини ХХ століття. *Наукове мислення*. URL: <https://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji>
3. Іваницький А. І. Український музичний фольклор: підручник для вищих навчальних закладів. Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. 320 с.
4. Мацієвський І. Музичні інструменти гуцулів. Вінниця: Нова книга, 2012. 463 с.
5. Негрич М. Співанки посіяні горами. Львів, 2012.

Андрій Марфісвич

Науковий керівник – асист. Кобилянський В. А.

Унікальність гуцульської трембіти

Серед безлічі самобутніх музичних інструментів чільне місце належить гуцульській трембіті. Оригінальність звучання та варіативність мелодій, що видає цей інструмент, зумовив занесення його Книги рекордів Гіннеса. Історія використання музичного інструменту має давнє коріння. Побутує легенда про магічну силу трембіти, що була створена майстром для вівчарів. Вона сповіщала про вихід овець на полонину, знаменувала відхід людини на той світ чи народження в сім'ї дитини. Нею запрошували на весілля, з нею колядували. Наприклад, для пастуха-вівчара трембіта слугувала єдиним засобом зв'язку з селом, тобто такий собі древній мобільний телефон. За звуком трембіти визначали годину доби, а найдосвідченіші чабани навіть передбачали погоду. Кажуть, особливо добре інструмент відчуває дощ і грозу. Його звучання тоді подвоюється.

Виглядає трембіта, найдовший духовий музичний інструмент у світі, як довга палиця. Її довжина може досягати від трьох до восьми метрів, а у діаметрі трембіта має біля 30 сантиметрів. Проте для виготовлення інструмента потрібно щонайменше два роки. Матеріалом для роботи майстра слугує смерека, бажано громовиця, тобто дерево, в яке влучила блискавка. За гуцульськими віруваннями, разом з небесним громом дереву передається голос Творця [1]. Зрізаний стовбур для майбутнього інструмента проходить рік гартування. І лише після цього дерево одним ударом розділяють навпіл і витесують серцевину. Працюють над виготовленням майже рік. На останній стадії виготовлення дві половини майбутнього інструменту скріплюють березовою корою. Дбайлива робота майстра робить трембіту гучною та легкою для гравця. Вага триметрової трембіти до двох кілограм. Часто всередину трембіти вставляють залізну середину, виготовляють розкладні трембіти, які можуть подовжуватися та вкорочуватися при потребі музиканта. Залізна середина трембіти значно посилює звучання

інструмента. Діапазон звучання трембіти досить великий 2,5 октави. Звук виданий трембітою, за умови вітряної погоди, розходиться більше як на 10 км.

Цікавий той факт, що бойківська трембіта – «трумбета» відрізняється конструкцією та звучанням від гуцульської. Особливістю трембіти є і те, що це суто чоловічий музичний інструмент, бо, зважаючи на розміри та враховуючи силу, з якою треба дути у трубу, з нею складно упоратися жінці. Ще одна особливість: виконавське «життя» трембіти з кожним роком скорочується. Усе менше гуцулів грають на ньому. Основна причина – відсутність майстрів, які б могли передати майстерність музикування на трембіті, та невисока, порівняно з грою на інших інструментах, винагорода за працю. Серед гуцулів існує повір'я про трембіту як сумний інструмент. На трембіті не грають на весіллях та інших урочистостях. Її використовують у соціально-побутових цілях і сповіщають про горе.

Зважаючи на потужні музичні можливості трембіти та з метою збереження оригінальної гуцульської культури на честь музичного інструмента названо музичний фестиваль «На Синевир трембіти кличуть».

Про оригінальність звучання інструмента та її доцільність в умовах життя у горах свідчить наявність двійниці–сестри музичного інструмента. Вона народилася у жителів Альпійських гір і зветься – «альпхорн». На відміну від трембіти, при грі альпхорн тримають опущеними вниз, а не піднятим угору.

Список літератури

1. Трембіта. Універсальний словник-енциклопедія. 4-те вид. Київ : Тека, 2006.1432 с.
2. Трембіта.Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Буенос-Айрес, 1966. Т. 8, кн. XV : Літери Ст Уц. С. 1925. 2148 с.

BYOD-технології як засіб формування мовленнєвої компетентності учнів

Одна з найактуальніших проблем сучасної методики викладання української мови в початкових класах – мовленнєвий розвиток молодших школярів. Задля розв'язання цієї проблеми ефективно впровадження в освітній процес технології BYOD, яка має вагомі переваги щодо мовленнєвої діяльності здобувачів початкової освіти за допомогою використання сучасних гаджетів.

Поширенням BYOD-технологій у навчальному процесі займалися такі науковці, як Е. Чедбанд, В. Копітоф, Б. Стабнік, Т. Еріксон, П. Лінгвінстон, К. Хегарт та ін. Однак проблема BYOD-технологій привернула увагу спільноти ще в ХХ ст. в Західній Європі, Австралії та Америці.

На сьогодні існує безліч інтернет-платформ, ресурсів і додатків, які можна використовувати для формування мовленнєвих навичок молодших школярів, через поєднання власних пристроїв учнів і з шкільними віртуальними навчальними системами та програмами. Вони дозволяють учням легко збирати, переглядати та передавати роботу швидко й незалежно від місця перебування учня.

Практика засвідчує, що для формування мовленнєвої компетентності учнів можна використовувати елементарні функції смартфона, такі як: надсилання текстового повідомлення з дотриманням вимог української мови, запис мовлення на диктофон та його аналіз за певними критеріями. Розвиток фонематичного слуху можна здійснювати за допомогою аудіоматеріалів, які вчитель може розіслати учням через функцію Bluetooth, розвиток емоційної сфери комунікації – через відео, фото [2].

Формування навичок діалогічного мовлення можна здійснювати із допомогою розмови по телефону, яка відбувається в режимі реального часу на уроці.

Доречно буде використати технології BYOD для формування писемного мовлення, при написанні докладного переказу, диктанту. Це сприяє збагаченню та активізації словникового запасу школярів, формує вміння правильно використовувати виражальні засоби мови та сприяє виробленню правописних навичок.

На уроках української мови та читання школярам часто доводиться користуватися словниками. Не завжди при потребі під рукою є той чи інший паперовий словник. Саме тому доречним для роботи з відповідним лексикографічним матеріалом буде використання електронної версії.

Тож виникає потреба розвивати мовленнєві навички учнів саме новітніми технологіями навчання, адже пристрої BYOD-технологій багатофункціональні, тому ними з успіхом можна користуватися для пошуку потрібної інформації, її зберігання, обміну, прослуховування, перегляду тощо. Тут варто погодитися з думкою Ю. Блудової, яка вважає, що «для системи освіти актуальним стає гасло: «Сучасний здобувач освіти – мобільний здобувач освіти!» [1].

Отже, технологія BYOD є ефективною для розвитку мовленнєвої компетентності, адже завдяки ефекту новизни та оригінальності зростає цікавість до процесу навчання, учні привчаються до ефективної роботи в колективі, зокрема культури дискусії, вміння приймати спільні рішення, спілкуватись, доповідати.

Список літератури

1. Блудова Ю. О. Використання технології BYOD в освітньому процесі Нової української школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. праць. Запоріжжя : КПУ, 2020. Вип. 71. Т. 1. С. 92–95.
2. Золотарьова І.О., Труш А.М. Застосування мобільного навчання в системі освіти. *Системи обробки інформації*, 2015. Вип. 4. С. 147–150
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2015_4_32

Ксенія Мендришора

Науковий керівник – доц. Вишпінська Я. М.

Назарій Яремчук та формування української естрадної пісні

Буковина дала великий поштовх у розвитку естрадного мистецтва, як у сфері композиторської творчості, так і у виконавстві. Фундаторами естрадної пісні стали: Володимир Івасюк, Назарій Яремчук, Павло Дворський, Микола Мозговий, Софія Ротару, Василь Зінкевич. Такими ж незрівнянними є представники академічного вокального мистецтва краю: Дмитро Гнатюк, брати Руснаки, Йозеф Шмідт.

Буковина це край особливий, де переплетені красою красюди поєднуються з працею наших людей, які в піснях завжди возвеличували працю, щирість людських взаємин, повагу до землі та її дарів. У радянський час відбувався надзвичайний тиск на розвиток української культури, тому саме через пісню можна було передати національні ідеї.

Досліджуючи постать Назарія Яремчука можемо твердити, що це та людина, яка прожила мало, але встигла багато. Його пісні поширювалися не тільки державою, але й облетіли весь світ: «Водограй», «Смерекова хата», «Родина», «Червона рута», «Гай, зелений гай». Пісня «Червона рута» створена буковинським композитором Володимиром Івасюком. Ця пісня перетворилася на символ української естрадної музики. Слова, як сказав Н. Яремчук в одному з інтерв'ю, дуже гарно прозвучали: «Кожен з нас повинен постійно бути в польоті – крізь долю, над метушнею. Пам'ятати священні речі – навіть живеш, звідки родом, чого прагнеш. Я вийшов із того віку, коли звертаєш увагу на дрібниці – популярність, автографи. Мене турбує інше: що буде з нашим пісенним садом завтра?» [2, с. 17].

Назар увібрав у себе все найкраще від батька та матері. У нього був унікальний тембр голосу, він був не сильний, але тембральна краса і м'якість була неперевершеною. Всі пісні, які він виконував, мали значення і зміст, тому що у піснях він міг

розкрити свою душу, красу природи, розповісти, що родина це найголовніше у житті.

Назарій Яремчук після народження своєї донечки Марічки дізнався, що хворий на рак. Його друзі допомогли йому виїхати в Канаду, сподіваючись, що закордонна медицина допоможе. Проте операцію зробили надто пізно і вона не допомогла. Але Назарій не здавався і продовжував давати концерти, запалюючи серця українців піснею «Гей, ви, козаченьки». Помирав він у великих муках. Звістка про серцевий напад, який стався у співака облетіла Чернівці миттєво. Його серце перестало битися о 10 годині 20 хвилин 30 червня 1995 року. Кажуть, що в той самий момент і зупинився наручний годинник співака.

Назарій Яремчук був надзвичайно популярним співаком. Його творчість пронизана любов'ю до рідного краю, повна жагучої краси і ніжності. В його піснях проявляється усе найкраще, що близьке кожному з нас: мрійлива зажура, яскрава, витончена змістовність родинних цінностей, кохання і любов. Його українська естрадна пісня і голос буде завжди поміж нами.

Список літератури

1. Лепша І. 100 обличчя української естради. Чернівці: Молодий буковинець, 2010. 408 с.
2. Маслій М. Незрівнянний світ краси Назарія Яремчука URL: <https://www.yakaboo.ua/nezravnjannij-svit-krasi-nazarija-jaremchuka.html>
3. Похорон Назарія Яремчука. URL : <https://glavcom.ua/columns/mmasliy/plakala-vsya-ukrajina-arhivni-kadri-z-pohoronu-nazariya-yaremchuka-857771.html>
4. Яремчук Назарій Назарович. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/>

Каріна Миндришора
Науковий керівник – доц. Кармалюк С. П.

Адаптація студентської молоді до нового колективу

Період підготовки до ЗНО, вибір професії та вступ на обрану спеціальність є важливим етапом в житті кожної молодої людини. Саме в цей час вона фактично створює і відбирає матеріал, довжину і фігуристість шляху по якому буде йти наступні кілька років.

Суспільна природа людини реалізується через її належність до різних спільнот, у яких виникають і розвиваються міжособистісні відносини з партнерами. Їх структура й особливості залежать від того, в які групи включається людина, які права і обов'язки для себе обирає. Наприклад, у студента першого курсу є певна розбіжність між особистими планами, звичками, здібностями і тим становищем, яке він займає у групі, на курсі, у ЗВО та тими вимогами, що висувуються до нього як студента. Звідси бере початок прагнення, характерне для більшості першокурсників, зміцнити своє становище самовідданою навчальною працею, завоювати авторитет активною участю у громадському житті курсу та факультету, у науковій роботі тощо [3].

Важливу роль у цьому процесі відіграє студентська академічна група. Вона стає одним з найбільш вирішальних мікросоціальних факторів формування особистості, а також одним з найбільш дієвих засобів виховання. Те, які відносини складуться у першокурсника з групою, значно впливатиме на швидкість та ефективність його адаптації в університеті. Особиста участь у керівництві діяльністю колективів своїх груп стає для студента школою цивільного й політичного виховання, розвиває організаторські здібності, психологічно готує його до оволодіння майбутньою професією.

На початкових етапах навчання у ЗВО в першокурсника домінують індивідуальні мотиви поведінки, вони зорієнтовані здебільшого на задоволення особистих потреб; їхня соціальна роль у групі ще не визначена. Але поступово всі починають

усвідомлювати потребу в конкретизації своєї ролі в житті групи, в узгодженні своєї діяльності з діяльністю і поведінкою інших, порівнюють і оцінюють активність членів групи, визначають свій соціальний статус у групі. У процесі становлення колективу велике значення мають такі соціальні явища, як самоствердження, суспільна думка, колективні настрої, традиції тощо.

Розвиток взаємин студентського колективу і особистості проходить кілька стадій: 1. Адаптація; 2. Індивідуалізація; 3. Інтеграція.

Інша площина відносин в освітньому процесі – це міжособистісні стосунки, які складаються між студентами. Вступивши до університету, студент долучається до студентського колективу, члени якого взаємопов'язані спільними цінностями, спільною навчально-професійною діяльністю, взаємозалежні у способі життя і впливають один на одного з метою задоволення значущих потреб, цілей та інтересів.

У спілкуванні першокурсників найчастіше проявляється добросердечність, вони більш здатні до взаємодопомоги та товариськості, налаштовані на співпрацю.

Список літератури

1. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи. URL: <https://studfile.net/preview/5319040/page:25/>
2. Яновська Т. А. Психологічні особливості міжособистісних стосунків студентської молоді з різним рівнем самооцінки. *Молодий вчений*. 2018. № 5(1). С. 33–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5%281%29__11
3. Лугова М.С. Оптимізація міжособистісних стосунків студентської молоді. *Психологія*. URL: <http://medpsychology.pp.ua/>

Особливості сімейної згуртованості у сприйнятті підлітка

Враховуючи реалії сьогодення дослідження сім'ї в Україні та практична робота з сім'єю є надзвичайно важливим напрямом психологічної науки й практики. Сім'я – перша група належності суб'єкта, тут здійснюється первинна соціалізація, відбувається формування образів «Я в сім'ї» та «Моя сім'я», формується відчуття емоційної прив'язаності та безпеки.

Сім'я в межах системного підходу розглядається як цілісна функціональна система, яка може змінюватися в залежності від етапів своєї життєдіяльності. Так, якщо система зазнає змін, то і окремі елементи також будуть змінюватися. До одних з таких елементів належить структура сімейної системи, зокрема її параметр сімейна згуртованість [1].

Сімейна згуртованість представлена в циркулярній моделі Д. Олсона та має три важливі параметри сімейної поведінки: згуртованість, адаптація та комунікація. Перша характеристика відображає емоційний аспект стосунків, міру емоційної близькості, що може варіюватися від екстремально низької (роз'єднаність) до екстремально високої (заплутаність). Параметр адаптації характеризує здатність сім'ї змінювати свої правила, норми, структуру відповідно до актуальних проблем її розвитку [2].

У межах нашого наукового дослідження вивчення сімейної згуртованості здійснювалося за допомогою методикою «Шкала сімейної адаптації та згуртованості» (FACES 3) (Д. Х. Олсон, Дж. Портнер, І. Лаві), в якому взяли участь 30 респондентів віком 15-16 років. Дослідження здійснювалося на базі Кіцманського ЗЗСО. Аналізуючи результати за шкалою *сімейна згуртованість*, відзначаємо, що більшість досліджуваних, а саме 66,7%, сприймають роздільний рівень згуртованості сімейної системи, 23,3% опитаних – об'єднаний рівень, і роз'єднаний рівень фіксуємо у 10% респондентів. Так, за

шкалою «сімейна згуртованість» 90% опитаних підлітків зауважують успішне функціонування сімейної системи. Об'єднаний і роздільний стилі – характеризуються тим, що підлітки сприймають свою сім'ю, як таку, де важлива емоційна близькість, де її члени сім'ї часто проводять разом час, здатні обговорювати проблеми, надавати підтримку і приймати спільні рішення. Для решти підлітків рівень сімейної згуртованості розглядається як проблематичний, що може спричинити порушення в сімейному функціонуванні, члени такої сім'ї емоційно дистантні та демонструють низьку прихильність один до одного.

За шкалою «Сімейна адаптація» у більшості опитаних підлітків 46,7% виявлено хаотичний рівень адаптації сімейної системи; у 40% досліджуваних – гнучкий рівень, і найменший прояв структурованого рівня діагностовано у 13,3%. Так, 53,3% підлітків сприймають власну сімейну систему як адаптивну та спроможну гнучко змінюватися при впливі стресових чинників. За шкалою сімейна згуртованість 33% дівчат і 33% хлопців мають потребу певним чином емоційно дистанціюватися від сім'ї, проте якщо ситуація вимагатиме сімейної підтримки чи спільного рішення, підлітки одразу активно включаються в сімейні питання. Водночас 13 % дівчат підліткового віку схильні до об'єднаного стилю сімейної згуртованості, тоді як 7% хлопців – роз'єднаного; для дівчат-підлітків інтенсивно вираженим (30%) є перебування сім'ї в ситуації кризи, тоді як 23,3% хлопців підлітків найбільш виразніше поєднують власну незалежність із тісними зв'язками всередині сім'ї, які зберігають оптимальне функціонування в складних ситуаціях.

Отже, сімейна згуртованість є важливим параметром сімейної системи, який дає можливість підлітку одночасно почувати сімейну належність і особистісну автономію.

Список літератури

1. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї: навч. посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 364 с.
2. Яблонська Т.М. Розвиток ідентичності дитини в системі сімейних відносин: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2013. 334 с.

Аніта Мороз

Науковий керівник – проф. Чурікова-Кушнір О. Д.

Музичні конкурси-фестивали у часи війни в Україні

У довоєнні часи в Україні музичні конкурси-фестивали відрізнялися виконавським різноманіттям, у яких номінувалися хорові колективи, солісти-вокалісти, солісти-інструменталісти, вокальні та інструментальні ансамблі тощо. Це одна з найбільш сучасних форм у музично-культурному житті нашого народу, яка зорієнтована на різну вікову аудиторію.

На превеликий жаль війна знищує і руйнує культурно-мистецькі надбання, але мистецтво мусить змінювати свій формат, щоб не втрачати цінності.

Війна, яку розв'язала РФ в Україні, руйнування об'єктів культури, прагнення знищити все призвело до згуртованості нашого народу. Зрозуміло, що війна негативно відобразилась на проведенні мистецьких конкурсів і фестивалів. Так, цьогоріч учасникам не вдалося відчувати всю енергетику і свято, які завжди панували на конкурсах, тому що вони проводилися в online-форматі.

Учасникам доводиться адаптуватися до нової реальності, оскільки, на відміну від звичного формату, для участі в музичному *online* конкурсі чи фестивалі кожен учасник має зробити відео-запис свого виступу та надіслати на конкурс. Треба відзначити, що існують певні вимоги до відеозйомки, яких необхідно дотримуватись, беручи участь у конкурсі, а саме: якість відео; формат відео; суцільність і відсутність слідів монтажу; оригінальний звук відео без обробки та будь-яких накладень.

Конкурси та фестивали – це велика школа музичної майстерності де учасники отримують професійне зростання і максимум вражень, інформації та практичного концертно-виконавського досвіду. Головне для конкурсанта – відчувати сцену, глядацьку аудиторію, подивитися на інших конкурсантів, почути думку та поради.

З новими викликами конкурсів і фестивалів у часи війни в

Україні довелося стикнутися не тільки учасникам, але й членам журі, адже вони оцінювали виступ за відеозаписами, а не на сцені чи в прямому ефірі на концертних майданчиках.

Приємно констатувати, що XI Міжнародний багатожанровий конкурс-фестиваль «Хай пісня скликає друзів», який проводився online з 1 по 12 грудня 2022 року у м. Чернівцях, з роками набирає все більше прихильників музичного мистецтва. Жанровий діапазон цього конкурсу максимально широкий.

Незважаючи на всі складності і негаразди сьогодення, XI Міжнародний багатожанровий конкурс-фестиваль «Хай пісня скликає друзів» демонструє пріоритети мистецтва і культури як фундаментальні цінності нашої української цивілізації, що особливо актуальне і необхідне для молоді.

Так, конкурс-фестиваль «Хай пісня скликає друзів» продовжив своє функціонування у воєнний час і дозволив виокремити спільні ознаки, такі як креативний підхід, адаптованість, згуртованість і збереження музично-культурної спадщини нашої держави.

Узагалі музично-творче змагання, як *offline*, так і *online*, є важливою характеристикою зростання та розвитку особистості, яке корисно як для виконавського розвитку, так і для формування необхідних емоційно-вольових якостей. Участь у музичному конкурсі чи фестивалі стає підсумком певного етапу роботи учня та викладача, показником якості спільної виконаної роботи.

Отже, музичні конкурси-фестивалі у часи війни в Україні мають свої певні особливості, вони виконують найважливішу функцію розвитку й соціалізації людини, один із найдієвіших способів викликати у молоді творчу активність. Участь у конкурсах-фестивалях дає шанс удосконалення виконавської майстерності, змагання з найліпшими виконавцями та набуття ціннісної орієнтації в певний життєвий період незважаючи на формат.

Список літератури

1. Толокольнікова К. Війна і фестивалі. Які події відбудуться попри воєнний стан. *Суспільне. Культура*. URL: <https://suspilne.media/251998-vijna-i-festivali-aki-podii-vidbudutsa-popri-voennij-stan/>

Анастасія Москалюк
Науковий керівник – доц. Гуцуляк Н. М.

Особливості міжособистісної залежності військовослужбовців

На даний час залежна поведінка – актуальне питання, вивченню якого приділяють увагу в багатьох країнах світу і в Україні зокрема. Згідно з твердженнями науковців (Б. Уайнхолд, Дж. Уайнхолд, Н. Максимова, М. Жидко, В. Моргун та ін.), сьогодні налічується більше 150-ти різних видів залежності [2].

Міжособистісна залежність виступає однією з важливих проблем нашого часу, яка вражає значну частину населення. Це зумовлено тим, що будь-які стосунки, чи то дитячо-батьківські стосунки, чи стосунки друзів, родичів, закоханих мають залежний характер, оскільки людина реагує на емоційний стан близьких людей і пристосовується до їх способу життя.

О. Кочарян, Є. Фролова, І. Гуртова зазначають, що міжособистісна залежність дорослих представляє травматичний досвід переживання, що спричиняє порушення їх функціонування в різних сферах життя. До основного контингенту, який звертається за психотерапевтичною допомогою, належать жінки, які страждають від наслідків залежності в міжособистісних стосунках [3].

А. Бабенко стверджує, що надмірний рівень залежності -це специфічний стан, основою якого є потреба в емоційній близькості, прийнятті й любові зі сторони значущих людей, а також ригідне бажання до отримання допомоги і підтримки на фоні постійного відчуття себе як безпорадного та слабкого незалежно від конкретної ситуації. До невід'ємних рис залежної особистості належать невпевненість у собі, почуття безпорадності, тривога щодо можливого відкидання й самотності тощо [1].

Для виявлення рівнів прояву залежної поведінки військовослужбовців у міжособистісних стосунках нами проведено емпіричне дослідження. Вибірку дослідження склали 30 військовослужбовців раннього дорослого віку.

Таблиця 1

Рівні прояву співзалежної поведінки військовослужбовців

Рівні прояву	1 група (чоловіки)		2 група (жінки)	
	Кількість	Відсотки	Кількість	Відсотки
Норма	1	7%	0	0%
Помірно виражена	12	80%	13	87%
Сильно виражена	2	13%	2	13%

Як видно з табл. 1, у більшості чоловіків і жінок, які проходять військову службу, майже однаково в стосунках проявляється помірно виражена співзалежність. Порівнюючи з сильно вираженою співзалежністю, яка характеризується дисфункціональним прагненням у всьому покладатись на іншу людину, з відсутністю або мінімальним інтересом до своєї особистості та своїх потреб, можна зазначити, що в опитаних, спостерігається помірно виражена співзалежність, яка не заважає їх нормальному функціонуванню та міжособистісним стосункам.

Прояв помірно вираженої співзалежної поведінки серед опитаних чоловіків і жінок військових можна пов'язати з пошуком опори та підтримки, зважаючи на воєнний стан у державі, тому подальше вивчення цього феномену потребує додаткового дослідження та поглибленого аналізу.

Список літератури

1. Бабенко А.О. Види та психологічні особливості залежної поведінки. *Актуальні напрями практичної психології і психотерапії*: зб. матеріалів VII Харківської наук.-практ. психологічної конференції (м. Харків, 2 березня 2018 р.). Харків, 2018. С. 10–13.
2. Жидко М.С. Особистісні чинники формування відносин подружньої співзалежності у чоловіків: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Харків, 2006. 18 с.
3. Кочарян А.С., Фролова Е.В., Гуртова І.В. Нарушения эмоционального контакта у женщин при синдроме токсической любви. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2008. № 807. С. 173–179.

Зміни гендерних норм у сучасному соціумі

Сьогодні для збереження досягнень у гендерно-рольовій сфері потрібно продовжувати інформаційно-просвітницьку, дослідницьку роботу, яка сприятиме толерантному сприйняттю та відтворенню позитивних тенденцій, формуванню світогляду, заснованого на паритетних засадах.

Відомо, що сімейні відносини характеризуються певними подружніми ролями. Історично для жінок домінуючими були дід та діти, а для чоловіків – робота, тобто роль «годувальника». Це суттєво впливає на поведінку чоловіків і жінок у життєвих ситуаціях.

Унаслідок того, що жінки виконують і домашню роботу, і доглядають за дітьми, все частіше роль «годувальника» бере на себе саме жінка, оскільки для неї оплачувана робота дає впевненість і самостійність, також зростає її статус у суспільстві.

При цьому, слід врахувати, що коли виникає конфлікт між двома ролями – професійною і сімейною, то жінка здебільшого обирає другу. У більшості жінок незадоволеність життям виникає тоді, коли вони не справляються з домашніми ролями, а в чоловіків – з професійною. Навіть тоді, коли їх звільняють з оплачуваної роботи, через пріоритет дому зважаючи на їх ненадійність, вони займаються неоплачуваною домашньою роботою, на відміну від чоловіків.

Наразі професійна зайнятість не звільняє жінку від хатніх справ. Хоча чоловіки визнають на словах рівність, це не означає, що вони будуть більше виконувати хатньої роботи, тому їх поведінка суттєво не змінилася. У середньому чоловік приділяє дому 10 годин на тиждень, а жінка 50.

Останнім часом у західному світі має місце тенденція, коли чоловіки беруть на себе виконання хатніх обов'язків. Зокрема, у 70-х рр. XX ст. британські чоловіки витрачали на дітей 15 хвилин на добу, сьогодні – 2 години. 79% британських чоловіків погодилися б сидіти вдома з дітьми, якщо того б вимагала робота

дружин. Лише 20% вважають, що місце дружини – дім. Причина цього – збільшення кількості працюючих матерів [1].

При цьому, слід врахувати, що домашня робота іноді стає джерелом оплачуваної роботи для інших (українські жінки за кордоном, догляд за помешканням та дітьми заможних українців).

Отже, для жінки, з одного боку, це є позитивним фактором – вона дає їй економічну самостійність та більше прав у сімейних стосунках. Але водночас вона є джерелом величезного фізичного та психологічного перевантаження, оскільки традиційні сімейні ролі жінки – дім і діти, залишилися за нею.

Проте зазначимо, що у сучасному суспільстві їх становище змінюється, оскільки оплачувана робота створює можливість досягти рівності.

Саме це вплинуло на зміну функціонування сім'ї. Нині переважна більшість жінок є на рівних правах з чоловіками.

Сучасні гендерні дослідження виявляють певні тенденції змін світоглядних уявлень щодо рольових сімейних стереотипів не тільки у багатьох жінок, а й у чоловіків у напрямку паритетних відносин. Визначення чоловічих ролей відбувалося та відбувається поряд зі змінами ролей жінок як поза родиною, так і сімейних. Ці паралельні рольові трансформації можна уявити у вигляді гендерного балансу між сімейними (господарськими, батьківськими) та позасімейними (трудовими, кар'єрними) ролями чоловіків і жінок. Останні десятиріччя жінки проявляють особливу активність щодо балансування відносин у напрямку паритетності, з урахуванням особистісних особливостей незалежно від статі.

Список літератури

1. Рубан О.В. Гендерні ролі в Україні: зміна світоглядних стереотипів та вища освіта. *Жінка в науці та освіті: минуле, сучасність, майбутнє*: матеріали Четвертої міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 130-річчю вищої освіти жінок в Україні, Україна, Київ, 6-8 листопада 2008 р.

Толерантність як технологія миротворення

Однією з найважливіших умов внутрішньої стабільності й мирного розвитку будь-якої країни виступає толерантність, що сприяє демократії у суспільстві, утвердженню в ньому прав людини та правопорядку. У перекладі з латинської (*tolerantia*) поняття «толерантність» означає терпимість, витривалість, стійкість. Проблема толерантності, що проявляється в повазі до мови, культури, інтересів, віросповідання, почуттів, світогляду, способу життя, звичок і поведінки інших людей, до всякого роду «іншості» не нова у світовій історії, практиці чи педагогічній думці. Вона здавна хвилювала людство, що знаходило відбиток як у творах видатних мислителів минулого, так і сучасних дослідників означеної проблеми. Саме тому, як засвідчив здійснений нами аналіз наукових джерел, феномен толерантності в онтогенезі розглядається в різних аспектах – філософському, соціокультурному, соціологічному, педагогічному, психологічному. При цьому науковці доходять висновку, що толерантність слід розглядати як соціально важливе явище, як особливу моральну якість особистості, норму життя у демократичному суспільстві, досконалий взірець організації життєдіяльності суспільства і, як наслідок, – як необхідну умову миротворення та досягнення соціальної злагоди у суспільстві.

Вивчення суті феномену толерантності не втрачає своєї актуальності й в сучасних умовах посилення взаємодії країн і культур, коли стрімких глобальних змін зазнають усі сфери існування людини, коли кризи чи, навпаки, підйом у певних соціально-духовних сферах здатні викликати відповідні зміни в інших, призводити до трансформації локальних підсистем культури, до переорієнтації ціннісних орієнтирів суспільства, ціннісного самовизначення, що допомагає усвідомленню сутності відносин між особистістю і цінностями суспільства.

За рішенням ЮНЕСКО 16 листопада 1995 року запроваджено

відзначення міжнародного дня толерантності в усьому світі та ухвалено Декларацію принципів толерантності, серед яких рівність усіх людей незалежно від їхнього віросповідання, етносу, кольору шкіри чи сексуальної орієнтації, недопущення геноциду і покарання за нього, неприйняття будь-яких форм дискримінації.

Проблема толерантності, яка охоплює практично всі сфери суспільного життя людини, в умовах сьогодення, коли на долю нашої держави випали найважчі часи за роки незалежності у зв'язку з початком російської воєнної агресії у 2014 році та повномасштабної війни з 24 лютого 2022 року набуває для України, для українського народу особливого змісту і сенсу. Вітчизняний науковець В. Архіпов, розглядаючи суть толерантності як фактор стримування та протидії в умовах війни, наголошує, що вартість її «полягає у бракові втручачь, незважаючи на початкову реакцію неприязні, навіть коли змога втрутитись (чи сила, достатня для втручання) цілком реальна» [1, с.45]. Автор відзначає, що військове чи ідеологічне втручання з боку однієї держави стосовно іншої є порушенням суверенітету і проявом політичного тероризму. Щодо українського народу, то для нього питання толерантності сьогодні перемістилися з теоретичної площини у практичну і проявляються у діях і вчинках. Безумовно, дотримуватися толерантності в умовах війни дуже непросто. Усі свої сили наш народ акумулює на захист своєї держави і громадян, захист європейських цінностей не тільки на фронті, але і в тилу. Яскравим прикладом тому може слугувати активний волонтерський рух в Україні, масштабна допомога внутрішньо переміщеним особам, ставлення до російських військових полонених тощо.

Список літератури

1. Архіпов В. Толерантність як фактор стримування та протидії в умовах гібридної війни. *Толерантність на кордонах Європи: вимір для України* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Ужгород, ФОП Наумченко Н.В., 2019. 144 с.

Марія Никіфоряк
Науковий керівник – доц. Мафтин Л. В.

Мовленнєвий розвиток учнів молодшого шкільного віку засобами усної народної творчості

Проблема мовленнєвого розвитку молодших школярів є однією із актуальних проблем сучасної початкової школи. В умовах реформування освіти, реалізації концепції НУШ, особливо важливого значення набуває формування навичок практичного володіння українською мовою, уміння правильно будувати висловлювання в усній і письмовій формі.

У вітчизняній науковій літературі зазначеній проблемі присвячені праці Л. Варзацької, М. Вашуленка, Н. Голуб, О. Джелелей, Т. Михасюк, О. Петрик, М. Пентилюк та ін. Учені, вчителі-практики наголошують на потребі оновлення методики формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів молодшого шкільного віку, пошуку нових шляхів їх удосконалення.

Одним із джерел мовленнєвого розвитку дитини є усна народна творчість – колективний витвір багатьох поколінь, що втілює народну мудрість, ідеали, моральні настанови. Наші предки особливого значення надавали виховному потенціалу різних фольклорних жанрів, які передавали з покоління в покоління, як найдорожчий скарб, життєвий досвід старших, їх погляди на виховання і навчання.

Український фольклор різноманітний за жанровою специфікою класифікується за типами, родами, видами. Дослідники поділяють його на два великі підрозділи: поетичний та прозовий. Кожен із них має велике виховне й розвивальне значення.

Психологи зазначають, що у період раннього дитинства мовлення є одним із провідних видів діяльності дитини. Цей період надзвичайно сприятливий для розвитку мовлення, удосконалення практичного використання мови у спілкуванні з іншими людьми [1, с. 76, 83]. Мовленнєвий розвиток, його удосконалення – один із головних напрямків роботи з учнями

молодшого шкільного віку. Програма майже всіх освітніх галузей містить у собі найкращі зразки усної народної творчості; фольклорні жанри введені до змісту початкової освіти.

Одним із поширених жанрів фольклору є казка. У ній відображені споконвічні мрії та сподівання народу, віра у перемогу добра над злом, морально-етичні принципи, властиві народному світогляду. В. Сухомлинський, звертаючись до молодого вчителя, зазначав: «... Якщо ви хочете, щоб вихованець став розумним, допитливим, кмітливим, якщо у вас є мета утвердити в його душі чутливість до найтонших відтінків думки й почуття інших людей ... надихайте його красою слова... Його чарівна сила розкривається передовсім у казці. Казка – це колиска думки, зумійте поставити виховання дитини так, щоб вона на все життя зберегла хвилюючі спогади про цю колиску» [2, с. 64].

Отже, усна народна творчість містить у собі потужний потенціал для розвитку мовлення, інтелектуальних і творчих здібностей, виховання морально-етичних, патріотичних почуттів, національної свідомості зростаючої особистості. Тож роботу з удосконалення звуковимови, збагачення словникового запасу, розуміння граматичного ладу мовлення, засвоєння основних етичних правил спілкування, формування монологічного та діалогічного мовлення треба будувати на основі використання кращих зразків українського фольклору, оскільки, впливаючи на емоційну сферу дитини, він збагачує думку, сприяє усвідомленому використанню виражальних засобів мови залежно від ситуацій та мети висловлювання, а також підвищенню мовної культури молодшого школяра.

Список літератури

1. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія. Київ: Академвидав, 2005. 202 с.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 т. 1976. Т.1: Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу. Київ: Радянська школа. С. 55–206.

Безпроблемне спілкування батьків та дітей

Тато і мама – це перші люди, які формують цінності, світогляд дитини. Саме від рис, які прищеплюють батьки, залежить, якою буде майбутня доросла особистість. Однак не завжди взаємовідносини між дітьми та батьками (дідусями й бабусями) безпроблемні.

Існує безліч підходів до виховання дітей, та на нашу думку найбільш прогресивним є демократичний, який поєднує вимогливість, підтримку та розуміння. Батьки, які дотримуються демократичного стилю виховання, турботливі, готові надати допомогу своїй дитині, також заохочують до самостійності та відповідальності. Особливість таких взаємин – поєднання організованості, систематичності з діалогом і поясненням. Мама і тато завжди мотивують і обґрунтовують свої вимоги, заохочують дітей до їх обговорення; домінантність використовується тільки в міру необхідності; у дитині цінується як послух, так і самостійність; батьки встановлюють правила у сім'ї та втілюють їх: намагаються прислухатись до думки дитини, хоч і не діють виключно відповідно до її бажань. Демократичний стиль виховання розвиває в дитини навички активності, чуйності, ініціативи та соціальної відповідальності [1].

Однак деколи батьки використовуючи гіперопіку порушують демократичний баланс, й самі того не бажаючи, створюють бар'єри у спілкуванні між дорослими та дитиною. Досить часто батьки намагаються поєднати бажання дати своїй дитину певну свободу, привчити до самостійності, з використанням функції відстежування її місцезнаходження. Безумовно, такі дії батьків прийнятні, коли підліток повертається зі школи чи, наприклад, залишається на ночівлю у друзів, але лише після того як це було обговорено з дитиною. У віці 12-14 років такий підхід дозволяє підліткам відчути себе самостійним, не порушує питання особистих кордонів, адже межа між турботою та гіперопікою досить тонка.

Досить часто бар'єр у спілкуванні дорослих і дітей виникає через соціальні мережі. Американська академія педіатрії закликала батьків насамперед брати під контроль такі речі, як кібер-залякування, неприйнятний контент і сексуальні домагання, пояснюючи дітям шкідливість даного контенту, й що ними можуть у подальшому маніпулювати. Особливу увагу, на думку фахівців необхідно звернути на функцію «особисті дані», адже зловмисники можуть зловживати нею, після чого виникають серйозні небезпеки [3].

Ще однією проблемою у стосунках батьки-діти може бути поганий тайм-менеджмент. Часто, з різних причин, батьки та діти не можуть правильно скорегувати час одне для одного. Погане управління часом призводить до байдужості та нецікавості, а прості вирази на кшталт «я люблю тебе» стають зайвими та непотрібними [2].

Отже, спілкуючись з дитиною, батьки повинні створити довірливу атмосферу, а всі дії, розмови мають сприяти відкритості й доброзичливості у відносинах.

Список літератури

1. Стилї спілкування батьків з дітьми. URL: <https://grg.rv.ua/styli-spilkuvannya-batkiv-z-ditmy>
2. Bianca Stanescu Five Barriers to Parent-Child Communication: Bridging Gaps with Parental Control. URL: <https://www.bitdefender.com/blog/hotforsecurity/five-barriers-to-parent-child-communication-bridging-gaps-with-parental-control/>
3. Gwenn Schurgin O'Keeffe, Kathleen Clarke-Pearson The Impact of Social Media on Children, dolescents, and Families. *Pediatrics*. URL: <https://publications.aap.org/pediatrics/article/127/4/800/65133/The-Impact-of-Social-Media-on-Children-Adolescents>

Наталія Одріховська
Науковий керівник – доц. Бигар Г. П.

Особливості формування здорового способу життя у традиціях українського народу

Теоретичні й методичні знання про здоров'я та здоровий спосіб життя, поширені в народі, знайшли різноманітні способи й форми втілення в його життєдіяльності, системі релігійних і побутових свят та урочистостей. Освячені віками народні традиції та обряди були тим чинником, який сприяв вихованню в людині її тілесних і духовних складових [3].

Сучасна людина закладаючи фундамент здорового способу життя (ЗСЖ) звертається до багатого досвіду своїх предків. Традиції та звичаї українського народу пропонують багато компонентів здорового способу життя у науковому його розумінні, які свідчать про високу культуру, волю та силу духу наших предків [1].

Джерелами вивчення народних знань про здоров'я та здоровий спосіб життя українців є народні вірування, повір'я, легенди, повісті, думи та пісні.

Система народних знань наголошує на тому, що на ефективність природного розвитку дитини, формування її здоров'я впливають такі складові життєдіяльності: особиста та громадська гігієна; режим побуту; встановлення нормальної поведінки; дотримання режиму та якості харчування тощо. Традиційно в Україні формувався культ чистоти й акуратності, що мало велике значення для здорового способу життя. Основними принципами здорового харчування українців завжди була збалансованість і різноманітність харчових компонентів, висока біологічна цінність, дотримання харчового режиму і простота в приготуванні їжі. Прикладом цього є харчування запорізьких козаків. У їхньому харчовому режимі традиційно застосовувалися національні страви. Простота й різноманітність козацької їжі забезпечувала їм високу працездатність і добре здоров'я [2].

Важливим компонентом здорового способу життя українців

завжди була культура руху. Дбаючи про фізичний розвиток і ЗСЖ дітей, наші пращури привчали їх з малих років до рухової активності. Вони вважали, що якщо дитина більше рухається, то вона ліпше росте і розвивається: «Як дитина бігає та грається, то її здоров'я усміхається». Усім відомі традиційні для українців дитячі рухливі ігри: «Гуси-лебеді», «Дзиги», «Третій зайвий», «Мисливець і качки» тощо. Ці ігри були спрямовані на розвиток фізичного здоров'я дітей, виховання витривалості, рішучості, ініціативи, товариської взаємовиручки, сприяли подоланню психічного напруження, створювали бадьорий настрій.

Невід'ємною частиною здорового способу життя українців завжди була особиста гігієна. Мудрість народу з давніх часів прищепила компоненти гігієни та профілактики різноманітних захворювань, що проявляються у традиціях, звичаях, обрядах і ритуалах. Загальнодоступними засобами гігієни у традиціях українського народу завжди були природні чинники: сонячне світло, свіже повітря, чиста вода. Велику увагу козаки приділяли елементам загартовування організму. Це проявлялося ходінням босоніж, з відкритим торсом, купанням цілий рік у відкритих водоймах, сном на свіжому повітрі тощо. [2].

Отже, в історичному розвитку український народ створював культурно-світоглядні цінності, де чільне місце відводилося фізичній досконалості поряд із духовними, моральними та психічними якостями. Нині необхідно не тільки зберігати найліпші традиції українського народу, а й збагачувати їх новим змістом з урахуванням досягнень науки і практики, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я з метою формування в учнів здорового способу життя.

Список літератури

1. Грицик Л. Виховання дітей на традиціях рідного народу. *Молодь і ринок*. 2011. №12. С. 137–141.
2. Руденко Ю. Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність. Київ : МАУП, 2007. 384 с.
3. Фролова А. Доторкнулися до витоків культури предків. *Дошкільне виховання*. 2015. № 5. С. 127–128.

Марія Павлюк

Науковий керівник – доц. Нікула Н. В.

Розвиток інтелектуальної обдарованості молодших школярів в освітньому процесі початкової школи

Розвиток інтелектуального потенціалу виступає одним із пріоритетів державної політики в Україні. Сучасна система освіти зобов'язана забезпечити сприятливі умови для ефективного розвитку обдарованості дітей та молоді, що унормовано та висвітлено у Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державному стандарті початкової загальної освіти, Концепції «Нова українська школа» та ін. Безумовно, формування обдарованої дитини треба розпочинати вже у дошкільному та молодшому шкільному віці, оскільки, чим швидше розпочати роботу зі створення умов для розвитку обдарованості, тим швидше можна досягти її ефективності.

Проблема розвитку інтелектуальної обдарованості молодших школярів висвітлена в наукових дослідження багатьох учених, серед яких: К. Андросович, О. Антонова, І. Бабенко, О. Башманівський, І. Бех, Т. Герлянд, Н. Докшина, О. Коваленко, О. Лисенко, В. Моляко, Н. Островерхова, В. Онацький, О. Савченко, С. Шевчук, М. Янковчук та ін.

У сучасній психолого-педагогічній науці наявні поняття «обдарованість» та «інтелектуальна обдарованість». Так, обдарованість трактується як стійкий компонент розвитку особистості, який охоплює різні сфери інтелекту, здібностей й творчого потенціалу особистості, що може розвиватися під впливом зовнішнього середовища. Під інтелектом учені розуміють сукупність здібностей, знань та умінь, що сприяють раціональним діям молодших школярів у освітньому процесі. Інтелектуальну обдарованість визначають як генетично зумовлену дидактичну здатність людини формувати розумову продукцію, яка може відтворюватися в її різних здібностях, творчості чи креативності під час навчання [3].

Інтелектуально обдарованими молодшими школярами є учні,

які виступають суб'єктами освітнього процесу у взаємодії з учителем та однокласниками; їхній інтелектуальний потенціал проявляється через інтелектуальні здібності, креативність та творчість при виконанні різних видів діяльності; розвиток таких учнів залежить від мікросередовища, де вони виховуються й презентують власні знання, які перевищують загальноприйнятий обсяг шкільної програми [2].

На думку О. Коваленко, до критеріїв розвитку інтелектуальної обдарованості молодших школярів належать: мотиваційний, що проявляється через ставлення дитини до навчання; змістовий, який характеризується через рівень розвитку логічного та наочно-образного мислення; процесуальний, який виявляється у рівні сформованості навчально-інтелектуальних умінь [3].

Для розвитку інтелектуальної обдарованості молодших школярів мають бути створені дидактичні умови в освітньому процесі. До них учені відносять: актуалізацію мотиваційної сфери інтелектуально-навчальної діяльності учнів початкових класів; формування проблемного середовища на основі використання інноваційних технологій навчання, що стане стимулом для обдарованих учнів; реалізацію у процесі навчання інтелектуально обдарованих дітей індивідуального підходу; системне залучення обдарованих учнів до рефлексії шляхом самоактуалізації, самомотивації, самонавчання, самооцінки, самовдосконалення, самореалізації [1].

Отже, розвиток інтелектуальної обдарованості молодших школярів в освітньому процесі початкової школи – процес багатоаспектний, для забезпечення ефективності якого мають бути системно та цілеспрямовано використанні відповідні педагогічні умови.

Список літератури

1. Башманівський О. Л. Формування інтелектуальних умінь учнів: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2009. 193 с.
2. Докшина Н. Робота з обдарованими та здібними дітьми. *Психологічний супровід школярів*. Київ, 2005. С. 125–127.
3. Коваленко О. А. Навчання обдарованих учнів у початковій школі (теоретичний і методичний аспекти): монографія. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2010. 326 с.

Олександр Павлюк
Науковий керівник – доц. Поліщук О. М.

Емоційність і тривожність підлітків в умовах освітнього процесу та міжособистісного спілкування

Підлітки, як правило, перебувають у періоді інтенсивного розвитку, як фізичного, так і психічного. Вони ще не повністю сформували свою особистість, а також не мають достатнього життєвого досвіду для ефективного управління своїми емоціями і тривожністю.

Вивченням феномену емоційності займалися чимало відомих психологів (К.С. Ізард, Л.С. Виготський, Л.І Божович, З. Фрейд та ін.). Вони також поглиблено розглядали той факт, що емоції можуть виконувати і мотивуючу роль у житті підлітків. Емоційність – це риса особистості, яка виявляється у частоті виникнення різноманітних емоцій і почуттів. Іншими словами, це характеристика людини, яка відображається в тому, наскільки вона вразлива до різних подій і ситуацій, які спричиняють різні емоційні реакції.

Сучасні дослідження стверджують, що роль емоцій і почуттів в управлінні поведінкою людини надзвичайно велика. Емоції – один з найважливіших регуляторів. Вони, зазвичай, визначаються як особливий тип психічних процесів, які виражають переживання людиною свого ставлення до навколишнього світу і до самого себе. Особливість емоцій полягає в тому, що в залежності від потреб суб'єкта вони безпосередньо оцінюють важливість об'єктів і ситуацій, які впливають на людину [2].

Емоції чи почуття виникають у результаті переживання людиною свого ставлення до навколишньої дійсності, причому вони можуть бути виражені як словами, так і іншими способами. В умовах освітнього процесу підлітки часто піддаються стресу через велику кількість завдань, іспитів і вимог з боку вчителів і батьків. Це може призвести до емоційного виснаження, а також до зниження мотивації до навчання та погіршення успішності.

Вимірювання тривожності як особистісної риси особливо

важливо, оскільки вона багато в чому визначає поведінку підлітка. Вивченням даного феномену займалися такі психологи як Р. Мей, Ч. Д. Спілберг, Б. Філліпс, Д. Бернс, Е. В. Новікова та інші.

Тривожність – це емоційний стан, що виникає внаслідок загрози або невизначеності, і може проявлятися у формі постійної тривоги, паніки, страху або нервозності. Тривожність може мати як короткочасний характер, так і стати хронічною проблемою, яка впливає на якість життя людини.

Одним із видів особистісної тривожності є соціальна тривожність і визначається як вид тривожності, тригером якого виступають ситуації соціальної взаємодії, основним змістом яких є страх негативної оцінки з боку оточуючих [1]. В. В. Краснова зазначає, що крім симптомів тривоги, соціально тривожні підлітки мають історію інтерперсональної взаємодії, що формує їх уявлення про себе та інших [3].

Емоційність і тривожність підлітків в умовах освітнього процесу і міжособистісного спілкування є поширеними явищами, пов'язаними з їх соціальною адаптацією і пошуком свого місця в світі. Учителі та батьки можуть відігравати важливу роль у підтримці та допомозі підліткам у цьому процесі, створюючи для них безпечне та підтримуюче середовище. Також необхідно звернути увагу на міжособистісне спілкування і допомогти підліткам розвивати навички комунікації і впевненості в собі, що допоможе їм краще управляти своїми емоціями та тривожністю. У цілому, важливо пам'ятати, що емоційне благополуччя підлітків – це ключовий фактор, що впливає на їх успіх у навчанні та майбутнє життя.

Список літератури

1. Батлер Д. Подолати соціальну тривогу. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2014. 96 с.
2. Криленко Т.С. Психологія: емоційна сфера особистості: навч. посіб. Київ : Либідь, 2007. 256 с.
3. Краснова В.В. Социальная тревожность как фактор нарушения интерперсональных отношений и трудностей в учебной деятельности у студентов. Москва, 2013. 174 с.

Важливість створення мультимедійних презентацій у роботі вчителя початкових класів

У сучасному світі життя вчителя не можна уявити без мультимедійної презентації, враховуючи який стрибок із технологією відбувся за останні роки.

Нині важко уявити урок або ж якийсь захід, де не буде мультимедійної презентації. Слово «мультимедіа» в англійській мові складається з двох слів – «багато» і «носій», тобто представлення об'єктів, матеріалів не тільки традиційним для нас текстовим описом, але й за допомогою фото, картинок, відео, графіки тощо.

Мультимедійна презентація – це незамінний засіб на даний час, який поєднує у собі швидкість, доступність, малозатратність, оригінальність, зручність та якісність подання обраної інформації. А також за допомогою даного засобу дуже легко організувати роботу для різних дітей та можливість залучення всіх видів пам'яті (зорової, слухової, емоційної та ін.). Медичні, педагогічні та психологічні дослідження таких учених як І.В. Бученко, Г.П. Лаврентьева, О.І. Шимана, М.П. Шишкіна та інші переконують, що найбільшим відсотком сприймання та запам'ятовування інформації людиною відбувається за допомогою органів зору, після чого – органами слуху та за допомогою запахів. Ось чому важливо створювати та використовувати якісні мультимедійні презентації. Науковці неодноразово вказують на необхідність використання в освітньому процесі початкової школи наочних засобів навчання, які сприяють розвитку пам'яті, мислення, уваги, спостережливості та мовлення учня. Саме тому мультимедійні технології спрямовані не тільки озброїти школяра знаннями, але і розвивати пізнавальну активність, творчі здібності, сприяти мотивації. При створенні мультимедійних презентацій учитель може використовувати відомі всім програмні засоби (Microsoft PowerPoint), так і спеціальні редактори (Macromedia Flash,

Picasa, Photodex ProShow, Canva тощо) [1].

Саме тому, що на даний час мультимедійні презентації так відзначились своєю практичністю та сучасністю, педагоги повинні бути компетентними у створенні мультимедійних презентацій, а також навчити учнів початкової школи володіти елементарними навичками у створенні та використанні мультимедійних презентацій.

Презентація повинна бути чіткою, доступною та лаконічною. У процесі роботи учнів із мультимедійною презентацією повинні вчитись аналізувати, сміливо висловлювати власну думку й удосконалювати свої навички, вивчаючи інформаційні технології. Якщо у вчителя сформовані навички у створенні та використанні презентації, тоді урок обіцяє бути цікавим, продуктивним, творчим і креативним.

Використання мультимедійної презентації вчителем на сучасному етапі є потребою і може бути представлена на будь-якому етапі уроку, проте важливо, щоб підібраний матеріал був доцільним, відповідав дидактичним вимогам, враховував індивідуальні особливості школярів тощо.

Сучасних учнів можна описати таким прислів'ям: «Почую – забуду, побачу – запам'ятаю, зроблю сам – зрозумію». Аналізуючи дане прислів'я, можна зробити висновок, що використання мультимедійних презентацій допомагає учням побачити та запам'ятати матеріал, після чого влучно підібраний педагогом необхідний матеріал, організація практичної діяльності дасть можливість школярам застосувати отриманий теоретичний матеріал на практиці. Саме використання мультимедійних презентацій є зручним і дієвим засобом у роботі з учнями сучасної початкової школи [2].

Список літератури

1. Шиман О. І. Формування основ інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи : автореф. дис.... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. : 13.00.02. «Теорія і методика навчання». Київ, 2005. 30с.
2. Бученко І. В. Комп'ютеризація навчання – свідчення професійної майстерності педагога. Київ: Інститут післядипломної педагогічної освіти, 2007. 192 с. URL: <http://ippo.org.ua>

Катерина Патрабой
Науковий керівник – проф. Тимчук Л. І.

Соціальна робота і відновне правосуддя

Відновне або реституційне правосуддя почало свою історію у 1974 році в Канаді. Саме там двом підліткам було дано можливість відшкодувати пошкоджене майно постраждалих грошима, а не бути ув'язненими [1]. Такий принцип стрімко розвивався в європейських країнах та охоплював усе більше країн. Було і в Україні зроблено декілька спроб інтеграції відновного правосуддя у правову систему, зокрема, були запроваджені такі проекти, як «Впровадження відновного правосуддя в Україні», «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину».

Методи відновного правосуддя в нашій країні вивчаються та впроваджуються у соціальній роботі з делінквентною молоддю.

Соціальна робота з молодими правопорушниками — це насамперед процес їхньої соціально-педагогічної реабілітації, що передбачає максимальне сприяння ресоціалізації особистості дитини, а також спрямованість на повернення підлітку тієї природної сутності, створення відносин, які сприятимуть подоланню відчуженості індивіда від родини й школи, а також надання медико-соціальної та психолого-педагогічної допомоги та підтримки, захисту прав молоді особи [3].

Методика відновного правосуддя неповнолітніх містить виховно-профілактичну діяльність, що здійснюється закладами освіти, соціально-педагогічними центрами, психологічними консультаціями, службами довіри, центрами педагогічної реабілітації тощо.

Особливості відновного правосуддя:

- 1) залучений до вирішення конфлікту медіатор, який допоможе порозумітися між правопорушником та потерпілим і, найголовніше, є нейтральною стороною;
- 2) зустріч між сторонами організована в безпечному місці для усіх учасників процесу;
- 3) для підтримки та спокою кожна зі сторін може взяти з

собою члена родини або близького друга;

4) кожна зі сторін може вільно висловити своє обурення, побажання, свою думку, погляд зі сторони та варіанти розв'язання проблеми;

5) у разі недосягнення правопорушником повноліття також обговорюється як можна запобігти у майбутньому подібним ситуаціям [2].

Відновне правосуддя базується на демонстрації гуманних цінностей, також по можливості долучається сім'я потерпілого, близьке оточення або волонтери. Залучення їх до ситуації зменшує напругу у подальшому спілкуванні між ними, тому що нерідко зустрічаються сім'ї, які самі звинувачують жертву у скоєному злочині.

Однією із найважливіших форм відновного правосуддя є медіація, яка може бути здійснена на будь-якому етапі кримінального провадження та базується на принципах конфіденційності, добровільності, прийняття правопорушником відповідальності, виправлення завданої шкоди, нейтральності самого медіатора та інших.

Найліпший розвиток медіації, коли між двома сторонами зав'язується діалог, в якій сам медіатор вже не втручаються, а фінальною метою є запобігання правопорушень у майбутньому, вирішення конфлікту двох сторін, їх примирення, відшкодування майна або його повернення, відчуття щирого каяття, а найголовніше – вибачення.

Список літератури

1. Історія відновного правосуддя. URL: <https://pt-br.facebook.com/ExpertCenterForHumanRights/posts/1468506833538007/>
2. Горова А. Відновне правосуддя. Особливості впровадження процедури медіації: Європейський досвід. Соціологічний аспект. Київ, 2006. С. 21–25.
3. Денісова Т. А. Відновне правосуддя стосовно неповнолітніх: яким воно має бути? *Юридичний журнал*. 2005. № 12.

Анастасія Паук
Науковий керівник – доц. Піц І. І.

Розвиток читацького інтересу молодших школярів засобами буктрейлера

В умовах становлення та розвитку інформаційного суспільства спостерігаються тенденції зниження інтересу дітей до книги та читання, що негативно впливає на освіту та виховання підростаючих поколінь. Художня література є потужним засобом виховання особистості, коли вона освоює психічний світ дитини і пробуджує в ній уяву, думки, почуття та переживання.

Духовне відродження українського народу неможливе без впливу літератури на формування національної свідомості. Однак, щоб література виконувала свою виховну роль, необхідно розвивати у людини здатність читати художні твори, правильно сприймати дійсність, формувати бажання наслідувати приклад позитивних персонажів.

Пріоритетною метою навчання читання в початковій школі є формування читацької компетентності учня. У Державному стандарті початкової загальної середньої освіти читацька діяльність розглядається як «комунікативна мовна пізнавальна діяльність, спрямована на сприйняття, розуміння та відтворення прочитаного» [2].

Виховання в учнів стійкого інтересу до читання – одне з найважливіших завдань школи, яке можна і варто реалізовувати за допомогою використання інтерактивних технологій, серед яких вагоме місце займає буктрейлер.

На думку вчених, сучасна молодь орієнтується на аудіовізуальну інформацію. Саме тому і виникла ідея популяризувати читання за допомогою буктрейлерів.

Отже, буктрейлер – це відеоролик короткого змісту, який у довільній формі розповідає про літературний твір, книгу; тизер, що містить найяскравіші та найвідоміші її моменти та візуалізує її зміст. Буктрейлер забезпечує формування, насамперед, таких компетентностей, як літературна та інформаційно-комуні-

каційна, адже набуті учнями знання застосовуються на практиці.

Щодо етапів створення буктрейлера, то умовно виділяють серед них такі: вибір улюбленої книги (твору) та створення сценарію; підбір матеріалу (картинки, ілюстрації тощо) та запис озвученого тексту (якщо це потрібно); вибір програми для здійснення монтажу та здійснення власне самого монтажу.

З метою виховного впливу на молодших школярів і формування у них читацького інтересу буктрейлер повинен відповідати ряду вимог, серед яких: виконання чотирьох основних функцій (інформаційної, комунікативної, естетичної та культурно-просвітницької); використання всіх можливостей образної мови, віддаючи перевагу зображенню перед словом; врахування інтересів цільової групи; демонстрація у творчій, незвичній для учня формі; відсутність спойлерів (передчасно розкритих важливих відомостей про сюжет книги, які можуть кардинально змінити враження від твору, зруйнувавши інтригу); врахування ліміту часу в три хвилини [1, с. 159].

Отже, використання буктрейлера в освітньому процесі початкової школи, з одного боку, сприяє популяризації читання книг серед учнів, підвищенню їх читацької активності, з іншого, дає можливість розвивати творчі здібності молодших школярів та відтворювати органічне поєднання літературної та інформаційно-комунікаційної компетентностей. Буктрейлер як інноваційна інформаційно-пізнавальна технологія не тільки робить уроки читання більш ефективними та цікавими для учнів, а й спонукає їх до читання у вільний час.

Список літератури

1. Бессараб А. Буктрейлер як нове явище у сфері соціальних комунікацій.» *Держава та регіони. Соціальні комунікації*. № 1–2. С. 159-163, 2014. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2014_1-2_33
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. *Початкова освіта*. 2018. № 18 (травень). С. 11–27.
3. Косачова О. «Буктрейлер як ефективний медіаресурс сучасної бібліотеки». *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 10. С. 15–18. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/vkp_2014_10_7.pdf

Оксана Петракович
Науковий керівник – доц. Маковійчук О. В.

**Творча предметно-перетворювальна діяльність
як засіб виховання наполегливості
молодших школярів**

На сучасному етапі розвитку суспільства дедалі більшої актуальності набуває проблема виховання у молоді наполегливості як базової якості. Значним потенціалом щодо виховання такої якості володіють уроки дизайну і технологій.

Творча предметно-перетворювальна діяльність учнів як ключовий елемент уроків розвиває в учнів пізнавальні процеси, старанність і наполегливість самостійність, почуття власної гідності, допомагає молодшим школярам виробляти загальне вміння натхненно працювати, визначати мету та цілі майбутньої справи, охоплювати весь обсяг роботи та витримувати її послідовність.

У психолого-педагогічній літературі наполегливість розглядається як морально-вольова якість особистості, вміння досягати поставленої мети, при цьому долаючи зовнішні та внутрішні перешкоди; необхідну рису характеру сучасної людини, що виражається в її здатності закінчувати розпочату справу.

Через ручну працю виробляються такі вольові якості, як терпіння, послідовність і енергійність у досягненні мети, акуратність і ретельність у виконанні роботи.

Виконання учнями завдань предметно-перетворювальної діяльності на уроках дизайну і технологій сприяють самореалізації особистості. Вони відповідають віковим особливостям психічного розвитку молодших школярів, коли у процесі самостійної продуктивної діяльності учні можуть реалізувати свої вміння, проявити сумлінність, наполегливість у досягненні мети втілити творчі ідеї в матеріальному вигляді. Це закладає основи до працьовитості та здатності до самовираження, формує соціально цінні практичні вміння, досвід перетворювальної діяльності та творчість.

Науковець Н. Котелянець зазначає, що: «творча предметно-перетворювальна діяльність молодших школярів сприяє становленню цілісної особистості, гармонічно поєднує в собі потреби до фізичної та розумової праці, самоосвіти та самовдосконалення, а також створює культурні та духовні передумови для збереження і розвитку національної культури і є умовою створення фундаменту економічного розвитку країни». Водночас відбувається виховання у молодших школярів працьовитості та шанобливого ставлення до праці, розширення їх політехнічного кругозору учнів та введення у світ професій [1].

Отже, процес набуття досвіду творчої предметно-перетворювальної діяльності на уроках дизайну і технологій сприяє вихованню наполегливості молодших школярів. Розвиток умінь визначати мету та завдання своєї діяльності, планувати її хід, вивчати можливі шляхи та засоби досягнення поставлених цілей, оцінювати процес і результати своєї праці, досвід колективної праці, самоконтролю та самооцінки виступають основою для формування досліджуваної якості.

Список літератури

1. Котелянець Н. В. Розвивальні можливості ручної обробки матеріалів на уроках трудового навчання в початковій школі. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2016. Вип. 253 С. 107–115.

Тетяна Пелепюк
Науковий керівник – доц. Бойчук І. І.

Інноваційні технології використання музичної тематичної добірки у процесі інструментальної підготовки фахівця

Сучасна мистецька освіта покликана формувати та розвивати творчі здібності майбутнього фахівця шляхом впровадження інноваційних технологій. У процесі музично-інструментальної підготовки, а саме: вивченні музично-тематичної добірки, розвиваються всі пізнавальні процеси: сприйняття, музичне мислення, пам'ять і уява.

Використовуючи інноваційні технології у процесі навчання, здобувач має можливість узяти участь у пошуковій роботі, створювати творчі проекти, музичні композиції, познайомитися із зразками творчих надбань митців рідного краю, регіону або України.

Мета публікації – теоретично обґрунтувати особливості використання інноваційних технологій до вивчення музично-тематичної добірки п'єс як засобу підвищення ефективності фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Музично-тематична добірка є важливою складовою навчальної програми з музично – інструментальної підготовки здобувачів за освітньою програмою Середня освіта (Музичне мистецтво). Такий «інструмент» роботи дозволяє ознайомитися з дитячими альбомами композиторів як світової так і вітчизняної інструментальної музики, сприяє всебічному та гармонійному розвитку здібностей: фантазії, художньої уяви, асоціативного сприйняття й мислення на основі художнього та музичного матеріалів [1, с.183].

У процесі вивчення музично-тематичної добірки, потрібно приділяти особливу увагу такій складовій як створенню анотації. Такий вид діяльності дає можливість проаналізувати та цілісно сприйняти музичні твори. Оформлення анотації є не менш важливим процесом, що дозволяє здобувачу проявити

свою творчість і креативність. Одним із варіантів є письмова робота із детальною музично-образною характеристикою творів, а також використання таких сучасних технологій як: відео-демонстрація інструментальних творів; створення презентацій із використанням яскравих ілюстрацій, цікавих та інформаційних відео, а також із додаванням відеозаписів, заздалегідь підготовлених та записаних здобувачем; створення короткометражного відеоролика на тематику музично-тематичної добірки [3, с. 227]. Такі види роботи впливають на добре сприйняття та засвоєння нового матеріалу, розвивають музичну увагу та аналітичне мислення, допомагають пізнати особливості відповідного музичного напрямку, викликають зацікавленість і бажання пізнати щось нове й невідоме [3, с. 228]. Такі методи роботи, напрацьовані здобувачем у процесі музично-інструментальної підготовки, можна реалізувати під час проходження педагогічної практики.

Зважаючи на нинішні події в нашій країні, цей вид діяльності буде мати ефективний результат не тільки під час аудиторного навчання здобувачів, але й у дистанційному режимі, що допоможе сформуванню інтересу і зацікавити їх до вивчення мистецтва рідного краю і творчості композиторів світу. Отже, використання інноваційних технологій мають практичне значення під час вивчення музично-тематичної добірки, оскільки сприяють підвищенню ефективності навчання майбутніх учителів музичного мистецтва й мотивують до прояву набутих знань, умінь і навичок.

Список літератури

1. *Музика в системі мистецької освіти: взаємини та протидії* : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації у галузі мистецтвознавства, музикознавства, музичної педагогіки, м. Одеса, 15 березня – 23 квітня 2021 р. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 183–186.
2. Пелепюк Тетяна. Значення музично-тематичної добірки у процесі становлення вчителя музичного мистецтва. *Мистецька освіта: традиції, сучасність, перспективи* : Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених (14 травня 2021 року) Кривий Ріг : ФО-П Маринченко С. В., 2021. С. 224–22.

Вікторія Пендюр

Науковий керівник – доц. Мокрогуз І. М.

Проблеми виконавської підготовки учня в мистецькій школі

Процес модернізації музичної освіти відбувається в контексті пошуку нових форм роботи та вдосконалення процесу навчання учнів гри на музичних інструментах у навчальному процесі музичних шкіл. Музичному розвитку учнів сприяє розв'язання проблем музичного образу та інтерпретації, винайдення відповідних музичних засобів і способів їх відтворення. Основним критерієм виконавської підготовки в цілому є точне прочитання тексту, яке має сприяти більш повному розкриттю авторського задуму і використання певних виражальних засобів, прийомів виконання та штрихів, має на меті досягнення яскравого виконання.

Метою роботи є висвітлення питань і проблем виконавської підготовки учня в мистецькій школі.

Робота над твором мистецтва виділяє багато різних видів роботи, які виконавець будь-якого рівня повинен вирішувати поступово і послідовно. Серед них, насамперед, правильне читання нотного тексту, розуміння авторського задуму, його глибинної тематики, а потім – їх реалізація, створення власного задуму музичного твору та реалізація цього задуму наживо [3].

Звичайно, для переконливого виконання музичного твору потрібна певна технічна майстерність і музикальність виконавця, яку іноді ототожнюють лише з чуйністю у сприйнятті й відтворенні музики, забуваючи, що ця якість є лише частиною складного виконавського процесу. Окрім інтуїтивно-емоційної сторони, кожному виконавцю, в тому числі учням, необхідно усвідомлювати весь комплекс завдань для досягнення виконавських намірів, якому передують кропітка, цілеспрямована, духовно творча праця [2].

Вивчення музичного твору дозволяє розкрити індивідуальні здібності та якості учнів, активізувати уяву, художнє чуття, музичну думку, сприяє оволодінню новими виражальними

засобами, новими жанрами, формами і стилями, виховує цілеспрямованість, креативність, дисциплінованість і готовність долати проблеми, що виникають.

Дуже важливими стають продуктивні репетиції – особлива форма підготовки до концертного виступу. Репетиції повинні імітувати концертну виставу як зовні, так і всередині. Тому для учня важливо стимулювати різноманітні емоційні стани, пов'язані з музикою, що виконується. Іноді вважають, що сценічна витривалість народжується вмінням «забути слухача», але насправді проявом мистецтва є вміння звертатися до аудиторії, специфічний спосіб спілкування. Саме спрямованість роботи вчителя на виховання в учня з перших кроків таких навичок спілкування дозволить розвинути необхідні виконавські якості – сценічну витривалість, артистичну волю. Концертні виступи в цілому дають школярам практичні навички гри і більшу сценічну свободу [1].

Отже, процес виконавської підготовки відкриває невичерпні можливості для учнів музичного мистецтва різного віку, розвиває художні смаки, навчає розумінню творів і розкриттю художніх образів. Окрім музики та художньої творчості, уроки музичного мистецтва розвивають специфічні навички – слухати й відчувати себе співавторами, створювати звуковий баланс, винаходити колір, тощо.

Список літератури

1. Давидов М. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста : навч. посіб. для вузів. Київ : Музична Україна, 1997. 240 с.
2. Мокрогуз І. Художній і технічний компоненти виконавства: історичний аспект. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Музична освіта України: проблеми теорії, методики, практики»*. Дрогобич : Молодь і ринок, 2009. №5(52). С. 48–52.
3. Самітов В. Теоретичні основи фахового мислення музиканта-виконавця як критерій професійної майстерності: монографія. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2011. 272 с.

Проблема професійного вигорання у психології

Професійне вигорання – це комплексне явище, яке може виникати у будь-якій професійній сфері і є серйозною проблемою у психології, оскільки працівники сфери психічного здоров'я, а саме психологи, психотерапевти, консультанти, соціальні працівники та інші, ризикують стати жертвами цього стану. Це може статися через те, що їх робота пов'язана з високим рівнем стресу й емоційним навантаженням, а також через високі очікування щодо їхньої ефективності та результативності [2, с. 196].

Одними з найбільш відомих науковців, які займались дослідженням професійного вигорання, є:

1. Крістіна Маслач (Christina Maslach) – американська психологиня, відома своїми дослідженнями професійного вигорання та розробкою першої шкали для його вимірювання.
2. Майкл Ляйтер (Michael P. Leiter) – професор психології в Університеті Гарварда, відомий дослідженнями професійного вигорання в організаціях.
3. Карлос Сільвестріні (Carlos F. Salas) – професор психології в Університеті Каліфорнії в Лос-Анджелесі, який досліджує професійне вигорання серед медичних працівників.
4. Річард Бойд (Richard Boyatzis) – професор управління в Кейс-Вестерн Резервному Університеті, який досліджує професійне вигорання в контексті лідерства та менеджменту.
5. Сабіна Клейнер (Sabine Kleiner) – соціолог, яка досліджує професійне вигорання в контексті соціальної роботи.

Ознакою професійного вигорання може бути: відчуття безнадії та беспорядності; зниження ефективності та продуктивності; відчуття виснаження та втоми навіть після довгого відпочинку; відчуття відчуженості та відокремленості від інших людей; погіршення емоційного стану [4, с. 13-18].

Насамперед важливо розуміти, що професійне вигорання не є ознакою слабкості або нестачі здібностей, а наслідком

продовженої стресової роботи та вимог до продуктивності.

Існують різні способи запобігання та лікування професійного вигорання, включаючи зміну робочих умов, підтримку та співпрацю з колегами та керівництвом, введення регулярних перерв у роботі, підтримку фізичного та психічного здоров'я працівника та інші заходи [3, с. 20-23]. Тому важливо ретельно планувати роботу, встановлювати реалістичні цілі та очікування, забезпечувати належну підтримку та співпрацю між колегами та керівництвом, підтримувати фізичне та психічне здоров'я працівника, використовувати техніки управління стресом.

Для попередження професійного вигорання важливо дбати про своє фізичне та емоційне здоров'я, пам'ятати, що психологи та інші працівники у цій сфері повинні піклуватися про себе так само, як і про своїх клієнтів, оскільки виснажений психолог – це небезпечний психолог [1, с. 904].

Окрім цього, важливо бути уважним до можливих чинників, які можуть сприяти виникненню професійного вигорання: надмірне робоче навантаження, недостатня підтримка з боку керівництва та колег, недостатня оплата, труднощі у взаєминах з клієнтами, токсична робоча атмосфера тощо.

У цілому професійне вигорання є серйозною проблемою для психологів та інших працівників, тому важливо дбати про своє фізичне й емоційне здоров'я, а також бути уважним до можливих чинників, які можуть сприяти виникненню професійного вигорання.

Список літератури

1. Гігієна праці : Національний підручник. За ред.: Ю. І. Кундієва, О.П. Яворовського, А. М. Шевченко і ін. Київ: Медицина, 2012. 904 с.
2. Культура здоров'я особистості : курс лекцій / І. О. Олеандер, В. С. Ерушко, Т. І. Бережна та ін. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2010. 196 с.
3. Культура здоров'я персоналу та синдром психоемоційного «вигорання»: стратегія і тактика подолання / О. Матвієнко, М. Пересадін, Є. Андросов. *Головна медична сестра*. 2007. № 6. С. 20–23.
4. Синдром професійного вигорання в сімейній медицині : шляхи діагностики та профілактики / М. М. Островський, М. В. Франко, З. Й. Остальська та ін. *Практична медицина*. 2008. № 4. С. 13–18.

Форми агресивної поведінки молодших школярів

Проблемі агресивної поведінки учнів молодшого шкільного віку присвячено чимало психолого-педагогічних праць як теоретичного, так і практичного характеру (О. Безверхий, З. Карпенко, В. Кириленко, В. Лук'янчук, С. Харченко, Л. Чаговець, О. Яковлева та ін.). Дослідники зазначають, що важливу роль у формуванні агресивної поведінки дитини відіграють її особистісні характеристики: «високий рівень тривожності, нестійкість емоційного стану дитини, що виявляється у підвищенні збудливості, дратівливості, а, як наслідок, поява негативних тенденцій у її поведінці» [2, с. 300].

Мета дослідження – аналіз особливостей різних форм прояву агресії молодших школярів.

Вивчення наукової літератури показує, що терміни «агресія» та «агресивність» не є синонімічними. Поняття агресії трактується як «цілеспрямована деструктивна поведінка людини, яка суперечить суспільно встановленим нормам і завдає іншим фізичної шкоди чи спричиняє психологічний дискомфорт (напруженість, пригніченість, страх тощо)» [1, с. 10]. Агресивність в енциклопедичних виданнях визначається як певний ситуативний стан, для якого характерні афективні спалахи гніву, імпульсивні прояви поведінки, спрямовані на «об'єкт фрустрації, що став причиною конфлікту» [1, с.10]. Тобто, під агресією розуміється сукупність певних дій, які завдають фізичної, моральної чи матеріальної шкоди (мотивована деструктивна поведінка, яка суперечить загальноприйнятим нормам поведінки), а під агресивністю – особистісна якість, особливість, яка виявляється у готовності до агресивних дій стосовно іншого (схильність до агресивної поведінки, силовий засіб для досягнення власної мети, а також одна з форм реагування на різні неблагополучні життєві ситуації, що викликають стрес, фрустрацію та виступає механізмом самозахисту).

Серед основних наукових концепцій, які обґрунтовують причини прояву агресії: теорія інстинкту (вроджена інстинктивна форма поведінки – З. Фройд, К. Лоренц); теорія фрустрації (потреба, що активується зовнішніми стимулами – Дж. Доллард, Г. Берон, Н. Міллер); теорія соціального навчання (агресія як набута у процесі навчання модель соціальної поведінки – Б. Скіннер, А. Бандура) та теорія когнітивної моделі (схильність до розуміння й оцінювання дій інших людей, як таких, що несуть чи не несуть у собі загрозу – Л. Берковіц). Аналіз різних наукових концепцій дозволяє стверджувати, що у молодшому шкільному віці агресія може бути викликана причинами фізичного, психічного чи соціального характеру та виокремити такі види агресії, як фізична (застосування фізичної сили), вербальна (крик, погрози), пряма (спрямована безпосередньо на об'єкт агресії), опосередкована (наклепи, чутки, плітки), аутоагресія (поведінка людини, спрямована на заподіяння шкоди самій собі, тобто, самодеструкція) та ін.

Психологи виокремлюють дві основні форми прояву агресії: інструментальна (недеструктивна) – носить позитивну спрямованість, скерована на досягнення мети конструктивними засобами; деструктивна (шкідлива) – носить негативну спрямованість – заподіяння шкоди, отримання емоційного задоволення від кривди іншого. До проявів агресії молодших школярів відносять: агресію як якість особистості; крайню міру задоволення своїх потреб, як можливість повернути до себе увагу; наслідування (агресивна поведінка батьків, друзів, вплив Інтернету й ін.); невміння справлятися з негативними емоціями, блокувати їх; прояви гніву, протесту; самозахист.

Отже, агресивна поведінка молодших школярів має свою динаміку, активізується у віковій кризовій періоді та на стадіях емоційної нестабільності.

Список літератури

1. Агресія. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. С. 10.
2. Яковлева О. В. Причини агресивної поведінки молодших школярів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. № 1 (290). С. 296–302.

Марія Плаксії

Науковий керівник – доц. Нікула Н. В.

Шляхи формування геометричних понять молодших школярів на уроках математики у НУШ

Сьогодні Концепція нової української школи, Типова освітня програма початкової освіти однією із ключових компетентностей визначають математичну. Згідно із нормативними документами, вона передбачає: «виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів і ситуацій із застосуванням математичних відношень і вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань та вмій в особистому і суспільному житті людини» [2]. Виходячи з цього, бачимо, що програмою початкової освіти передбачено вивчення геометричного матеріалу, який є складовою частиною математичної освітньої галузі, але не виділяється в самостійний розділ.

Саме тому метою роботи є розкриття шляхів формування геометричних понять молодших школярів на уроках математики.

Аналіз джерельної бази дає можливість стверджувати, що методичні аспекти формування геометричних понять на уроках математики у початковій школі розкрито такими науковцями: М. Богданович, В. Бевз, О. Гісь, Л. Коваль, О. Онопрієнко, С. Скворцова, І. Філяк та ін.

Аналізуючи Типові освітні програми початкової освіти, зміст підручників з математики для молодших школярів 1-4 класів бачимо, що учням пропонуються для вивчення просторові відношення, величини, геометричні фігури, час, доба, дні тижня, рік, тощо [2].

З метою формування вищезазначених геометричних понять у молодших школярів на уроках математики вчитель використовує різноманітні форми, методи, засоби навчання та урізноманітнює види роботи на уроці.

Ознайомлювати учнів з геометричними поняттями доречно за допомогою поєднання різноманітних методів, зокрема словесних (пояснення, бесіда, розповідь), наочних (демонстрування,

ілюстрування тощо), практичних (креслення, вимірювання, моделювання). Важливим є поєднання вищезазначених методів, так пояснюючи вчитель може демонструвати геометричну фігуру що сприятиме кращому розумінню, усвідомленню та запам'ятовуванню нового матеріалу. Доречним буде використання допоміжних засобів навчання, зокрема презентації, підручних матеріалів, зображення тощо. Наголосимо, що одним з ефективних засобів навчання є застосування наочності, яка забезпечить чітке формування уявлень учнів щодо геометричних понять. Створення та використання наочності це не тільки створення зорового образу, а й залучення учня в практичну діяльність [1].

Ефективним у початковій школі під час формування геометричних понять є застосування методу проєктів, як в індивідуальній, так і в груповій чи парній роботі. Цікаве використання методу моделювання. Учніям можна запропонувати змоделювати геометричну фігуру, яку вони вивчають. Так вони детальніше ознайомляться із її будовою й особливостями. Використання інтерактивних методів таких як: «Мозковий штурм», «Метод ПРЕС», метод реклами та ін. Активізують учнів, пробуджують у них інтерес та сприяють кращому закріпленні знань щодо геометричних понять. Для формування у молодших школярів геометричних понять варто застосовувати різноманітні ігрові вправи, які сприяють розвитку активності молодших школярів та кращому засвоєнню навчального матеріалу, а саме: «Дзеркальні відображення», «Розпізнай фігури», «Назви геометричні фігури за малюнком», «Танграм», «Знайди фігуру в зображенні», «Зафарбуй у фігурах прямі кути», «Чарівна стежина» та ін., розкриття яких є перспективою подальших досліджень.

Список літератури

1. Райлян В. А. Формування геометричних уявлень учнів початкових класів на уроках математики. Херсон : ХДУ, 2021. 36 с.
2. Типова освітня програма (від 12.08.2022 р. № 743-22). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

Копінги як активний спосіб психологічного захисту

Щоденно людина стикається з масою інформаційних повідомлень різного характеру, час від часу потрапляючи до неприємних, стресових ситуацій, що викликають у неї негативні переживання: гнів, тривожність, напруження, знервованість, стурбованість, сором тощо. Змінити ситуацію вона не в силах, тому робить усе, щоб захиститися від цього негативного впливу, зменшити силу негативних емоцій, їх вплив на психічне здоров'я та організм у цілому.

Копінг-стратегії – це поведінкові, психологічні та когнітивні засоби, якими людина користується для того, щоб зменшити вплив стресової ситуації на своє психічне здоров'я.

Традиційно в психологічній науці початок історії вивчення та дослідження копінгів пов'язують з іменем Р. Лазаруса, який використовував поняття копінгу як засіб оптимальної адаптації до умов стресової ситуації, що в подальшому дає змогу адекватно оцінити зовнішню ситуацію та доречно спрямувати її подолання. Копінг стає активним, коли інші особистісні реакції на стрес виявляються недієвими. При цьому призначення копінгу полягає в підтриманні та забезпеченні психологічного здоров'я та благополуччя людини, щоб вона почувалася адаптованою, задоволеною власними діями та стосунками з іншими людьми [1].

Науковці виділяючи різні види копінгів і копінг-стратегій, також називають і описують різноманітні показники, що допомагають розрізняти захисні механізми та копінги [2, 3]. Зокрема, такі, як: 1) мета копінгів і захисту схожа – вони призначені для збереження психічного здоров'я людини та її цілісної Я-концепції, її самопочуття та здатності до розвитку в процесі життєдіяльності; 2) відрізняються вони тим, що захист е реагуванням на одну загрозу особистості чи кілька послідовних у часі подразників, що можуть зруйнувати психічне благополуччя людини; тому захисна тактика може допомогти

людині вирішити проблемну ситуацію лише на незначний час; 3) копінг є певною стратегією, яка передбачає наявність плану дій з можливістю майбутнього вирішення проблеми, що з'явилася в остаточному варіанті, як для самої людини, так і для її близьких; 4) захист здатний зберегти психіку людини в нормі, тоді як копінг спрямовується і на відновлення внутрішнього відчуття благополуччя людини; захист зорієнтований назовні, а копінг – на внутрішню безпеку.

До копінг-стратегій належать проблемне й емоційне спрямування, релігійні та духовні практики, здоровий спосіб життя, соціальні зв'язки тощо. Види копінгів можуть бути активними та пасивними. Активні копінг – це такі стратегії, які спрямовані на розв'язання проблеми. Пасивні копінг – це такі стратегії, які спрямовані на уникнення проблеми. Ефективність копінгів залежить від типу стресора, індивідуальних рис людини, її соціального та культурного оточення. Ефективні копінг можуть знижувати рівень стресу та забезпечувати позитивне психічне здоров'я людини. Розвиток копінгів – важливий аспект психологічної роботи з людьми. Зосередження на проблемі та пошук підтримки можуть бути особливо ефективними.

Особистості, які використовують активні копінг-стратегії, зазвичай мають більш позитивний настрій та менше відчувають тривогу під час стресових ситуацій. Натомість ті, хто використовують пасивні копінг-стратегії, такі як уникнення та відволікання уваги від проблеми, можуть мати вищий рівень тривоги та відчуття безпорадності.

Список літератури

1. Абрамов В. В. Теоретико-методологічні підходи до дослідження копінг поведінки. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. № 4 (21). С. 108–114.
2. Грабовська С., Єсип М. Проблема копіngu в сучасних психологічних дослідженнях. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2010. № 4. С. 188–199.
3. Шебанова В. І., Діденко Г. О. Копінг–поведінка у сучасних психологічних дослідженнях. *Проблеми сучасної психології*. Вип. 39. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. С. 368–379.

Олександра Полонська
Науковий керівник – доц. Кармалюк С. П.

Адаптації студентів-першокурсників до навчання в умовах війни

Ставлення молоді до свого навчання у ЗВО залежить від самого процесу навчання. Студенти розпочали новий навчальний рік. Їм це дещо складно, оскільки вони довго перебували в умовах дистанційного навчання, а тепер змушені навчатися очно. Навчання, яке відбувається під час війни, як правило, пов'язане з різноманітними соціальними, економічними та психологічними ризиками й проблемами [1].

Початок нового «дорослого» життя, навчання на улюбленій спеціальності, чудовий вир студентського повсякдення – це ті нові емоції, які переповнюють першокурсника. Однак не все так райдужно, війна серйозно вплинула на внутрішній стан та емоційну стійкість молодих українців. Перманентний стрес змушує студентів-першокурсників переналаштувати на новий ритм і звикати до нових реалій, які не дуже прості.

Дистанційне навчання у школі, зумовлене пандемією «Covid-19», серйозно вплинуло як на процеси соціалізації молоді, становлення її міжособистісних стосунків, так і на якість отриманих знань.

На думку більшості першокурсників, очне навчання в університеті є чудовим варіантом подолання названих проблем і позитивно сприймається молоддю. Крім того, Чернівці – відносно безпечна територія, а в нашому університеті обладнані необхідні укриття на випадок непередбачуваних ситуацій. Звичайно, перехід на очне навчання давався нелегко, але студентам створено всі умови для належного навчання в аудиторіях, і вони використовують їх максимально. Водночас першокурсники стикаються з цілим рядом соціальних проблем, як то: віддаленість від батьківського дому, страх невідомого, тривога, депресія. І тут на перше місце виходить допомога, яку надає соціально-психологічний центр нашого університету.

Які ж переваги має офлайн-навчання для нинішніх студентів?

Насамперед це соціальна й міжособистісна взаємодія, якої так потребує молодь. Зустрічі з однолітками, дискусії, обговорення, обмін досвідом, формування стресостійкості. Наразі багато учасників освітнього процесу поєднують навчання і волонтерство, працюють в центрах допомоги ВПО, тощо [2].

Найбільше вражає те, наскільки сильне є наше суспільство. Незважаючи ні на що, молоді люди тепер захищають нашу країну, і багато хто з них налаштований залишатися тут, навіть ризикуючи життям. Важливо, що в сьогоденні складних умовах студенту потрібно брати активну участь в факультетських і університетських заходах, дотримуватись рекомендацій викладачів щодо навчання. «Наш фронт – це навчання, бо ми маємо ставати розумнішими і згодом відбудувати нашу країну, застосовуючи свої знання» [2].

Список літератури

1. Іноземцева Ю. Можливі відмова від їжі, страхи і навіть селфхарм. Як студентам адаптуватись до офлайн-навчання: радить психологиня з Тернополя. URL: <https://te.20minut.ua/Osvita/mozhlyvi-vidmova-vid-yiz-hi-strahi-i-navit-selfharm-yak-studentam-adapt-11677698.html>
2. Мотивація до навчання під час війни для викладачів та студентів. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/motyvacziya-do-navchannya-pid-chas-vijny-dlya-vykladachiv-ta-studentiv/>

Відносини старших та молодших дітей у сім'ї

Відносини між дітьми в сім'ї формуються з моменту народження. Британський психолог Джеймс Хьюз стверджує, що наше становище в сім'ї є найсильнішим фактором, який впливає на нашу особистість. На його думку, старші діти отримують максимум уваги з боку батьків, і в результаті вони зазвичай досить упевнені в собі, з них виходять хороші лідери. Старші діти часто амбітні, вони з більшою ймовірністю вступають до університету, ніж їхні брати чи сестри. Вони також відповідальні люди, тому що їм часто доводиться доглядати за своїми молодшими братами чи сестрами. Недоліком цього є те, що іноді це означає, що коли вони стають старшими, вони багато про що турбуються. Вони також можуть бути владними і навіть агресивними, особливо коли не отримують бажаного [2].

Середні діти зазвичай незалежні та змагаються. Це тому, що їм доводиться боротися зі своїми братами та сестрами за увагу батьків. Зазвичай вони комунікабельні, їм подобається бути з людьми, мабуть, тому, що у них завжди були інші діти, з якими можна було грати. Але негативним є те, що середні діти часто заздять своїм братам і сестрам вони можуть бути примхливими.

Якщо дитина наймолодша в сім'ї, вона, ймовірно, буде дуже чарівною, ласкавою та досить розслабленою. З іншого боку, молодші діти часто досить ледачі. Це тому, що їм завжди допомагають старші брати та сестри. І вони можуть бути досить маніпулятивними, використовують свою чарівність, щоб отримати те, що хочуть.

Відносини між дітьми значно залежать від ролі та дій батьків. Є три розповсюджені помилки батьків, які виховують дітей: перша – народити другу дитину для старшої. Друга помилка – віддати молодшу дитину на виховання старшій. Деякі батьки звалюють на первістка брата чи сестричку, думаючи, що він/вона повинен/на допомагати батькам, як колись робили

вони чи бабусі і дідусі. Споживацьке ставлення до старшої дитини все ще більш поширене на дівчат. А це загрожує раннім шлюбом і народженням дитини в ранньому віці. І третя помилка – обмеження старшої дитини на користь молодшої. Деякі батьки так захоплюються немовлям, що вони починають повністю ігнорувати потреби свого первістка [1].

Як уникнути конфліктів між дітьми в сім'ї? Народжувати другу дитину варто після того, як старшій виповниться 3 роки. Наступне – підготувати малюка до появи братика або сестрички й бути обачним зі своїми висловлюваннями. Ставитися до дітей однаково, приділяти старшій дитині ту саму кількість уваги, що була до народження молодшої. Не забороняти старшій дитині турбуватися про молодшу. Якщо між дітьми виник конфлікт, то дорослим необхідно втрутитися в нього, допомогти порозумітися та пояснити їм, що у всьому можна дійти до компромісу.

Отже, відносини дітей в сім'ї напружують залежать від ставлення до них їх батьків, адже виховання – це достатньо складний процес навіть за наявності в сім'ї лише однієї дитини, а якщо їх дві і більше, то складність підвищується ще в кілька разів.

Список літератури

1. Боднарєнко О.О Старші та молодші діти у родині. Виховуємо друзів. Харків : 4тamas, 2021. 128 с.
2. Хьюз-младший Д. И. Богатство семьи. Как сохранить в семье человеческий, интеллектуальный и финансовый капиталы. «Олимп-Бизнес», 2004. 138 с.

Психологічні особливості взаємин між подружжям

Проблема взаємостосунків у сімейній парі дуже актуальна в наш час. Адже взаємодія між партнерами відіграє важливу роль у створенні та підтримці успішних і гармонійних стосунків.

Проблема взаємостосунків між подружжям розкрита багатьма вченими. Так, Д. Готтман досліджував вплив спілкування на взаємостосунки у парі. Учений створив теорію про «Чотири критичні моменти» взаємодії між партнерами та розробив метод діагностики взаємостосунків у подружніх парах. С. Дейвідсон вивчала емоційні взаємодії між партнерами та створила методологію психотерапії для пар, відому як «Емоційно зорієнтована терапія для пар». Д. Бейкер-Міллер досліджувала поняття «зрілості» у стосунках між партнерами та розробила концепцію «розумної любові». Д. Вайл розробив техніку «колаборативного діалогу», що сприяє взаєморозумінню між партнерами та підтримує здорові взаємостосунки.

Взаємостосунки у сімейній парі відрізняються від взаємодії між іншими людьми та мають певні особливості:

- глибше розуміння один одного. Партнери в сімейній парі мають можливість дізнатися більше про свого партнера, його/її потреби, бажання та цінності;
- спільна історія та спогади. У сімейній парі партнери можуть створювати спільні спогади, досвід, що зміцнює їх зв'язок;
- здатність до компромісів. У сімейній парі часто потрібно домовлятися та приймати компроміси для підтримки здорових взаємостосунків;
- стійкість до стресів. Сімейна пара може зіткнутися зі стресом та труднощами, такими як фінансові проблеми, проблеми з вихованням дітей тощо;
- розвиватися разом. У сім'ї подружжя може спільно розвиватися та допомагати один одному досягати власних цілей та мрій [3].

Такі фундаментальні особливості характеризуються

динамікою і диференційоване залежно від ситуації. Важливо, що взаємодія у сімейній парі має певну структуру, елементами якої є: комунікація, сімейні ролі, влада і контроль, сексуальна взаємодія, психологічний клімат [2].

Комунікація може бути вербальною (словесна) та невербальною (не передається словами, наприклад, міміка, жести, тон голосу). Рольова структура може бути традиційною або нестандартною, залежно від культурних і соціальних чинників. Владні відносини можуть бути рівними або нерівними, залежно від того, який партнер має більше влади та контролю в різних аспектах життя. Сексуальна взаємодія – це процес взаємодії та задоволення партнерів від сексуальних стосунків. Сексуальна взаємодія може мати різні аспекти, такі як фізичний контакт, емоційну близькість, комунікацію та здоров'я. Психологічний клімат – це загальний настрій та емоційна атмосфера у сімейній парі. Психологічна клімат може бути сприятливим або несприятливим для розвитку стосунків [4].

Отже, взаємостосунки у сім'ї характеризуються багатьма аспектами, які охоплюють: комунікацію, повагу, співпрацю та розуміння потреб і бажань партнера. Вони важливі для забезпечення здорового середовища у сім'ї і впливають на психічне здоров'я та благополуччя кожного партнера. Наприклад, відсутність поваги та розуміння може призвести до стресу, тривоги та депресії. Тому важливо розкривати і досліджувати взаємостосунки між партнерами у сім'ї, для поліпшення взаємодії, встановлення відкритості під час спілкування.

Список літератури

1. Гурко Т.А. Теоретичні підходи до вивчення трансформації інституту сім'ї. *Соціологічний журнал*. 2020. № 1. С. 31–54
2. Івашенко А. С. Психологічні чинники міжособистісних стосунків у молодих подружніх парах. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України* 2012. Вип. 5. 72 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_5_37
3. Кравець В. Психологія сімейного життя: В 2-х ч. Тернопіль, 1995. 695 с.
4. Психологія сучасної сім'ї: навч. посіб. / О.А. Столярчук. Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2015. 136 с.

Особливості формування ціннісних орієнтацій дітей у сім'ї

Сім'я є саме тим соціальним середовищем детермінування батьківства, у якому відбувається узгодження двох моделей батьківства подружньої пари. Тому і на розвиток дитини, і на її соціальне становлення впливають конкретні умови життя сім'ї. На думку О. Кормана, «Наступність поколінь завжди селективна: одні знання, норми і цінності засвоюються і передаються наступним поколінням, інші, які не відповідають умовам, що змінилися, відкидаються або трансформуються» [2].

Цінності ми розглядаємо як певну ієрархічну систему візрів поведінки, ідеалів, моральних норм і цілей, якими керується кожна окрема людина в різних аспектах свого життя. Наявність сформованих ціннісних орієнтацій особистості свідчить про її зрілість. З огляду на дослідження філософів-гуманістів, цінності – не є однаково значущими для всіх.

Цінності сімейного життя розглядаються сучасними дослідниками як складне та інтегроване утворення, що охоплює стійку позитивну мотивацію на створення сім'ї, актуалізацію знань, соціальних умінь і навичок, необхідних для реалізації функцій сім'ї, розвиток особистісних якостей сім'янина, здатність до емпатійного розуміння партнера та конструктивну поведінку у взаєминах [2; 3].

Ціннісні орієнтації батьків – це внутрішньо прийняті особистістю матеріальні та духовні цінності, схильність сприймати певним способом умови життя і діяльності в їх суб'єктивній значущості для кожного суб'єкта, що визначають ефективність взаємодії з дітьми у процесі виховання, формування життєвих цінностей, бажання/небажання наслідувати приклад батьків у майбутньому.

Управління зусиллями і можливостями дітей залишається в руках батьків, правильно зорієнтованих в аксіологічному ракурсі. І такий підхід у виховному процесі має бути не

випадковим, а систематичним і цілеспрямованим [4].

З огляду на провідну роль батьків у формуванні цінностей дитини, підкреслимо важливість усвідомлення й переживання цінностей родини, демонструвати їх передачу від покоління до покоління, сприяючи тим формуванню ціннісного компонента. Особливістю сімейних цінностей є взаємодія почуттів, знань, переконань і поведінкових проявів [1].

Опертя на аналіз наукових праць, дозволяє стверджувати, що ціннісні орієнтації сім'ї виконують функцію найважливіших регуляторів соціальних установок і соціальної поведінки дитини. Ми виходимо з того, що ціннісні орієнтації сім'ї об'єднують подружжя, створюють перспективи для народження та розвитку дитини, мають визначальний вплив на формування культура батьківства [4].

Отже, ціннісні орієнтації подружньої пари мають вагомий вплив на формування батьківського ставлення до дитини, стилю виховання, характеру поведінки батьків з дитиною, що, суттєво впливає на особливості розвитку дитини, формування її особистості, рис характеру протягом усіх років дитинства [2].

Список літератури

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
2. Корман О. А. Батьківське ставлення та його вплив на формування дитячої особистості. *Педагогічна освіта : теорія і практика. Педагогіка. Психологія*. 2010. № 1. С. 79–84.
3. Кузнєцова О.В. Формування сімейних цінностей у студентів вищих навчальних закладів : автореферат дис. ... канд. пед. наук. Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Київ : 2015. 20 с.
4. Сердюк Л. З., Дубчак Г. М. Ціннісно-орієнтаційна єдність як фактор психологічної сумісності подружжя. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка*. Том ІХ, Загальна психологія. Історія психології. Етнічна психологія. Випуск 12. Київ; Ніжин : ПП Лисенко, 2019. С. 268–277.

Комунікативна компетентність фахівця соціальної сфери як чинник ефективної професійної діяльності

У всі часи необхідною умовою будь-якої діяльності завжди виступає спілкування людей. Здатність правильно, безбар'єрно будувати комунікацію особливого значення набуває для фахівців соціальної сфери. Серед широкого кола функцій, які покликані реалізовувати у своїй професійній діяльності ці працівники, особливого значення набуває саме комунікативна.

В основі професійної діяльності соціального працівника лежить інтенсивна міжособистісна взаємодія людей в умовах різноманітних ділових стосунків. При цьому результативність спільної діяльності фахівця і клієнта, різних фахівців у складі мультидисциплінарної команди, яка працює з клієнтом, цілковито залежать від рівня взаєморозуміння між ними та злагодженості дій завдяки безбар'єрному процесу комунікації.

Комунікативна функція тісно пов'язана з реалізацію всіх інших професійних функцій соціального працівника і виступає своєрідним засобом їх реалізації. А отже, від ступеня комунікативної компетентності фахівця цілковито залежатиме успіх усієї його професійної діяльності.

Здійснений нами аналіз наукових джерел засвідчив відсутність єдності у визначенні поняття «комунікативна компетентність», що представлено широким спектром тлумачень: від сукупності знань про вербальні та невербальні засади інтеракції, сформованих умінь і навичок ефективно їх використовувати в різноманітних умовах з різними комунікантами [2], здатності особистості встановлювати і підтримувати необхідні контакти з різними людьми, правильно обирати оптимальні мовні, мовленнєві та стилістичні засоби комунікації відповідно до потреб спілкування, уміння попереджати та долати бар'єри комунікації, дотримуватися норм вимови й акцентуації слів [1; 3; 4; 5].

Відзначимо також, що сучасними дослідниками саме

комунікативна компетентність визначається як одна з ключових компетентностей особистості, що має складну структуру і налічує три головні складові: понятійно-операційну та особистісну, що відображає зовнішню та внутрішню сторони спілкування; базові та професійні знання, уміння й навички, що відбиваються у специфіці, особливостях діяльності фахівця, та рівень опанування цих знань, умінь і навичок як у процесі професійної підготовки, так і в ході безпосередньої взаємодії та спілкування з різними людьми.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що успішність виконання професійних завдань соціального працівника значно буде залежати від його комунікативної компетентності в усіх сферах соціальної роботи: у ході діагностики та прогнозування соціальних явищ і процесів, профілактики негативних явищ, надання соціальної, правової, соціально-педагогічної, соціально-терапевтичної допомоги різним категоріям населення як у чітко регламентованих, так і особливо складних умовах, у ситуаціях оперативного реагування, агресивного комунікативного середовища тощо. А отже, комунікативну компетентність треба вважати компетентністю ключовою, що складає в основу професіоналізму соціального працівника.

Список літератури

1. Александрова С.А. Професійно-комунікативна компетентність: Тексти лекцій. Харків: ХНАКМГ, 2008. 40 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ : Видавн. центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Біда О. А., Гончарук В. В., Гончарук В. А. Професійна мобільність як фактор професійної успішності сучасного фахівця. *Наукові записки. Випуск 178. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С. 17–21.
4. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
5. Gumperz J., Hymes D. Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication. New York: Holt, Rinehart, Winston, 1972. 598 p.

Аліна Романюк
Науковий керівник – доц. Боднарук І. М.

Колективне музикування як засіб розвитку творчих здібностей учнів

Однією з можливостей, що дозволяють допомогти в навчанні юного музиканта, що допомагає заглянути у його внутрішній світ, розкрити його творчі здібності, виховати культуру виконання, почуття відповідальності, працьовитість, артистизм, любов до музики є заняття колективним музикуванням. Під терміном «колективне музикування» мається на увазі музично-виконавська діяльність в колективі, яка дозволяє гранично задовольнити музичні інтереси і розкрити творчі можливості дітей [2]. Спільне музикування – це гра в оркестрі, в ансамблі, спів у хорі та вокальному колективі. Така діяльність приносить учням задоволення в емоційному плані, допомагає у подоланні багатьох комплексів, вчить певної етики, позитивного спілкування, підвищує самооцінку. Колективне музикування може здійснюватися як на уроці музичного мистецтва, так і в процесі занять шкільних музичних гуртків.

Навчання учнів гри на дитячих музичних інструментах є найпершим у колективному інструментальному музикуванні. Під цим мається на увазі виконавська діяльність в класі, яка має задовольнити музичні інтереси і розкрити творчі можливості виконавців незалежно від віку. Зацікавленість у даному напрямку посилюється в міру того, як діти опановують ці інструменти. Гру на дитячих музичних інструментах можна використовувати під час співу, слухання музики, вивчення музичної грамоти і як самостійний вид діяльності. При цьому варто залучати дітей до виконання завдань творчого характеру. Інструменти при цьому мають видобувати чистий звук, бути легкими, привертати увагу своїм гарним зовнішнім виглядом. У роботі з учнями молодших класів можна використовувати найпростіші інструменти ударної групи, які не мають певної висоти тону (тарілки, барабан, маракаси, бубон), а також звуковисотні музичні інструменти (ксилофон, трикутник,

металофон). Також можна вчити гри на сопілці, що неодмінно сподобається учням.

Колективне вокальне музикування теж дуже позитивно впливає на музичний розвиток учнів різного віку. Завдяки цьому виду діяльності школярі починають виразніше та чистіше співати, краще відчують ритм і динаміку твору, оволодівають навичками багатоголосого співу та ланцюгового дихання. Водночас, учні мають можливість проявити і свої творчі здібності, спільними зусиллями створивши варіант виконавської інтерпретації конкретного вокального твору.

Колективне музикування має величезний вплив на особистісні якості й психологічний розвиток дитини, даний вид діяльності сприяє практичному втіленню не тільки творчого потенціалу, але й, у цілому, гармонізації стосунків дитини з навколишнім світом [1, с. 127]. На даний час проблема колективного музикування привертає увагу широкого кола вітчизняних науковців. Основні їх напрацювання в цьому напрямку були висвітлені 28 жовтня 2021 року на Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Технологія колективного музикування як спосіб самовираження учнів у музичній діяльності». Також надзвичайно цікавий та інформативний відеоканал «Колективне музикування» в мережі YouTube, створений науково-дослідним колективом під керівництвом О. Гумінської.

Отже, залучення школярів до колективного музикування дозволяє вчителю створити предметно-розвиваюче середовище для накопичення школярами досвіду художньо-творчої діяльності в різних її видах.

Список літератури

1. Куркіна С.В. Колективне музикування учнів молодшого шкільного віку на уроках музичного мистецтва. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Вип. 173, серія: Педагогічні науки.* Кропивницький, 2018. С. 124-128.
2. Методичний доклад на педагогічній раді: «Колективне музичення». URL: <https://naurok.com.ua/metodichniy-doklad-na-pedagogichniy-radi-ko-ektivne-muzichennya-113357.html>

**Методичні аспекти використання інтернет-ресурсів
у процесі професійної підготовки вчителів музичного
мистецтва**

Сьогодні інтернет є невід'ємною частиною повсякденного життя та необхідною умовою працевлаштування, розвитку та успішної кар'єри. У зв'язку з популяризацією Інтернету формується та стає необхідною формування культурного стилю мережевого спілкування. Здобувачі освіти, як важливі учасники та розповсюджувачі Інтернет-культури, не тільки поширюють цю культуру, але також знаходиться під її впливом. Тому, щоб іти в ногу з ними, потрібно вправно володіти інтернет ресурсами, задля ліпшого пояснення потрібної теми. Використовуючи інформацію не тільки з підручників, можна краще розкрити завдання уроку.

Залучення студента до музичного мистецтва у XXI ст. відбувається в умовах надзвичайно насиченого інформаційного простору. Динамічно змінюється сприйняття сучасної молоді, оскільки вона живе у світі технологічних символів і знаків, у світі електронної культури. Комп'ютерний простір значно розширює поле активності сучасних студентів і стає більш інтенсивним співрозмовником у порівнянні з друкованою продукцією. Дана ситуація спонукає до необхідності використання нових інформаційних технологій у всіх сферах життя, зокрема і в музичній освіті.

У системі вітчизняної музичної освіти склалося певне протиріччя: з одного боку, протягом XX ст. уже сформувалася українська музично-виконавська школа з усталеними методами та педагогічними принципами музичного навчання; з іншого — світовий музичний простір постійно розширює форми культурного діалогу із застосуванням сучасних інформаційно-комунікативних технологій. У такій ситуації підвищуються вимоги до музиканта-виконавця і відповідно до викладання музичних дисциплін.

Тому, сучасний музикант (і виконавець, і педагог) не може реалізуватися в сьогоднішньому соціокультурному просторі без знань і вмінь, які забезпечують саме інтернет ресурси. Якщо розглядати проблему ширше, то очевидно, що інтегруватися до світового музично-культурного простору як окремому музиканту-фахівцю, так і навчальному закладу, який надає музично-освітні послуги, неможливо без застосування інтернет-ресурсів.

Інтернет слугує базовою інфраструктурою інформаційного суспільства не лише як канал розповсюдження інформації, але і як унікальний простір, який поєднує інформацію та комунікацію.

Окремо зупинимося на особливостях Інтернет-ресурсів. Нинішнє суспільство називають інформаційним, в якому головним продуктом виробництва є інформація та знання. Інформаційне суспільство розглядають як орієнтир, тенденцію змін у сучасному світі, воно асоціюється з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, їх засобів.

Заняття, пов'язане зі сферою музичного мистецтва, характеризується створенням творчої атмосфери, оскільки передбачає наповнення емоціями та їх суб'єктивними переживаннями. Подібний специфічний зміст зумовлює вибір різноманітних методик, видів роботи і нових мультимедійних засобів. Викладач, який орієнтується в музично-комп'ютерних технологіях, зможе цікаво і захоплююче провести заняття, наприклад, запропонувати до перегляду та прослуховування відео- й аудіофайли, опрацювати електронний підручник, самостійно проаналізувати оцифрований нотний матеріал тощо, а також зробити повнозвучні аранжування, сформувати концертні номери та записати їх на цифровий носій.

Список літератури

1. Дмитрієв О. Диджитал: Словник ua (онлайн). Портал української мови та культури. 2011.
2. Освітня програма «Музичне мистецтво в закладах освіти». URL : <https://bit.ly/3mRe61r>

Особливості активізації творчої діяльності учнів початкових класів на уроках образотворчого мистецтва

Творчість має велике значення в житті людини та суспільства загалом. Без творчої діяльності не існувало ні мистецтва, ні науки, бо саме пошук нестандартних рішень і створення чогось нового є проявом творчості.

Проблемою розвитку творчості, процесу її активізації, впливу ігрової діяльності на розвиток творчості в дітей займалися такі науковці як Н. Арістова, Н. Кудикіна, Л. Масол, О. Савченко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Саме постійне дослідження творчого процесу та вивчення творчої діяльності молодших школярів розкрили основні чинники й умови розвитку цього процесу. У педагогічному словнику С. Гончаренка творчість визначається як «продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення» [1, с. 326].

Творча діяльність молодших школярів зорієнтована не на створення абсолютно нових предметів чи виробів, а на розвиток природних задатків і талантів у різних сферах життя. Ю. Сенько розглядає дитячу творчість як створення дитиною суб'єктивно нового, значущого для неї продукту, який по-новому характеризує сприйнятий нею образ [3].

У цьому процесі одну з основних ролей відіграє креативність. Продуктом вияву креативного міркування є вміння самостійно з допомогою наявного досвіду, світогляду та сприйняття діяти.

До способів активізації творчої діяльності молодших школярів відноситься розвиток психічних процесів особистості, тобто особливості пізнавальних процесів мозку, обсяг пам'яті, зосередженість уваги, наявність високого рівня уваги. Усе це формує цілісну систему, що безпосередньо впливає на навчання та розвиток учнів.

А. Кошель виокремлює власний розподіл на стадії формування творчості в учнів початкової школи. Першою

вчений визначає етап створення свого продукту на основі повторення або копіювання вже існуючого. Ця стадія характеризується як репродуктивна діяльність, яка формує в дітей поняття про найпростіші алгоритми дій. Друга стадія пов'язана із внесенням часткових змін у виготовлення творчого продукту. Діти розглядають приклади виробів чи завдань, які пропонує їм учитель і змінюють тільки деякі елементи. Ця стадія більш творча, ніж попередня, тому цю діяльність можна назвати творчим наслідуванням. Третя стадія називається репродуктивна творчість і розкриває уміння дитини із отриманого від вчителя зразка зробити власний продукт, який поєднуватиме в собі емоції, світогляд та ідеї [2].

Отже існують різні рівні розвитку творчих здібностей молодших школярів, які є природно закладеними в кожній особистості та які ми можемо розвивати додатково. Виявлення талантів дитини ще з раннього віку формує в неї основу для успішної реалізації власних ідей та думок у майбутньому. Дитяча творчість майже не відрізняється від дорослої етапами розвитку, однак у дітей є окремі елементи прояву творчої діяльності. Рівень творчих здібностей школярів впливає на загальний рівень обізнаності особистості. Наявність здібностей до тієї чи іншої сфери життя впливає на формування життєво необхідних якостей сучасних активних громадян.

Отже, реформи в освіті останніх років в Україні спрямовані на побудову навчання, де будуть поєднуватися різні новітні форми роботи із залученням креативності, оригінальності, неповторності ідей учнів початкових класів.

Список літератури

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Кошель А. В. Ігрові технології в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. *Теорія і практика дошкільного навчання*. 2019. № 2. С. 67–73.
3. Сенько Ю. М. Особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Педагогіка і психологія*. 2019. № 7. С. 208–219.

Оксана Салагор
Науковий керівник – доц. Маковійчук О. В.

Формування інформаційно-комунікаційної компетентності молодших школярів на уроках дизайну і технологій

У сучасному світі, де здатність знаходити, перетворювати, засвоювати, аналізувати та застосовувати інформацію є важливою необхідністю для розв'язання життєвих ситуацій, ключовим завданням закладів початкової освіти постає формування у здобувачів освіти інформаційно-комунікаційної компетентності, яка виступає запорукою успішного особистісного та професійного життя людини.

Відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти, інформаційно-комунікаційна компетентність молодших школярів – це про їх здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти й оперувати інформацією; уміння здобувати й осмислювати, опрацьовувати й використовувати інформацію з різних джерел; уміння користуватися різноманітною довідковою літературою [1].

У початковій школі формування інформаційно-комунікаційної компетентності можливе у процесі вивчення всіх навчальних предметів, зокрема й на уроках дизайну і технологій, де у партнерській взаємодії учні поетапно створюють корисні та естетичні вироби, оцінюють їх і презентують отримані результати.

На уроках дизайну і технологій учні, передовсім, можуть відчувати себе дослідника, разом із друзями спостерігати і вивчати навколишнє середовище, здійснювати пошук, аналіз та синтез необхідної інформації, розпізнавати предмети візуально чи на дотик, розрізняти природні, штучні чи синтетичні матеріали, розподіляти та об'єднувати їх за ознаками та властивостями.

У процесі проведення дослідницької роботи важливо навчати учнів встановлювати причинно-наслідкові зв'язки під час дослідження технологічних особливостей об'єктів праці,

прогнозувати можливі результати дослідження, спостерігати за результатами технологічних дій, планувати практичні дії у досліджах, самостійно аналізувати результати дослідження, узагальнювати результативність дослідницької роботи учнів класу.

Здійснювати пошук і опрацювання інформації про дизайнерську та технологічну діяльність людини, матеріальний і нематеріальний світ молодші школярів можуть з різних джерел, зокрема це спостереження за природою, рукотворним світом, проведення дослідів, світлина, підручники, енциклопедії, каталоги, електронні посібники, фільми, музеї, навчальні комп'ютерні програми, Інтернет-ресурси тощо) [2].

У процесі формування інформаційно-комунікаційної компетентності на уроках дизайну і технологій доцільним також буде використання активних та інтерактивних способів взаємодії учителя та учнів, з метою вільного обміну думками, дискутування, співпраці, активного продукування ідей.

Список літератури

1. Державний стандарт початкової освіти (від 21 лютого 2018 року № 87) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
2. Мачача Т. С. Особливості змісту та методики інтегрованого курсу «Дизайн і технології» технологічної освітньої галузі початкової освіти. *Початкова освіта : методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі Типової освітньої програми для 1 класу*. Київ : УОВЦ «Оріон», 2018. С. 111–118.

Ольга Селезньова

Науковий керівник – доц. Гордійчук О. Є.

До питання про організацію інклюзивного навчання в сучасних умовах

Складні міжнародно-політичні, військові, економічні умови, в яких опинилася Україна, створюють ситуацію унікального процесу критичного державотворення, побудови системи не лише перспективного розвитку, але й утримання на довоєнних позиціях, надбань української нації. Водночас, неможливо заперечувати той факт, що існуюча ситуація поставила під загрозу ті нові, європейські та прогресивні зрушення, які відбулися за останні роки у багатьох галузях, у т.ч. і в освіті.

Реформою Нової української школи забезпечуються найліпші перспективи розвитку освітнього середовища, закріплюються принципи світової демократичної думки щодо здобуття якісної освіти, урізноманітнюються методи роботи педагогічних працівників. Більше того, Нова українська школа дає підґрунтя до функціонування на її базі інститутів інклюзії, забезпечуючи тим виконання ст. 53 Конституції України.

План реалізації Концепції НУШ було стратегічно порушено, починаючи з оголошення військового стану, мобілізації. Фінансування зазначеної Концепції вибілося з затверджених нормативів, величезна кількість школярів змушені були покинути свої домівки, а значить, у більшості змінити навчальний заклад. І особливо кричущим стало становище дітей з особливими освітніми потребами.

У довоєнний час неодноразово підкреслювалося, що інклюзія – це рівні можливості для кожної дитини, це розкриття її прихованого потенціалу через звичайну школу, це забезпечення державою надання освітніх послуг «особливим» дітям. Так упроваджувався в життя принцип недискримінаційної політики, що є базовим в цивілізованому світі. І така політика справді мала місце в організації інклюзивної освіти як у столиці, так і в регіонах України. Зокрема, на 2020 рік Чернівецька область була серед лідерів в Україні за впровадженням інклюзивної освіти, де

у 224 школах та 699 класах займалося 842 дитини з особливими освітніми потребами [1]. В області створювалися можливості до фізичного (у т. ч. проектно-архітектурного) забезпечення, проводилася організаційна (створення робочих місць для дітей з особливими освітніми потребами) й адаптивна (навчальна) робота, розроблялися методики допомоги по виконанню навчальних завдань. І на сьогодні фахівці, педагоги та батьки намагаються не втратити досягнуте та напрацьоване роками, проте ситуація з огляду на описані вище події, вкрай складна.

Переїзд дитини з особливими потребами на інше місце проживання, зміна колективу, робота з іншими спеціалістами, неможливість у певних випадках проведення навіть онлайн-занять, і взагалі зовнішній негативний вплив і тиск обставин виводять дитину на особливо нервозну взаємодію з оточуючим світом. Щоб полегшити ситуацію, що склалася, держава через свої органи вносить зміни до порядків організації інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти (постанова КМУ від 26 квітня 2022 р. № 483), видає методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу дітей з особливими потребами у 2022-2023 навчальному році (лист МОН України від 6 вересня 2022 р.) та інші відомчі нормативно-правові акти. Проте крім реакції держави, вкрай важливою, на нашу думку, залишається психолого-педагогічна підтримка, людяне ставлення у суспільстві.

У роботі з «особливими» дітьми акцент сьогодні повинен робитися не на опрацюванні більшої кількості навчального матеріалу, а на емпатійній складовій, на допомозі у розумінні сучасного світу, на сприянні у поглибленні вже отриманих навичок і знань, на протекції щодо оптимального надання пізнавальних можливостей. Такий підхід зумовить найбільш адекватний подальший розвиток дитини з особливими потребами та сприятиме більшій соціалізації у майбутньому.

Список літератури

1. Чернівецька область – серед лідерів в Україні за впровадженням інклюзивної освіти. URL: <https://acc.cv.ua/news/chemnivtsi/chemnivecka-oblast-sered-lideriv-v-ukrayini-za-vprovadzhennyam-inklyuzivnoyi-osviti-65003>

Розвиток мислення молодших школярів

Здолати межі безпосереднього чуттєвого пізнання людині дозволив перехід до мислення. Мислення – більш високий і якісно новий рівень пізнання раціонального (лат. *rationalis* – розумний). За допомогою мислення людина переходить від безпосереднього відображення поодиноких предметів або явищ дійсності до її опосередкованого відображення. Мислення – це вищий рівень психічної, пізнавальної діяльності, у процесі якої відбувається узагальнений опосередкований мовленням і минулим досвідом відбиток дійсності у її суттєвих зв'язках і відносинах. За допомогою мислення людина пізнає світ, впливаючи на нього та змінюючи його.

Знання та минулий досвід людини взаємодіють із чуттєвим пізнанням і пам'яттю людини та перетворюють їх. Психологи називають цей процес інтелектуалізацією сприйняття та пам'яті [1]. Сприйняття набуває властивостей свідомості та категоріальності. Пам'ять стає словесно-логічною, що надзвичайно важливо для розвитку критичного мислення.

Мислення є об'єктом вивчення багатьох наук, що аналізують його в різних аспектах та з різних точок зору. Філософія вивчає мислення у його відношенні до буття. Фізіологія вищої нервової діяльності вивчає мислення як природний процес як функцію мозку складної аналітико-синтетичної діяльності кори великих півкуль. У кібернетиці мислення розглядається як інформаційний процес, що реалізується сучасними технічними пристроями та моделюванням логічних операцій. Психологія вивчає мислення як реальну психічну діяльність конкретного суб'єкта, досліджує, як виникає та розвивається мислення, яка його структура, як воно взаємодіє з різними видами діяльності, з іншими сторонами свідомості та якостями особистості, до яких результатів наводить, що цікавить нас насамперед.

Розкриваючи природу мислення, О.М. Леонтьєв підкреслював його важливу подібність за будовою з практичною

діяльністю. Воно завжди відповідає тим чи іншим мотивам, здійснюється з допомогою дій та операцій, таких як порівняння, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення і конкретизація [2]. Мотиви мислення часто збігаються з мотивами діяльності, до якої включено мислення. Але існують і мотиви власне розумової діяльності – пізнавальні, бажання дізнатися щось ще невідоме, що обов'язково має враховувати вчитель початкових класів на своїх уроках.

Отже, розвиток мислення молодших школярів є одним з головних завдань освіти. Мислення є складним процесом, який включає у себе сприйняття, аналіз, розв'язування проблем та прийняття рішень. Щоб розвивати мислення молодших школярів, потрібно залучати їх до різних видів діяльності та навчання, які стимулюють їхнє мислення та сприяють розвитку критичного та творчого мислення.

Один з основних способів розвитку мислення молодших школярів – це розвиток їхнього мовлення. Дитина повинна мати достатній словник і вміти використовувати його для передачі своїх думок та ідей. Важливо залучати дітей до бесід і дискусій, де вони можуть висловлювати свої думки, ділитися своїми спостереженнями та висувати припущення. Також важливо розвивати у дітей уміння чітко та логічно висловлювати свої думки.

Ще один спосіб розвитку мислення молодших школярів – це залучення їх до різних ігор і завдань, які спонукають до думання. Наприклад, вправи на логіку та міркування, завдання на знаходження різних шляхів розв'язування задач, ігри на розвиток пам'яті та уваги, ігри з розвитку фантазії та творчості. Такі завдання стимулюють мислення та допомагають дитині розвивати вміння аналізувати та розв'язувати проблеми.

Список літератури

1. Психологія людини: Л. С. *Виготський* та сучасна наука : зб. ст. / за ред. М. В. Папучі. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 1. 127 с.
2. Савчин М.В. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 424 с.

Марина Сидоряк
Науковий керівник – доц. Мафтин Л. В.

Формування громадянської культури зростаючої особистості як педагогічна проблема

Проблема громадянського виховання особистості – одна з актуальних. Особливого значення вона набуває в умовах російської агресії, боротьби України за свою незалежність, потреби виховання свідомого громадянина – людини, яка усвідомлює не тільки свої права, але й обов'язки, дотримується суспільних норм і правил, поважає традиції свого народу.

Філософсько-методологічні, психолого-педагогічні, українознавчі сторони проблеми громадянського виховання висвітлюються як у працях зарубіжних (М. Бренсон, Г. Кершенштейнер, Л. Розен), так і вітчизняних науковців (І. Бех, О. Вишневський, О. Роговець, О. Сухомлинська, Г. Філіпчук, М. Чепіль, К. Чорна та ін.). Ми зупинимось на педагогічних аспектах даного питання, розглянемо процес формування громадянської культури молодшого школяра як педагогічну проблему.

У науковій літературі поняття громадянської культури трактується як інтегративна якість особистості, що характеризує міру оволодіння нею загальнолюдськими гуманістичними цінностями, духовними традиціями свого народу, ідеологією своєї держави, сформованості готовності до виконання громадянського обов'язку (І. Бех, Г. Філіпчук, К. Чорна). Складовою громадянської культури особистості є її громадянськість, яка розглядається дослідниками у різних площинах: соціально-правовому, морально-етичному, психологічному, педагогічному, соціально-педагогічному. Громадянська культура молодших школярів розвивається на основі громадянської свідомості, розуміння того, що є благом для своєї Батьківщини, а це, за твердженням Г. Ващенко, – «Державна незалежність, можливість для українського народу творити своє політичне, соціальне, господарське і релігійне життя. Об'єднання всіх українців, незалежно від їх

територіального походження, церковної належності, соціального стану і т. ін. – в одну спільноту, пройняту єдиним творчим прагненням і високим патріотизмом. Справедливий державний устрій, який би підтримував лад у суспільстві, в той же час забезпечував особисті права й волю кожного громадянина й сприяв розвиткові й прояву його здібностей, спрямованих в бік громадянського добра...» [1, с. 175].

Отже, до основних умов формування громадянської культури зростаючої особистості віднесемо такі:

- прищеплення школярам поваги до історико-культурної спадщини свого народу, його матеріальних і духовних надбань;

- виховання шанобливого ставлення до державної символіки України, органів державної влади;

- допомога у засвоєнні особистістю правових знань, оволодіння уміннями їх реалізації у різних сферах життєдіяльності (знання основних положень Конституції України, своїх прав і обов'язків; усвідомлення правових норм, набуття досвіду вирішення проблемних життєвих ситуацій, готовності діяти юридично грамотно; профілактика відхилень поведінки, протиправних дій);

- формування основ політичної культури – залучення у соціально значиму діяльність з урахуванням вікових особливостей, педагогічна підтримка соціальних ініціатив школярів (волонтерство, плетіння сіток, допомога переселенцям тощо);

- плекання морально-психологічної та фізичної готовності до виконання конституційного обов'язку щодо захисту своєї Батьківщини, поваги до її захисників, виховання на найвищих зразках звиятиги й патріотизму;

- поглиблення виховного потенціалу змісту навчальних дисциплін сучасної школи.

Список літератури

1. Ващенко. Виховний ідеал: підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. Полтава: Полтав. вісник. 1994. 190 с.
2. Філіпчук Георгій. Громадянське суспільство: освіта, етнокультура, етнополітика. Чернівці: Зелена Буковина, 2002. 488 с.

Катерина Сиротюк
Науковий керівник – доц. Боднарук І. М.

Художньо-естетичний напрям у системі позашкільної освіти Буковинського регіону

У загальній системі освіти України вагоме місце займає позашкільна освіта. Вона регламентується Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», і спрямована на розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої творчості, національно-патріотичне виховання, здобуття первинних професійних знань, умінь і навичок, необхідних для соціалізації, подальшої самореалізації та професійної діяльності [1].

Позашкільна освіта України характеризується різноманітністю і розгалуженістю, що сприяє забезпеченню доступності вихованців, учнів, слухачів до закладів позашкільної освіти, задоволенню їхніх освітніх потреб [2, с. 20]. Система позашкільної освіти представлена різними напрямками: художньо-естетичним, туристсько-краєзнавчим, еколого-натуралістичним, науково-технічним, дослідницько-експериментальним, фізкультурно-спортивним або спортивним, військово-патріотичним, бібліотечно-бібліографічним, соціально-реабілітаційним, оздоровчим, гуманітарним.

Художньо-естетичний напрям забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань і здобуття вихованцями, учнями і слухачами практичних навичок, оволодіння знаннями в сфері вітчизняної та світової культури та мистецтва [3]. Актуальність роботи за цим напрямом зумовлена необхідністю розвитку у дітей і підлітків художньо-естетичного смаку, формуванням в них профільної творчої компетентності. Художньо-естетичний напрям включає в себе декілька профілів: музичний, вокальний, хореографічний, театральний, цирковий, образотворчий, декоративно-ужитковий, фото та кіномистецтво. Протягом останніх десятиліть у Буковинському регіоні активно розвивалася система позашкільної освіти.

Згідно зі статистичними даними, в 2021 році у Чернівецькій області існувало 25 позашкільних закладів системи Міністерства освіти і науки України, в яких навчалося 16 299 осіб. Станом на 2017 рік 10687 вихованців цих закладів займалися у різних творчих об'єднаннях художньо-естетичного профілю [2].

Останніми роками спостерігалось поступове збільшення учнів, які відвідують гуртки художньо-естетичного напрямку. Наразі таких дітей в області налічується більше 10 тисяч. У районних центрах Чернівецької області гуртки художньо-естетичного напрямку діють у Будинках дитячої та юнацької творчості. Найбільш популярними позашкільними закладами міста з таким напрямом є: Чернівецький міський Палац дітей та юнацтва, Чернівецький міський фольклорний театр-студія «Гердан», комунальний заклад Чернівецький обласний центр естетичного виховання «Юність Буковини».

Зокрема, в ЧОЦЕВ «Юність Буковини» вихованці відвідують різноманітні гуртки художньо-естетичного напрямку: хореографічний, вокальний, театральний, образотворчий, декоративно-ужитковий. Також тут працюють творче об'єднання раннього розвитку дитини «Малюк» і творче об'єднання мистецтв. На даний час заклад забезпечує психологічну підтримку та організовує змістовне дозвілля для дітей з числа внутрішньо переміщених осіб. Вихованці гуртків часто беруть участь у різних військово-патріотичних заходах, благодійних, волонтерських акціях.

Отже, в системі позашкільної освіти Буковинського регіону художньо-естетичний напрям є одним з основних. Він сприяє формуванню пізнавальної, практичної, творчої і соціальної компетентностей у дітей та молоді.

Список літератури

1. Міністерство освіти і науки України. Позашкільна освіта. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/pozashkilna-osvita>
2. Стратегія розвитку позашкільної освіти. 2-ге вид., перер. і доповн. / за ред. проф. О. В. Биковської. ІВЦ АЛКОН, 2021. 117 с.
3. Закон України «Про позашкільну освіту». Стаття 15. Основні напрями позашкільної освіти. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/zakon-ukrajiny/stattya-osnovni-napryami-pozashkilnoji-57378.html>

Максим Сиротюк
Науковий керівник – доц. Постевка Г. І.

Роль естрадного виконавства у формуванні патріотичних цінностей молоді

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [1].

Враховуючи реалії сьогодення, патріотичне виховання молоді відіграє важливу роль у житті Української держави і навіть її майбутнього. Одним з інструментів даного виховання є естрадне виконавство, завдяки якому артисти мають можливість розповсюджувати українську пісню, в якій оспівується любов до свого народу, батьківщини, гордість за свою націю, шана до традицій, своїх предків та ін. Естрадний вокал являє собою один із найпоширеніших видів мистецтва, який здатен впливати на емоційний та психологічний стан людини. Музика завжди була важливою складовою патріотичного виховання, і естрадний вокал може стати важливим внеском у формуванні патріотичних цінностей молоді. Одним з основних методів формування патріотичних цінностей є вивчення історії, культури та традицій свого народу. Естрадний вокал може стати чудовим інструментом у цьому процесі, оскільки багато виконавців використовують у своїх піснях елементи національної культури та традицій, що допомагає молоді ліпше зрозуміти своє коріння та ідентичність. Наприклад, багато естрадних пісень в Україні, які мають патріотичну спрямованість, містять у собі національні мотиви та мелодії, що допомагає молоді глибше зрозуміти і засвоїти національні цінності.

Музика і спів можуть бути ефективними засобами комунікації з молоддю та формуванню її національної свідомості. Це особливо важливо у часи війни, враховуючи це, естрадні виконавці намагаються привернути увагу молоді до національних проблем та показати, що кожен може допомогти своїй державі. Одним з прикладів пісні, яка стала символом патріотизму на даний час, є українська народна пісня «Ой у лузі червона калина», переспівана в естрадній манері Андрієм Хливиюком. Ця пісня фактично стала другим гімном всіх українців. Вона надихає на відвагу та підтримує українську армію в її боротьбі з російським агресором.

На сьогодні українські виконавці активно виступають з піснями про національну гідність і патріотизм. Вони створюють музику, яка допомагає українцям почувати себе єдиною нацією, об'єднаною в боротьбі за свої права та незалежність. До цього долучаються майже всі українські виконавці, у їх репертуарі з'явилися обов'язкові патріотичні пісні, а також вони перестали співати російськомовні пісні, навіть ті, які самі раніше написали і були їхніми авторськими, адже вони розуміють що саме українські пісні тепер підтримують бойовий дух і силу нашого народу. Водночас композитори і поети продовжують створювати нові й нові українські пісні, які займають гідне місце у скарбниці естрадної культури України, за час початку військових дій стали вже популярними: «Україна перемаже!», «Допоможе ЗСУ», «Буде весна», «Біля тополі» та ін.

Отже, українська естрада в умовах війни з російським агресором відіграє важливу роль у формуванні патріотичних цінностей та національної ідентичності української молоді. Вона не лише створює музику, яка допомагає українцям почувати себе єдиною нацією, але й є прикладом патріотизму та національної свідомості.

Список літератури

1. Заєць І.І. Витоки духовної культури українського народу. Вінниця : Континент-Прим, 2006. 328 с.

Світлана Скидан
Науковий керівник – доц. Шевчук К. Д.

Особливості формування наукового світогляду учнів початкової школи

У сучасному навчанні стає все більш значущим вироблення навичок сприйняття і використання інформації, підвищення загальної інформаційної компетентності учнів. Тому очевидна проблема фундаменталізації природничо-наукової освіти і подолання в ній вузько прагматичного нахилу.

У контексті сучасних реформаций, що стосуються початкової школи, реалізації концепції Нової української школи все виразніше акцент науковців зводиться до формування у молодших школярів наукового світогляду.

В історії педагогіки проблема формування наукового світогляду завжди викликала безліч суперечок і сьогодні характеризується надзвичайно широким діапазоном точок зору. Вчені намагаються знайти все нові і нові шляхи для її розв'язання. Особливо актуальна ця проблема для освітніх систем інноваційного типу (гімназій, ліцеїв), оскільки це особливі навчально-виховні установи, зорієнтовані на роботу з обдарованими учнями, що мають високі інтелектуальні здібності, стійку мотивацію до навчання [2].

Науковий світогляд – система поглядів людини на світ, побудована виключно на даних наук і науковим шляхом. Науковий світогляд заснований на уявленнях про загальні властивості та закономірності природи і суспільства, отриманих у результаті узагальнення та синтезу основних природничо-наукових понять і принципів [2].

Категоріальний апарат наукового світогляду має такі складові:

- *Знання* – інформація про реальність.
- *Цінності* – особиста, культурна, соціальна значимість об'єктів і явищ навколишньої дійсності.
- *Переконання* – особистісна форма знань, що визначає позиції, дії, відношення.

– *Ідеали* – найвища норма моральності особистості [1].

Зміст початкової освіти визначає світоглядні позиції молодших школярів, які пов'язані з процесом формування наукового світогляду.

Для реалізації змісту початкової освіти найбільш значущими є навчально-виховна мотивація учнів, оскільки підготовка випускників, які вміють самостійно і творчо мислити, аналізувати, давати власну оцінку подіям, пояснювати ті чи інші процеси або явища є для них головним завданням. Взаємодія навчальної та дослідницької діяльності в освітньому процесі створює найкращі передумови для формування основ наукового світогляду в учнів. Ефективне функціонування такої системи безпосередньо залежить від рівня достовірності діагностики інтелектуальних здібностей учнів [2].

Підхід до формування наукового світогляду школярів у процесі науково-дослідної діяльності ефективний при дотриманні ряду педагогічних умов:

- грамотно, відповідно до цілей освіти, проводити відбір теоретичного матеріалу;
- уміло організовувати працю учнів, створюючи сприятливий психологічний клімат на уроках;
- проводити систематичну роботу щодо формуванню знань, умінь і навичок, необхідних при проведенні науково-дослідної діяльності [1].

Отже, даючи дитині правильне уявлення про світ, науковий світогляд, тим допомагаємо їй орієнтуватися в навколишньому середовищі, правильно знаходити шляхи пошуку подальшого пізнання та перетворення дійсності.

Список літератури

1. Валюк В.Ф. Психолого-педагогічні аспекти формування наукового світогляду учнів. *Стратегічні питання світової науки*. Т. 25. з.о.о. Nauka i studia Польша, 2014. С. 23–25.
2. Левашова В.М. Міжпредметні зв'язки природничих дисциплін як засіб формування наукового світогляду школярів. *Вісник Національного технічного університету України «КПІ»: Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2008. № 1. С. 154–158.

Роль жінок у Збройних силах України

Раніше у Збройних Силах України традиційно побутувала консервативна позиція щодо перебування жінок на військовій службі. З початку повномасштабного вторгнення Росії на територію нашої країни кількість жінок у лавах ЗСУ значно збільшилась. За статистикою у 2021 році жіноцтво налічувало близько 30 тисяч, а тепер це близько 50 тисяч особового складу ЗСУ.

Важливим аспектом рівних прав і обов'язків жінок і чоловіків є, передусім, регуляція на державному рівні їхніх прав спеціальними законами. Що стосується прав і обов'язків жінок військових, то 6 вересня 2018 р. оприлюднений Проект Закону України № 6106 «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях» [1]. Цим законом урегульовуються питання гендерної рівності в ЗСУ та інших військових формувань і подолання дискримінації за ознаками статі у сфері безпеки та охорони.

Що ж до обов'язків, то вищезгаданий Закон України вніс зміни до Статуту внутрішньої служби ЗСУ та Закону України «Про військовий обов'язок» [1]. Жінки з того часу виконують військовий обов'язок на рівні з чоловіками. Але є одне але: жінкам військовим забороняється служити на посадах, пов'язаних з використанням вибухівки й отруйних речовин; із водозахисними роботами; на підводних човнах і надводних кораблях (окрім медиків і психологів); протипожежної охорони, які безпосередньо пов'язані із гасінням пожеж. Відповідно до Закону про гендерну рівність, жінки на рівних з чоловіками проходять військові збори, направляються у наряд чи відрядження. Рівна відповідальність за порушення військового обов'язку.

Зміни в законодавстві призвели і до змін у сфері військової

освіти для жінок. У результат того, що жінкам дозволили вступати до військових і військово-морських ліцеїв, їхня кількість у вищих військових закладах зростає вдвічі. Найбільшу популярність у жінок – вступників набувають медичні спеціальності, право, фінанси, військовий переклад. Також жінки мають бажання навчатись за спеціальностями такими як, інженерні технології, розвідка, комп'ютерні науки, кібербезпека.

Тож Збройні Сили України впевнено рухаються до усунення гендерної нерівності шляхом інтеграції гендерних аспектів у рамках колективної оборони, врегулювання криз і спільної безпеки. Науковці виділяють кілька принципів військової підготовки жінок, а саме: принцип інтеграції, принцип цілісності та інклюзивності.

Принцип інтеграції: гендерну рівність треба розглядати як невід'ємну частину політики, програм і проєктів ЗСУ, які керуються ефективною практикою обліку гендерної проблематики. Принцип інклюзивності: збільшення представництва жінок у Збройних Силах України через розширення участі жінок у всіх військових і воєнних завданнях. І останнім є принцип цілісності: системна нерівність усувається для забезпечення справедливого та рівного поводження з жінками та чоловіками у ЗСУ [2].

Список літератури

1. Колодяжна В. В. Питання забезпечення рівних прав жінок та чоловіків в Збройних силах України (ЗСУ) та інших військових формуваннях. *Актуальні питання реформування правової системи*. Луцьк, 2022. 125 с.
2. Крокун-Баранова А. П. Принципи організації військової освіти жінок. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Харків, 2022. 4 с.

Особливості методики формування естрадно-вокальних навичок у дітей молодшого шкільного віку

Формування естрадно-вокальних навичок справляє важливий вплив на загальний розвиток школяра, оскільки є важливим засобом формування його особистісних і духовних якостей. Проблема формування естрадно-вокальних навичок у дітей молодшого шкільного віку широка і багатогранна – одна з центральних у музико-психологічних дослідженнях, та її розв'язання може вплинути на практику музичної освіти. Навколо питань, які стосуються природи виховання естрадно-вокальних навичок, суті процесу їх формування, вікових особливостей, точаться наукові дискусії.

Сучасна естрадна пісня є технікою володіння співочим голосом, що як інструмент музичного вираження тісно співпрацює з виразовою системою загалом, трансляцією обраного типу стилю, вишуканою оригінальністю інструментального аранжування і сценічного образу, автономізацією особистісного простору творчості вокаліста тощо.

Естрадно-вокальні навички – це індивідуальні психологічні властивостями школяра, які зумовлюють сприйняття, виконання, написання музики, здатність до музичного навчання, наприклад:

- ладо-тональне відчуття, тобто здатність емоційно розрізнати ладові функції звуків мелодії;
- слуховий компонент музичного слуху, тобто здатність до слухового уявлення, довільне користування слуховими уявленнями, що відображають звуковисотний рух;
- музично-ритмічне відчуття, тобто відчуття емоційної виразності музичного ритму і його точне відтворення [1].

Серед критеріїв естрадно-вокальних навичок, порівняно з іншими видами навичок, домінують три компоненти: слух, почуття ритму і музична пам'ять [2].

Робота з естрадно-вокальними навичками учнями – це

використання вправ, побудованих на матеріалі навчального репертуару, формування співу спеціально систематизованих гам, звуків, інтервалів, відрізків звукоряду, тризвуків, пасажів.

Учителю варто проявляти велику гнучкість і коректну принциповість щодо відбору репертуару, особливо матеріалу сучасної естрадної музики, яка часто не є еталоном і не має художньої цінності. Педагогу потрібно ставити перед учнем нові завдання, працюючи над музичними творами: створювати передумови для формування творчого задуму; стимулювати інтелектуальну активність учня; активно впливати на втілення художнього задуму; виховувати впевненість виконавця на етапі інтерпретації; формувати творче мислення через аналіз естрадно-виконавського стилю твору, що вивчається.

Розкривати зміст твору неможливо без достань розвиненого слуху, почуття ритму та фразування, тому формуванню цих елементів надають велике значення.

Отже, аналізуючи дослідження, можна зробити висновок, що від особливостей методики формування естрадно-вокальних навичок у дітей молодшого шкільного віку залежить правильність сформованих естрадно-вокальних навичок, тобто майбутня можливість учня реалізувати себе на професійній сцені та довголіття його співацького голосу. Усі ці необхідні естрадно-вокальні навички учні можуть засвоїти на уроці естрадного співу.

Список літератури

1. Велігура О. О. Зміст співацьких навичок учнів молодшого шкільного віку загальноосвітніх закладів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки.* 2015. Вип. 124. С. 70–73.
2. Ду Цзілунь. Особливості методики формування вокально-естрадних навичок у школярів молодших класів. *ДПУ ім. В. Винниченка: Педагогічні науки.* 2018. № 167. С. 234–239.

Особливості статево-рольової соціалізації старших дошкільників із одnodітних і малодітних сімей

Статево-рольова соціалізація – це важливий процес, що є складовою успішного розвитку дітей дошкільного віку. Ефективність соціального становлення, як результату соціалізації, обумовлена дією різних чинників: типом дитячо-батьківських відносин; рівнем соціальних емоцій і уявлень; ступенем активності, самостійності, ініціативності, творчості особистості; опануванням культурних цінностей. Статево-рольова соціалізація відбувається завдяки засвоєнню норм, правил поведінки, установок, що узгоджуються з уявленнями про роль, положення і призначення чоловіка й жінки в суспільстві. О. Кікінеджи підкреслює, що механізмами здійснення статево-рольової соціалізації виступають диференціальне посилення, коли прийнятна статево-рольова поведінка заохочується, а неприйнятна карається соціальним несхваленням; диференціальне наслідування, коли людина обирає рольові моделі в близьких їй групах і починає наслідувати прийнятну там поведінку [1].

На думку А. Мирошнеченко, сім'я, однолітки, вихователі – провідні агенти статево-рольової соціалізації дошкільників, бо вони формують перші уявлення про місце і роль представників двох статей у сучасному світі, трансформують субкультурну диференціацію статей і статево-рольових ідентичностей [2].

Для визначення уявлень дошкільнят про сімейні ролі, зайнятість чоловіка і жінки в сім'ї, типові риси двох статей нами – проведено емпіричне дослідження. Вибірку дослідження склали 40 дошкільників із одnodітних і малодітних сімей.

Високий рівень статево-рольової соціалізації належить 35% досліджуваним із одnodітних сімей. А дошкільників із малодітних сімей, які володіють високим рівнем соціалізації, менше – 25%. Дані діти володіють уявленнями про зайнятість чоловіка і жінки в сім'ї, про соціальні статуси і основні риси

представників кожної із статей, а також про відмінності між хлопчиками та дівчатками.

Таблиця 1

Рівні статево-рольової соціалізації старших дошкільників із однодітних та малодітних сімей

Тип сім'ї	Рівні		
	високий	середній	низький
одnodітні сім'ї	35	45	20
малодітні сім'ї	25	60	15

Середній рівень статево-рольової соціалізації належить 45% дітей із однодітних сімей та 60% дітей із малодітних сімей, тобто більше, ніж половині дітей другої групи нашої вибірки.

Серед дітей із однодітних сімей низьким рівнем статево-рольової соціалізації володіє 20% досліджуваних, а із малодітних – 15%. Ці дані демонструють те, що дана категорія дошкільників майже не знає про ролі, риси, властивості, якими володіють як їхні батьки, так і загалом представники чоловічої та жіночої статі.

Отримані результати дають нам можливість стверджувати, що більшість дітей володіє уявленнями про основні риси своєї та протилежної статі, можуть виокремити відмінності між хлопчиками та дівчатками. Та більшою мірою з цими аспектами обізнані дошкільники з однодітних сімей.

Список літератури

1. Кікінеджи О.М. Формування гендерної культури молоді: науково-методичні матеріали до тренінгової програми. *Практична психологія та соціальна робота*. 2007. № 8, С. 64-69, №9 С. 12–18.
2. Мирошнеченко А.В. Основні інститути гендерної соціалізації підлітків. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2014. Том 11, Вип. 10. С. 15–26.

Жінки в лавах ЗСУ: зміни гендерних стереотипів у контексті повномасштабної війни

Україна вправно виривається з лап гендерних стереотипів. І нікого вже не здивуєш великою кількістю жінок-військових. Починаючи з 2014 року Збройні Сили України динамічно міняються й реформуються. Військова реформа, яка, здавалось, охопила усі сфери армійського життя торкнулась питання гендеру лише в 2016 році. Тоді спеціальним наказом Міністерства оборони України було збільшено кількість посад рядового, сержантського і старшинського складу для жінок. Уже в 2018 році набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у ЗСУ та інших військових формуваннях». Закон офіційно закріпив рівність чоловіків і жінок в армії.

До повномасштабного вторгнення росії, у Збройних Силах України проходили службу 32 659 жінок. Тобто жінки становили сьому частину складу ЗСУ станом на 24 лютого. Однак їхня видимість залишалася низькою [3].

З того часу число військовослужбовиць в лавах ЗСУ постійно зростає. Як заявив у листопаді 2022 року міністр оборони Олексій Резніков, наразі у Збройних силах служать 59 786 жінок. Безпосередньо в зоні бойових дій перебувають близько 5 тисяч жінок-військових [2].

Вони воюють як снайпери, артилеристки і танкістки. Українське суспільство давно перестало сприймати жінку в армії як аномалію, але самим жінкам досі доводиться виборювати своє місце в чоловічому світі. Поштовхом до змін стали бойові дії на Донбасі в 2014 році, коли жінки вперше масово пішли воювати в добровольчі батальйони, де на бюрократичні процедури ніхто не звертав уваги.

Однак, незважаючи на те, що проблем, з якими жінки-військові стикаються в армії, ще досі багато, роль

жінки-військової стає все більш помітною. «Якщо раніше це була пострадянська армія, зашкарубла та маскулінна, то тепер вона стає більш правильною і рівною» – каже Оксана Григор'єва, радниця з гендерних питань командувача Сухопутних військ ЗСУ.

Змінилося також ставлення до жінок, що йдуть до війська, в суспільстві. Тамара Марценюк, соціологиня та гендерна дослідниця, порівнює два соціологічні опитування на цю тему. Одне – в 2018 році провів КМІС, друге – дослідницьке агентство «Info Sapiens» вже після вторгнення росії в квітні 2022-го.

Якщо в 2018 році ідею рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок в ЗСУ підтримували близько 53% українців, то в 2022 році цей показник зріс до 80% [1].

За шість років реформ становище жінок у ЗСУ значно змінилося. Погляди суспільства на жінок як захисниць нашої країни міняються дуже стрімко, проте вони досі залишаються найбільш незахищеними людьми в армійській структурі.

Список літератури

1. Корба Г. Не екзотика, але й не норма. Як жінки завойовують своє місце в українській армії. BBC news Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-63559446>
2. Малезик Т. Жінки в ЗСУ: найвідоміші героїні війни. ТСН. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/zhinki-v-zsu-statistika-i-biografiya-vidomih-viyskovi-h-zhinok-2217496.html>
3. Скибіцька Ю. Жінки на війні. Проблеми бійчинь ЗСУ після повномасштабного вторгнення. Гендер в деталях. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/dosvidy-viyny/zhinky-na-viyni-problemy-biychyn-zsu.html>

Інтеграція у процесі навчання мовно-літературної освітньої галузі: теоретичний аспект

Сучасна система освіти спрямована на формування ключових та предметних компетентностей мовної особистості, основи якої закладаються у початковій школі. Забезпеченню реалізації окреслених завдань сприяє інтеграція. Її актуальність і значимість зумовлена тим, що традиційне навчання не задовольняє потреб сучасного суспільства, яке постійно розвивається, тому потрібна більш «глибока», особистісно зорієнтована освіта, на основі розвитку життєвих і предметних компетентностей учнів [4].

Проблема інтеграції у навчанні була предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців, таких як Б. Будний, М. Вашуленко, І. Козловська, О. Савченко, В. Сухомлинський та інші. Дослідники розглядають інтеграцію як принцип дидактики, що визначає організацію системи освіти. Ми поділяємо міркування Козловської І., де поняття «інтеграція» трактується як взаємне проникнення одного об'єкта та його елементів у інший, як результат, виникає новий об'єкт, якому притаманні свої властивості [3, с. 51-60].

У Державному стандарті початкової освіти закріплено орієнтацію на інтеграцію змісту мовно-літературної освітньої галузі у тому, що вона включає українську мову та літературу, мову та літературу корінних народів, мову національних меншин та іншомовну освіту. У базовому навчальному плані, прописана можливість гнучкого варіативного складника у організації процесу здобуття мовної освіти [2].

У типових освітніх програмах О. Савченко та Р. Шияна зазначено, що мовно-літературна освітня галузь реалізується через інтегрований курс «Українська мова та читання», метою якого є створення умов для забезпечення в учнів стійкого інтересу до навчання, розвитку критичного мислення, формування системного уявлення про рідну мову та літературу,

про її застосування у повсякденному житті, про мову, як об'єкт утвердження національної ідентичності та символ незламності.

На основі опрацювання нормативних документів можна виділити ключові методичні принципи, яких варто дотримуватися у реалізації інтегративних завдань у контексті мовно-літературної освітньої галузі: взаємозв'язок теорії та практики під час оволодіння мовними знаннями, як важливий засіб формування усвідомлених відомостей та думок з даного курсу; особистісна зорієнтованість, в основу якої покладено всебічний розвиток учня, через оволодіння відповідними мовними знаннями, у поєднанні із його нахилами, здібностями та життєвим досвідом; навчання ґрунтується на діяльнісному підході, тобто повинно бути активним та забезпечувати поєднання основних видів мовленнєвої діяльності: читання, письмо, аудіювання та слухання; компонентом розвивального навчання у контексті вивчення освітньої галузі є саме: мовні знання, уміння та навички, прописані у Державному стандарті [5].

Отже, інтеграція мовно-літературної галузі є доволі актуальною темою для дослідження, адже дозволяє «розвантажити» освітній процес у школі, допомагає зробити його більш цікавим та багатостороннім.

Список літератури

1. Большакова І. Міжпредметна інтеграція змісту навчання. *Початкова освіта*. 2013. № 40. С. 75–80.
2. Державний стандарт початкової освіти; від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article>
3. Козловська І. М. Дидактична інтегративності: сутність, теоретичні основи, застосування. *Педагогіка і психологія*. 2001. № 1. С. 51–60.
4. Романюк С.З. Інтегративний підхід до організації навчальної діяльності учнів початкової школи. *Актуальні проблеми педагогіки початкової школи в контексті освітньої реформи*: зб. наукових праць / укл. Поясок О.І., Слипаник О.В., Ковальчук М.П. Івано-Франківськ: НАІР, 2021. С. 69–75.
5. Фідкевич О. Курач Л. Реалізація інтегрованого курсу з мови та літератури в школах з навчанням мовою національних меншин. *Український педагогічний журнал*, 2019. № 2. С. 66–72.

Олександра Ткачук
Науковий керівник – доц. Поліщук О. М.

Почуття гумору як ресурс стресоподолання в управлінській діяльності

Гумор – це засіб вираження світогляду, використання іронії, сарказму, жартів, сатири та інших форм комічного висловлювання. Він може бути використаний для розваг, підвищення настрою, зниження напруження та стресу, висміювання негативних стереотипів і наявних проблем. Гумор може використовуватися в різних контекстах, таких як культурні події, масові медіа, політика, релігія та інші аспекти життя.

Тема «почуття гумору як ресурсу стресоподолання в управлінській діяльності» актуальна, оскільки гумор може: 1) допомогти управлінцям зняти напругу, покращити емоційний стан; 2) знизити рівень конфліктів та покращити комунікацію між працівниками; 3) створити позитивний робочий клімат і підвищити мотивацію працівників; 4) позитивно впливати на здоров'я: знижувати ризик серцево-судинних захворювань та підвищувати імунітет; 5) підвищити рівень ефективності та здатності досягати більшого успіху в управлінні людьми.

Гумор як ресурс вивчали такі вітчизняні та зарубіжні фахівці як: М. Бахтін, Е. Берн, Г.Вільсон, О. Дмитрієв, О. Лука, Д. Ніколаєв, П. Симонов, І. Уварова., З. Фрейд. Зокрема, у класифікації S. Sultanoff [2] гумор, «спрямований на себе» («humor, directed on the self»), визначається як одна з найбільш сприятливих форм надання людині можливості побачити ситуацію з іншої точки зору і, як наслідок, знайти більш адекватну стратегію поведінки у цій ситуації. У класифікації стилів гумору R. Martin [1] «самопринижуючий гумор» («self-deprecating humor») тлумачиться як засіб, який людина свідомо обирає з метою підвищення соціального сприйняття у ситуації незадоволення існуючими соціальними стосунками.

Стрес – явище, яке часто зустрічається в управлінській діяльності, і пов'язане з великою кількістю відповідальності, прийняттям важливих рішень та необхідністю дотримання

термінів. Стрес може виникнути при плануванні, організації, керуванні та контролі за виконанням завдання.

Стресостійкість – це здатність людини ефективно протистояти стресу та адаптуватися до нього. Вона охоплює ряд таких навичок і якостей: емоційну стабільність, здатність керувати емоціями, підвищену відповідальність, здатність приймати рішення та планувати, ефективну комунікацію та управління часом. Тому вона важлива для успіху в особистому та професійному житті, оскільки допомагає зберігати здоров'я, підвищувати продуктивність діяльності та досягати цілей.

Гумор може бути корисним ресурсом стресоподолання, оскільки він може допомогти зняти напругу, зняти страх і тривогу, полегшити спілкування з іншими людьми та поліпшити загальний настрій. Багато досліджень підтверджують, що гумор може знизити рівень стресу та поліпшити психічне здоров'я.

Застосування гумору для подолання стресу може мати багато форм: веселі історії або анекдоти, комічні меми чи відео, розважальні телепередачі, ігри та забави з друзями чи колегами. Головне, щоб гумор був здоровим і відповідав вимогам моралі й етики. Отже, можна зробити висновок, що тема «гумор як ресурс стресоподолання» залишається актуальною в наш час, оскільки стрес є невід'ємною частиною життя людей, і використання гумору може бути одним з ефективних способів подолання стресу та збереження психічного здоров'я.

Список літератури

1. Martin R. A. Humor, laughter and physical health: Methodological issues and research findings. *Psychological Bulletin*. № 127. P. 504–519.
2. Sultanoff M. Steven. Choosing to Be Amusing; Assessing an Individual's Receptivity to Therapeutic Humor. *Journal of Nursing Jocularly*. 1994. Vol. 4. №4. P. 34–35.
3. Lee Y., Kleiner B. How to use humour for stress management. *Management Research News*. 2005. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/01409170510785372/full/html>
4. Humor in Workplace Leadership: A Systematic Search Scoping Review / C.Rosenberg, A. Walker, M. Leiter, J. Graffam. *Sec. Organizational Psychology*. 2021. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2021.610795/full#B101>

Юлія Ткачук
Науковий керівник – доц. Квасецька Я. А.

Співпраця з батьками в умовах закладу дошкільної освіти

Ідея взаємозв'язку суспільного й сімейного виховання пронизує всю систему теорії і практики дошкільної педагогіки. На різних етапах суспільного розвитку проблема взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї постає у нових якостях і вимірах, що знаходить своє відображення у зміні термінології, трактуваннях усталених виразів, понять і процесів.

В Україні відбулася демократизація, гуманізація і декомунізація освітнього процесу. Як зазначається в законі «Про дошкільну освіту», система дошкільної освіти «забезпечує розвиток, виховання і навчання дитини, ґрунтується на поєднанні сімейного та суспільного виховання, досягненнях вітчизняної науки, надбаннях світового педагогічного досвіду, сприяє формуванню цінностей демократичного правового суспільства в Україні» [4].

Отже, сім'я, разом з дітьми і колективом дошкільного закладу, стає одним із трьох головних суб'єктів освітнього процесу. Сім'я зобов'язана сприяти здобуттю дитиною освіти у дошкільних та інших навчальних закладах або забезпечити дошкільну освіту в сім'ї відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти [2]. Водночас відвідування дитиною закладу дошкільної освіти не звільняє сім'ю від обов'язку виховувати, розвивати і навчати її в родинному колі.

Початок відвідування дитиною закладу дошкільної освіти – це своєрідний вихід її із зони сімейного комфорту і входження в нове соціокультурне середовище. Найгостріша проблема батьків у цей період, щоб їхню дитину зрозуміли, тепло і щиро прийняли незалежно від того, наскільки тішить вона дорослих – батьків і дошкільних педагогів.

Водночас для працівників дошкільного закладу важливо, аби батьки їм довіряли. Педагоги і науковці розуміють вираз «прийняти дитину» як необхідність забезпечити можливість

хлопчику чи дівчинці бути такими, якими вони є. «Це увага до почуттів, думок і готовності їх почути; готовності до підтримки вихованця, ... віра в його сили і можливості» [3, с. 63]. Таке розуміння, а також усвідомлення, що саме з раннього дитинства успадковується дитиною сприйняття себе і світу, змушує вихователів-педагогів активно працювати над собою, узгоджувати колективні, групові та індивідуальні форми і методи роботи, враховувати педагогічний вплив різних видів діяльності.

Співпраця з батьками будується на партнерських засадах з дотриманням таких правил: повага до батьків та особистісний підхід до проблем сімейного виховання; заохочення батьків до різних форм роботи з дітьми та педагогами з метою формування вмінь правильного оцінювання успіхів дитини, прогнозування перспектив її розвитку; доброзичливість, терпимість до іншої думки, оптимістичність [1, с. 53].

Отже, важливою передумовою успішної взаємодії дошкільного закладу з батьками є участь батьків в освітньому процесі, відкритість закладу для батьків, дітей та громадськості.

Список літератури

1. Адаптаційно-розвивальна технологія соціалізації дитини в умовах дошкільного навчального закладу (з досвіду роботи ДНЗ № 33 ЦРД «Оселя талановитих», м. Чернівці) : навчально-методичний посібник / Я. Квасецька та ін. Чернівці : Зел. Буковина, 2017. 140 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти України : від 12.01.2021 р. № 33. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Бех І. Виховання особистості. У 2 книгах. Київ : Либідь, 2003. Кн. 1 : Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. 280 с.
4. Про дошкільну освіту : Закон України від 11.07.2001 р. № 2628-III : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>

Богдана Токар
Науковий керівник – доц. Чаплак Я. В.

Проблема Інтернет-залежності в психології

Інтернет залежність – хвороба, яка супроводжується навязливим бажанням вийти в інтернет та нездатністю вчасно відключитися. У цьому стані людина фокусується не на реальному світі, а на віртуальному. Вона ігнорує навіть життєві потреби: у воді, їжі, сні, активності, реальному спілкуванні.

Проблема інтернет-залежності не є новою в науці. До вивчення й аналізу різних її аспектів зверталися багато науковців, зокрема: В. Бурова, А. Голдберг, К. Янг, М. Орзак, О. Мінаков, М. Гріффітс, Е. Губенко, Ю. Кленова, В. Посохова, Р. Девіс, Н. Йі, Ч. Тарт, Н. Носов, В. Менделевич і багато ін. Інтернет-залежність почала вивчатися відносно недавно. Зараз постійно з'являються нові роботи, присвячені таким її аспектам: проблеми комп'ютерної залежності, впливу віртуальних взаємин на особистість, дослідження ідентичності користувачів комп'ютерної мережі та процесів самопрезентації в Інтернеті, психологічним аспектам комунікативних процесів у віртуальному просторі. Проте деякі автори вважають, що Інтернет-залежність – не є самостійним захворюванням.

Інтернет-залежність вивчала психіатр, одна з найвідоміших дослідниць цієї галузі, Кімберлі Янг. Нею створений тест-опитувальник, спрямований на визначення цієї залежності. Розмістивши його на web-сайті у загальному доступі, К.Янг отримала майже 500 результатів, при цьому близько 400 з них свідчили про Інтернет-залежність користувачів мережі. Пізніше науковець організувала центр психологічної допомоги постраждалим від Інтернет-залежності.

Тест на визначення Інтернет-залежності Кімберлі Янг найбільш ефективний і простий у використанні. Ми провели його у школі. Підліткам було запропоновано відповісти на 20 запитань. Результати виявилися такими: серед учнів 10-х класів 17,39 % респондентів виявили низьку залежність від Інтернету, 52,17 % – середню, 30,43 % – високий рівень залежності.

Результати діагностики наведені нами на рисунку.

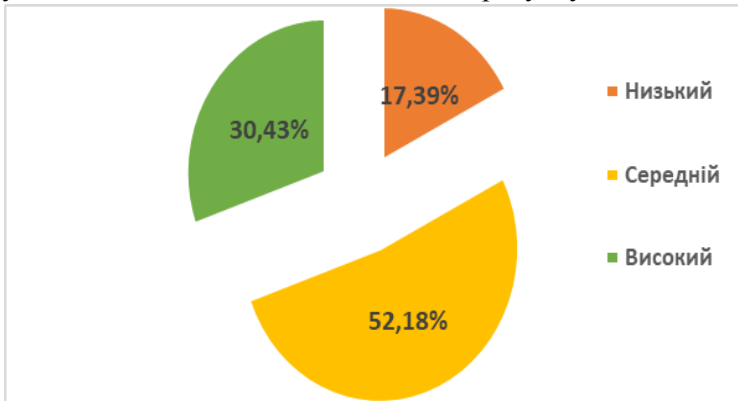

Рис.1. Рівні залежності респондентів від Інтернету

Зазначимо, що у нашому поточному дослідженні помірне використання Інтернету, за нашими висновками, мало більш негативний вплив на соціалізацію особистості, ніж незначне та нетривале користування Інтернетом. Найнижчі показники за результатами тесту на Інтернет-залежність у досліджуваних пізніше виявили високий рівень соціалізованості за методикою «Моніторинг соціалізації особистості».

Більшість опитаних дітей мають середній рівень Інтернет-залежності, що в цілому може досить негативно вплинути на їх здатність до адекватної соціалізації, ускладнивши цей процес.

Список літератури

1. Астафьев В. А. Индивидуально-психологические особенности пользователей сети Интернет. Конференция «Психология XXI» (Санкт-Петербург, 24.04.2001 – 26.04.2003). Секция: психология общества. СПб., 2003. С. 42-44.
2. Бартків О., Дурманенко Є. Зміст підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічної профілактики Інтернет-адикції. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2015. № 1. С. 140–145.
3. Бурова В. А. Социально-психологические аспекты интернет-зависимости. 2018. URL: <http://cyberpsy.ru/articles/burova-internet-addiction/>

Наталія Токарь
Науковий керівник – доц. Прокоп І. С.

Організація дослідницької діяльності молодших школярів у процесі розв'язування задач на уроках математики

Нині система сучасної освіти зазнала кардинальних змін, що призвели до розвитку інноваційних процесів та впровадження нетрадиційних методів навчання в освітню діяльність. Суспільні запити окреслюються у нових цілях навчання – формування та розвиток особистості школяра, який має достатній обсяг теоретичних знань та здатний самостійно вирішувати нестандартні завдання у практичному житті.

Тому, однією із провідних ідей нової української школи є формування учня-дослідника, чия дитяча потреба в дослідницькому пошуку обумовлена біологічно. Дитину з народження супроводжує цікавість, допитливість, прагнення до нових знань та експериментів.

Молодший шкільний вік, згідно з численними дослідженнями, має потенціал для успішної реалізації дослідницької діяльності, оскільки діти у цьому віці повинні зрозуміти велику кількість подій та явищ навколишньої дійсності [3, с. 41].

Дослідницька діяльність є ефективним способом роботи з дітьми молодшого шкільного віку. На думку О.Я. Савченко, набуття дослідних навичок, як універсального способу оволодіння навколишньою дійсністю, сприяє розвитку дослідницького типу мислення, активізації пошукової активності та формування особистої позиції школярів [3, с. 42].

Саме у процесі дослідницької діяльності формуються мислительні операції та дослідницькі вміння, такі як: аналіз, синтез, порівняння, рефлексія, абстрагування, доведення, спростування, комбінування та узагальнення інформації, встановлення причинно-наслідкових зв'язків [2, с. 4].

У працях В.В. Давидова, Л.В. Занкова, Д.Б. Ельконіна доведено, що у навчальній діяльності, яка має дослідницьку

спрямованість, найбільш повно виявляються оригінальність мислення, творчість школярів [1, с. 7].

Початковий курс математики, відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти, побудований на основі використання різноманітних методів навчання, спрямованих на розвиток та оволодіння учнями навичками наукового пошуку.

Отже, на уроці математики дослідницька діяльність виступає ефективним засобом формування школяра з активним внутрішнім прагненням пізнання через дослідження.

Для активізації та розвитку математичного мислення молодшим школярам можуть пропонуватися завдання різного виду, в тому числі і математичні задачі [1, с. 7]. При розв'язанні математичних задач учителю необхідно дати учням можливість стати учасниками наукового пошуку, міркувати вголос, доводити істину. Так учні навчаються самостійно здобувати нові знання, даючи відповіді на типові питання задачі: «У якого?», «Скільки?», «Яка частина?», «На скільки більше?», «На скільки менше?», «У скільки більше?», «У скільки менше?» тощо. У ході пошуку шляхів розв'язування задачі розвиваються кмітливість, винахідливість, уміння висувати гіпотези та вибудовувати власні міркування.

Отже, організація дослідницької діяльності у процесі розв'язування задач на уроках математики – цілеспрямований засіб розвитку учнів, який сприяє стимулюванню у них пізнавальної та творчої активності, формуванню логічного мислення та навчальної самостійності.

Список літератури

1. Голодюк Л. С. Формування навчально-дослідних умінь учнів на уроках математики. *Наукові записки*. 2015. №7. 7 с.
2. Нікітіна О. Дослідницькі вміння і навички в складі операційного компонента навчальної діяльності молодших школярів. *Педагогічні науки*. 2014. № 132. 4 с.
3. Савченко О. Я. Навчальне середовище як чинник стимулювання дослідницької діяльності молодших школярів. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2012. №. 1. С. 41–49.

Постановка виконавського апарату музиканта-духовика як основа розвитку учня-початківця

Музичний розвиток учня духовика у музичній школі вимагає зважених підходів щодо розвитку його виконавського апарату та музичних здібностей. Щоб оволодіти технікою гри на інструменті, в першу чергу треба добре усвідомлювати основні правила постановки виконавського апарату, під яким розуміємо раціональне розташування і взаємодію усіх компонентів, до яких відносимо: навички дихання, правильного положення губ, язика та взаємодії пальців і рук. Правильна постановка дає можливість при найменших затратах сил і часу, домогтися якісного звуковидобування, уникнути зайвих м'язових напружень. Постановка виконавського апарату передбачає: загальну постановку, постановку виконавського дихання, постановку амбушюра, артикуляційну постановку і аплікатуру.

Практика виконавства на духових музичних інструментах свідчить, що навчання гри треба розпочинати з раннього віку. У дитячі роки виконавські навички легше опанувати, розвивати і удосконалювати, ніж у підлітковому та юнацькому віці. Досвід навчання гри на духових інструментах засвідчив, що формування виконавських навичок можна розпочинати з 6-7 років на блокфлейті сопрано з подальшою зміною їх на мідні або дерев'яні духові інструменти, що рекомендується розпочинати з 9-11 років.

Губний апарат музиканта духовика слід розглядати як складову частину виконавського апарату, куди входять: губний апарат, виконавське дихання, руховий апарат, система клапана. Серед головних компонентів губного апарату є: нижня і верхня губа, лицьові м'язи та жувальні м'язи, система м'язів підборіддя, зуби, верхня та нижня щелепа, зчленування щелеп, внутрішньо-ротова порожнина.

Губний апарат формується і діє за принципом пружини, таких пружин у губного апарату є кілька, і всі вони взаємопов'язані

між собою. Важливу роль в оформленні пружин відіграє зчленування щелеп, яке повинно бути розкрито з відчуттям голосної «О» в горлі.

Що ж потрібно для правильної постановки інструмента? Перш за все, це абсолютне і невимуснене прилягання мундштука до губ учня. Як же цього домогтися? Мундштук треба підбирати за формою губ і в процесі фізичного росту учня необхідно його змінювати [1, с. 11-12].

Основу правильної постановки інструменту складає чітке уявлення про локалізацію мундштука на губах. Але як кожен початківець може знайти для себе «золоту середину», якщо принципів підходу багато? У цьому випадку хочеться підкреслити і запевнити початківця в тому, що мундштук завжди необхідно опускати з-під носа вниз до відчуття тої «золотої середини». А це коректує зручне положення мундштука для кожного виконавця. Якщо цього принципу не дотримуватися, то щоразу мундштук буде прилягати до губ у різних мікроположеннях по вертикалі чи горизонталі [1, с. 12].

Тому дуже важливо з самого початку займатись постановкою тільки мундштука і дихання, а потім дати учневі інструмент. Якщо не дотримуватися вищезазначеної рекомендації, то учню-початківцю дуже важко врахувати всі правила постановки одночасно. А це – виконавське дихання, вдих і видих при опорі, положення язика, губ і локалізація мундштука, симетричність всього тіла, утримування інструменту тільки лівою рукою, не піднімаючи плечі, не стискаючи горло, щоки, язик і не давлячи мундшуком на губи, розслабляючи при цьому кисть правої руки.

Отже, все вищесказане є не просто спостереженням, а комплексом вимог, без яких неможливо домогтися правильної постановки гри на духовому інструменті в учня-початківця.

Список літератури

1. Щербанюк В.Ф. Щоденні вправи трубача. Чернівці, 2019. 257 с.

Анастасія Томко
Науковий керівник – доц. Чаплак Я. В.

Особистісні якості у сфері професійної комунікації

Сучасне швидкоплинне суспільство високої культури мовлення та спілкування у сфері професійної комунікації, тому проблема розвитку та дослідження комунікативних якостей професіонала – актуальна.

Комунікація – це процес обміну інформацією між людьми за допомогою знакових систем, для здійснення якого необхідні: наявність відправника, тобто особи, яка генерує інформацію, призначену для передачі, та одержувача – особи, для якої призначене повідомлення, що передається; повідомлення, тобто будь-яка закодована у мовну форму інформація, призначена для передачі; присутність засобу передачі інформації – каналу комунікації; наявність зворотного зв'язку, який гарантує адекватність сприйняття та розуміння отриманого повідомлення.

Згідно з полікомпонентним підходом до дослідження комунікативних характеристик особистості, відзначимо праці таких учених: В.М. Бехтерева, А.Ф. Лазурського, О.О. Бодальова, Р.С. Немова, Л.І. Божович, О.М. Леонтьєва та ін.

Зокрема, О.О. Бодалев зазначав, що комунікативні якості є необхідною умовою спілкування. Важливими якостями особистості при спілкуванні, на думку вченого, є розуміння та урахування відповідних психологічних і комунікативних якостей співрозмовника та способів взаємодії з ним; наявність комунікативних якостей і відповідного рівня розвитку інтелекту, компонентів емоційно-вольової сфери особистості для забезпечення успішного спілкування; підбір і володіння відповідними найбільш ефективними способами поведінки для забезпечення результативного та конструктивного спілкування [1].

Комунікативний потенціал особистості передбачає розвиток базового, змістового, операційного та рефлексивного компонентів. Базовий – охоплює загальну спрямованість і мотивацію комунікативних дій, глибинні установки та ціннісні орієнтації в комунікативній сфері. Змістовий – відповідає за

побудову алгоритмів професійного спілкування з метою вирішення конкретної задачі. Операціональний рівень – це система індивідуальних комунікативних умінь і навичок, що використовується для практичної реалізації комунікативних планів людини. Рефлексивний – забезпечує оцінювання й аналіз нею своєї професійної діяльності, що спонукає до самовивчення, самовдосконалення, аналізу причинно-наслідкових зв'язків і реалізації ціннісних критеріїв. Взаємозв'язок цих рівнів комунікативного потенціалу особистості зумовлює реалізацію цілісних комунікативних дій, спрямованих на ефективне вирішення професійного завдання.

Комунікативні здібності – це індивідуально-психологічні особливості людини, пов'язані з умінням спілкуватися; їх можна поділити на стратегічні (можливість зрозуміти комунікативну ситуацію, орієнтуватися в ній і сформулювати певний алгоритм поведінки) і тактичні (передбачають участь особистості в комунікації – це особливості розвитку інтелекту та специфіка мовлення, володіння технікою спілкування та налагодження контакту зі співбесідником і дотримання правил етикету під час спілкування) [2]. Для розвитку й удосконалення комунікативних здібностей необхідно забезпечити повноцінний розвиток кожного з її елементів [3].

Отже, високий рівень розвитку комунікативних здібностей – одна з найважливіших складових освіченого професіонала, яка залежить від уміння відстежувати власне мовлення, збагачувати словниковий запас, здійснювати самоаналіз помилок, допущених у процесі комунікації.

Список літератури

1. Бодалев А.А. Психология общения: Избр. псих. труды. Московский психолого-социальный институт, 2002. 256 с.
2. Плотницька І.М. Ділова українська мова : навч. посібн. 3-тє вид. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 256 с.
3. Штома Л.Н. Мовленнєва культура вчителя як компонент педагогічної майстерності. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи*: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конференції. 12-14 листопада 2012 р. С. 78–81.

Валентина Тудосе
Науковий керівник – проф. Іванчук М. Г.

Виховання почуття справедливості та моральний розвиток особистості молодшого школяра

На сучасному етапі розвитку суспільства актуальна і важлива проблема виховання морально свідомої особистості як активного суб'єкта, спроможного реалізувати свої права і свободи та поліпшити життя українського суспільства. Від сформованості таких універсальних моральних цінностей, як людська гідність, совість, чесність, відповідальність, *справедливість* залежить моральне здоров'я зростаючої особистості, її впевненість у собі, власних силах, здатність розбудовувати українську державу, відстоювати власну гідність і національні інтереси. Ці моральні феномени виконують функцію гармонізації особистих і суспільних інтересів.

Феномен справедливості вирізняється різноманітністю наукових підходів і тлумачень. Поняття справедливості за Ж.Ж. Руссо виникло на зорі людства й означало соціалізацію людини, коли інстинкт, який до того визначав її поведінку, був замінений справедливістю, надавши діям і вчинкам людини той моральний характер, якого в неї раніше не було [3].

Справедливість, за В.О. Сухомлинським, ушляхетнює серце дитини, а несправедливість робить його грубим, породжує жорстокість. З переживанням радості справедливості починається гармонія між внутрішнім світом людини та тим світом, який її оточує [4].

Наукову цінність для нашого дослідження становлять психолого-педагогічні праці таких сучасних вчених, як І.Д. Бех, К.О. Журба, О.Л. Кононко та інших.

Поняття справедливості – одне з центральних у етиці, його зміст трактується визнанням іншої людини як рівної, вимогою діяти у ставленні до неї, її прав та інтересів справедливо, поважаючи людську гідність. Це означає, що справедливість завжди ґрунтується на взаємності і в цьому значенні сприяє розвитку комунікації в людському суспільстві, налагодженню

добрих взаємин.

Сенситивним для виховання почуття справедливості є молодший шкільний вік. Саме в цей період відбуваються зміни в житті дитини, які впливають на її моральний розвиток, становлення як особистості: дитина стає школярем, зустрічається з новими людьми і вимогами, з якими не завжди може впоратися саме через прояви несправедливості у ставленні до неї чи до інших однокласників. З'являється тривожність, нерішучість, чи, навпаки, агресивність, і найголовніше – невпевненість у своїх силах, що не дозволяє повноцінно розкритися у початковій діяльності; до того ж формується недовіра до тих, хто поруч, а це негативно впливає на психо-емоційне здоров'я дитини, перешкоджає розкриттю її особистого потенціалу.

Ніщо так не гальмує моральний розвиток дитини, як несправедливість дорослих, що викликає у неї не тільки образу, а й пригнічує її спробу та бажання виправитися у ліпший бік, наголошує відомий вчений І.Д. Бех [1].

Виховання справедливості у дитини спрямовує її на підтримку цього почуття впродовж усього життя, прагнення бути самій справедливою і домагатися справедливості від інших, вносити СПРАВЕДЛИВІСТЬ у своє оточення. Саме вчителю і належить здійснювати пошук ефективних методів роботи, навчати своїх вихованців справедливості й чесності, що й виступило предметом дослідження нашої розвідки.

Список літератури

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: наук. видання. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
2. Киричок В. А. Використання інноваційних форм і методів у вихованні культури гідності молодших школярів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць Ін-ту проблем виховання НАПН України / ред. колег. О.В. Сухомлинська, І.Д. Бех і ін. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. Вип.17, кн.1. С. 327–335.
3. Ролз Дж. Теорія справедливості / Дж. Ролз; пер. з англ. О. Мокровольський. Київ : Вид-во Соломії Павличко «ОСНОВИ», 2001. 822 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям: Вибр. тв.: в 5-ти т. Київ: Рад. шк., 1977. Т.3. С. 3–283.

Ангеліна Турко
Науковий керівник – доц. Мудрий Я. С.

Профілактика девіантної поведінки підлітків

Профілактика девіантної поведінки особистості належить до складних педагогічних проблем, успішне розв'язання яких можливе лише на основі наукового, гуманістичного осмислення сутності цього явища, а також на основі визначення особливостей формування схильності до девіантної поведінки у певному віці.

Превентивній діяльності присвятили свої дослідження О. Змановська, І. Козубовська, А. Капська, В. Оржеховська, О. Пилипенко, І. Пінчук, С. Толстухова, Т. Федорченко тощо.

Спираючись на дослідження цих та інших учених, визначаємо девіантну поведінку як учинки, дії неповнолітніх, які не відповідають традиційно прийнятим у суспільстві соціальним нормам.

Причинами девіантної поведінки дітей та підлітків можуть бути особливості взаємозв'язку і взаємодії людини з навколишнім світом, соціальним середовищем і самим собою; вони є результатом конкретного збігу необхідних і випадкових обставин соціалізації людини.

Є. Пашкова та В. Михайлова та ін. диференціюють фактори девіантної поведінки на три групи:

- біологічні – відображають несприятливі анатомо-фізіологічні особливості організму;
- психологічні – акцентуації характеру чи психопатології, нервово-психічні захворювання, психопатії, неврастенії тощо;
- соціально-психологічні – недоліки сімейного та/або шкільного виховання [2].

У діяльності соціального працівника з девіантними підлітками необхідно виділити кілька основних напрямів і характерних особливостей соціальної роботи з кожною з наведених нижче категорій :

- робота з підлітками з патогенною дезадаптацією (які потребують медичного догляду);

– робота з психосоціально дезадаптованими підлітками (педагогічна занедбаність);

– робота із соціально дезадаптованими підлітками та робота з підлітками, що мають різні види залежностей. Основною технологією, яку соціальні працівники застосовують переважно у своїй роботі, є соціальна профілактика. Вважається, що вона найбільш ефективна у формі впливу на умови та причини, що викликають девіантну поведінку, на ранніх етапах виникнення проблем [2].

У соціальній роботі соціальна профілактика передбачає три її форми [3]:

– перша – організація соціального середовища;

– друга – інформування;

– третя – активне соціальне навчання соціально-важливим навичкам.

Отже, у причинах девіантної поведінки серед підлітків мають соціальні, медичні, психологічні, педагогічні аспекти. Соціальний працівник виступає сполучною ланкою між підлітком та іншими соціальними інститутами, які надають допомогу.

Список літератури

1. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. Ч. 1. Теоретична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. Київ, 2016. 188 с.
2. Пашкова Е. Н. К вопросу определения основных детерминант преступлений, совершаемых на почве наркомании. *Наркология*. 2007. Т. 6. №2 (62). С. 60–62.
3. Христук О. Л. Психологія девіантної поведінки: навч.-метод. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 192 с.

Марія-Віоріка Федорян
Науковий керівник – асист. Білик Н. М.

Соціально-правовий захист дітей у ситуації домашнього насильства

На сьогодні жорстоке поводження з дітьми дуже поширена проблема. Це свідчить про необхідність ужити заходів, спрямованих на її розв'язання, оскільки діти – найуразливіша частина нашого суспільства. Більшість таких випадків карається законом, але не всі діти мають змогу звернутися за допомогою.

Береться до уваги не тільки фізичне насильство, а й психологічне, економічне, сексуальне або нехтування батьківськими обов'язками [1]. Насильство в сім'ї об'єднує всі ці види насильства, тому цей вид визнається одним із найнебезпечнішим по відношенню до дітей.

Насильство над дітьми класифікується за такими ознаками як:

- явне чи приховане;
- одноразове або багаторазове;
- за місцем оточення (вдома, на вулиці, у школі).

Також жорстоке поводження з дітьми можна тлумачити як:

- ігнорування проблем дитини;
- відсутність виховання, догляду за ними;
- обман дитини;
- безвідповідальність по відношенню до дитини;
- авторитарний стиль спілкування з дитиною;
- глузування;
- неповага до гідності та особистості дитини.

Основну насильства над дитиною складає незрозуміння цінностей дитини.

Першим міжнародним документом, у якому розглядали проблему прав дитини, була Женевська декларація 1924 року. Також 1959 року генеральна асамблея ООН прийняла Декларацію прав дитини, яка регулює становище дитини в сучасному суспільстві. А 2001 року в Україні прийняли Закон «Про охорону дитинства».

Згідно із Законом «Про попередження насильства в сім'ї» є перелік установ та організацій, які займаються попередженням насильства та куди діти можуть особисто звернутися:

- органи опіки і піклування;
- служба у справах дітей;
- кризові центри;
- органи виконавчої влади та місцевого самоврядування [2].

Отже, жорстоке поводження з дітьми не лише завдає шкоди їх фізичному здоров'ю, але й тягне за собою важкі психічні та соціальні наслідки. Кількість дітей, які постраждали від насильства, не зменшується, а навпаки, збільшується. Тому, що ця проблема не знаходиться у центрі уваги громадськості, а її затемнюють іншими подіями, які привертають більше уваги у житті суспільства.

Список літератури

1. Закон України «Про охорону дитинства» (ст.1).
2. Закон України » Про попередження насильства в сім'ї».

Виховання культури поведінки дітей молодшого шкільного віку в позаурочній діяльності

У сучасних умовах розвитку суспільства, коли проявляються негативні явища, наприклад девальвація моральних цінностей, середній, здебільшого низький рівень культури поведінки населення, проблема морального виховання особливо значима й актуальна. Феномен виховання культури поведінки дитини починається з сім'ї як частина морального виховання, але саме з приходом дитини до школи вона набуває систематичного, цілеспрямованого характеру з виховання навичок, звичок, правил у формуванні акуратності, охайності, ввічливості, толерантності, прищеплюються гарні манери, вміння культурно поводитися в школі, в гостях, в будинку, на вулиці й в інших громадських місцях тощо.

Проблема розвитку культури поведінки дітей молодшого розкривається в наукових розвідках учених, таких як: Н. Басюк, В. Білик, А. Богущ, С. Бойковська, І. Данилів, С. Калашнікова, В. Красневська, В. Мацулевич. Однак розвиток даного феномену в позаурочній роботі потребує окремого вивчення.

Відповідно до змісту однієї з 10 ключових компетентностей Нової української школи, а саме: соціальної та громадянської – у здобувача початкової освіти мають бути розвинені усі форми поведінки, в контексті нашого дослідження – культури поведінки, що потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, у сім'ї, та, в майбутньому, на роботі, вміння працювати з іншими на результат, здатність попереджати та розв'язувати конфлікти, вміння досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини та підтримка соціокультурного різноманіття [2].

Загальновідомо, що молодший шкільний вік виступає сенситивним періодом для розвитку основ культури поведінки. Діти цього віку характеризуються підвищеним рівнем сприйнятливості до зовнішніх впливів, здатністю до

наслідування, тому вони безумовно вірять у те, що говорять дорослі, а що головне – наслідують поведінку дорослих (учителя).

Під поняттям «культура поведінки» дослідники розуміють «сукупність корисних для суспільства стійких форм щоденної поведінки в побуті, спілкуванні, різних видах діяльності». Культура поведінки не лише зводиться до формального дотримання етикету, вона взаємопов'язана з моральними почуттями і уявленнями та підсилює їх [3].

А культура поведінки дітей молодшого шкільного віку – це, на думку В. Красневської, сукупність сформованих соціально важливих рис особистості дітей, їх щоденних учинків у суспільстві, заснованих на нормах і правилах моралі, етики, естетичної культури [2].

У структурі культури поведінки дітей молодшого шкільного віку можна умовно виокремити такі компоненти: культура спілкування (етика спілкування), культура діяльності, культурно-гігієнічні навички і звички.

Тому проблема виховання культури поведінки молодшого школяра має велике значення та широкий спектр виховного впливу. Ефективним шляхом розвитку культури поведінки дитини молодшого шкільного віку, на нашу думку, виступає позаурочна робота.

Отож виховання культури поведінки дітей молодшого шкільного віку в позаурочній діяльності потребує застосування систематичної, цілеспрямованої роботи, використовуючи різні форми: бесіди, моделювання життєвих ситуацій, сюжетно-рольові ігри, інсценування, тренінги.

Список літератури

1. Білик В. Виховання культури поведінки молодших школярів. URL: <https://vseosvita.ua/library/vihovanna-kulturi-povedinki-molodsih-skolariv-368614.html>
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Красневська В. Формування культури поведінки молодшого школяра: сутність та структура. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna>

Бездоглядність і безпритульність дітей як соціально-педагогічна проблема

Безпритульними називають дітей, які покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувалися, і не мають певного місця проживання [2].

Дитяча безпритульність проявляється через такі фактори: погіршення матеріального стану батьків, загострення конфліктів між батьками та дітьми, що заохочує самостійно покинути дитину дім, втрата цінності інституту сім'ї, різні види залежностей у батьків (алкоголізм, наркоманія, ігроманія і т. і.), зниження відповідальності батьків за виховання дітей, розпад шлюбу Найчастіше здійснюються втечі підлітків у 10-13 років. Вони бувають під впливом друзів чи поганих компаній. Найважливіше у цій ситуації батькам та соціальним працівникам створити умови, щоб перебування у сім'ї, учнівському колективі було комфортним і цікавішим.

На фоні бездоглядності дітей у них може розвиватись девіантна поведінка. Соціальна девіація, девіантна поведінка або поведінка з відхиленнями (від лат. *deviatio, devio* – відхиляюсь) – поведінка особистості, яка не відповідає загальному стандарту. Соціально-культурними факторами появи девіантної поведінки є: зниження морально-етичного рівня населення; поширення кримінальної субкультури; руйнування духовних цінностей; наростання неформальних об'єднань, в яких домінує культ сили; пропаганда в засобах масової інформації насильницьких і безвідповідальних стереотипів поведінки. Впливають і соціально-економічні фактори: зниження життєвого рівня населення; майнове розшарування суспільства; обмеження соціально схвалених способів заробітку; безробіття; доступність алкоголю та тютюну [2].

З метою поліпшення соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей прийнято закон України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і

безпритульних дітей», у якому мова йде про надання соціальних послуг бездомним і безпритульним громадянам [1]. Так, відповідними закладами та за їх переважним місцезнаходженням шляхом здійснення соціального патрулювання зазначеним громадянам надаються соціальні послуги, передбачені Законом України «Про соціальні послуги».

На допомогу бездомним громадянам і безпритульним дітям, на їх підтримку та реінтеграцію створюються соціальні заклади. Зокрема такі: будинок нічного перебування; заклад соціального захисту для бездомних громадян, з урахуванням індивідуальних потреб; центр реінтеграції; соціальний готель; заклад соціального захисту для перебування бездомних громадян, який має у своєму складі окремі номери (кімнати).

Зкладами соціального захисту для безпритульних дітей є: – притулок для неповнолітніх служби у справах неповнолітніх заклад соціального захисту, створений для тимчасового перебування в ньому неповнолітніх віком від 3 до 18 років; – центр соціально-психологічної реабілітації дітей служби у справах неповнолітніх заклад соціального захисту, що створюється для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинилися у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги.

Основні принципи, на яких ґрунтується соціальний захист безпритульних дітей, такі принципи: законності, демократизму, рівності громадян, поваги до особистості, визнання честі та гідності, забезпечення основних прав і свобод людини.

Список літератури

1. Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» від 5.11.2021р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T052623>
2. Рюль В. Дитяча безпритульність як результат жорстокого поводження з дітьми. *Науковий вісник. Серія: Політологія, соціологія, філософія* / Ужгород. нац. ун-т. Ужгород, 2007. Вип. 7/8. С. 309–312.

Любов Ходан

Науковий керівник – доц. Маковійчук О. В.

Важливість організації проєктної діяльності молодших школярів на уроках дизайну і технологій

З метою пробудження в учнів прагнення до творчості, зокрема на уроках дизайну і технологій, важливо використовувати різні форми та методи навчання. Особливого значення в цьому набуває проєктна діяльність, що дозволяє школярам оволодіти організацією практичної діяльності. Проєктна діяльність сприяє активізації пізнавального навчання молодших школярів, надаючи йому дослідницького характеру, а дослідництво – це завжди про творчість.

На думку науковців (Л. Денисенко, О. Коберник, Т. Мачача, В. Сидоренко, В. Тименко, А. Терещук, Т. Кравченко та інших), проєктна діяльність учнів на навчання дизайну і технологій сприяє їхньому всебічному розвитку.

Використання методу проєктів на уроках дизайну і технологій допомагає активізувати пізнавальну самостійність учнів, розвивати комунікативні здібності, творчо самореалізуватися, пробуджує в учнів таланти та формує мотивацію до навчання. Творче вирішення рішення власного задуму у процесі виконання проєкту активізує ініціативу, спонукає учнів до експериментування, а згодом і до можливого винахідництва.

Проєктна діяльність дозволяє виробити та закріпити в учнів звичку до аналізу економічних, споживчих, екологічних та технологічних ситуацій, уміння вибирати найбільш економічний, технологічний спосіб виготовлення об'єкта праці, відповідно до вимог дизайну, здатність оцінювати ідеї, враховуючи реальні матеріальні можливості.

Як метод навчання та форма організації освітнього процесу, проєктна діяльність на уроках дизайну і технологій – це можливість учнями створювати виріб, естетичний та корисний, проявляючи свої здібності та уміння. Також проєктна діяльність розвиває умінь учнів працювати у команді.

Завдання проектної діяльності допомагають учням розвивати уміння виявляти проблему та потреби, продукувати ідеї, робити вибір особистісно та соціально значущих об'єктів проектування, планувати дії, вивчати та визначати критерії, яким повинен відповідати готовий виріб.

Виконання проектів на уроках дизайну і технологій поступово формує в учнів досвід бачення проблем довкілля та готовність їх посильного розв'язання. Через розгляд реальної чи змодельованої проблемної ситуації учитель через запитання спрямовує думку учнів на варіанти її розв'язання, прогнозування та усвідомлення значення виготовленого виробу себе особисто чи соціального середовища [1].

Отже, проектна діяльність – це одна з найперспективніших складових сучасного освітнього процесу, через те що створює умови для творчого саморозвитку та самореалізації молодших школярів, формує важливі життєві компетенції.

Список літератури

1. Мачача Т. С. Особливості змісту та методики інтегрованого курсу «Дизайн і технології» технологічної освітньої галузі початкової освіти. *Початкова освіта : Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі Типової освітньої програми для 1 класу*. Київ : УОВЦ «Оріон», 2018. С. 111–118.

Богдана Чабанюк
Науковий керівник – доц. Мафтин Л. В.

Вплив фольклору на емоційний інтелект молодшого школяра

Проблема розвитку емоційного інтелекту нині знаходиться у центрі уваги психолого-педагогічної спільноти. Ідея емоційного інтелекту виросла з поняття інтелекту соціального (Е. Торндайк, Дж. Гілфорд, Г. Айзенк). Власне, зміст терміну «емоційний інтелект» визначили П. Саловей та Дж. Мейер як «уміння людей розбиратися у власних думках, почуттях і контролювати власні емоції» [1, с. 13]. Популяризації емоційного інтелекту та його ролі у житті людини сприяла книга американського психолога Д. Гоулмана «Емоційний інтелект», яка побачила світ у 1995 р. В Україні вивчення емоційного інтелекту пов'язане із працями І. Аршави, О. Власової, С. Дерев'янка, Н. Ковриги, Т. Котик, Ю. Савченко, М. Шпак, Е. Носенко та ін.

Емоційний інтелект у зарубіжних дослідженнях трактувався як конструктор, що складається і з здібностей трьох типів: ідентифікація та вираження емоцій; регуляція емоцій; використання емоційної інформації у мисленні й діяльності.

Як зазначають дослідники, учні молодшого шкільного віку надзвичайно емоційні: усе, що вони спостерігають, про що думають, чим займаються, викликає у них емоційно забарвлене ставлення; діти цієї вікової категорії, особливо учні перших-других класів, ще не вміють стримувати свої почуття, контролювати їх зовнішні вияви, як правило, молодші школярі безпосередні й відверті у проявах радості, гніву, страху, задоволення чи відрази; емоційність молодших школярів також виявляється і у їх емоційній нестабільності – змінах у настрої, схильності до афектів, бурхливих проявів радості, горя чи гніву. Отже, емоції є особливою сферою розвитку дитини і в молодшому шкільному віці, коли закріплюється мотив досягнення успіхів у якості стійкої особистісної властивості людини, доброзичлива емоційна обстановка, позитивний мікроклімат, уміння розуміти й керувати власними емоціями

особливо необхідні.

У процесі розвитку емоційного інтелекту молодшого школяра значну роль відіграє усна народна творчість.

Фольклор, особливо пісенний, має могутній емоційний вплив, пробуджує в дитині добрі почуття, робить її добрішою, вищою, чистішою саме тому, що у переважній більшості передбачає піднесені емоції. Саме через усну народну творчість, яка увібрала в себе кращі зразки народної мудрості, особливості національного менталітету у цікавій, ігровій, пізнавальній формі підростаючим поколінням передаються моральні, естетичні, патріотичні, трудові ідеали. Тобто у фольклорі втілено етико-естетичний ідеал українців, і в цьому особливість його змісту, специфіка впливу на емоційну сферу зростаючої особистості. Народний мелос, казки, танці, малі фольклорні жанри розвивають чуттєву сферу дитини, її фантазію, художньо-образне мислення, емпатію. В.О. Сухомлинський справедливо зазначав: «Духовне життя дитини повноцінне лише тоді, коли вона живе у світі гри, казки, музики, фантазії, творчості. Без цього – вона засушена квітка» [2, с. 68].

Зауважимо, що народна музика, пісня, казка, які вивчають молодші школярі, мають бути образними, яскравими, гранично наближеними до дитячих емоцій, переживань, інтересів, аби збагачувати її у пізнавальному й емоційному відношенні.

Отже, засоби фольклору допомагають учителю навчити молодших школярів розпізнавати різні емоції та називати їх (радість, гнів, сум, тривога й ін.); знати способи вираження емоцій (вербальні й невербальні); розуміти причини виникнення тих чи інших емоцій; уміти керувати своїми емоціями; враховувати емоції інших у процесі комунікації, ефективно взаємодіяти з іншими людьми.

Список літератури

1. Савченко Ю.Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 12 (31)/ 12. С. 12–16.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Т. 3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. Київ : Рад. школа, 1977. 670 с.

Соціально-психологічна адаптація учнів до навчання в умовах воєнного часу

Адаптація – один із основних процесів людського організму. Як універсальна форма взаємодії з оточенням, адаптація виявляється на трьох рівнях поведінки: біологічному (новий режим дня, навчання та життя), психологічному (новий тип провідної діяльності, нова система взаємодії, вимог тощо) та соціальному (соціалізація), тому адаптація дуже важлива для дитини. Уведення воєнного стану вплинуло на всіх людей, особливо чутливою категорією до цих негативних впливів виявилися діти.

Під час адаптації учні можуть зіткнутися з такими проблемами як агресію, гнів, невпевненість, страх, занепокоєння, тривожність, напругу, проблеми у спілкуванні з однолітками/дорослими у сім'ї та школі, проблеми із самооцінкою та мотивацією, які значно ускладнює процес адаптації до шкільного навчання, створити несприятливий емоційний клімат у шкільному колективі.

Соціально-психологічні особливості воєнного часу несуть у собі негативний вплив на всіх агентів освіти, отже, і для вчителя значно ускладнюється супровід адаптації учнів до школи.

Ситуація в нашій країні призвела до значного травмування як на фізичному, так і на психологічному рівні. Важливими пунктами стали такі:

- забезпечення психологічно комфортного освітнього середовища для всіх учнів,
- забезпечення якісного освітнього процесу для дітей, які мають психологічну травму,
- надання базових знань, умінь і навичок педагогічним працівникам щодо роботи з дітьми з психологічною травмою,
- забезпечення підтримкою педагогічних працівників,
- залучення батьків до освітнього процесу

Постає питання, як допомогти дітям адаптуватися до

навчання під час воєнного часу? Дуже важливо емпірично дослідити соціально-психологічні особливості адаптації учнів, щоб ліпше зрозуміти як можна допомогти дитині адаптуватися та продовжувати навчання. Для цього у науково-практичній літературі запропоновано ряд методик, з-між яких для свого пілотного дослідження ми обрали такі:

– Проективна методика «Школа звірів» (автори Вьюнова Н. І., Гайдар К. М.);

– Тест тривожності (Р.Теммл, М.Доркі, В.Амен);

– Методика «Експертна оцінка адаптованості дитини до школи» (автори Чирков В. І., Соколова О. Л., Сорокіна О. В.)

Діагностика рівня адаптованості допоможе педагогічним працівникам і фахівцям соціально-психологічної служби не лише вчасно виявити, але й запропонувати якісні індивідуальні інструменти для профілактики дезадаптованості, подолання її проявів, побудови програми соціально-психологічного супроводу учнів у процесі адаптації.

Список літератури

1. Інформаційно-аналітичний збірник «Освіта України в умовах воєнного стану». Київ, 2022. 358 с. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf

Сергій Чернега
Науковий керівник – доц. Софроній З. В.

Методика формування звукорежисерських умінь майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки

Українське музичне мистецтво – галузь, яка постійно розвивається. Технології звукозаписуючих модульних систем активно впроваджуються в сучасне мистецтво. Проте значна кількість учителів музичного мистецтва не має уявлення про роботу з усіма засобами звукозапису.

На думку вітчизняних науковців (Л. Гаврілова, О. Рибніков, М. Ужинський), підготовка вчителя музичного мистецтва сучасної школи має здійснюватися з урахуванням останніх досягнень інноваційних музичних технологій. Окрема увага при цьому звертається на розширення палітри музично-педагогічної діяльності вчителів музичного мистецтва, оскільки містить нові складники, зокрема звукорежисуру і звуковий синтез.

Підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва в умовах посиленої уваги суспільства до медіа-технологій зазнає постійного оновлення. Зокрема, до змісту освітніх програм спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) окрім вводяться такі компоненти як «Основи звукорежисури», «Комп'ютерне аранжування».

Засвоєння здобувачами «Основ звукорежисури» не може здійснюватися без оволодіння ними сучасними методами аналізу якості музичного звуку, тембрів і музичної композиції вокальних та інструментальних творів, акустичних характеристик співацького голосу, акустичних характеристик приміщення/кімнати тощо. Цей процес передбачає вільне володіння майбутніми фахівцями не лише теоретичними знаннями, але й практичними вміннями та навичками користування відповідним технічним обладнанням, основними позиціями та нормами процесу звукозапису, загальними принципами використання його компонентів і складових у заснуванні нового звучання музичного продукту.

Перш за все, студенти мають ознайомитися з різними підходами до розуміння поняття «звукорежисура». З одного боку звукорежисуру вважають творчим забезпеченням запису звукового твору мистецтва на різноманітні носії, а з іншого – звуковим забезпеченням концертів у закритих залах і на відкритих майданчиках [3, с. 34].

Для майбутнього вчителя музичного мистецтва необхідні навички «живого» озвучення шкільних дійств, запису вокальних та інструментальних творів. Важливим є усвідомлення якості проведення звукорежисерської роботи й технічних засобів, від яких залежить сприймання учнями музичного мистецтва.

При цьому в закладі освіти має бути відповідний вимогам звуковий акустичний комплект, що відповідає технології звукозапису, загальним принципам використання звукозаписуючих компонентів на кшталт активного звукопідсилювального комплексу, багатоканального цифрового мікшерного пульта, нетбуку/ноутбуку, радіо та шнурових мікрофонів, стійок тощо.

Отже, вивчення основ звукорежисерської роботи й комп'ютерного аранжування значно збагачує зміст професійної підготовки майбутніх учителів мистецтва, розширює їх професійні можливості, сприяє його творчому розвитку.

Список літератури

1. Гаврілова Л. Г. Система формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій: дис. д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2015. 656 с.
2. Рибніков О. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вчителів музики до використання цифрового електронного музичного інструментарію у професійній діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 6 (Ч. 2). С. 168–175.
3. Ужинський М. Ю. До визначення сутності професії звукорежисера в сучасному мистецтві. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку* : Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. 2013. Вип. 19. Т. I. С. 30–36.

Ольга Чернописька
Науковий керівник – доц. Софроній З. В.

Методичні аспекти подолання недоліків звукоутворення здобувачів початкової школи у процесі вокально-хорової роботи

Вокально-хорова робота з дітьми – важлива складова музичного виховання. Вітчизняна вокальна педагогіка володіє значним методичним потенціалом щодо розвитку співацьких голосів учнів початкової школи. Аналіз значної кількості науково-методичної літератури вказує на значний інтерес педагогів-практиків до проблем співацького звукоутворення.

У результаті проведеної аналітичної роботи можемо виокремити ключові методичні аспекти, які необхідно враховувати у роботі з учнями початкової школи:

1. *Розуміння основних принципів вокальної техніки.* Важливо, щоб педагог мав глибокі знання в галузі вокально-хорової техніки та розумів, як правильно користуватися диханням у різних регістрах, як контролювати інтонацію.

2. *Підбір відповідного репертуару.* Важливо вибирати пісні, які відповідають віку та рівню підготовки дитини, щоб не перевантажувати голосові зв'язки.

3. *Розвиток музичної пам'яті.* Щоб дитина могла зробити успішні вокальні виступи, вона повинна мати добру музичну пам'ять і знати слова та мелодію пісень.

4. *Розвиток слуху.* Педагог повинен працювати над розвитком слуху дитини, щоб вона могла розрізняти звуки та мелодії, а також контролювати інтонацію безпосередньо під час співу.

5. *Використання різних методів вокально-хорової роботи.* Педагог повинен використовувати різні методики – вправи на дихання, на розвиток голосу, на розширення діапазону та інші.

6. *Підтримка правильної постави та дихання.* Педагог повинен використовувати вправи, які допоможуть дитині зберігати правильні положення, щоб забезпечити якісний звук під час співу [1, с. 24].

Важливе є використання індивідуального підходу, особливо у

співі, оскільки кожна дитина має особливості голосу та техніки співу. Індивідуальний підхід допоможе більш розкрити потенціал голосу й допоможе зменшити ризик травмування голосових зв'язок. За визначенням В. Антонюк, «у співі варто враховувати індивідуальні особливості учнів, їх вокальні здібності та потреби» [1].

Вади звукоутворення у дітей можуть бути зумовлені різними причинами (недоліки слуху, мовлення, медичні проблеми). Розглянемо кілька можливих варіантів усунення цих проблем:

– проведення аудіометрії та інших тестів слуху, щоб визначити рівень вад слуху і встановити потрібні корекційні заходи. Коригувати вади слуху можна за допомогою слухових апаратів, імплантів та інших медичних методів, але і за допомогою сумлінної вокально-хорової роботи можна так само вправно скоригувати фізичні відчуття власного голосу зі слухом;

– раннє залучення дитини до різноманітних розвивальних програм як логопедичної терапії (для поліпшення мовлення), так і музичної вокально-хорової терапій. Це позитивно впливає емоційний стан і роботу серцево-судинної системи;

– використання ігрових методів та інших вправ для розвитку мовленнєвих навичок у дітей;

– регулярний контроль, спостереження за станом здоров'я та звукоутворенням дитини. «Успішність у вокальній техніці залежить від того, наскільки добре ви розумієте свій голос та як ви можете контролювати його звучання» [2].

Отже, у кожному випадку підходи до усунення недоліків звукоутворення у дітей можуть відрізнятися залежно від причин та індивідуальних потреб. Рекомендується звернутися до лікаря, логопеда, викладача для консультацій щодо усунення недоліків звукоутворення у конкретної дитини.

Список літератури

1. Антонюк Валентина. Вокальна педагогіка (сольний спів): підручник. Київ : ЗАТ «Віпол», 2007. 174 с.
2. Brett Maning. Singing success. Systematic vocal training. URL: <https://singingsuccess.com/>

Аліна Чечул
Науковий керівник – доц. Боднарук І. М.

Охорона дитячого голосу в процесі вокально-хорової роботи з учнями різного шкільного віку

Спів – дієвий засіб активного залучення школярів до музичного мистецтва. У процесі навчання співу в учнів виховується інтерес до музики, розвиваються різні музичні здібності, формуються навички музичного сприймання, відбувається концентрація уваги. Окрім цього, зміцнюються нервова система, поліпшується пам'ять і робота органів дихання, відбувається профілактика застудних захворювань.

Співацький голос – це дуже ніжний інструмент, який потрібно оберігати та вміло використовувати. Особливо дбайливого ставлення потребує голос дитини, адже він швидко розвивається, змінюється та суттєво відрізняється від голосу дорослої людини. Саме тому проблема гігієни й охорони дитячого голосу завжди привертала увагу широкого кола дослідників. У наукових працях Л. Арістової, Я. Кушки, О. Ростовського, С. Світайло, В. Черкасова та ін. даються корисні поради щодо методично правильної організації урочної та позакласної вокально-хорової роботи з учнями різного шкільного віку.

Науковці зазначають, що не всякий спів сприяє розвитку дитячих голосів. Неправильний режим голосоутворення, як і порушення гігієнічних норм у співі, призводить нерідко до серйозних захворювань і псування голосів дітей. Тому охорона дитячого співацького голосу є одним із основних завдань музичної освіти. Треба навчити дітей співати легко та дзвінко, музично та виразно. Спів має приносити задоволення. В іншому випадку, при неправильному режимі голосоутворення, порушенні гігієнічних норм дитина відчуває напругу гортані.

Дбаючи про формування співацького голосу учнів, необхідно оберігати їх від поширеної останнім часом естрадної манери співу, яка потребує певних співочих навичок, гучного, форсованого звучання. Необхідно пояснювати дітям, що крик,

голосна мова, форсований спів, зловживання незручною теситурою шкодять співочому голосу. Безпосередньо перед співом не рекомендується вживати шоколад, насіння, газовані напої, а після співу не варто пити холодну воду, їсти морозиво, розмовляти на холодному повітрі тощо.

Спів вимагає значного нервового і м'язового напруження, тому швидко втомлює дітей. Тому загальна тривалість співу на уроці не повинна перевищувати для першокласників 10 хвилин. У наступних класах вона може бути доведена до 15-20 хвилин з перервою після 10 хвилин співу. Вже при перших ознаках втоми треба залучати учнів до іншої діяльності [1, с. 411].

Спеціального режиму вимагають заняття співом зі школярами у період мутації. Певний час їм не рекомендується співати, хоча багато педагогів вважають, що полегшені за навантаженням заняття співом у цей період можливі і потрібні, але неодмінно під контролем фахівця. Якщо голосовий апарат дитини нездоровий чи є інші проблеми з його станом, педагогу слід порадитися з батьками і фоніатром [2, с. 10].

У мутаційний період учні повинні співати помірним і спокійним звуком в обмеженому діапазоні, уникаючи звуків, які вимагають голосового напруження. Спів має бути обмеженим у часі. Потрібно частіше давати дітям відпочинок, не допускати втоми від співу [1].

Отже, у вокально-хорової роботі з дітьми потрібно постійно звертати увагу на питання охорони дитячого голосу, а при виборі методів музичного виховання спиратися на необхідні знання у галузі фізіології дитячого організму. Під час музичних занять варто ознайомлювати учнів з основними правилами співу, давати їм корисні рекомендації щодо режиму і гігієни голосу у позанавчальний час.

Список літератури

1. Ростовський О. Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.
2. Світайло С. В. Методика роботи з дитячим хоровим колективом: навч.-метод. посібник для студ. вищих навч. закладів III–IV рівня акредитації. Київ : Унів. коледж Київського ун-ту ім. Бориса Грінченка, 2016. 140 с.

Іонела Шапка

Науковий керівник – доц. Вишпінська Я. М.

Формування творчої особистості учня через самореалізацію в музичній діяльності

Музична діяльність дітей – це засіб пізнання ними світу музичного мистецтва, за допомогою якого здійснюється їх музичний і загальний розвиток [1]. У музичному вихованні учнів виділяють такі види діяльностей: слухання музики; дитяче музичне виконання (спів, музично-ритмічні рухи, гра на музичних інструментах); музично-пізнавальна діяльність (за-своєння початкових елементів музичної грамоти); виконавська творчість.

Кожен вид музичної діяльності, маючи свої особливості, передбачає оволодіння учнями тими способами діяльності, без яких вона не може бути здійснена. Різні види музичної діяльності мають особливий, специфічний вплив на музичний розвиток учнів. Тому так важливо використовувати усі види музичної діяльності у комплексі, чергуючи їх відповідно до обраної мети.

Слухання музики – спрямоване на сприйняття музики, що характеризується єдністю цілісного та диференційованого підходу. Дитяче виконання проявляється у співі, грі на дитячих музичних інструментах, музично-ритмічних рухах, що передбачають здатність дитини виразно, безпосередньо і щиро передавати настрій, характер музики. Музично-ритмічні рухи як вид діяльності також відіграють велику роль не лише в музичному, але і в загальному розвитку дитини.

Гра на дитячих музичних інструментах – металофоні, ударних або інших шумових інструментах корисна для розвитку музичних здібностей, тобто музичного слуху, почуття ритму і музичної пам'яті. Ще одним важливим видом музичної діяльності є дитяча музична творчість, яка задовольняє одну з найважливіших потреб дитини, – бажання до самовираження і самореалізації. Тільки у діяльності отримуються знання, розвиваються здібності, удосконалюється сприйняття, пам'ять,

мислення, уява, відчуття та виникають нові потреби, інтереси, емоції.

Формування музичних здібностей нерозривно пов'язане з розумовими процесами, завдяки якими відбувається активізація уваги та спостережливості. Інструментально-виконавська робота є невід'ємною, найбільш значимою і дієвою формою музичного виховання. У процесі засвоєння теоретичних основ курсу сольфеджіо та відпрацювання практичних навичок учні набувають здібності аналітичного сприйняття й усвідомлення як окремих елементів музичної мови, так і музичної тканини твору в цілому. Як зазначає Г. Марценю, «вибір штрихів визначається, в першу чергу, емоційним змістом музики, традиціями певної виконавської школи, а також культурою музиканта-виконавця. Наприклад, мелодична широта і наспівність передаються за допомогою застосування плавних штрихів; музиці драматичного, героїчного характеру більш відповідають уривчасті, підкреслені штрихи; виконання граціозної жартівливої музики передбачає застосування легкого стакатного туше [2].

Творчі завдання на уроках музики сприяють загальному творчому розвитку особистості, формують внутрішній світ дитини, що у свою чергу, виховують чуйність, художню уяву, спостережливість, образно-асоціативне мислення, активізують пам'ять, інтуїцію.

На нашу думку, щоб зацікавити дитину, потрібно чітко знати, як подавати інформацію і як її зробити цікавішою. Тільки за умови свідомого сприйняття та відпрацювання деталей музичного тексту, мелодійного виконання теми формується творча особистість учня.

Список літератури

1. Ветлугіна Н. Музичний розвиток дитини. Київ : Муз. Україна, 1987. 104 с.
2. Воробкевич Т. П. Методика викладання гри на фортепіано. Львів : ЛДМА, 2001. 244 с.

Надія Шапка

Науковий керівник – доц. Кучумова Н. І.

Роль учителя-психолога у процесі навчання під час війни

Під час війни важко і дорослим, і дітям, бо їх турбують постійний стрес, тривога, страх, панічні атаки, нервова напруга, відсутність спілкування, невизначеність у завтрашньому дні, зміна настрою, проблеми зі здоров'ям, неможливість впливати на ситуацію, апатія тощо. Усе це призводить до травмування кожної особистості. У даній ситуації психологічна допомога потрібна всім: і вчителям, і учням, і їхнім батькам. Але психологічна культура ще не дуже розвинена в нашому суспільстві. Ми не звикли звертатися до психолога й не завжди усвідомлюємо, що потребуємо цього.

Тепер найбільше потребують психологічної підтримки учні: які залишилися на окупованих територіях; хто стали свідками жаклих подій; що не почуваються вдома у безпеці; що не мають змоги тепер спілкуватися з усіма членами родини; що втратили когось з родини чи друзів; що покинули свій дім; що перебувають у чужій країні тощо. Таку підтримку їм можуть надати психологи, але для цього має бути сформований запит у батьків і має знайтись психолог, який надасть цю допомогу; самі батьки, чудово, якщо у батьків є психологічна освіта або якщо вони цікавляться психологією, але так буває не завжди [2].

Найпрофесійніше надасть допомогу психолог. Хоча, ніхто не знімає відповідальність з батьків за психологічний стан їх дитини. Водночас, вчитель тепер теж може вести свій фронт робіт у збереженні психологічного здоров'я нашої нації.

Першочергово, коли вчитель готується до уроків і проводить їх, він сам відволікається від усіх проблем, тобто допомагає собі. Крім того, він є організатором постійних зустрічей з класом, що додає в життя кожного учасника навчального процесу хоча б якусь стабільність. Крім того, вчителі мають певний рівень психологічної освіти, вони знали учнів до війни і можуть зробити порівняльний аналіз їх емоційного стану. Тобто вчитель

сам, маючи необхідний ресурс, може впливати на емоційний стан учнів класу, а іноді і звертати увагу батьків на важкий стан, у якому перебувають окремі учні.

Учні, особливо підлітки, не завжди діляться своїми переживаннями з батьками [1], тоді як деякі з них можуть мати певні довірливі стосунки з учителями. Дізнаючись більше про психологічну допомогу собі, вчитель може цікавитись і різноманітними вправами психологічного характеру для своїх учнів і, наприклад, ділитися деякими вправами з батьками чи класним керівником класу у чаті. Також, укралюючи такі вправи чи бесіди до синхронних онлайн-уроків, спілкуючись і пояснюючи певні події, відповідаючи на запитання учнів, у вчителів є можливість невимушено здійснювати психологічну підтримку учнів. Наприклад, на початку уроку варто запропонувати учням себе обняти, показуючи як би міцно вони хотіли обняти інших учнів з класу, адже тепер цього учням дуже не вистачає; в середині уроку запропонуйте перерву на певні техніки дихання, наприклад «дихання за квадратом», і пояснити, що ця вправа допоможе їм заспокоїтись, коли їм дуже страшно; наприкінці уроку треба запропонувати озвучити учням їх побоювання щодо майбутнього, бо проговорювання страхів також допомагає і дає можливість усвідомити, що страшно не лише тобі.

Отже, в даний період часу кожному педагогу необхідно бути ще більш дбайливим до своїх учнів, щоб запобігти порушенню психологічного стану учнів. Кожному педагогу в умовах війни необхідно бути, хоча б трошки, психологом.

Список літератури

1. Забродський М. М. Вікова психологія: навч. посібник. Тернопіль, 2005. С. 57–70.
2. Павелків Р. В. Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Академвидав, 2008. 432с.

Стрес і соціальна підтримка в умовах війни

Відповідно до підходу Всесвітньої організації охорони здоров'я, психічне здоров'я визначається соціально-економічними, біологічними й екологічними чинниками, які впливають на його рівень у будь-який момент часу. Отже, можна стверджувати, що війна є найбільш вираженим негативним чинником, який впливає на психічне здоров'я особистості й зумовлює пряму загрозу життя людини та різні вияви насильства (політичного, військового, економічного, сексуального тощо).

Стрес є нормальною реакцією організму на негативні події в житті людини, навіть такі, як війна. Та, якщо стрес стає надмірним і тривалим, він може дати серйозні наслідки для психічного і фізичного здоров'я людини. Один зі способів підтримки психічного здоров'я в умовах стресу – це соціальна підтримка [1].

Згідно з дослідженням Карамушки Л.М. «Психічне здоров'я персоналу організацій в умовах війни: основні вияви і ресурси», війна може впливати на психічне здоров'я різними способами, зокрема шляхом зменшення почуття контролю, наявності постійних загроз і незвичайного середовища. Одним із головних факторів, що впливає на психічне здоров'я, є страх за своє життя та життя близьких. Авторка з'ясувала, що соціальна підтримка може зменшити ризик розвитку психічних розладів в умовах війни. Особливо важливою вона є для осіб, які стали жертвами травми внаслідок війни. Соціальна підтримка може передбачати підтримку з боку родини, друзів, колег, а також професійну підтримку психолога або психотерапевта [1].

Тренінгова програма Карамушки Л.М. «Як зберегти та підтримати психічне здоров'я освітнього персоналу в умовах війни» також указує на важливість соціальної підтримки для збереження психічного здоров'я. Програма містить такі елементи, як розвиток комунікативних навичок, сприяння здоровому способу життя, розвиток позитивного мислення та

ефективне впорядкування своїх емоцій, формування механізмів релаксації та заспокоєння тощо [3].

Управління стресом – один із ключових аспектів, які допомагають зберегти психічне здоров'я в умовах війни. У книзі «Управління стресом» Джерральд Гринберг описує різні методики та стратегії для ефективного управління стресом, які полягають у тому, щоб зменшити негативні наслідки стресу та допомогти людям пристосуватися до нових умов. Один із способів управління стресом є збереження регулярного розкладу і введення фізичних вправ у своє щоденне життя, тому що фізична активність може бути дуже корисною для зниження рівня стресу та зміцнення психічного здоров'я. Іншим способом управління стресом є зосередження на позитивних аспектах життя: на хобі, зустрічі з друзями або навіть просто переглядах фільмів, читаннях книг. Важливо не дозволяти стресовим подіям переважно визначати життя і намагатися знайти розслаблення в позитивних заняттях.

Отже, соціальна підтримка може бути дуже корисною в управлінні стресом. Дослідження Карамушки Л.М. вказують на те, що соціальна підтримка є одним з найважливіших ресурсів для підтримки психічного здоров'я в умовах війни [1]. Крім того, тренінги також можуть бути дуже корисними в управлінні стресом, розвитку навикам комунікації та сприянню соціальної підтримки [2]. Крім соціальної підтримки, Джерральд Гринберг рекомендує такі способи підтримки психічного здоров'я, як здоровий спосіб життя, медитація та практика міндфулнесу.

Список літератури

1. Карамушка Л.М. Психічне здоров'я персоналу організацій в умовах війни: основні вияви і ресурси. *Вчені записки Університету «Крок»*. 2022. № 3 (67). С. 124–133.
2. Карамушка Л.М. Тренінгова програма «Як зберегти та підтримати психічне здоров'я освітнього персоналу в умовах війни». *Київський журнал психології та психотерапії*. 2022. № 4. С. 24–45.
3. Карамушка Л.М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати : метод. рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2022. 52 с.

Умови розвитку творчих здібностей старших дошкільників засобами комп'ютерних ігор

Як відомо, комп'ютер став невід'ємною частиною життя кожної сучасної людини, а разом з ним в коло дозвілля увійшла і комп'ютерна гра. Нова ігрова реальність може як сприяти розвитку сучасного дошкільника, забезпечувати підготовку до майбутньої навчальної діяльності, задовольняти зростаючі потреби дошкільника у пізнанні навколишнього світу, так і негативно впливати на дитину, приводити до формування комп'ютерної залежності, обмеження міжособистісної взаємодії з однолітками та батьками, погіршення зору та фізичного розвитку дитини загалом.

На нашу думку, комп'ютерна гра – це один із ефективних засобів розвитку творчих здібностей старшого дошкільника, оскільки змістовою частиною гри передбачено конструювання різноманітних ситуацій (уявних, проблемних, пригодницьких, логічних), що потребують творчого вирішення, пошуку оригінального варіанта розв'язання проблеми, гнучкого застосування різноманітних вмій та навичок задля досягнення результату в грі.

Вплив Інтернету та комп'ютерних ігор на розвиток особистості дитини висвітлено у працях О. Андрощук, Д. Данілова, Т. Джішкаріані, К. Керделлана, З. Некрасової та Н. Некрасової, С. Шапкіна.

На основі узагальнення науково-методичної інформації нами виявлено низку рекомендацій щодо режиму й організації впровадження комп'ютерних ігор у практику роботи закладів дошкільної освіти:

- заняття з комп'ютером у закладі проводяться з дітьми, старшими п'яти років;
- максимальна одноразова тривалість роботи на комп'ютері складає: для дітей 6 років I-II групи здоров'я 15 хвилин на день; для дітей III групи здоров'я – 10 хвилин на день; для дітей 5

років I-II групи здоров'я – 10 хвилин на день; для дітей 5 років III групи здоров'я – 7 хвилин на день; для дітей 5 – 6 років, що належать до групи ризику за зором, відповідно 10 і 7 хвилин на день;

– заняття дітей з комп'ютером організуються два – три рази на тиждень. Максимальна кратність роботи впродовж тижня для дітей 5 і 6 років – три рази;

– дні тижня, в які можна працювати з комп'ютером: вівторок, середа, четвер – оптимальні, понеділок – можливо, п'ятниця – не рекомендується (втома, очікування вихідних днів, часте відволікання);

– рекомендований час дня для занять: перша половина дня – оптимальний, друга половина дня – допустимо;

– місце роботи з комп'ютером у 30-хвилинному розвивальному занятті – середина заняття, між ввідною (підготовчою) і заключною частинами;

– стиль поведінки педагога: ліберальний (доброзичливий, уважний);

– під час роботи дітей дошкільного віку обов'язкова профілактика загальної та зорової втоми. Гімнастику для очей тривалістю півтори хвилини потрібно проводити одразу ж після роботи на комп'ютері; – після кожного заняття приміщення провітрюється.

Отже, розвиток творчих здібностей старших дошкільників можливий за рахунок використання комп'ютерних ігор.

Список літератури

1. Андрушук О. В. Комп'ютерні ігри як засіб розвитку творчих здібностей старших дошкільників. *Вісник інституту розвитку дитини. Вип. 34. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: Збірник наукових праць.* 2014. С. 137–142.
2. Іванова С. М. Вплив комп'ютерних ігор на формування елементів логічного мислення у дітей старшого дошкільного віку. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11083348.pdf>
3. Kuznietsova K., Oliynyk M. Educational Web resources in the educational process of preschool institution, *Tota Vita Discendum Est...* Toruń, 2023, p. 253–263.

**Розвиток дитячої патопсихології:
ретроспективний аналіз**

Здатність суспільства сприяти нормальному розвитку дитини й оволодівати необхідними навичками вимагає не тільки медичних, педагогічних і психологічних ресурсів, а й наявності соціальної філософії, яка визнає дітей повноправними та повноцінними членами суспільства незалежно від інших соціальних установок. Хоча сьогодні такий погляд на дітей очевидний, подібне ставлення до дітей упродовж багатьох століть було нехарактерним для більшості цивілізацій. З давніх писемних джерел нам відомо, що в давньогрецькому і давньоримському суспільствах будь-яка людина з фізичними або психічними недоліками, будь вона дитина або старий, вважався тягарем і ганьбою суспільства, тому його треба було зневажати, ігнорувати або навіть стратити [1].

Проблеми психічного здоров'я дітей, на відміну психічних розладів дорослих, до XVIII ст. рідко навіть згадувалися у спеціальній літературі та інших джерелах [2]. До цього часу суспільство фактично не звертало уваги на дивну та незвичну поведінку дітей. Згідно з ідеологією церкви, єдиним поясненням, яке влаштовувало всіх, було одержимість дияволом та іншими силами зла. Ніхто не наважувався суперечити цьому поясненню, розуміючи, що бунтар може бути оголошений одержимим і зазнати відповідного ставлення. Уперше в історії інтерес до дитячої патопсихології стає помітним до кінця XVIII ст. [2].

Протягом XVII–XVIII століть 2/3 немовлят помирали, не доживши до 5 років (через відсутність антибіотиків або інших препаратів) [2]. До того ж, часто віталосся суворе чи байдуже ставлення до власних дітей. Діяння, що починалися з повної батьківської байдужості та відсутності належної турботи і закінчувалися фізичним і сексуальним насильством над дітьми, просто не помічалися або розглядалися як право дорослих на виховання та покарання дитини [2]. Думка про те, що діти є

власністю й об'єктом відповідальності суто батьків, закарбувалась у суспільній свідомості людства протягом багатьох століть і, на жаль, не викликала жодних протестів.

На рубежі XIX ст. Жаном Марком Ітаром було зроблено одну з перших зафіксованих спроб працювати з «особливою» дитиною. Віктора, який жив у лісі під Парижем, не було відправлено до психіатричної лікарні, оскільки було взято під опіку Ітаром з метою усунення серйозного відставання у розвитку. Цей вчинок став початком нової ери, яка ознаменувала орієнтацію на надання допомоги подібним дітям, основу якої спочатку складали турбота, лікування та навчання тих, кого тоді називали «психічно неповноцінними» [2].

Упродовж XX ст. спостерігаємо стрімкий прогрес у справі захисту дітей. Але до змін у законах і установах, що з'явилися останнім часом, діти (а також жінки, представники різних меншин і люди зі специфічними потребами) часто були останніми, хто користувався благами процвітаючого суспільства, і водночас ставали першими жертвами його недоліків. Кожне суспільство має розвивати способи та засоби визнання захисту прав особистості, особливо дітей, у найширшому розумінні слова «права» [3]. Історичний погляд на деякі з цих значних аспектів закладає важливе підґрунтя для розуміння сьогоднішніх підходів до питань психічного здоров'я дітей.

Список літератури

- 1 Мартинюк І. А. *Патопсихологія: навч. посіб.* Київ : Центр учбової літератури, 2008. 208 с.
2. Меш Е, Вольф Д. *Дитяча патопсихологія. Порушення психіки дитини.* Київ, 2003. 511 с.
3. Конвенція ООН про права дитини. (1989). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021/conv#n22

Формування толерантності молодших школярів

У реаліях сучасного світу, де розповсюдження набули прояви агресивності, байдужості, дискримінації, неповаги до людей іншої точки зору, культури, нації, віросповідання, висуваються нові вимоги до морального виховання молодого покоління. Зокрема, актуальності набуває проблема формування в учнівської молоді толерантності, як моральної якості особистості. Основу толерантності складає ціннісне ставлення до себе, до людей та довкілля. Толерантна людина проявляється через доброзичливість, терпиме ставлення, співчуття, чуйність, повагу до інших людей.

Важливість окресленого питання актуалізовано в чинних нормативних державних документах про освіту. Так, Концепцією Нової української школи визначено, що: «толерантність означає повагу, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, наших форм самовираження і способів проявів людської індивідуальності; їй сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті і переконань» [2].

Молодший шкільний вік – це сенситивний період для формування соціально-значущих якостей особистості, зокрема й толерантності. У дітей закладаються основи світогляду, формуються стереотипи мислення та поведінки, проявляється інтерес до спільного виконання завдань і спілкування в колективі.

Про важливість формування толерантності у дітей у своїх працях писали як зарубіжні, так і вітчизняні педагоги-класики, зокрема Г. Вашенко, О. Духнович, Я. Коменський, Я. Корчак, Дж. Локк, А. Макаренко, М. Монтессорі, Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Френе, Р. Штайнер.

Проблема формування толерантності молодших школярів розглядається і в дослідженнях сучасних науковців, таких як

М. Горват, Т. Гурова, О. Крушельницька, Г. Коберник, Л. Канішевська, О. Спіцина, І. Сухопара, Г. Солдатова, О. Шарова та ін.

Поняття «толерантність» як інтегративна особистісна якість, визначає потребу та готовність молодших школярів до конструктивної взаємодії з друзями-однолітками. Формування толерантності учнів можливе як під час освітнього процесу, так і у процесі самовиховання.

Г. Коберник відзначає, що: «проблема толерантності є невід'ємною від проблеми спілкування, оскільки реальні контакти між людьми, у процесі яких вони безпосередньо сприймають одна одну, створюють середовище для об'єктивного виявлення особливостей їхньої поведінки, рис характеру та емоційно-вольової сфери» [1].

Сьогодні формування толерантності особистості дитини має бути наскрізною метою в діяльності всіх освітніх закладів, адже вислів «сучасна людина» – це не лише про освіченість, але й про володіння почуттям самоповаги та поваги до навколишнього світу, уміння будувати взаємини на засадах співпраці та розуміння, готовність сприймати інших людей, їхні особливості, погляди, звичаї такими, якими вони є.

Список літератури

1. Коберник Г. Формування толерантності молодших школярів у процесі інтерактивних технологій навчання. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. № 2. С. 119–128.
2. Нова українська школа: порадник для вчителя. / Під заг. ред. Н.М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

Емоційне вигорання у професійній діяльності та його основні симптоми

Емоційне вигорання професіонала, особливо представника допомагаючої професії, у наш час – одне з найбільш досліджуваних психологічних явищ, практично відтоді, як Г. Фрейденбергер у 1974 році виявив його негативний вплив на професійну діяльність спеціалістів у сфері альтруїстичних професій та дав йому назву «staff-burnout», започаткувавши клінічний підхід до розуміння цього феномену. Тоді як у соціальну психологію поняття вигорання («burnout») ввела К. Маслач, почавши власними дослідженнями цього явища поширення його масштабного та різноаспектного аналізу в психології та поширивши його на інші професії. Проте складність проблеми професійного вигорання особистості зумовлює подальший інтерес науковців до проблеми як вивчення та діагностики, так і профілактики вигорання, що й зумовило його подальше дослідження.

До виявлення й аналізу емоційного вигорання зверталися такі науковці, як Г. Фрейденбергер, К. Маслач, С. Джексон, В. Шауфелі, Д. Енцманн, В.В. Бойко, В.О. Орел, Т.І. Ронгінська, Л.М. Карамушка, М. Буриш і багато інших.

Тепер існують різні визначення процесу вигорання, проте у своїй роботі ми розуміємо емоційне вигорання як складний комплексний процес, форму професійно деформації особистості, стан здорових людей, що полягає у поступовій втраті професіоналом емоційної, фізичної енергії, психофізичному та розумовому виснаженні внаслідок переживання тривалого дистресу в процесі професійної діяльності та проявляється у втраті професійної мотивації, відчуття задоволення від роботи, знеособленому ставленні до колег і клієнтів.

Багато у психології та різних класифікацій симптомів емоційного вигорання. Проте ми вважаємо, що найбільш досконала та ґрунтовна класифікація симптомів вигорання

належить В. Шауфелі та Д. Енцманну.

Науковці виділяють такі групи симптомів вигорання: 1) афективні симптоми; 2) когнітивні; 3) фізичні; 4) поведінкові та 5) мотиваційні, – зазначаючи, що ці симптоми дещо по-різному проявляються на трьох рівнях: індивідуально-психологічному, міжособистісному й організаційному.

Афективні симптоми вигорання такі: депресивний настрій, емоційне виснаження, тривожність, почуття провини, дратівливість, спалахи гніву, невдоволення собою. *Когнітивні* симптоми вигорання: порушення в діяльності психічних процесів, розлади уваги (зокрема її концентрації) та пам'яті (забування інформації), ригідність мислення, дегуманізоване, негативне сприйняття колег і клієнтів, упевненість у власній непогрішимості. *Фізичні* симптоми вигорання проявляються у скаргах на головний біль, запаморочення, біль у м'язах і серці, розлади сну, харчової поведінки, трату чи різке збільшення ваги; підвищений тиск. Проте основною фізичною ознакою вигорання є постійне відчуття загальної втоми та виснаження, які не минають навіть після відпочинку. До *поведінкових* симптомів вигорання науковці відносять: зростання рівня загального збудження, нетерплячість, непосидючість, напруженість, гіперактивність, агресивність, порушення трудової дисципліни, поєднані з нерішучістю, безініціативністю, ізольованістю, схильністю до прокрастинації. Основні *мотиваційні* симптоми вигорання: протиріччя між очікуваннями спеціаліста від професії та реальністю, втрата відчуття її значимості та інтересу до проблем клієнтів, байдужість, небажання працювати, зниження моральності та відповідальності спеціаліста в роботі.

Список літератури

1. Freudenberger H.J. Staffburn-out. *Journal of Social Issues*. 1974. Vol. 30. P. 159–166.
2. Maslach C. Burnout: A multidimensional perspective. *Professional burnout: Recent developments in the theory and research* / Eds. W.B. Shaufeli, C. Maslach & T. Marek. Washington D.C.: Taylor&Trancis, 1993. P. 19–32.
3. Schaufeli W.B., Enzmann. D. The Burnout Companion to Study and Practice. *A Critical Analysis* / Eds. by Tom Cox and Amanda Griffiths. London : Taylor & Francis, 1998. 220 p.